= 90/a
59.496
/38

JÓKAI MÓR

ÖSSZES MŰVEI

38

JÓKAI MÓR

ÖSSZES MŰVEI

KÖZREBOCSÁTJA

A JÓKAI MÓR ÖTVEN ÉVES IRÓI JUBILEUMA ALKALMÁBÓL

ALAKULT BIZOTTSÁG

AMATEUR-KIADÁS

XXXVIII. KÖTET

SZINMŰVEK. I.

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1895

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

JÓKAI MÓR

ÖSSZES MŰVEI

KÖZREBOCSÁTJA

A JÓKAI MÓR ÖTVEN ÉVES IRÓI JUBILEUMA ALKALMÁBÓL

ALAKULT BIZOTTSÁG

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

NEMZETI DÍSZKIADÁS

XXXVIII. KÖTET

SZINMŰVEK. I.

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1895

SZINMŰVEK

IRTA

JÓKAI MÓR

I. RÉSZ

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A FRANKLIN-TÁRSULAT TULAJDONA

BUDAPEST
RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA
1895

P. o. könyv
904 fo

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

59496/38 = 90/a

A ZSIDÓ FIÚ

DRÁMA ÖT FELVONÁSBAN

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

ELSŐ FELVONÁS.

Személyek: Mór. Kaján. Judit, leánya. Izsák, uzsorás. Salamon, fia. Aisah, Salamon neje. Márk, fiok.

I. JELENÉS.

Tér. Alkony.

KAJÁN (egykedvűséget erőltetve ballag). SALAMON (visszatartja).

SALAMON. Öreg, Kaján! hol vetted ezt a lányt?
KAJÁN. Be dőre egy beszéd! hol vettem volna?
Nőm, a ki meghalt, szülte őt nekem,
S kevély vagyok, hogy ily szép gyermekem van.
SALAMON. Nem, nem lehet! az égből loptad őt,
Hol angyal volt. S tán ő nem is leány!
Te bűbájos vagy, és ő szellemed,
Légből lehelt, s lángokból alkotott,
Vérégető tündéri tünemény.
KAJÁN. Hm — szép úgy-e? az én leányom ő.
SALAMON. Kaján, én megbolondulok!
KAJÁN. Mit nyersz vele?
SALAMON. Én lányodért fogok megtébolyodni.
KAJÁN. Hm! nyári holdvilágnál ablaka
Alatt nagy úrfiak járnak búcsút.
A sok lant egymást űzi, s mint dalolnak,
És mennyi kedves éneket, s lesik
Egyetlen hangját bájos gyermekemnek
S mosolygásáért majd agyon epednek . . .
SALAMON. Oh hallgass meg hát.
KAJÁN. S mint mondják nekem,
Ha összejönnek vélem: oh Kaján,
Te boldog ember, mily szép gyermeked van!
Nem adnám a világért, ha enyém,
Ha nőm lehetne ő; — Kaján, leányodért
Maholnap még táborba szállanak
Bálványozói, a mily gyönyörű.
Ha utczán elmegyünk, azt vélheted,
Hogy a királyné megy kiséretestől,
Még tán nyomát is csókolják sokan.

Salamon. Ne szólj! hisz láttam őt és mily hevet
Gerjeszte bennem egy pillantata,
Olyan gyehennában nem ég . . .
Kaján. Minap
Egy szép gyémántos nyakkötőt kapott
Móré Fülöptől; herczegasszonyok
Szégyelhetnék, a mint az tündököl,
Kivált mikor hattyúnyakára fűzi.
Salamon (tüzesen). Oh, oh Kaján! add nékem e leányt!
Kaján (megvetőleg). Hehe! zsidófiú — mit álmodál?
Salamon. Oh, hogy rohadj meg életedben, ember!
Ki jót kaczagsz a mások kínjain.
Zsidó vagyok s hazátlan, földeden
Nem olyan, mint más Isten embere;
Mert gúny tekint szemem közé, s hová
Fejem lehajtsam, nincsen birtokom;
Kizártatok a lét kényelméből,
A tisztelet, hír és becsültetés
Számomra nem viruló szép virág.
De a szerelmet, nincs földön erő,
Mely eltakarja tőlem, nincs határ,
Mely őt körülvegye s bezárja; vagy
E két szemet hát mért kell hordanom,
Vagy mért e fő olyanná nincs teremtve,
Hogy a keresztény lányt ne lássa meg?
S miért borul szemétől lángba e szív?
Kaján. Azért anyáddal vess számot, ki szült;
Ki szült zsidónak, s felnevelt zsidónak.
Eszed lehetne, hisz nem vagy gyerek.
Nőd van neked otthon s porontyaid.
Vagy azt akarnád, hogy szép lányomat
Üdvösségétől fosszam meg? miért
Siromból s az égből kiátkozand
A szent szék, sőt mint rossz eretneket
Megéget a piacznak közepén.
Csak kérni is hogy tudsz ily — képtelent!
Salamon. Elrablom őt!
Kaján. Csak a fejed ne féltsd.
Salamon. De lásd, öreg, te nem vagy dús.
Kaján. Igaz.
Salamon. S az én apám ki birná ma fizetni
A leghatalmasb főúr birtokát.

KAJÁN. Miért is lett volna olyan soká
Vámkezelő ?
SALAMON. Szólj, agg, akarsz-e dús,
Akarsz-e gazdag lenni, mint Fugger,
Biborban járni s élni grófilag?
Kívánj! szólj, mit kívánsz leányodért?
Mondd színaranyból készíttessek-e
Oly szobrot, mint leányod, lányodért?
Oly gyémántot mint két csillagszeme
Teremtsek-e szemének csillagáért?
Vagy a mint tartod őt, s úgy elveszem.
KAJÁN. Keresztelkedjél meg.
SALAMON. Az nem lehet,
Koldulni elmehetnék akkor; mert apám
Úgy többé nem fogadna el fiának.
KAJÁN. Úgy elmehetsz! én rád sem hallgatok,
S ne incselkedjél, mert az úrfiak,
Kik lányom minden léptit őrizik,
Kiugratnak bőrödből; úgy vigyázz!
SALAMON. S bár elkárhozzam, ő enyém leend (elsiet).
KAJÁN (utána kiált). Keresztapára ha szükséged lesz,
Szivesen, jó Salamon, szivesen.
Kaján, kincsednek jó hasznát vegyed,
Pénzt és hatalmat ez szerez neked!
Úr fogsz te lenni mágnások felett,
Míg a szerencse kezet fog veled.
Eszed- s lányodnak hasznát jól vegyed! (El.)

II. JELENÉS.

Lak.

Judit, később Kaján.

JUDIT. Még nincsen itt, — és szintúgy várom őt,
Estenként eljön ablakom alá,
Mint oly sokan estenként megjelennek.
Én nem tudom, mért jönnek ők ide,
S mért szólnak ének és dalok között
Ők annyi érthetetlen czifraságot.
Beszédök, mint a szomjú utasé
Vagy elbűvölté, őrjöngő s üres.
Csak ő az egy, ki mindenek között
Dalolja a legkedvesbb éneket;

Oly egyszerű és oly nyugodt szava,
És mégis kedves őtet hallanom.
Az ő szemébe nem félek tekinteni,
Oly nyájas és szelid pillantata.
Úgy várom őt, én nem tudom miért?
Csak véle foglalkoznak gondjaim,
Álmomban is sokszor meglátom őt,
S akkor legédesebbek álmaim,
Ébren is sokszor róla álmodom,
Róla s magamról; s olykor eltünődöm:
E férfi, oly szelid tekintetével,
Nagy méltósággal fenkölt homlokán,
S erőre szörnyű izmos termetében,
Hogy oly híven viraszt körülem; nem
Őrangyalom, jobb, nemtőm ő talán?
De ily soká ő nem szokott maradni . . .
Tán dolga van . . . vagy elfelejte engem . . .
Azt nem hiszem! . . . S miért ne? — Szóltam-e
Hozzá csak egy édes szót? — Érezem,
Emléke nélkül szivem mily üres,
Mint száll utána minden érzetem.

(ablakot nyit)

Ragyogj, szelíd hold; alkony csillagi,
Ragyogjatok szelíd sugáritokkal
Borútlan égről; — mint enyelg a hűs
Estszél a hársak illatával. Egy
Hibázik csak, szép este, kellemeidből,
Miként hibázik lélek a szoborból:
Ő nincsen itt!

(Kaján jön hálóköntösében; kezében gyertya)

KAJÁN. S te ébren vagy még, drága gyermekem?
Örülsz az ablakból kinézni, úgy-e?

(arczát veregeti)

Jó, jó, hisz ez nem baj, maradj csak itt,
Míg kedved tartja, és mulasd magad;
Apád öreg, s már rozzant csontjai
Alunni hívják, — még te most virulsz.
Vagy már te is nyugodni mégy, hogy ott
Hagyád a kedves ablakot magára?

JUDIT (egy fehér rózsát ejt le az ablakon).

Hullj, szép virágom, s ő találjon meg;
Isten veled, te szivem gondolatja,
Nem hallom messziről lépéseid,

Melyektől a föld síkja megremeg;
Isten veled és gondolatjaim.
Jó éjt apám, az ég hatalmai
Őrködjenek csendes nyugalmadon.

KAJÁN (megcsókolja).

Menj gyermekem, szép lányom, ég veled,
Álmodjál édeset; jó éjszakát! (El.)

III. JELENÉS.

Az első jelenetbeli tér. Éj.

SALAMON (burkoltan jő).

Fejem ne féltsem, s szivem égjen el,
Örök szomjam halálomig epeszszen. —
Nem őrzik tán cherubok e leányt?
Nem látok senkit, csend van mindenütt;
Csak ezt a holdat el tudnám borítni,
Hogy lenne éj, s én lennék láthatatlan.
Magát a vént csak nem remeghetem,
Gyilkom setétben jól talál, s a lány
Sikoltozhat, nem hallja senki őt meg.
Ez itt az ő szobája . . . vetkezik;
Még árnya is mily szép a kárpiton!
Most a szövétneket kioltja, és setét van.
Enyém lesz ő; setét éj légy velem!

(Átveti magát a falon.)

IV. JELENÉS.

MÓR. Megint csak itt vagyok; nem állhatom meg,
Hogy estennen ne jőjjek el, e hely
Kövén lerakni lelkem gondjait;
E hely nyugalmam, e hely édenem,
Innét viszek magammal új erőt,
A rám váró bajoknak ellenébe,
S a nap kietlen táradalmai
Után oly édes magam itt találnom.
E lányt alig láttam, de boldogít
Éreznem, hogy hozzá közel vagyok,
Mindent, mit szépről s jóról gondolék,
Ő benne egyesülve képzelek;
A kép övé, mit itt benn hordozok,

A lelket abba én magam teremtém;
És jól esik hinnem, hogy olyan ő . . .
Ez hoz derűt jövendő életemre,
Ez édesíti a jelent, melyet
Komorrá tett az országos ború;
Reményeim alapja egyedül.
Leülök megpihenni e küszöbre.
Ez a szabad lég mily vigan suhan;
Honnét, te szellő, ily jókedvűen?
A hol lakik vidámság, hol hazád?
Égből jövél! Oly csend van mindenütt,
Mintha csak a fák élnének s füvek.
Nyugalmas éj viharzó nap után.
Jó volna tán, ha nem viradna többet . . .
Hm! még itt is rám találnak gondjaim.

(Kezére hajtja fejét, a térdére könyököl. Hosszú szünet, melyet rövid, hangos sikoltás ver fel. Mór felszökik.)

Mi volt ez? . . . nősikoltás csendes éjben
Fejem fölött és szivemen keresztül,
Borzalmasan álomriasztó hang;
És újra éj lett, és nem hallani
Utódörgését a villámnak.

(Kifelé megy, megáll, s ismét visszajő.)

Nesz közelg.
Lappangó árny vállán fehér teher.

(A falhoz húzza magát.)

Ki ví a poklok lelkivel sötét
Éj éjszakáján? . . . én . . . egy angyalért,
S az éj fátyoltalan világai . . .
Isten velem!

(Salamon köpenybe burkolva jő, fejére húzva sötét kámzsája; bal karján, fejét burokba takarva, egy nyulánk nőalak, karjáról két felől lelankadtak tagjai. Salamon jobb kezét, tőrt szorítva, maga előtt feszítve tartja. A szín végéig siet; itt Mór elébe ugrik s egyet villantva kardjával, azt döfésre szegzi a hátrahőkkenő Salamon mellének; a nőalak s a tőr kihull ennek kezeiből s remegve vonul hátrább az aczél előtt.)

Megállj, sötét alak!
Vagy e szentelt vas átfut sziveden,
És visszaküld a honnét eljövél.

(Az elejtett burokban kínos nyögés hallik és tört szavak. Salamon arczát szemközt süti a hold.)

Örök nagy Isten! újra nősohaj.

(Elejti kardját, a hölgy elé térdel és azt ölébe emelve, a lepelből kibontani törekszik. Salamon alkalmat kapva elsuhan s suhantában tőrébe botlik, azt felkapva, villogó szemekkel a lovagra rohan.)

Gyalázatos!

(Kiált ez, s a megtámadót jobbjával a légbe kapva lesújtja s nyöszörgő mellére hág, a hölgy ölében fölesmél, szemeit fölemeli. Mór rátekint. Szemeik találkoznak; szíveik egymáson.)

Nagy Isten! úr a csillagok fölött,
Ez ő, a tiszta angyalarczú szűz,
Ez ő, karomban halvány és alélt.
Titkosak, Isten, a te utaid!
De hála néked, mert te jó s igaz vagy.

JUDIT. Atyám! atyám!

MÓR. Oh eszmélj gyermekem;
Nyisd fel lehunyt szemed szép csillagát,
Szelíd kebled piheg, oh ne remegj,
Nemes lovagnak védnek karjai.

JUDIT. Apa, nem ébredsz gyermeked szavára?
Hogy tudsz alunni . . . kelj, kelj, kelj, apa,
Ide, hallatlanok történnek itt.

V. JELENÉS.

Előbbiek, Kaján (lelkendezve rohan ki ajtaján, hosszú kardot tol maga előtt).

KAJÁN. Ki az? mi az? megálljatok!

(Mórhoz rohan.)

Add vissza nékem szép leányomat!
Judit, szülöttem, élsz-e, szép leányom?

MÓR. Ö mentve van, jer vedd öledbe őt.
Ez a meleg kebel nagyon dobog,
Mint felriadt galambszív mellemen.
Nem tudsz gondot viselni gyermekedre?
Rossz, rossz apa . . . szegény, mint megijedt.

KAJÁN. Ki nyúlt hozzá? Ki volt az átkozott,
A vakmerő, a féreg, a zsivány?
Széttépem azt; kezét és lábait
Eltördelem; szivét és veséjét
Kivágom élve ebnek ételül,
Elásom őt, szemét kiégetem.
Oly rém leend belőle, hogy reá
Még holló sem száll, mely őt megzabálja.

Mór. Mellére téve tartom lábamat.
Salamon (nyögve). Oh irgalom! ne nyomj agyon, vitéz!
Kaján (meghökken). Ez Salamon!
(Áhitatos vonásokba szedve arczát.)
Lovag, a szentháromság
Áldjon meg érte, a mit jót tevél. (Félre.)
Nem kellesz itt tovább — én itt vagyok.
(Mórhoz.)
Vezesd lakomba, kérlek szivesen,
E reszkető szép gyermeket; neki
Megárt e hűs szél s e rút látomány.
Szólj nyugtató szót hozzá s engemet
Hagyj itt, boszúmmal szörnyeket mívelni.
Mór. Tedd, hogy több szűzet ő ne lopjon el.
Add át a törvény büntető kezének.
Mi e szép gyermeknek neve?
Kaján. Judit.
Mór. Jer, kedves, és ne légy oly nyugtalan!
Az Isten él felettünk, hogyha mély
Setétség száll a földre, és itél. (El Judittal.)

VI. JELENÉS.

Kaján, Salamon.

Kaján. Hejh, hejh, fiú, te szépen elbukál,
S ülsz a pocséta kellő közepén.
Csak beljebb hát, mert vissza nem bocsátlak
(Salamon fel akar kelni s tőre után nyújtózkodik, Kaján félre rúgja a tőrt.)
Kérlek, ne kelj fel, s hagyd ott gyilkodat:
Igy is beszélhetünk, te ülve s én
Feletted állva. Holnap ily időben,
Alkalmasint fejedtől válni kell.
Vagy bőrödből kibúnod; az derék lesz,
Fejetlen test mint ugrál a teren,
S hánykódva vérpad szélibe fogózik.
Velődön varjak híznak meg, s ebek
Széthurczolják az utczán tagjaid;
Ki eltemet, az isten megveri.
Nem fagy meg a vér szivedben? hideg
Jégcseppek nem ülnek homlokodon?
S nincs visszalépned út, csak egy, csak egy.
(Folytatja összetett kézzel.)
Mikor máglyára kötve lát a nép,

S gúnynyal tetézve kínjaid, reád
Szidalmakkal s marokkal sárt dobál,
S szalonnát töm tajtékzó ajkaidba,
Tüzes fogókkal csikland a bakó,
S lábszáraid kimélve tördeli.
Nos — sírsz? vagy csak fogad csikorgatod?
Látod, mind erről tudnék én segítni,
Mert rajtam áll halálod, életed.

SALAMON. Hogy meg ne haljak, hogy ne bántsanak,
Mit adjak érte, szólj? s hagyj futni engem
El, messze földre elfutok, hová
Ember szava nem hallik el, s hová
Az Isten napja nem süt reggelenkén;
De nem! hisz e szivet hová tegyem?
Volnál te szív gazdagság — el veled!
De mélyen ülsz te benn a vér között,
Hogy tépjelek ki? ... Ember légy kegyelmes!
Hisz ugy is meghalok; megáld-e majd
A holt pora téged? mig élek, én
Csak téged áldva fekszem és kelek.

KAJÁN. Csak légy keresztyén.

SALAMON. Nem, ez nem lehet,
Apám hogy átkozzam meg, jó apám,
Ki egykor térdein elringatott,
És a kebelt, melynek tejét szívám,
Anyámat s hamvait; s az agg hitet,
Melyben születtek s haltak őseim,
Jákobnak és Dávidnak ős hitét
Hogy hagyjam el? hogy váljak tőlük el?
Mi hasznod néked lelkem pusztulásán?
Ultesd a pálmát a homok közül
A szirttetőre, s nem szeded gyümölcsét.

KAJÁN. De felhágok magas tetőire,
S elébb meglátom a kelő napot,
Mintsem a hely, melyre felültetém.
Czifrán beszélni, lásd, én is tudok;
Gondolkozzál csak; 'sz úgy is válni kell,
Ha kivánságom bé nem teljesíted,
Még holnap este, tán korábban is,
Ős vallásodtól. Szent zsoltáraid,
Kovásztalan kenyér és kincseid
Mind itt maradnak; s ősz apád fejére
Nem átokként száll-e szörnyű hited?

Most elvetett vagy, üldözött, utált,
Arczodnál nincs egyebed emberi.
Miért maradnod ott, hová születtél,
Nyomorban? a gyalázat szennyiben,
Itt nyitva, melyen úr lehetsz, az út;
Hír, tisztelet számodra is terem,
S megöllek, ha szavam nem fogadod,
Oly szent igaz, mint hogy fenn ... nem, nem, lenn
Az ördög él, és téged elviszen.

SALAMON. Hát nőm, és apró árva gyermekim
Hová leendnek, ha én elhagyom?

KAJÁN. Koldulni ők majd megtanulnak; ha
Feledni tudtad őket egy időre,
Hogy tudnak ők eszedbe jutni most?
Ismerd magad; ha életben maradsz,
Azon töröd legelsőbb is fejed,
Miként juthatsz leányomhoz közel,
És ... hogy ha áttérsz szent hitemre ...

(Morzsolja a szót).

Ugy
Könnyen megeshetik, hogy én neked
Őt nőül adhatom; — természetesen
Jó s kedvező körülmények között.

SALAMON (felszökik).
Komoly volt mind, a mit mondtál, Kaján?
Te lányod nőül adhatod nekem?

KAJÁN. Ugy ... meglehet ... ha ... mikor és hogyan
Nos jer, szerződjünk, jer házamba vélem.

(Magával húzza a vonakodót.)

Gyalázatos halál s örömteli
Élet között oly gond választani? (El.)

VII. JELENÉS.

Utcza.

IZSÁK, (bő ujjas palásttal, Aisah, ölében kisdede, fia öltönyébe kapaszkodik, jönnek együtt lassan).

AISAH. Hagyj megpihennem; nem tudok tovább;
Nehéz a méltatlan gyalázat, mint
A kő halott sírjának ajtaján.
S e vállak gyengék megviselni azt.
Hagyj itt leülnöm és nyugodnom.

(Egy szegletkőre leül.)

Izsák. Ülj,
'S nyugodjál.
Aisah. És nincs a földön, nincs többé próféta,
Ki megmondhatná szenvedéseink
S a könyek és a bánat éjszakái
Még meddig tartanak? — Nincsen próféta
Izsák (magában). Kilencz ezer köböl buzát adok
Az egrieknek; — minden mérején
Fél márk ezüst a drága szép haszon; —
Tavaly két márjáson tőlük vevém;
És pénzem lesz s gazdagnak hínak engem.
Aisah. Én Istenem! én erős Istenem,
Mért fordítád el tőlünk arczodat?
Miért levénk ember szidalmivá,
És idegen népek utálata?
A föld pora nem ily eltapodott,
Halottaikról igy az emberek
El nem feledkeznek, mint te mi rólunk.
Izsák (magában). Adósaim az ország nagyjai,
Nádor s nemesek tartoznak nekem;
Király fején nem áll a korona,
Ha én meg nem segítem; — úgy legyen,
Enyém legyen a sóaknák adója,
Hidak, vámok nekem használjanak,
És úr leszek s dúsgazdag a nevem.
Aisah. Nincs mit siratnod, férjem atyja?
Izsák. Még
Nem jött el a siralmak ünnepe;
Majd sírnak akkor minden nemzetek,
Bomlott hajakkal minden nép leányi.
Mostan vigadni kell s örülni még.
Aisah. Előztek ők bennünket lakjaiktól,
Elhajtatánk, mint a mirigyesek;
Emberrel lakni nem szabad nekünk,
Külön rekesztve élhetünk magunk
Szűk utczában, hol nem jár senki is,
Hová csak délben ér a napsugár.
Izsák. Oda dús palotát építtetek,
Aranytól és ezüsttől csillogót,
Veres márványszobrokkal ékeset,
Mely messze ellát tündöklő fejével
A város törpe házai felett;
Melynél különb nem lészen senkinek.

Aisah. Azt mondták ők nekünk: eredj zsidó,
S örültek, látva, hogy mi könyezünk;
Gúnyosan néztek félvállról reánk,
És szájukat csúfosan félrehúzták.
Pedig nekünk is volt egykor hazánk,
És városink kőfallal bekerítvék,
Tornyokkal és márványnyal ékesek,
Mezőinken nyájak legeltenek.
Mostan pedig földönfutók vagyunk,
Mint pozdorját széthordoz a vihar,
És senki többé minket össze nem gyűjt.
Uram, mikor fog teljesülni az
Igéret, melyet őseinknek adtál?

Izsák. Mi gazdagok vagyunk, mienk a lét;
A nagy világnak minden szélei
Az úr népének ismerik hírét;
S hatalmasok vagyunk, — mienk a pénz!
A hős hírének fényt mi készítünk,
Mi nélkülünk királyok esnek el,
S rohantában megáll a győzelem.
Magunk leszünk egy utcza népe, és
Utczánkba majd eljárnak mindazok,
Kik nem szenvedtek meg minket közöttök;
Nagy és kicsiny, s ott várnak ajtainknál,
Míg megnyitjuk nekik — mienk a pénz!
Hozzánk alázattal jő a nemes,
Zálogba hozva ősi fegyverét;
S ruhájáért kenyért kér a paraszt,
Pénzt tékozolni a zászlós, s utódja
Hírét sem hallja apja birtokának.

Aisah. Azért legyen hát arczunk égre néző,
Hogy emberek szemfulánkját kerülje?

Izsák. Csak pénzöket adják, és vesszenek
Éhen, mirigy s a tél fagya miatt.

Aisah. Nem adhatják meg a kiszenvedett
Gyalázatoknak árát ők soha.

Izsák. A hang üres, nyomát sem hagyja fenn,
A gúnymosolyt nem látják hunyt szemek,
De az arany örökké megmarad,
És úr a földön és a föld alatt! —
Jerünk tovább s utánam kincseim
Hozzátok és tömött málháimat;

Egy, két, három szekér, mind jőnek ők,
Enyéim ők és kincsekkel tele,
Az úr hű szolgáját ekkép megáldá.
És férjed hol van, Aisah gyermekem?
Éj van, magasan áll a holdvilág,
S nem látom őt sem véled fáradozni,
Sem engemet vezetni nem jön ő,
És gyermekét ölébe venni sem.

AISAH. Ő messze dolgainkban fáradoz,
Sietve ment palástját véve fel,
És rá sem ére tőlem elbúcsúzni,
Még gyermekeit sem csókolhatta meg.

IZSÁK. Bölcs gyermek ő, s megáldja őt az úr.
Boldog, ki jól eszével élni tud.

MÁRK. Anyám! nézd itten jő felénk atyám.

AISAH (felkel). Dehogy jő, kis fiam, jer csak tovább;
Ki itt közelg, nem a te jó atyád.
Oly szörnyű ennek minden mozdulatja;
Térj útjából ki, mert biz eltipor.
A földre néznek pillantásai,
És önnön árnyékára visszanézdel.

(Salamon fejcsüggedten tántorogva jő, s úgy áll, hogy Aisah és Izsák csak hátulról látnak rá.)

VIII. JELENÉS.

Előbbiek. Salamon.

MÁRK. De lásd, anyám, apám is így teszen,
Mikor haragszik, és mikor búsul.
Ne szólítsam meg őt?

SALAMON. Megtörtént!
Laptává tett a sors; s most nem tudom,
Hogy fölhajítva hol fogok leesni.
Hová ragadsz, te égő indulat,
Te lángoló szív merre üldözesz?
Út visszatérni nem maradt nekem,
S hová megyek, hol ér utól sirom,
Ki tudja nékem azt megmondani? —
A sors oka! miért láttam meg őt?
S miért volt ő oly szép, oly bűvölő,
S miért e szív hogy jéggé nem fagyott,

Vagy durva sziklakővé, melyről a
Reá lövött nyíl visszapattanik?
Most boldog volnék, s volna nőm, fiam,
S kihez bajomban fussak, Istenem.
Ó éktelen jövendő napjaim!

MÁRK (hozzászalad s lábait nyalábolja át).
Apám, apám! lám hogy jól láttalak;
Anyám reád ismerni nem tudott.
Nézd itt van ő, ott ül a szegleten.

SALAMON (rémülten). Szerencsétlen fiú! hogy jösz ide?
Vagy hol vagyok! hová rohantam el,
Kerülve önnön lelkem rémeit?

(Eltolja magától a gyermeket.)

Anyádhoz menj, az úr nevére, vissza;
Apád nem leszek én, sem férje néki,
Ozvegy lesz ő s te árva kis fiú.

(Ellágyulva magához vonja a fiút.)

Jer megcsókollak, szivem gyermeke,
Utolszor, és nem többé tégedet.
Adj csókjaimból testvérednek is,
És vígy anyádnak, ők nem látnak engem.

MÁRK. Ne hagyj apám, ne hagyj magunkra minket;
Zord emberek kiüzték agg apádat,
S anyám erőtlen, őt is elhajtották,
És sírt anyám, s mi véle jajgatánk,
Mi lesz belőlünk, hogyha minket elhagysz?

SALAMON (kezét Márk fejére teszi).
Isten, Jehova! im e gyermek itt
Nem véte ellened, oly ifjú még;
Bocsáss meg néki apja vétkiért!

MÁRK. Apám, a szentirásban így vagyon:
Megbüntetem a szülők bűneit
A gyermekekben harmad és negyed
Izig.

SALAMON. Szegény, szerencsétlen fiam!
Ugy meg ne csókold ezt a jobb kezet,
Mely elveszít, apádnak jobb kezét;
S ha majd bérczként rád súlyosul a sors,
Ha üldözött, ha elhagyott leendsz,
Koldus a földön, s fájdalomtele
Lerogysz a földre; átkozz engemet,
Átkozd apádat, a kinek bűne

Kínszenvedéssé tette éltedet.
Eredj, ne fogd körül e térdeket,
Eredj anyádhoz, s mondjad el neki,
Hogy árva vagy, s hogy gyászruhát vegyen,
Mert vissza többé férje nem jövend.

(Elrohan. Márk jajgatni kezd, Izsák, Aisah összefutnak.)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

MÁSODIK FELVONÁS.

Személyek: Mór. Perényi Imre, nádor. Imre, keresztelt zsidó. Egy úr. Kaján. Judit. Izsák. Hadnagy. Parasztok.

I. JELENÉS.

Lak. Judit asztalnál ül, keze és szeme egy becsukott biblián, haja fátyollal van leterítve, öltözete egyszerű fehér és fekete színekből. Mór mellette, széke karjára dől.

Mór, Judit.

MÓR. Te jó vagy, nem haragszol senkire,
Hogy is teremne kebledben harag! —
Szelid galamb kebelben: — áldani
Termett a szó szép szádnak biborán;
Panaszát megsiratnák a kövek,
Mert jó vagy s nem haragszol senkire,
Oly kedves, oly szép vagy te én nekem
Magányom bús, sötét kietlenén,
Mint óczeánban a boldog sziget,
Mint üldözöttnek jótette emléke.
De hagyd bevégeznem beszédemet, (Leül.)
Leülök lábaidhoz s csendesen
Gyönyörködöm szép arczod hajnalában
S lesem szelid szemed tekintetét.
Apám kimúlt, s hogyan! — te nem fogod
Megérteni, mert ily esetre nem
Kelhet szelid szívedben gondolat.
Egy mostohám vala, szép s ifjú még
S ez ő neki halálitalt adott . . .
. . . Italt, a melytől az élet kihal,
Adott neki tulajdon hitvese! . . .
Halálos kínja közt megtette ő
Utolsó rendelését gyermekéhez,
Meglátszott még aláirásain
Vonagló jobbja kínrángása; és
Végső parancsa az volt: «Mór fiam
Ugy birja szerzett s ősi birtokom,
Hogy nőt soha, soha ne végyen ő.»
(Kezébe hajtja arczát.)

Ha ő ismerte volna szívedet,
Oh ég! ha téged ismert volna ő . . .

JUDIT. S kegyed . . .

MÓR (feddőleg). Judit!

JUDIT (pirulva). Avagy te, hogyha úgy
Kívánod, nem lehetsz férj? nem soha?
Csillagként, mely ragyog s nem melegít.
Ligetben a tölgy karcsú derekát
Vad szőlővesszők átölelgetik;
Te tölgy vagy bérczfokán, nagy és erős,
Téged csak a vészek köszöntenek.

MÓR. De én leszállhatok a bércz fokáról,
S megtérhetek a csendes ős ligetbe,
Hol hű folyondár tölgyeket karol,
Tavasz jő s ők együtt zöldellenek,
S együtt lehullnak ősszel lombjaik.

JUDIT. Nem tart-e kötve haldokló atyád
Végsóhaja s nehéz kívánata?

MÓR. Erőt vett rajta a nagy fájdalom,
A lélek és test tépő kínjai,
S a szörnyen őrjöngő gondolatot
Leírta átkul görcsrángatta kéz;
Kit leghivebbnek hitt, az ölte meg,
S átkozva halt meg a hitlen nemét . . .
Három nap ültem sírja nagy kövénél,
S kértem, hogy adja meg nyugalmamat,
S a kő könyemtől el nem olvadott,
S a sírkövön át nem hallotta ő
Fia beszédét . . . átkát hordozom.
A törvény teljesülni fog . . . én férj leszek,
Mit vesztek én? sok fényes czifraság
Boldoggá embert nem tett még soha,
S ki volna a nagy Istenen kívül,
Ki élni és örülni egyedül
Kívánna, tudna, társ-rokontalan?
A szenvedés, a lét viszályai,
Ha bennök hű élettárs osztozik,
A bús öröm hideg kéjelminél
Végnélkül édesebbek. — Kardom itt,
S az Isten ott rólam gondot visel,
S boldog leszek, ha sorsom úgy akarja.

JUDIT. S van érdemes hölgy ilyen áldozatra,
Kiért lemondj fényedről, a kiért

Úr lenni megszünj, és atyád utó-
Tanácsát elfelejtsd, s ősházadat,
Hol éltek és kimúltak őseid,
Hol mindenik tárgy emlék szebb időkből,
A gyermekévek boldog lakhelyét
Elveszni hagyd; hol lesz számodra nő,
Kiért hasonló átkot egykoron
Fiadnak bús örökségül ne hagyj?

MÓR. Van egy, egyetlen a föld nagy szinén,
Oly bájoló, oly szép, milyen te vagy;
Kiért cserében életem kevés,
S ki életemben hű társam marad,
Nemtőm, ha meghal, — oly jó, mint te vagy;
Egyetlen idvem földön és a mennyben.
Szelíd szeme, derült szép arczai
Oly kedvesek, mint angyalé s — tiéid,
A fájdalom arczán megédesül.
Galambszép keblén öntudatlanul
Az ártatlanság tiszta hóleplében
A fel nem költött ifjú szerelem,
Mint szende gyermek, bimbóul pihen;
Úgy csengve szólnak édes hangjai
Mint ajkaidról, múltnak fátyola,
Jövő reménye, s a percz kéje ők,
És tiszta lelke, mint az idvezülté,
S nemének gyöngeségein fölül-
Emelkedett. Igy él szivemben ő,
S lebegve kél előttem, hogyha alszom,
S ha ébren a baj s vész fejemre gyűl,
Mint igéret honából a szeráf,
Szeliden intve ő mosolyg felém,
Ez egyetlen, e földi angyalarcz.
Szólj, szólj e hölgy nem kincs-e a világon?
Rejtett tündérvilági kincs, kinek
Hír és arany nem pótolják helyét,
S kinek becsét a földnek mélyiből
Ember nem ássa föl, mert angyal ő.
Itélj, leány, méltán hagyám-e el
Ősházamat, — ne süsd le szép szemed,
Hadd látnom kék egének fenekén
Az éltető reménynek csillagát.

II. JELENÉS.

Tér. Budán.

Perényi Imre. Imre. Egy úr. Kaján.

PERÉNYI (Imréhez). Az ég áldása véled, gyermekem!
Legyen hited, mint szikla oly erős,
S ujjá születve idvezítőnk által
Légy szívben és lélekben jó keresztyén
És tisztulásod ünnep lesz az égben,
Légy a hazának, jó, derék fia,
A honnak, mely eddig csak mostohád volt.
Légy békidőben hű polgár s jeles,
Légy hős a harczban, bátor és vitéz,
Hogy rád örömmel nézzen a magyar,
Nevelj a honnak jó polgárokat,
És teljesítsd, mit megváltónk tanít.
Én elfogultan válok tőled el,
S könyek között szorítalak szívemhez,
Nagyok felőled szép reményeim,
Keresztfiam! tedd, meg ne csaljanak;
Ha el találsz tévedni s a bajok
Fejed fölött összesereglenek
Hozzám jövel, ha életben vagyok;
Keresztapád tárt karja vár reád. (Megöleli s el.)

EGY ÚR (Imréhez). Pénz a világon a tevő erő,
S a pénzt szerezni kell az ész; te még
Tegnap azon nemzetbe tartozál,
Mely szerte szórva széles e világon
E titkot tudja, mint kell pénzt szerezni,
Kincset teremt sanyargatásiból
S a semmiből pénzt húz ki s dús leszen.
Ha nem feledted még e titkot el,
Titoknokom leendsz, — e mostani
Körülményekből, hisz jól tudhatod,
A hozzá értőnek dús haszna néz ki;
S miért ne élni a jó alkalommal?

(Súgva.)

Ott a magas palotában lakom,
És most magadra hagylak.

III. JELENÉS.

Imre. Kaján.

IMRE. Megvan! a nagy lépés megtéve van,
Úgy gondolom, mert mind itt hagytanak.
Hol mindenütt hordoztak, nem tudom,
Úgy tetszék, mintha énekhangokat
Körülem zúgni hallottam vala,
Mint messze szélnek busult fúvatát,
Komoly beszédet nagy csend közepén.
Sok népet, rám fordítva arczaik,
S hideg víznek fejemre csordulását,
De még hidegebb lélekborzadást;
Mind ezt éreztem, és most itt vagyok.
Kaján, Kaján! érted mit áldozám.

KAJÁN. Bizony jól tetted.

IMRE. Mert oly bájos ő.

KAJÁN. És mert, tudod már, egy iratka itt
Körmöm között, s te írtad — hisz tudod.

IMRE. Igen, mert azt igérted, hogy enyém
Fog lenni ő, ha áttérek hitedre.

KAJÁN. Úgy — úgy — olyast és még mást valamit . . .
De ám legyen meg, a farsang közel,
Víg nászt csapunk, fél város főbbjei
Menyegződnek lesznek vendégei.
E házat átellenben itt — elég derék —
Akkorra megvedd, majd elvégzem én,
Hogy birtokosa, ha nem olcsón is,
De átengedje, mert szép helyt vagyon.
S a gyémánt, melyet Zápolya viselt,
Most Bátori birtokában leszen, —
Azért mondom csak, hogy ha tán jegyül
Akarnád ezt a nődnek megszerzeni . . .

IMRE. Megőrültél? ember, miket beszélsz?
Minek csufolsz ily gúnyosan reám?
Én dús lakot vegyek, s gyémánt követ,
S min vegyem azt? szegény, szegény vagyok,
De már keresztyén.

KAJÁN. Csak tréfálsz, úgy-e?
Te vagy szegény? ki hát a gazdag úgy?
Apád . . .

IMRE. Ne szólj!

KAJÁN. Apádnak kincseit
Mély pinczeboltok rejtik — én tudom.
Tengerbe úgy foly a sok vízözön,
És vissza egy csepp sem folyhat belőle,
Miként apádnál a kincs meggyűlik,
Es ott marad. Minek fösvénykedel?
Ez, még kevés, mit tőled kérni tudtam.
És így tégy, vagy tőlem leányt ne kérj.
IMRE. Szörnyű! Szörnyűség! és te vagy keresztyén?
KAJÁN. Bizony zsidó te most is: kéne-e,
Hogy nőt adjak neked szép jó szóért?
Kinek leánya még ma főuri
Családban foglalhat méltó helyet.
Értsd meg, amit igértem, igazán:
Azt mondtam én, ha más hiten maradsz,
Leányomat neked nem adhatom;
De nem: mihelyt más néppé változál,
Csak kérni kell, s rendén van mindened.
Te akkor kincseket emlegettél;
Most már nem ér leányom annyit is,
A mennyit akkoron magad igértél?
IMRE. Ha mindenemnél többem volna még,
Ő érte adnám; s most, jól nézz reám,
E köntös, melyet rám övezve látsz,
S egy égő szív, mit nem látsz, mindenem!
Igen, mert nem hoztam magammal én
E földre semmit, a midőn levék,
Ne lettem volna bár, minek vagyok?
Apám nem tudja, hogy fia valék,
Azt mondja ő, hogy néki nem leve
Keresztyén gyermeke, egy volt néki,
S az nincs többé, az nincsen, elveszett,
S köszönhetem, ha alamizsnául
Levett kalapomba fillért hajít.
S most mondd, számodra kincset hol vegyek?
KAJÁN (tettetve). Ez szörnyűség! apád kitagadott;
Hallatlan, szörnyű gyermekgyilkolás!
Ha vétél volna is, megengedő
Kezet kellett elédbe nyujtani,
S mert jól tevél s Istennek tetsző dolgot,
Egyetlen egy fiát elüldözi.
Ez borzasztó hollóapa.
IMRE. De lásd,

Minden mivel bír, önnön szerzeménye,
S belőle templomot építsen ő,
Vagy koldusoknak ossza szét,
Akár elássa, szabadságában áll.

KAJÁN. Nem véle fáradál-e mindenütt?
Nem együtt szerzétek-e dús vagyont?
Csak egy pár éve oly dúsgazdag ő,
Azaz . . . mióta . . . bérben bírta volt
Az ország vámjait és hídjait.

IMRE. Épen azért vesztett az én ügyem.
Mert a haszonbér . . .

KAJÁN. Nos, mit a haszonbér?

IMRE. Ha ezt megemlítem, mind elveszénk.

KAJÁN. Kik mind? hogyan s miért?

IMRE. Apám
És én.

KAJÁN. S miért?

IMRE (vonakodva). Csak . . .

KAJÁN. Mert talán
Nem voltatok eléggé lelkesek
A vámszedésben?

IMRE. Oh nem, nem azért.

KAJÁN. Vagy kétszer is beszedtétek, a mit
Már megfizettek?

IMRE. Azt mi nem tevők.

KAJÁN. Vagy új pallók helyett a hidakon
A véneket forgattátok meg? ily —
Ilyesmi, nemde, a mitől remeg?

IMRE. Nem, mindezek nem történtek velünk,
Hanem . . . Móré Pál volt a számvevő . . .

KAJÁN. Nos?

IMRE. Ő nekünk jóakarónk vala.

KAJÁN. Az meglehet; de hát aztán mi lett?

IMRE. Móré Pál Belgrád kormányozója lett,
S apám gazdag — és a kincstár üres.

KAJÁN. Úgy-e? oh ez neked korán se baj!
Sőt nagy szerencse, mely gyémántot ér;
Eredj a kincstartóhoz, és ha ezt
Te néki felfedezed, akkor ám
Rendén van minden, és te úr leszesz,
S vőm.

IMRE. Én, én apámat árulnám-e el?

KAJÁN. Dehogy apádat, egy embert, ki csalt,

Ki az ország kincstárát megcsalá.
Ha dús Izsáknak nincsen gyermeke,
Ugy néked nincs apád.

IMRE. Nem, azt soha!
Az ég szakadjon rám, ha azt teszem;
Nyeljen be a föld, s hányjon újra ki;
Halálom kétségbeesett legyen.
Nem, ilyen áron kincs nem kell nekem;
Égj porrá szív, szerelmet nem veszek.

KAJÁN. Juj, juj! minek ily czifra fogadás?
Ha nem teszed te, majd én megteszem;
Bevádolom a dús Izsákot én,
S a kincstartó keresztül lát a rostán;
Mórét az ördög sem veszi elő;
De ám apád gazdag bár, de zsidó,
S épen azért, mert gazdag, könnyű lesz
Szegénynyé tenni őt. Majd kincsein
Én s a király ügyvéde osztozunk.
S ekkor nagy úr lehetsz aztán, ha vőm
Szándékozol lehetni.

IMRE. Oh nagy ég;
Kinek beszéltem én? szent istenem,
Mit mondtam én? ne hidd, az nem igaz;
Hiszen hogy tudnám én? fel ne adjad őt;
Bizony hazudtam, és nem volt való,
A mit hallottál tőlem, hidd nekem.

KAJÁN. Jókor biz azt; titkod már nem titok.
Vagy menj magad, vagy én vádlom be őt.

(Félre.)

Mit, szent igaz, megtennék nélküled,
Igazolni ha tudnám vádamat,
De így, ha a leghitelesb tanú,
Leányom lesz neje, én dús leszek.
Tehát határozz csak minél elébb.

IMRE. Ember, ha szived van, s volt valaha;
Hahogy hiszed, hogy lesz egy más világ,
Ha Istenednek lételét hiszed:
Ne tégy az ég alatt ily iszonyút,
Ne kényszeríts fiút jó apja ellen.

KAJÁN (félre). Ez a gyerek még sírni is talál. —
Nem kényszerítelek szóval sem én.
Csak úgy tanácsolom: jobb lenne tán

Magadnak a jó észt használni, mint hogy én
Előzzelek meg. (Menni akar.)

IMRE. Átkozott!
Megállj, el nem bocsátlak, lábaid
Karolom át; az Isten szent nevéért,
Ne tégy őrültté, légy, ó légy kegyelmes,
Apám ne öld meg önnön fegyveremmel.
Nézd, itt előtted leborulva kérlek,
Irgalmazz, kezeidet csókolom.
Nem, nem bocsátlak, ölj meg engem inkább!

KAJÁN (kajánul). Te jószívű, te érzékeny fiú,
Jer, átölellek, és vejem leszesz.
Ily gyermeket ki megtagadni tud:
Azért csupán halálra érdemes.
Jer, szép leányom keble vár reád
Szerelmesen, szeliden pihegő
Meleg kebel hószín lepel alatt.
Szemérmesen piruló ajkai
A rózsamézet fél akarva nyújtják
Forró sóhaj között, a csókokat.
Szemét lesütve, az emlény szemet,
Féllopva kedvesére néz vele,
S kéjittasan égő szivére dől.

IMRE. Ember, hatalmad rémítő felettem;
Szivemnek kulcsa kezedben vagyon.
Elejtél, már most vigy akárhova:
Követlek, mint kajmánsirást a vad.

KAJÁN. A kincstartóhoz s Juditomhoz innét.

IMRE. Megyek, te számolsz minden vétkemért.
Te fogsz helyettem kétségbeesni.
Vezess, vezess, az ég ha rám szakad,
Te néked is kinyomja lelkedet. (El.)

IV. JELENÉS.

Izsák házának előpitvara.

Izsák. Süvegelő parasztok.

IZSÁK. Zsidó vagyok. Izsák az én nevem.
Ha nem szerettek, mit jöttök reám?
Én nem megyek tihozzátok soha
S falat kenyért sem kérek tőletek.
Ugy-e, ti vagytok, a kik én reám

Nyelvöltögetve néztek útfelen?
S most koldulásra vált-e dolgotok?
Eredjetek, pénzt hozzatok nekem.
S adok buzát; nem kölcsön egy szemet.

PARASZT (felteszi süvegét).
Verjen meg Messiásod, rossz pogány!
Hogy bőjtöt tarts, ha legjobban vigadsz,
S az adjon el, kit legjobban szeretsz.

IZSÁK. Nem, senkit sem szeretek, senkit én!
Kívánom látni éhhaláltokat,
S gyönyörködöm kikoplalt színetekben.
Pogánynak hittok engemet, ti, kik
Az Izrael népét megeszitek,
Mint a kenyért. — Senkit sem szeretek!
Hisz én nekem nincs többé gyermekem,
Csak egy volt, elvettétek tőlem azt is.
Magam maradtam, mint a kopjaszál,
Mit elfutott sereg halomba tüzve
Zászlóstól ott feledve elhagyott.
Emelt szemekkel jára egykor ő,
Nem volt redő magas nagy homlokán,
S piros volt arcza, mint a szép rubin —
Miért lett ő keresztyén? — most setét
Halálszín ül s kék foltok arczain;
Kidőlt s merőn a földre néz szeme,
Nincs többé nékem gyermekem!
Nincs, nem maradt, ki, hogyha meghalok,
Dús kincseimért megáldjon engemet.
Elásom őket mélyen föld alá,
S ott alszunk együtt én és kincseim;
Fiam pedig koldus lesz a világban,
S én nem siratom meg őt . . . nem sirok,
Nem . . . vége a könyeknek . . . nem sirok.

PARASZT. Gyerünk, fiak . . , szegény gazdag zsidó!
Biz ez sem vigad, mint mi gondolók.
Szegény vagyok, alig csügg rólam a rongy,
S ha rossz kunyhómba lépek, gyermekim
Sovány didergő arcza jő elém;
De ők örömmel szólnak így: apám! (Izsákhoz.)
Te tartsd magadnak boldogságodat,
Varjú legyek, ha véled megcserélek.

IZSÁK. Ez lenne hát a boldogság? mikor
Ez éhenholtak szánják sorsomat.

Veszett volna még anyja méhiben
E czifra ércz; mit használ én nekem?
Vigyétek, kapkodjátok pénzeim,
Szórjátok őket a nép közé,
Csak gyermekem adjátok újra vissza,
Adjátok újra nekem gyermekem.
De nem! nem . . . nem . . . ő engem elhagyott,
Ám hűk maradtak szép aranyaim;
Ők nem leendnek hozzám hűtlenek,
Ölembe vészem s ők lesznek nekem
Jó gyermekeim, szépek, s számok se' lesz
Ha meghalok; mind két szememre egy
Nehéz ezüst pénzt tesznek énnekem;
Meg nem könyeznek ők, de sirni fognak
Szép, ékes zengzetű aranyaim.

V. JELENÉS.

Előbbiek. Hadnagy.

HADNAGY (kezét Izsák vállára teszi).
Izsák, az ország nevében foglyom
Vagy.
IZSÁK. Jaj nekem, nem vétek senkinek!
HADNAGY. Rosszul emlékezel mult tetteidre.
Országos vétekért lettél fogoly.
Jer és kövess a törvényszék elé.
IZSÁK (remegve). Követlek bátran, vígy, az Isten él!
HADNAGY. Az Isten él, hogy rajtad boszút álljon.
Tulajdon magzatod lőn ellened
Tanú . . . az Isten él! — Halványan ő
És térdremegve jött a kincstartóhoz;
Fojtott, fagyos volt minden szózata,
Midőn a harmadévi számadást,
Mit apja tett, hamisnak állítá.
S rögtön parancsot kaptam ellened,
Hogy birtokod s minden irásaid
Pecsét alá vegyem; magad pedig
A várba zár alá tetesselek,
IZSÁK (feleszmélve). Ó jaj nekem! miért születtem én?
Miért őszültek meg hajfürteim?
Port és hamut hintsek közéjök? Oh
Jaj, jaj! miért éltem? koldus vagyok!
Koldus, szegény ruhátlan, elhagyott!

S hogy kezdjem ujra ezt az életet?
Hogy haljak meg, szegényen, rongy között?
Külön rekesztve vesztett kincseimtől,
Egy helyre gyűjtött szép pénzeimtől!
Nem látom őket többet én soha!
Az út kövén vetek magamnak ágyat,
Porból s nehéz éjek siralmiból,
Mellettem elmenők utálata.
S hogy koldulok más háza ajtaján,
Én dús, én gazdag, én, kitől soha
Az éhező egy fillért nem kapott?
Ki mondja nékem: jer szegény öreg,
Majd ápolgatlak én! (Kétségbeesetten.)
Ki adja meg
Törvénytelen ezüstöm halmait?
Közöttök éltem éjjel, nappal én,
Hogy éljek nélkülök oly egyedül?
Ne lássam őket többé és ne halljam!
Oh vénségem kietlen napjai —
Volnék halott most, csendesen aludnám.
Kietlen nap te, mely világra hoztál,
Mely első voltál búsult életemben,
Lettél volna halálom napja is.
Légy, légy, te nap! örökre átkozott,
Világtalan, sötét és felleges.
Vért lass, setétet, s kínos jajgatás
Süvöltse át nagy déli éjjeled,
És asszonyok siralma; — mind ti itt
Alattam és fölöttem, kincseim,
Átok legyen, szörnyű, fölöttetek:
Kinek kezében szerte oszlotok,
Ne légyen álma holta napjaig!
Születésem napja, légy átkozott! (El.)

HARMADIK FELVONÁS.

Személyek: Perényi Imre. I-ső úr. II-ik úr. Egy nemes. Egy vén ügyész. Mór, kúnhalmi főnemes. Szerencsés Imre, kincstárnok. Kaján. Judit.

I. JELENÉS.

Szerencsés háza.

IMRE. Két esztendő, és mennyi változás!
Egymást felváltó sűrű esemény.
Estenként távol harangszó között
Ha végig gondolok két évemen,
Elbámulok, mik történtek velem!
Úr lettem, és Szerencsés a nevem;
Zsidó fiúból kincstartó levék,
És dúsabb ember nálam messze nincs!
. . . Szegények ők! életbe vannak-e?
Hol hordja őket a lét szélvésze?
Hol, merre járnak fáradtan, aléltan?
Nem, nem szabad rájok gondolni többé,
Bércz áll köztünk . . . a hitkülönbözés. —
Ő engem megtagadt, én vissza őt.
Embernek átka engem el nem ejt,
Szerencsés a nevem, bár nem megy el
Egy ember is ablakaim alatt,
Hogy vad szemet ne vessen fel reájok;
S mi mind ezekre vitt: a szerelem,
Ez el nem alvó, el nem oltható láng,
Még mostanig elégitetlen ég.
Igaz, hogy a hír és a kincs után
Fáradva elfoglaltak gondjaim;
De hogy lefogytak ők, ez indulat
Újult erővel ismét fölkeres, —
Tegnap templomban meglátám a lányt,
Alig birtam magammal, hogy legott
Az oltárnál őt által ne öleljem.

II. JELENÉS.

Imre. Kaján (jő).

KAJÁN. Jó mulatást, kegyelmes úr! biz én
Meglátogattalak, szép ideje,
Hogy együtt nem beszéltünk.
IMRE. Nos, mi hír?
KAJÁN. A tar Belgrád alatt.
IMRE. Hisz azt tudom.
KAJÁN. Mult éjjel a zászlós Báthorinál
Nagy vendégség volt.
IMRE. Én is ott valék.
KAJÁN. S korán reggel palotája előtt
Két kis fiút leltek — éhholtakat.
IMRE. Mást, más hírt mondj nekem, oly rendes ez.
KAJÁN. Oh! most jutott eszembe: a nemes
Urak tegnap szörnyen zajongtanak,
A százhuszas küldöttség megjelent
Királynénk pitvarában, szólani
Kivánó az ország sérelmeiről;
S egy czifra bábut lelt az asztalon,
És visszavitte azt a nagy gyülésbe.
Ily bajnokok készülnek ám nekünk,
Úgy monda egy, kik majd megvédjenek.
És a fajankó ünnepélyesen
Bakókéz által kivégeztetett.
IMRE. Ejh, nem tudsz hát mi hírt sem mondani?
KAJÁN. Nem érdekel . . . kérik leányomat . . . .
IMRE. Leányodat?
KAJÁN. Csak kérik őt, uram.
IMRE. De én igéreted követelem.
Keresztyén lettem és gazdag vagyok,
S így nincs többé mit szólnod ellenem.
Kevély lehetsz, midőn a kis-király
Jobb oldalán látsz büszke paripán
Ellejteni s kócsagboglároмon
Ezer nemes kincsét csillagzani;
S miként előttem mélyen hajlanak
Süveglevéve, kiknek őseik
Legelső polczon ültek egykoron,
S kik most ott ülnek, nádor, érsekek,
Ország birája, bánok és urak,

Vajdák és az ország zászlósai
Egy asztal mellett ülnek én velem,
Tanácskozásaink alatt, s szavam
Nem egyszer volt köztök határozó,
Mint a ki ország bárója vagyok . . .
. . . Dús ablakok és erkélyek közül
Rám hőn epedve váró hölgyek arczai,
Mint hold a földre, lemosolyganak,
S száz kendő int, felém lebegve bókot.
De én nem látom őket, vagy ha meg-
Tekintem is: felejtem őket, óh
Mert Judit arcza mindenütt velem,
S mert nála szebb hölgy nincsen a hazában.
Két év előtt koldus, nyomor fia,
Most úr . . . lehajlok fényem zsámolyáról,
S a rejtetten viruló ibolyát
Föltűzöm e kebelre föl, virulni.
Kezet öreg, Szerencsés Imre kér
Leányodért, a dús Szerencsés Imre.

KAJÁN. Álmélkodom nagylelkűségeden. (Félre.)
Ha nem tudnám, hogy szived nincs helyén,
Ha nem tudnám, hogy legfőbb titkaid,
Miknek homályán fellegvárad ül,
Kezemben . . . hejh ravasz tudsz lenni te,
Sok embert rászedél — engem soha.
Arass, a kévéket majd én kötöm. —
Tán nem leend kedvednek ellenére
Szegény lakom meglátogatni, ott
Enyelgve elmulatni az időt,
A menyegző előtti mézhetek
Elreppenő rövid kis idejét;
Jőjj és mulass, s mulattass.

IMRE. Sietek. (El.)

III. JELENÉS.

Országterem, hosszú asztalnál elől Perényi Imre ül, mellette zászlós urak. Kétfelől, háttérben többen a nemesség közül. Az előszín üres.

PERÉNYI. Öt gyülésünk volt már egy év alatt,
Öt gyülésben semmit sem végezénk,
S mit végezénk, nem tartja senki meg.
Embert megvédnek önnön karjai,
S nem küldözi a jobb a bal kezet;

A sast a légben tartják szárnyai,
Nem vesznek össze — és ez ős hazát
Nem menti meg eltündökölt híre;
Nincs népe közt, mely őt megmentse, kar,
Határain a harcz robaja zúg,
Fölhallanak Budára hangjai.
Jajczát, a végvárt, már csak egy nehány
Lelkes vitéznek elszántsága tartja.
Szörény, Zimony, Szendrő, Szabács felett
A füst s a félhold ütnek már tanyát,
S hollók, elszánt vitézek csontjain.
Belgrád, utolsó biztos őrfalunk
Már omladék, s ez omladékokért
Négyszáz . . . halljátok! négyszáz férfikar
Ví végtusát erőszakadtaig . . .
Majd elpihennek ők és a Dunán
Nem őrködik többé a büszke vár.
Tegnap s ma is gyors hirnök érkezett,
Both János és Oláh Balázs segélyt
Sürgetve kérnek végveszély között.
De hol vegyünk? mind a ki búhatik,
Úgy elbúvik a harcz elől, akár
Az itéletnapig kivánna élni.
S pénz nincs — az országos kincstár üres,
Már minden kéményre adót vetének,
Minden vagyonra, sőt fejekre is.
És a begyűlt nagy pénztömeg hová lett?
Hjaj azt kitudja és ki kérdi meg?
. . . Honfitársaim! mögöttünk a veszély
Közel, s minden percz szörnyű veszteség.
Hová megyünk, ha e hont elveszítjük?
Nincs több hazánk a föld s az ég alatt!
Nincs fenn az égben — ott pogány lehet,
Ki hős halált honáért szenvedett;
Rossz honfi nem, bár légyen az keresztyén.

I. ÚR (jobbról). Legjobb leend, tens rendek és karok,
Magok felülnek és elmenjenek.

(Zúgás.)

Itt sült galambot bizton leshetünk.

(«Le vele!»)

Ha eljön is, soká lesz, úgy hiszem;
Nem szomszédokra várakozni kell,
S megvárni, míg a ház fejünkre ég,

Hanem felkötni az ős kardokat,
S kiállani, így szokták őseink.

(Hátul kiáltás: «tudjuk, hogy szokták»).

II. ÚR (jobbról). Nem, a nemesség ám ne tegye azt;
Kell magnak itthonn . . . és nem is divat,
Hogy ily goromba néppel, mint az ozmán,
Nemes vitézek küzdjenek, s híres,
Aczélaik beszenyezzék vele.
Ki lenne házőrzőnek itthon?
Egyébiránt korán is lenne még
Ily gyors futás . . . ráérünk . . . addig is
Tanácskozással töltvén az időt.
Az ellenség elébe Ferdinánd
Igért hadát — a látatlan szinűt —
Küldendjük; annak hátán is vagyon
Erős vasa . . . szükséges a csatában,
Hol fordított hát védi a hazát,
S sarkkal fenyíti a hős ellenét.

(Kaczaj.)

EGY NEMES (balról). Nincs mit kaczagni rajta, úgy vagyon.
Mi nem megyünk, bár a hon nagyjait,
Kik más vérén szeretnek élveket
Szerezni, mind elhordja a tatár.
Hanem szeretnők tudni azt előbb,
Az a tömérdek pénz hová leve,
Melyen hadat kellett szerezni? már
Elvettük gyermekeink kezéből a
Kenyért, s most elmenjünk magunk,
Hogy addig a derék kalandosok
Nőnk — s leányainkkal elmulassanak.
Ebren vagyunk, úgy bánjatok velünk,
Kívánjuk, hogy mindazon mesterek,
Kiknek kezén a pénz megfordula,
Szigorú számadásra jőjjenek.

EGY ÚR (jobb oldalon). Az megleend, de addig is tehát
Még most ez egyszer a nemes urak
Felvállalhatnak egy csekély adót,
Mindenki legfeljebb vagyonjai
Egy huszadát . . .

EGY NEMES (balról). Abból mi sem leend!
Előbb a clerus birtokán a sor,
Ő néki nincs családja, ám nekünk
Feleségünk és gyermekünk vagyon;

Ő érje bé a lelkiekkel — és
A templomokban pénz, ezüst, arany
Mind hasztalan hever; hisz a török
Majd úgy is felkutatja, ha bejő,
S én úgy hiszem, hogy a mit mink adánk,
Azt vissza is vehetjük.

(A jobb és baloldalról több urak felugrálnak, erre hevesen lármáznak, ökleikkel az asztalt verik: a nemesség „halljuk"-ot kiabál. Perényi szótlanul, összefont karokkal ül. Mór előlép.)

MÓR. Szegény, szegény hazám! így múlsz te ki.
Ifjan, erősen, és nem harczmezőn,
Hol hír viraszt sápadt halottakon.
Beteg, belülről rágodó mirigy
Miatt, tehetlenül, és védtelen.
. . . Áldozni kell! kell szívet, életet,
Vért, életet, szerelmem és hazám!
Szerelmemért majd fáj az én szivem,
Hadd fájjon az . . . hazámért ezreké.
Túl csillagon őt felkereshetem,
S egymásba folyva mátkalelkeink
Üdvöt találnak túl a csillagon.
Sajogj kebel, — viruljon a haza!

(Az asztal elébe lép. A nemesség: «halljuk Kunhalmi Mórt, halljuk!»)

MÓR. Sírtam . . . mosolygjatok könyűimen,
Mosolygjatok, erős férfi vagyok
És sírtam, mint a gyermek anyja sírján.
De im letörlém már könyűimet;
Nők sírnak, nékik illik a sírás;
És sírjokból fölrínak a halottak,
S fönn a királyi lak érzéktelen
Érczszobrai sírnak hideg könyűt.
Mi férfiak vagyunk, mienk a tett,
Mienk a harczmező, a hős halál.
El félre a magányos érdekekkel
A közveszély gondterhes napjain;
Felejtsük a gyülölség sérveit,
Nyújtsunk egymásnak békülő kezet,
S egy gondolatban nyúljunk baljainkhoz.
Viszálkodás nagy népek sírjait
Megásta már, győzhetlen népekét.
. . . Hol egyetértés lelke őrködik,
Ott védtelen veszély nem áll elő.
Nándorra kell most rögtön a segély,

S a végvárak megőrzésére.
Én őseimnek minden birtokát
E czélra átadom . . . Kunhalma és
Az ahhoz tartozó birtok talán
Elég lehetnek némi pótolékul . . .
Magamnak csak e jó kardom marad,
Hogy védve ős hazám halhassak el.

(Néhány nemes «éljen»-t kiált, a többi egymás szeme közé néz. A baloldalon felkel az ügyész.)

ÜGYÉSZ. Kérem, Kunhalmi Mór, vel alias
Maurus de Kunhalma birtokát
A testamentum értelme szerint
Csak úgy jure hereditario,
S csak addig bírja, míg nőt nem veszen.
Tehát donátiot így nem tehet.

MÓR. Kunhalmi Mór nem űz csúfot szavából,
S a mit tesz, érte mindenkor felel.

EGY ÚR (jobbról). Tehát gondoskodjunk legelsőbb is,
Hogy az ajánltakat ki vegye át.
E végre fel kérem, szólítani
A kincstartót, hogy benne járjon el.

EGY NEMES (balról). A kincstartót? ismerjük a harist;
Tudjuk, hogyan szokás, mai napon
A közkincsekből itt meggazdagodni,
S mért megy minden dolgunk ráklábakon?
Hiszen majd ő reá is eljövend
Az itéletnek napja. Most pedig
Vigyázni kell, hogy e szent áldozat
Ott ne ragadjon piszkos kéz között.

(Több urak a jobb oldalon. Ez sérelem, ez czélzás, sérelem. Jobbról: Ez actiót kiván. Nemesség: Ki vele, ki! A gyűlés feloszlik.)

IV. JELENÉS.

Lak.

(Judit, mandolint pengetve énekel.)

Hol ő, a bércz szülötte?
Nap fénye kardvasán, —
Fehér sisagszalag leng
A távozó után
A mint messze ködben elvész,
Utána vágyva néz
A hű leány.

Ki fekszik ott a síkon?
Hold fénye kardvasán, —
Sisagszalagja vérszín,
Oly néma s halavány.
S holdéjeken a ködbe
Utána néz tünődve
A bús leány.

(Az utóbbi vers alatt Kaján és Imre belépnek.)

KAJÁN. Fogadd szivesen, kedves szép leányom,
Ez úri vendéget szegény lakunkban.
Szerencsés Imre nagy kegyelmes úr
Méltóztatott hozzánk lehajlani.
Ő gazdag úr és nagytekintetű.
(Imréhez.)
Im itt egyetlen leányom, Judit.
IMRE. Valóban kedves lányka, híredet,
Szépséged hírét messze ösmerik;
Úr és szegény magasztal tégedet,
S im most szemem győz meg felőle, hogy . . .
Hogy a hír kontár volt festésedben;
Mert bájaid felülmulják a hírt.
Kaján, bizony méltán kevélykedel.
JUDIT (félre). Én is hallottam a te híredet,
Ismerve van neved távol közel,
S átoktalan nem mondja senki azt ki,
Mert ostorunk vagy s ég csapása rajtunk.
Ismertelek a hír beszédiből, (Végig néz rajt.)
S most szembe látlak; oh a hír hazug
És kontár rólad minden képzetem.
Egy éjszaka szemedbe néztem én,
Nem voltál akkor úr, de átkozott.
Apám nem ismer, úgy kell lenni, mert
Nem nyitna néked ajtót — ördögömnek,
De most ne hagyj el kínos tettetés.
KAJÁN. Lányom, nem is idvezled ez urat?
(Súgva.)
Légy nyájas hozzá, ő gazdag nagyon,
Szerencsés Imre, a kincstárnok ő. (El.)
JUDIT. S apám magamra hágy e szörnynyel itt,
Kitől szivem verése meg-megáll.
Oh hol vagy Mór!
IMRE. Szép lányka, édesem,
Sorsod ha volnék, királynő lennél,
S nem illenék a trónra senki jobban,
Miként te, hölgyeink királynéja.
Ragyogni kell a gyöngynek és nem el-
Rejtezni a világ sugáritól.
Te is ragyogni fogsz, mert ennyi báj
Nem veszhet a homály és por között.
Palotában, fény közt a te helyed;
Hogy lássák az alabastromfalak

Minő sötétek ők, ha köztük élsz;
S az Indiáknak tűzgyémántjai
Tekintetedtől elsápadjanak.
Királyi fény veend körül, s az is
Sugárait neked köszönje meg.
A vártéren, a legkiesb helyen
Magas oszlopok erkélye felett
Tekint a bájoló vidékre le
A legszebb nő szépsége hajnalában,
Karját tiszta gyöngyök fűzik körül,
Metszett bibor dúshimzett öltönye,
Parancsait cselédsereg lesi.
S a leghivebb rabszolga . . . férje, ki
A kedves vágyait előzi meg;
S a nő te lészsz, te lészsz a dús, a szép,
S a leghivebb rab . . .

JUDIT (szorongva). Mór, oh merre vagy?

IMRE. S a leghivebb rab . . .

JUDIT. Állj meg, gazdag úr!
A fény, a csillogás hívságaira
Nem vágytam én . . . tiedre nem soha;
Te dús vagy, tartsd magadnak kincseid,
S keress magadhoz olyat, ki szeret
Hatalmadat s téged . . . gyülöllek én.
Mert az vagy, a kiből más nem lehetsz,
Kincsed felett átoksúly őrködik;
Mert az valál, ki orvul egykoron
Pártám virágait letépni jöttél.
Emlékezzél két évvel hátra, úr!
Eredj, gyűlöllek, fényölelte bűn! (El.)

KAJÁN (kiszalad.) Mi volt ez?

IMRE. Látod.

KAJÁN. Tán igen is. (Félre.)
Ez volna szép! Két évi fáradás
Füst, gőz legyen. — Hagyd csak, kegyelmes úr!
Leányszeszély, kissé szilaj biz ő,
S nagyon szemérmes, de majd megszokik.
Ő tudja, hogy szép, te pedig tudod,
Hogy édesebb az, a miért esengni
Kell, mint az önként nyújtott szerelem.
Majd többször eljösz, és hozzád símul.

IMRE. Nem úgy, öreg, én többet nem jövök.

KAJÁN. Nem jösz?

IMRE. Nem én.
KAJÁN. Nem jösz?
IMRE. Hanem ha kell,
Bár mit kívánsz a lányért, megadom.
Kérd mindenem felét, tied leszen.
S azért találsz lányodnak férjet is.
Egykor kaczagva fogadád e szót —
Rég volt . . . akkor kaczaghatál neki.
Most a hatalmas Imre kéri ezt,
S Szerencsés Imre mind kivitte még,
A mit magában elhatározott.
KAJÁN. Engedj három napi határidőt.
(Félre.)
A lánynak legszebb terveim ekép
Megsemmisíteni nem szabad, — Addig
Határozok, s harmadnap estején
. . . Setét lesz . . . és mindketten elmegyünk
A vár alatti sírkert halmihoz.
IMRE. Sírkert? . . .
KAJÁN (hidegen). Igen, ott csendesen leszünk,
S egyezkedésünkben nem háborít
Egy pisszenés sem ott; magunk leszünk,
S ki nem hallgatja suttogásaink
A sírokon k'ül senki, semmi más,
S a sírok nem beszélnek . . .
IMRE. Ott leszek.

NEGYEDIK FELVONÁS.

Személyek: Mór. Szerencsés Imre. Török követ. Kaján. Fővérmester. Hírnök. Judit. Nemesség.

I. JELENÉS.

Országház mellékterme. Kívül a tanácsteremben heves zaj hallik; a török követ a teremben várakozik. Imre dühösen jő ki.

Imre, követ.

IMRE. Ordítsatok vadak, üvöltsetek,
Szátok nagy, csak rajta! üvöltsetek;
Ha eltudjátok vad szitokkal a
Holdat bódítani, s ijedtiben
A Gellért házastól odább szalad,
Szerencsés Imre jót kaczag neki.
Szegény boldogtalan kis emberek,
Miket nem képzelnek magok felől,
Neki pirulva mint szónoklanak;
Csak rajta! hisz én elhallgathatom,
Erőtlenül vonagló népcsoport!
Mozduljatok, ha tudtok nélkülem,
Tehetlenek, éhenholt koldusok!
Haha! Szerencsés Imre nektek jót nevet
(A követhez.)
És mit kívánsz ezen felül?

KÖVET. Semmit sem.

IMRE. És igéreted megáll?

KÖVET. Ha két napig Belgrád alá segélyt
Nem küldesz — a nagy-úr kegyelmiből
Azon gazdag ajándékon kívül,
Miket tenéked küldött általam,
Jutalmadon magad bámulni fogsz.

IMRE (félre). Azt megteszem! akár soha ki ne
Adjam kezemből Kúnhalmi javát.
De lásd, ez annyi lesz mint árulás.

KÖVET. Harminczezer arany.

IMRE (kezet nyújt).

KAJÁN (előlép s elkapja Imre kezét).
Ne még, ne még!
IMRE. Te itt?
KAJÁN. Hisz én vezettem őt ide.
De várj kevéssé, még többet is ad.
IMRE (a követhez). S lehet, hogy nekem futnom kell ezért,
Lehet, hogy érte házam elveszik,
S ha meg nem ölnek, száműznek bizonynyal
KÖVET. Szultánunk mindenkor szivesen lát.
IMRE. Csak nem leszek muzulmán.
KÖVET. És miért ne?
Mohamednek idvezítő hite
Maholnap a világ vallása lesz,
Egy Allah, egy próféta lesz a földön;
Igy esküvék az égre a nagy-úr,
A próféta szakállára s Selim
Kardjára, — s így lesz nem soká.
IMRE. Azaz
Ha én Nándort segély nélkül hagyom;
S ha nem teszem, hamis lesz esküje.
KÖVET. Negyvenezer arany!
IMRE. Kezet reá.
Ma este átadod, ma este még!
Jer írd alá. (Egy asztalhoz vezeti.)
Negyvenezer arany.
KÖVET (ir). Negyvenezer arany — s Nándor mienk. (El.)

II. JELENÉS.

Lak Kaján-nál.

(Judit kezébe hajtva fejét, ül. Mór belép.)

MÓR. Bucsúzni jöttem hozzád, drága hölgy,
S utószor látni bájos arczodat,
És szólni hozzád s szódat hallani.
Hová megyek? azt kérded . . . halni . . . ott
A hold felett ismét találkozunk.
Hiszen tudod, hogy téged bírni s élni
Egy gondolat, öröklő, végtelen.
Vesztettelek s nem élhetek tovább,
Kiittam a keserv végcseppjeit;
Szivem tépett s a végdöfés elé
A sír honába megpihenni vonz.
Isten hozzátok boldog álmaim,

Álmodtam, és most meghalok bele.
Alattam a föld rengve elforog,
Szívem halott és sírja e kebel;
Nincs fájdalom, mely meg nem ülte őt,
Nincs földön üdv, reményem egy maradt
S az a halál, kietlen bús remény.
Már sírni sem tudok . . . oh Magyarország,
Adsz-e nekem nyugalmas éjszakát?
Én néked mindenem, reményeim
Föláldozám . . . Leszállt a bérczi tölgy
A hegytetőről, szélvész zúzta le,
Halottan a ligetben fekszik ő,
S a hű folyondár búsan ráborul,
Sápadtak és aléltak lombjaik . . .
Isten veled . . . a kín szivembe szúr;
Isten veled reményem, mindenem.
Ha hűs lobogványt fürteid között
Dúsan, híven érzesz enyelgeni.
S elhalni, mint hosszú, hideg sóhajt
A tér felett pusztán kietlenül:
Az én utolsó sóhajom lesz az.
Isten veled . . . elfojtódik szavam . . .
Ott nem lakik több fájdalom . . . ott . . . ott
Az égben árva lelkem fölkeres,

JUDIT. Elhagysz-e Mór, midőn fejem fölött
A tengerbú lázongva összecsap?
Le hagysz sülyedni kínom tengerébe?
Álmatlanok lesírt nagy éjeim,
És napjaim sötétek, mint az éj.
Menj . . . én követlek — én is megtalálom
Az utat, mely a földről elvezet;
S legelső, a ki téged üdvözöl,
A boldogok honába fölrepülőt,
Én leszek az, az én lelkem lesz az.
Eredj, nem hagylak téged el soha.

MÓR. Isten, szörnyen megpróbálsz engemet!
Mi vonz utánam téged, jó leány?
Ráérsz meghalni még, nincs senkinek
Oly búja, mint nekem, s oly élete,
Melynek reménye csak az egy halál.

JUDIT. Nincs senkinek? . . . Te egykor e szívet
Nevedre feldobogni tanítád;
Te mindenemmé tetted magadat,

Tulajdonoddá gondolatjaim,
Egy szép világot tártál fel nekem,
Egy ismeretlen kert virágai
Közé vezettél s most felejtselek?
Kitéped emlékeddel szivemet,
Elmégy s szivem magaddal elviszed,
Meghalsz . . . szivem veled hal! oh hiszen
Megláttalak s megosztám éltemet.

MÓR. Ne e kesergő hangot, oh Judit!
Ha elrablám nyugalmadat — bocsáss meg,
Fáj nékem is itt benn és kínjaim
Halálosak, de oh hazám — hazám!

JUDIT. Te nagy vagy! oh igen, te azt tevéd,
Mit oly nemes léleknek tenni kell,
Minő Kunhalmi Mór; mért nem lehet
A nőnek is hazáért vérzeni?
S alunni ott győző vas oldalán!
Irigylem e dicső nagy utadat.

MÓR. Mi űz a túlvilágra tégedet?
Atyád van itt, hű, nyájas és öreg;
Fejér haját ki fogja tépni ő,
És sírni fog feletted, s szellemed
Felhők felett siralmi háboritják.

JUDIT. Nem ismered Szerencsést?

MÓR. Hah, Judit!
Kit említél! . . . e szörny . . . te láttad őt?

JUDIT. Láttam, s szivem még most is ver bele.

MÓR. Nagy Isten, hogy birom meg e csapást!
Ő elveszett, kit legjobban szerettem;
Halálosan, setéten, iszonyún.
Nincs a ki őt megmentené . . . az ég,
Ott Isten él, de ördög él alant.
Nem bírhatom legédesb üdvömet,
S egy átkozottnak légyen az bitangja . .
(Tőrét megmarkolva.)
Oh hölgy, nem félsz hideg vas élitől?

JUDIT. Nem. Ölj meg engem Mór, az Istenért
Döfj, döfj, ide, oh ölj meg engemet

MÓR. Téged? . . . bizony nagyon szorul szivem,
De ő . . . igen, ő veszni fog, te élj.

JUDIT. S te?

MÓR. Síromon virágokat nevelsz.

JUDIT. És megvonod tőlem kegyelmedet?

Jó, este lesz; jőjj bucsút venni akkor.
Eredj Mór, és jőjj el, ha este lesz.

MÓR. Piros lesz kardom akkor; eljövök,
Látlak. (El.)

JUDIT. Magas csillagzatok felett. (El.)

III. JELENÉS.

Utcza. Több nemes zajongva jő.

I. NEMES. Nem jött? tehát ismét bolondítás!
Ez szörnyűség igy játszani velünk.

II. NEMES. (III-hoz). S te mit mívelsz szablyáddal, vad fiú?

III. NEMES. Hát azt csinálom, hogy éles legyen.
Torkom rekedt, addig míg megnyílik,
Kardom fenem az utczák szegletéhez,
S meghallja a király s tanácsosi,
S eszökbe jő, hogy kardunk is vagyon.
(Lármázva el. Fővérmester kapujába kiáll. Szerencsés jő.)

IMRE. Mit lármáz e sok bocskoros vitéz,
Rongyos nemes?

FŐVÉRMESTER. Felsége a király
És a kalandosok, nem mennek át
Tanácskozásaikba — ez bajok.
(Kaján jő.)

IMRE. Kaján, jer félre, szóm leszen veled.
Két éve már, hogy erről szólani
Akartam

KAJÁN. Ugy! Lányomról, nemde?

IMRE. Másról. Nálad egy iratom vagyon.

KAJÁN. Tudom; a miben te elismered,
Hogy lányomat erővel elraboltad,
Magammal hordozom azóta azt,
Nyakamról is zsinóron függ alá . . .

IMRE. Ennek te már nem sok hasznát veszed;
De nézd, cseréld be egy másikkal ezt,
Melyért tenéked a török követ
Negyvenezer aranyat lefizet.

KAJÁN. S ha nem teszi?

IMRE. Ugy én magam fogom
Tetőled azt megint beváltani;
Aláírásom ott alatta van.

KAJÁN. Jó. Add ide és vedd emezt.

(Az irásokat becserélik, megvizsgálják. Kaján el. Újra jönnek lármázó nemesek. Imre körökbe lép.)

IMRE. Urak, hallgassatok kissé reám.
Amott egy ember a török követ
Lakába megy; ő kém, én állítom,
S jutalmaul — lessétek jól meg őt —
Pénzt fog kihozni onnét.

NEMES. Utána;
Leaprítjuk, ha rajta kapjuk őt. (Elsietnek.)

IMRE. Eredj Kaján, te vissza nem kerülsz;
Lányod maga marad, nincs senkie,
S akkor Szerencsés Imre — czélhoz ért.

(A fővérmesterhez.)

Mester, elébb itt e börtön előtt
Hosszú sóhajt hallottam fújni el,
Minő azé, kinek lelke kimegy;
S még markodon a fris vér párolog,
És rendkívül vidám vagy, mint valál,
Midőn Dózsa fejébe nyomtál koronát.

FŐVÉRM. Jól mondtad, ma szép egy napom vala;
Három török követ nyakát szelém.

IMRE (rémülten). Három török követ nyakát? S miért?

(Messziről zaj. Hírnök megy át fuladozva. Nép kiséri.)

HIRNÖK. Rémüljetek! Fejérvár elveszett,
Nándor-Fejérvár, árulás miatt. (El.)

NÉP. Halál az árulókra!

FŐVÉRMESTER (előlép). Itt vagyok.

KAJÁN (jő, a megkövült Imre vállát megveregeti).
Gondoskodásod köszönöm, nagy úr!

ÖTÖDIK FELVONÁS.

Személyek: Perényi Imre. Kunhalmi Mór. Kaján. Szerencsés Imre. Egy nemes. Jegyző. Fővérmester. Egy férfi. Egy asszony. Hadnagy. Judit. Temetőőr. Nemesség. Örök.

I. JELENÉS.

Szoba Perényinél. Perényi asztalnál iráskötegek között ül, előtte jegyzője áll.

PERÉNYI. Eső esik künn?
JEGYZŐ. Igen, jégeső.
PERÉNYI. Minek is volna most derült idő?
Ki fogna néki örülni? . . (Zenehang.) Mi zaj
Ott fenn a várban? Menyegző talán?
JEGYZŐ. Toborzóhang és czimbalom zeneg.
PERÉNYI. Hát vigalom kell most, midőn fejünk
Felett leszakadásra áll az ég?
Borzasztóság! mi itt alant sírunk,
S majd tébolyodottá leszünk gondjainkban
S éjjel óraütéseket számítgatunk;
Ott fenn pedig ledéren tánczzene-
Hanggal verik fel a rémhallgatást. —
Jól teszitek . . . még ma együnk, igyunk,
Hisz holnap úgyis meghalunk.
HADNAGY (jő). Kegyelmes úr, (Egy iratot nyújt át.)
Itt a rendeknek határozata
Török Bálint, az elfutott felől.
Száműzetik.
PERÉNYI. Úgy légyen.
HADNAGY. Ird alá. (Perényi aláír.)
Imitt ez Szerencsés Imre felől. (Átadja.)
PERÉNYI. (végig fut rajta). Oh Imre, Imre! ennyire jövél;
Nem állhatom, hogy ne sirassalak —
Keresztfiam valál és az vagy. — Add
Az irást, nevemet aláírom. (Aláír.)
HADNAGY. E harmadik minden külföldinek
Az udvartól úti-levélt kiván. (Perényi aláír.)
E negyedik a tisztelendőket
Földi javak gondjától menti meg. (Perényi aláír.)

S ez itt az utolsó kérelemlevél
Ő felségéhez, hogy közénk lejöjjön.

PERÉNYI (aláírni készül, künn zsivaj).
Mi lárma az? mi lelket rendítő
Vihar? Jenő, nézd meg az ablakon.

JENŐ (kinéz). Ez a nemesség ingerült hada,
Hüvelyhagyott vasakkal jönnek ők.

PERÉNYI. Ez hathatós egy kérelemlevél.

(A háttéri ablakhoz vonulnak.)

II. JELENÉS.

Sírkert. Elől egy kereszt, oldalt beomlott sír, fölötte egy nőalak alszik. Mór jő, a kereszt előtt megáll. Este van.

MÓR. Apám, itt van fiad, meghallod-e?
Kivánatod betelt, magam vagyok,
Magányos özvegy, menyegző előtt;
Hozzád megyek, de hol talállak én?
Oh nincs szavad számomra, nincs egy is? . . .
Mért oly nehéz e márvány sírodon?
Vagy fenn vagy ott s búsan lenézsz reám? —
Ne hagyj megtántorodnom, adj erőt
A százszor rémítő halál elé.
Apám, hallottad-e fiad szavát?

SZÓZAT (a bedőlt sírból). Nincsen nekem fiam!

MÓR. Szóltál, apám?
Nem, oh nagy Isten, azt te nem mondhattad;
Elkárhozott lélek mondhatta azt.

(Egy ember jő félig elé a sírból.)

EMBER. Mit háborgatod a halottakat?
Ők senkit sem bántanak, csendesen
Megvannak sírjaikban s alszanak.
Mit tombolsz a hanyatt fekvők felett?
Vagy azt várod, hogy majd mikor te alszol,
Meglátogassanak éjféleken,
S ágyad lábához búsan üljenek?

MÓR. Ki jösz elő a sírból, éji rém?
Kinek bolyongó lelke vagy te itt?
Menj vissza, kisértet, szük ágyadba;
Apám van nékem itt, hozzá jövék.

EMBER. Anyád nincs?

MÓR. Oh igen, van egy anyám;
Beteg.

EMBER. Meghal és majd eltemetik.
MÓR. Ne mondd, nem hal meg ő, hisz ez hazám.
EMBER (tébolygó hangon).
Szép volt egykor Babylon és erős.
Nem messze van az úrnak napja már.
Távol földekről összegyűlt pogány
Népek kiáltása hallik nagyon,
És Babylon, sok országnak dísze
Pusztúlni fog; kihalt utczáiban
Nyájak legelnek, és csukva maradt
Kapuk mögött kigyók süvöltenek;
Közel, igen közel vagyon pedig
Az ő pusztulásának ideje,
És napjai messze nem haladnak.
MÓR (elképedve). Ki adta néked e jóslás hatalmát,
Hogy ily borzalmakat beszélj? felelj.
Ha jó lélek vagy és Istent hiszesz,
Hol lelhetem apám? nem láttad őt?
EMBER. Apádat? hány volt?
MÓR. Oh egy volt csak, és
Halni tudott.
EMBER. Megölted őt.
MÓR. Veszett
Lélek te! hogy szólasz ily szörnyeket?
Tíz ujammal fölvájnám föld alól,
Hogy még egyszer beszélhessek vele.
EMBER. Úgy élni kell neki, jó éjszakát!
Én meghalok, hisz a fiam megölt!
(Visszabú a gödörbe.)
MÓR. Mi volt ez? képzelem? vagy láttam is?
Igen, csak képzelém, de szörnyű volt.
Érezni kezdém, mi a félelem,
S úgy tetszik, homlokom izzadt bele,
S kardom hegye testem sulya alatt
A földbe mélyedett. Ti boldogult
Hamvak, adjátok rám áldástokat!
Megyek, hová ti rég elmentetek.
Jó éjt csendes keresztek halmai!
Hallik a távol dunaparti síkon
A kürtök éneke és gyenge nők
Siralmai. Halmok, jó éjszakát! (EL.)

III. JELENÉS.

Másfelől Szerencsés Imre lépdel elő.

IMRE. Szörnyű setét van, az ég csillagi
Mily mérgesen néznek szemem közé.
A hídon elmentemben a síma
Vízre letekinték, mi szörnyű volt,
A mit megláttam ott, tán arczom az!
Ki vagy te bennem, a ki tetteim
Ellen fölordítasz, jer, állj elő!
S ne bánts belől; nem láttalak soha,
De érezem szörnyű hatalmadat
Körülem és bennem és mindenütt.
Ki az, ki a gondolatokba lát?
Ki látta az ember lelkét le- vagy
Fölmenni? senki, senki . . . és soha . . .
Kaján, Kaján; milyen soká jön ő,
Úgy borzadok . . . én nem tudom, miért?
Mi esztelen, itt járni késő este!
Ha most véletlen a sötétben egy
Fedetlen ujon ásott sírba esném,
Mi szörnyű lenne az . . . úgy képzelem,
Nyöszörgést hallok itt lábam alatt,
Miként ha koporsójában szuszogva
Halott fordulna meg. Kaján, Kaján,
Csak hozná már az ördög; még az éjt
Szép hölgy ölében vágyom tölteni,
Setétben, ámde hő meleg kebel
Két évig sóhajtott kéjbársonyában.
Mi kéj lesz az, előre képzelem!
Ejh, mit jövő! ki aggódjék azon?
Kezemben még a sors, még úr vagyok,
Szikrázzatok csak szépen, csillagok.
Hozzátok én soh'sem kivánkozom.
Idő lesz, hogy a föld fölém kerül,
De most még én járok felette, és
A legmagasbb sírdombra állhatok.
Szegény paraszt! kisértetet kerül,
S felé nem jőne őse verminek,
S nincs oly vitéz kalandosok között,
Ki nyársát sírba merné ütni most
Igy jó, igy nem láthatja senki meg,

Mint ül Szerencsés puszta sírkövön,
S csontok közé lógatva lábait
Fenhangon a legszebb leány fölött
Egy öreg ördöggel megalkuszik.
Még jobb lesz így; nőmmé akartam őt
Emelni; nem fogadta el. De ám
Pénzem maradt s a pénz mindent tehet.

(A síron alvó nő fölébred.)

De hah, mozognak a halottak is?
Milyen sovány alak emelkedik
Előttem itt, — meséket nem hiszek,
S tudom, hogy értem rég porrá rohadt
Halott nem ébred, csak hogy megszalasszon.
Nézzük, keresztül mén-e rajt a kard?

(Kardot húz.)

Asszony. Kegyelmet, oh uram, bocsánatot!
Imre. Pokolba is! hangod bűvölni tud;
Kezemből a kardot majd kiüté.
Ki jársz, boszorka, ily nagy este itt?
Füvet jövél sírokról tépni tán?
Vagy rossz oldalbordákat gyüjtögetsz,
Miből kéjhölgyeknek italt forralj?
Vagy alvók ujjáról gyűrűt rabolsz?
Szepegsz? talán sírni jövél ide?
Botor te, itt nem látja senki azt.
Asszony. Bocsánat, oh uram, koldus vagyok.
Az emberek nem adnak helyt nekem
Magok között, a holtak szivesebbek,
Ők megszenvednek itt, s nem űznek el.
Imre. E hang! minő hang! szólj, beszélj tovább!
Atyádfia, rokonod nincs egy is?
Asszony. Oh!
Imre. Sohajtasz, s mid sincs az ég alatt?
Koldusnak szűlt anyád?
Asszony. Most az vagyok.
Könyüimet iszom vizembe meg,
A kenyeremen a föld porát eszem,
Melybe azt én nekem durván vetik.
És egykor én palotában lakám,
Kényelmet ismertem csak s kincseket.
Imre. E hang, e hang mindig fojtóbb leszen. —
És férjed nem volt? vagy hová leve?
Asszony. Oh!

IMRE. Ismét sohaj.

(A hold felvilágol, s az asszony arczába sütve, Aisah képe tünik elő.)

Hold légy megátkozott!
Ez Aisah! szólj, két szőke gyermeked
Szép és vidám volt, ők hová levének?

AISAH. Elmentek ők, mert éheztek nagyon,
Az utczákon segélyt esengeni;
Ölében vitte egyik másikát;
Rongyosan és mezítláb ballagott,
És más napon egy úri ház előtt
Egymás ölébe búva voltak ők,
S küszöbre hajtva szőke kis fejök
Aluttak.

IMRE. Halhatatlan Jehova!
Meghaltak! — és férjednek atyja volt,
Él még? szólj asszony, férjed atyja hol
Van? ő is . . . ő is? oh!

AISAH. Szegény, megőrült.

IMRE. Megőrült, s én tevém őrültté őt!
Meghaltak éhen . . . én öltem meg őket!
S ki volnék én? amannak gyermeke,
Ezeknek apja . . . ég, te nem szakadsz rám!
S hol ő, boldogtalan ipád?

IZSÁK. (A sírból újra emelkedik kisérteti alakja.) Mégis dobogsz?
Hagyd hát alunni ősz, szegény apádat,
Itt nem találod őt; menj messzire,
Hol földet ér az ég, ott fogd elő,
És húzd le róla czifra köntösét;
Te úr leszesz, menjen koldulni ő.
Eredj! nekem szabad pihennem itt;
Eredj, nehogy reád kiáltsak én,
S a több halottak mind felkeljenek,
S letépjék rólad ékes köntösöd.
Hogy mersz ide közénk lopózni most?
Itt sorban mind apák feküsznek, a
Kiknek, mint nékem is, nincs semmijök.
És gyermekek, kik éheznek nagyon.
Elmenj, holnap te is közénk jövendsz.

(Imre zokogva hajlik neje és apja felé, hirtelen elébe ugrik Kaján, s elkapja kezét.)

KAJÁN. Hohó! mi baj? többen is vagytok itt?

(Félre.)

Tűz és vihar, ez Aisah és Izsák!
Temetőőr, ide frissen, im itt

Két bűbájos zsidó lappang, kiket
Száműztenek, s most itt bujkálnak ők,
S rossz lelkekkel kötnek gonosz frigyet.
Vidd őket el, máglyát érdemlenek.

(Temetőőr kihúzza Izsákot s Aisahval együtt elhurczolja.)

Te Imre, jer; mit bámulsz hátra már?
Hallgass reám, vagy itt hagylak biz én.

IMRE. Eredj, te ördög átka.

KAJÁN. Megveszél,
Vagy eszednek tekerted ki nyakát?

(Imrét félre vonni törekszik.)

IMRE. Bocsáss! apám, nőm merre van? megyek,
Utánok kell sietnem, itt valának;
Hadd csókoljam ruháik széleit!

KAJÁN. No már te jó bolond vagy, — nőd? apád?
'Sz rég Szerecsenországba mentek el;
Örmény kalmárok hozták meg hírét,
Hogy újra gazdag s dús lett ott Izsák;
S volt nődnek már rég férje is akadt,
S veled nem is álmodnak többet ők,
S im két okos szemfényvesztő magát
Szépen nyakadra tolta volna, lám!
Most kész valál mindent feledni el,
Pedig tegnap majd hogy fel nem falál
Leányomért, — de szedd rendbe magad,
Gondolkozzál, most hozzám elmegyünk.
Kis kamrácskában pisla mécs dereng,
S hímes nyugágy, fehér kárpitjait
Te szétveted . . . s magadra hagylak ott.
Jer, jer!

IMRE. Megyek, megyek, pedig tudom,
Hogy utamon nyakam törik, de kell,
Kell bírnom őt a tűzszemű leányt,
És szivemhez — hogy meghalok — szorítnom.
Vezess; nesze gyűrűm pecsétje, tégy,
A mit akarsz, vele; — de még egyet;
A hölgy visszaölel-e?

KAJÁN. Puff! gyere! (El.)

IV. JELENÉS.

Judit szobája. Hátul mennyezetes ágy, fehér kárpitjai szétvetve, rajta Judit fekszik. Mór az ablakon lép be.

MÓR. Szép mátkám, szép Juditom, alszol-e?
Nem hallani csengő bús hangjaid,
Virágaid is szomorúan lehajták
Leveleik; felelj, szívem leánya . . .
Hozzád jövék, utószor . . . merre vagy?
(Megpillantja Juditot.)
Hah, alszik ő, mily némán, csendesen,
Szép mellén összetéve karjai . . .
És e kebel enyémen nem doboghat,
E hó karok nyakam nem fűzik át.
Felköltsem-e? így még nem láttam őt,
Ily csendesen, szemhunyva. Hajzata
Körültakarja márvány vállait . . .
Mint szűz menyasszony fekszik itten ő . . .
Felköltsem-e? egy édes ölelés,
Egy búcsucsók e tiszta szűz ajakra,
S aztán el a közel halál elé!
Oh! (Lehajol a hölgyre, megcsókolja, s visszatántorodik.)
Halhatatlan ég ura!
Mi hült ez ajk, mi márvány e kebel,
S nem ébred ő, szeme csukott marad,
Nem hallom önszivem verésitől
Szíve dobog-e? Oh kedves Judit,
Te édes angyal, ébredj, kelj, ó kelj!
Beszéld el, hogy mi szépek voltak ott
Az édenen szerafi álmaid?
Hideg, hideg vagy és oly szótalan!
(Az asztalon egy félig kiürített üvegcsét vesz észre.)
Isten, — ez a halál! . . . s még most is oly
Szép, mintha könnyen szenderegne ő.
Ki fogja őt ily széppé tenni majd
Feltámadásakor? — Még itt lebeg,
Még útban van a csillagok felé
Dicsőült szelleme; — várj engem is,
Szép mátkalélek; együtt elmegyünk,
Egymásé voltunk és leszünk örökké!
(Kiiszsza az üveg nedvét s a fekvő lábaihoz borul.)
Judit, be édes a halál veled!

V. JELENÉS.

Kaján. Imre jőnek.

KAJÁN (az ágyra mutat). Itt
IMRE (odamegy, s borzadva visszarohan).
KAJÁN. Nos mi lelt?
IMRE. Ott, ott!
KAJÁN (odarohan, megtapintja leánya holt testét, s hanyatt görnyed).
Jaj énnekem!
IMRE. Végem nem messze van, jól érezem!
Futok, a míg síromba elbukom!
(Megy s a vele szemközt jövő fővérmesterrel találkozik, ki visszatolja a szín közepére, s itt vállára teszi kezét.)
FŐVÉRM. Szerencsés Imre, az ország s király
Nevében foglyom vagy.
IMRE. Hol a parancs?
FŐVÉRMESTER (a velejött hadnagynak int).
HADNAGY (olvas).
Szerencsés Imre, mint honáruló,
Máglyára itéltetett.
IMRE. Hah! . . . Megállj!
Ki bizonyíthat ebben ellenem?
KAJÁN (előrohan). Bűntársad, én! örök, vezessetek.
(El. — Távol nemesség lázadó moraja zúg.)

A SZIGETVÁRI VÉRTANÚK

EREDETI SZOMORUJÁTÉK NÉGY FELVONÁSBAN

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Személyek.

Zrinyi.
Juranics Lőrincz.
Mária, Lőrincz neje.
Anna, Mária testvére.
Csáky Bertalan, öreg nemes.
Szecsődi Péter
Patacsics Péter
Bajony János
Istvánffy Pál
} hadnagyok.
Serénk, Zrínyi pitvarnoka.
Szolejman, szultán.
Szokoli, nagyvezér.
Szelim, kegyencz.

Nahnumanzáde, imám.
Ali Portuk, jancsár aga.
Semsz Achmed, spahik vezére.
Mahmud, tüzér aga.
Amhát, mutefellikák basája.
Nachim, beglerbég.
Ferhád, csausz aga.
Lövész.
Őr.
Orvos.
Zuelma
Ánisz
} bajadérek.

Magyar vitézek, magyar urnők. Jancsárok, zászlóvivők, Koránolvasók, komparadzsik, mutefellikák, dervisek.

Történethely: Szigetvár és környéke. — Idő: 1566 augusztus 4-től szeptember 8-ig.

ELSŐ FELVONÁS.

Várterem Szigetvárott, oldalt ablak, alkonyodik.

I. JELENÉS.

Zrínyi egyedül. Később Serénk.

(Kivülről kürtszó hangzik.)

ZRÍNYI (az ablakon kinézve).

Még lángol az ég a nap alkonyatán,
S már csillagait felhozza az éj.
Még véres az alkony a nap után,
S már réme, a sápadt hold, tova kél.
Oh lángba borult mennyboltozat ott!
— Rosz példaadója a földnek.
Nappal beborulsz, napod eltakarod,
S kiderülsz, ha a hold fényszarvai jőnek.
A bánatos arcz nincs már hova nézzen:
A földet az ozman birja egészen,
S hiába keressük a boldog eget:
Ah ott is az ozman hold fenyeget.
— — Ám hogyha az ég-föld hódol a holdnak.
Én megmaradok a lehunyt nap hivének,
Rosz sugaraid bűbájt gyakorolnak
Földön — egen; — de Zrínyi szivén nem!

SERÉNK (belép).

ZRÍNYI. Kiket jelent a kürt?

SERÉNK. Mostan haladt
A hidon át egy uri nagy csapat
Lovon, szekéren, asszony, ur, cseléd,
Egész sereggel jönnek mind eléd,
Pedig tudtomra nincs keresztelő,
Sem névnap.

ZRÍNYI. Hátha tor jöhet elő.

SERÉNK. Ne vigy a kisértetbe!

ZRÍNYI. Jó Serénk,
Már benne is vagyunk. Vezesd elénk
Vendég ha jön, s hozz bort és serleget,
Rosz képedet hagyd kinn. Ne emlegesd

A rosz hirt. Vendéget, utast,
Derülten láss, és búdat ne mutasd.

II. JELENÉS.

Zrínyi, Csáky, Juranics, Mária, Anna, Szecsődi, Bajony, Patacsics, Istvánffy, Nők.

ZRÍNYI. Hozott az Isten! (Szecsődihez.) Régen láttalak.
(Juranicshoz.) Megházasodtál s engemet
Kihagytál menyegződből, rosz fiu.
(Máriához.) Rád bizom büntetését, kis hugom.
(Annához.) Hát Anna? most is olyan bánatos?
Ej, ej, de rosz festék a bú!
Ne emlegessük azt hát. (Csákyhoz.) Bertalan!
Alig ismertelek meg! hol vevéd
Ez ősz szakállt? hajadra szállt a dér.
Rázd le, hadd hulljon el.

CSÁKY. Miklós öcsém,
Közelg a tél, aztán meg más egyéb,
A vászon megfehérül, hogyha mossák.
S engem sok zivatar megmosdatott.
Olyan idő van, hogy még életében
Kisértet lesz az ember itt a földön,
Ki ismerőseit ijeszgeti.

ZRÍNYI. Rég láttuk egymást, csak hogy egyszer itt
Lehettek, innen nem távoztok ám el.

CSÁKY. Talán soká nem, Miklós. (Juranicshoz.) Jó öcsém,
Vezesd az asszonyfélét asszonyokhoz.
Itt férfiak vagyunk; roszul mulatnak,
S mi őket látva, — roszul búsulunk.

ZRÍNYI. Nőm nincs a várban; — hogyha tudta volna!
Ma reggel utazott Csákvárra el.

CSÁKY. De visszajő?

ZRÍNYI. (sohajtva). Remélem Istenemtől.
(Máriához.) Addig te kis pajzán menyecske, te
Légy háziasszony ő helyette. Majd
Jól megdicsér, ha tisztét jól viszed.

MÁRIA. Ezer örömmel, édes bátya, ámde
Kérd Annát, hogy ő is segítsen ebben.
Ő jobban ért.

ZRÍNYI (tréfásan). De asszony nem lehet,
Mert férje nincs még.

MÁRIA (halkan, czélzattal). Hallga! fáj neki.

ZRÍNYI. Tehát ti ketten lesztek házi nők,
Szép Annám! szótlan? mindig szótalan?
Jól van; van rá jogod, hogy néma légy.
Van fájdalom, miről a szem beszél csak
S a szem helyett a szív könyez bele.
Távozzatok külön szobáitokba. (Mária, Anna, nők el.)

JURANICS (utánuk szól).
De minket onnan sem szabad kizárni.

CSÁKY. A gyermekek! Mézes hetekben élnek.

ZRÍNYI. Mi jó hozott, kedves vendégeim?

CSÁKY. Jó nem hozott, de üldözött a rosz.
Tort ülni jöttünk most Szigetre, Miklós,
Magunk torát; nyomunkban a török.
A mint a szultán roppant táborával
Eger várának indula,
Egyszerre megmásitva szándokát,
Utat veszt és siet Sziget felé,
Hogy ezt tiporja szét elébb.

ZRÍNYI. Itt meg fog állni? Tegnap tudtam ezt már.
Hirül hozák menekvő harczosok.
Készen vagyok s tudom mi vár reám?

CSÁKY. Az vár reánk is, abban osztozunk.
Mehettünk volna északnak, keletnek,
De tudva, hogy feléd jön a veszély,
Hozzád jövénk és itt nézünk szemébe.

ZRÍNYI. Oh Bertalan! rosz helyre jöttetek.

CSÁKY. Jó helyt csinálunk abból kardjainkkal.

ZRÍNYI. Van egy spanyol közmondás, a mi igy szól:
«Vesd meg a jó szerencsét és becsüld
Meg a veszélyt.» És a veszély igen nagy.
Kétszázezer török jön ostromunkra.
Hadunk alig haladja az ezert.
Amazt segíti három ország népe,
Minket csak őseinknek szelleme.
A vár falát nem vasból épiték,
Talizmán sincs leásva kapujában.
Törendő, a mi kő, megég a fa,
Veszendő, a mi csontot, vért visel,
S van a fészeknek egy makacs vezére,
Ki a biztos halállal, elveszéssel
Szemközt tekintve, várát fel nem adja,
Hanem bevárja, míg az rászakad.
Nem rosz hely-e az ilyen, Bertalan?

Csáky. Ilyen hely az, a milyet mink kerestünk.
Zrínyi. Akkor miért hozátok nőt ide?
Csáky. Hát ők ne együtt haljanak velünk?
Zrínyi. Kegyetlen mondás, a mit most kimondtál!
Nekem nem volt erőm ezt mondani.
Én nőmet innen messze küldtem el.
Nem tudta ő, hogy végbucsúja volt az;
Ha tudta volna, el nem távozik.
Csáky. Így voltunk mink is asszonyinkkal.
Tudták, hogy nagy veszélybe távozunk,
S el nem maradtak volna tőlünk többé.
Zrínyi. Ez itten még mézes hetében él. (Juranicsra mutat.)
Juranics. S mézes hetét itt is folytatni fogja.
Láttad, hogyan mosolygott itt e gyermek?
Nevetve, csókot vetve távozott.
Szemében ifju boldogság ragyog még,
Pedig jól tudja azt, hogy e kapu
Sirboltunk ajtaja! Nem fél ez attól.
«Mi a koporsó? menyegzői ágy:
Közel leszünk egymáshoz ottan is.
A melyikünk elébb fölébredend,
A másikat csókkal felkölti majd.»
Igy szólt, midőn velem megindula,
Igy szólt a többi is, s velünk jöve.
Ily nőknek könyje minket meg nem olvaszt.
Zrínyi. Nagy szó! ha teljesitve lesz. Ne adja ég!
Bár nem hiszem, hogy meg ne adja. Mégis
Jobban szeretném, hogyha itt e várban
Nem volna asszony; gátol minket az.
A sziv hiába, mindig sziv marad
S ellágyul, a midőn szeretni tud.
Szilárd kemény a vas, mégis megindul,
Ha mágnes ér feléje. Nő siralma,
Nő könyje oly gonosz nyil, a mi át-
Tör vérten és pánczélon a szivig.
Szigetvárott rosz dolga lesz a nőnek,
Gyászolni, és temetni és siratni.
Miért hozátok őket most ide?
Vendégszerettelen vagyok ma nőkhöz!
Ez a pohár muljék el, ha lehet.
Beszéljetek velük, maradj te Lőrincz.
Mondd, hogy ma Zrínyinek rosz kedve van,
Szállást nem ád, nincsen elég helye.

Légy durva, légy goromba a nevemben,
Mutasd meg, hogy te ur vagy és parancsolsz,
A nő fogadjon szót és menjen innen.
Jer Bertalan, nézzük körül a várat,
A míg ezek végeznek itt. Itt nem leszek,
Mert én goromba volnék most nagyon.
A mit magyar még nem tett meg soha,
Vendégimet kihajtanám a házból;
Vendégimet, kik hozzá asszonyok még.
Jer; nézd körül védelmi eszközink.

III. JELENÉS.

Elébbiek, Zrínyi, Csáky, Anna és Mária nélkül.

JURANICS. Ki mondja ezt először hitvesének?
BAJONY. Kisértsd te meg. Legifjabb vagy közöttünk,
Legjobban fájhat a szived.
JURANICS. Ti is
Segítsetek, ha nem birok vele.
(Kilép és visszatér, Annát és Máriát vezetve.)

IV. JELENÉS.

Elébbiek, Anna, Mária, Nők.

JURANICS (Máriához).
Kicsinykém, kis parányim, mondok egyet,
A szarka elrepült a háztetőről.
MÁRIA. Máskor kalitba zárd, hogy megmaradjon.
JURANICS. Nem érted? Hogyha háztetőn a szarka,
Vendég jön, hogyha jókor elrepül:
Koránjött vendég nem marad soká.
MÁRIA. Kicsinyke, kis parányi oly tudatlan,
Hogy még sem ért, jobban kirakd a szót.
JURANICS. Lásd, Zrínyi háza nincs ellátva ugy,
Hogy nőket elfogadjon.
MÁRIA. Oh nagyon
Kevéssel is beérjük.
JURANICS. Értsd tehát.
Terhére vagytok itten; készülődik,
S nagyon mogorva arczczal néz reátok.
Vendége jön, igen igen nagy ur!
Ilyenkor a fehérnép utba' van.
MÁRIA. Segiteni fogunk, hasznára lészünk;

Van munka itt, mi asszonyokra vár.
Lesz ostrom; lőszert hordunk akkor ott,
Kifáradt népnek ételt és italt;
Ki majd sebet kap, azt ápolni kell,
Enyhitni kínait, virrasztani.
Ah nőkre itten nagy szükség leend!

JURANICS. De kérlek hát ily csalfán ne mosolygj,
Mert meghasad szivem. Itt harcz leend,
S a harcz kutyái irgalmatlanok.
Pánczélt és hattyukeblet egyiránt
Megtépnek ők. Nektek jobb volna másutt.

MÁRIA. Lőrinczem, kedves! mért beszélsz te most igy?
Nem egyezénk-e ketten abba' meg,
Hogy a hol én, te ott? . . . Én is, ha te . . . .
Együtt veled, de mindenütt. Emlékezel
A hölgy nevére, a ki a csatában
Nyilat kapott férje sebéből a
Mérget kiszivta? az szép gondolat volt.
Engem magadtól férjem el ne űzz!
Nekem nincs ott világ, a hol te nem vagy,
S boldog leszek melletted halva is.
Ezt zárd szivedbe — és többé ne kérdd.

JURANICS. Angyalnak szült az ég. Megtiltsam-e,
Ha visszatérni vágysz oda? Zrínyi
Parancsolá, hogy innen küldjelek.
Szemedbe nézek s elfelejtem azt,
Mit rám bizott.

MÁRIA. Oh férjem, kedvesem.
(Annára mutat.)
Ne csókolj ő előtte! Fájni kell
Szivének, hogyha látja boldogságunk.

JURANICS (Annához). Ne búsulj, jó hugom. Nincs vége még!
Lesz még nap, a mikor mi is örülünk.
Lesz a magyarnak egy jó napja még;
Akkor fogoly török vitézért
Cserében majd kiváltjuk hősödet,
Ki most rablánczon sínylik messze tőled:
Boldog leendsz, remélem Istenem.

MÁRIA. Ugy! úgy; vigasztald. Nem veszünk mi el,
Azért, hogy oly sötét mostan napunk.
Nem csak Szigetvár áll még; fél Magyarhon
Segít a másik félnek ujra kelni.
Egy ketté vágott óriás hazánk,

S ha összeforr, és összeforni kell:
Jaj annak akkor, a kit átölel.
Én látom is már; hősi küzdelem
Között lejárt dicső napok után,
Hogyan jön mindenünnen uj sereg
Szigetvárt védni, ellenét elűzni.
Hogy rontanak le ozmán táborára,
Milyen lesz akkor a találkozás!
A védők és a mentők hős csapatja
Hogyan borul majd egymás keblire,
Megittasodva azon égi nedvtől,
Melynek örömköny a neve!
Oh e dicső percz mámorát miért
Tiltnátok el mi tőlünk asszonyoktól
Ti önző férfiak? ki fogna akkor
Borostyánt fűzni homlokodra?
Ki osztaná meg véled e gyönyört?
Oh minket ettől meg ne foszszatok,
Irígyen elpusztítva minket onnan,
Hol ily dicső napok kezdődnek el.

Juranics. Oh csalfa tündér! mámoros reménynyel
Elűzöd keblem aggodalmait!
Oh mint szeretlek, a hogy igy mosolygsz.
Oh mint szeretlek, hogy reám tapadsz,
Oh mint szeretném, hogyha nem mosolygnál,
És hogyha volnál távol — távol innen:
S siratnál ottan engemet s magad.

Mária. Megváltozhatlan ez; — a hol te élsz,
Ott élek én; s ott meghalok, a hol te.
Azért csak mondd meg Zrínyinek szerényen:
«Jó bátya, asszonyinkkal nem parancsolsz!
Két húgodat tulajdon jó magad
Nevezted házi asszonyul, tehát
Ők itthon vannak, oly jól mint magad,
A többi nők az ő vendégeik.»
Azok pedig jól érzik itt maguk.
Majd nemsokára uj vendég jövend,
Kit nem szeretsz; meglásd, ez asszonyok
Mindegyike hogyan fogadja azt!
Hogy főzünk annak — égő szurkot, ólmot
S megvendégeljük — tar fejét kövekkel.

Nők (mind). Igen! mi innen el nem távozunk.

Juranics. Mit asszonyszív kigondolt és az Isten

Nem fordít el: az ellen védelem nincs;
Siratlak, s az szivemnek jól esik.

(Juranics, Mária, nők, férfiak el.)

V. JELENÉS.

Anna egyedül.

ANNA. Minden bánatnak van oltogató könye,
Csak enyimnek nincsen!
Minden búhoz adott vigaszt, csupán engem
Feledt el az Isten.
Nem boldogtalan az, ki mondhatja másnak
Milyen nagyon szenved:
Megfagyott fájdalom, meleg részvevésnek
Napfényén kienged.
Boldogok, kik félnek, a kik kedvesükért
Imádkozni bírnak;
És a kik gyászolnak, kik szerelmesüket
Átadták a sírnak,
A kik bucsút vesznek, hogy halni menjenek;
Kik készülnek hozzá,
Hogy együtt haljanak, ajkaikon rebeg
Végső Istenhozzád!
Azokat énnekem mind irigylenem kell.
Az én nevem özvegy
Menyasszonyi fővel, tört virág, mely soha
Nem forr többé öszve.
Nem gyászoló özvegy, kinek férje fekszik
Nyugodalmas földben,
De kinek mátkáját menyegzőnek napján
Rabolták el tőlem.
Azt sem tudom él-e? azt sem tudom hol van,
Mely ég alatt szenved?
Kétségbeesésem éjére a remény
Csak egy sugárt sem vet.
Török rabságában, nehéz rabigában
Kemény lánczot csörget?
Gálya fenekéből, tenger közepéből
Óhajtja a földet?
Hulló csillagokban lesek hirt felőle
S repülő felhőben.
Forró sohajtását hallgatom estenden
Susogó szellőben.

Várom visszatértét vándor madarakkal,
Tavasz virágával;
Virág, fű kizöldül; daru, fecske megjő:
Csak ő marad távol.
Imádkozni kezdek, de imám átokkal
Vegyül mindig össze.
Lehetetlen, hogy azt magasságos Isten
Magához ereszsze.
Hisz oly forrón kérem, jobban, mint az üdvöt,
Hogy őt ujra lássam,
És aztán ne éljek, szivem szakadjon meg
Végső dobbanásban.
Lemondok üdvömről, mennyei hazámról,
Csak még hangját halljam.
Ez egyet add oh ég! s aztán soha többé
Ne könyörülj rajtam.

(Kivül kürthang.)

VI. JELENÉS.

Anna, Serénk.

ANNA. Ki jött a várba? Kürthang szólt.
SERÉNK. Szelim.
ANNA. Ki e Szelim?
SERÉNK. Egy renegat török.
Annyit tudok felőle, hogy magyar volt.
Most a szultán kegyencze, ugy beszélik,
Vitéz, hatalmas ur, nagy pártfogója
Mindennek, a ki áttér Allah szárnya
Alá. Tudom, hogy alkudozni
Küldék ide. Minek jött volna másért?
ANNA. Oh jó Serénk, ha e követ magyar volt,
Ugy tán Iványról hirt tud mondani.
Az Isten áldjon! tedd meg lelkemért,
Vezesd ide: hadd szóljak véle egy szót:
Talán vigasztaló választ hozand.
SERÉNK. Megtészem szivesen; miért ne tenném?
Ugy is lesz módja várni Zrínyire,
Mert Zrínyi büszke ember, hogyha mondják:
Jön a török — «beszélni!» várjon a tar!
Csak akkor nem várat magára, hogyha hallja:
«Jön a török csatázni: »akkor inkább
Eléje megy. Mindjárt jövök a béggel.

ANNA (egyedül). Oh Istenem, hadd halljak hirt felőle.
Remény és kétség mint dulong szivemben,
Ha volna alkalom őt menteni,
Itt volna most; oh add kezemre azt!

VII. JELENÉS.

Anna, Szelim, Serénk.

SERÉNK. Itten van a bég, jó kisasszonyom;
Mig Zrínyi jő, addig kikérdheted.
Nem baj talán, hogy szeme kötve van;
Miatta hallhat, és felelhet is rá.
Már ez szabály itt nálunk, a követ
Szemét be szoktuk kötni mindig,
A mig a vár terén végig vezetjük.

ANNA. Hatalmas bég: egy árva nő könyörg
Előtted, mondj szavára választ.
Most három éve pünkösdnek hetében
Mátkámat, a midőn kiséretével
Jött menyegzőmre, útban megrohanták,
(Temesvárról jövő szpahik valának).
Cselédeit leverték, őt magát
Elvitték fogva, nem tudjuk hová?
Azóta mindig hasztalan keressük.
Kinálgatunk nagy váltságdíjat érte;
Bátyám Zrínyi ajánla már cserét:
Az elfogottért ozman foglyokat;
Mind hasztalan volt, nem tud róla senki.
Oh jó uram, te is magyar valál;
Lehetlen, a midőn magyar szavát
Jajgatni és fohászt emelni hallod,
Az meg ne hasson. Nem lelél-e vajh
Jártadban lánczra fűzött foglyokat?
Kik terhes munka közben énekelnek
Szülötteföldért fájó dallamot . . .
Nem láttál köztük egy deli vitézt?
Ha rongyba volt is öltöztetve tán,
A jó nemes kitűnt a rongy alól.
Nagy villogó két szemsugár lövését,
Egy kardcsapás helyét a homlokon:
Ha egyszer láttad, nem feledhetéd.

VIII. JELENÉS.

Elébbiek. Zrínyi, Magyar urak, Hadnagyok, Mind.

ZRÍNYI (az utolsó szavak alatt már benn van).
Hagyjátok őt beszélni a követtel,
Az ő fájdalma szent.
ANNA (Szelimhez). Ha tudsz felőle,
Add tudtomul. Azóta nincs napom,
Nincs éjszakám ; mert nappal elsötétül
Előttem a világ egy gondolattól ;
És éjjel az elűzi álmomat.
Azóta nincs hitem, imádkozásom,
Mert kérni nem tudok mást szenteinktől,
Csupán csak azt, hogy ujra lássam őt,
S megbántom érte égben Istenem.
Ha láttad őt, mondd el, hol és mikor?
Talán nyomorban, durva munka közt,
Tán roskadozva lánczok terhitől.
Ne félj azt vélem közleni, s ha láttad
Nemes vérét talán korbácsütéstől
A földre hullani, azt is kimondd ;
Mert szivem fájdalommal él már évek óta,
S táplálatát találja gyötrelemben.
S ha van lehetség őt kiváltani
Rabság nehéz bilincsei közől,
Mutasd meg azt, tégy irgalmat velem.
Nincs áldozat, mit érte nem teszek.
Oh mert egy nő, ki oly hiven szeret,
S szerelmében kétségbeesni tud :
Szive lángjával olvadásra birná
Magát az ég aczél-boltozatát.
Kell érte kincs? koldús leszek miatta.
Kell érte vér? szivem vérét kiontom.
S ha halva volna már, temetve földben :
Sirjához bujdosom, s ott meghalok.
ZRÍNYI (előlép, Szelimhez).
Mit e szegény leány itt esdekelt,
Ahoz csatold az én kérésem is :
Ha nálatok van hős Iván öcsém,
Szabjátok árát : pénzt, vitézcserét,
Én állok érte. Én vagyok Zrínyi. —
Oldjátok a köteléket szeméről.

SZELIM (a köteléket levéve szeméről).
A kit kerestetek, jelen van.
MIND (eliszonyodva).
Mi ez? Szelim? A renegát?
ANNA. Mennybéli Isten! (Térdre roskad, arczát eltakarja).
Boszuálló Isten!
(Magában susogva.)
Őrült imának szörnyű büntetője.
(Körültekint zila arczczal.)
Mondjátok, álom ez? (Zrínyi kezébe kapaszkodott).
Bátyám, segíts fel.
Az őrülés rosz árnya jár körülem.
Egy képet látok ott (Szelimre mutat.) hol semmi
Ivánt török ruhában! szörnyű kép! [sincs.
Csak tébolyodni készülő agyam
Lát emberarczot ott, bátyám, ugy-e?
És ottan senki sincs, csak puszta fal?
És senki más nem látja ezt a rémet?
ZRÍNYI. Föld nyelte volna el, hogy ott ne állna!
ANNA. Tehát való, hogy itt ez ember él?
Hogy ez nem őrült agynak képzeletje?
Hogy az oltár előtt imádkozónak
Angyal helyett kisértő rém jelen meg?
SZELIM. Oh Anna! seb nekem minden szavad.
Nyil, kard sebével ismerős vagyok,
Nem fájnak ugy, miként tekinteted.
Ne nézd e mezt: én most is az vagyok,
Ki voltam egykor; — hozzád és hazámhoz
Halálig hű; nem hitlen, áruló.
Csak útja más, de czélja egy szivemnek,
Mint egy a nap, bár más nyelven imádják.
És úgy hiszem, hogy jobb és biztosabb.
Ha hűtlen volnék hozzád és hazámhoz,
Lehetnék messze földön boldogabb
Szivem hozott ide, tehát ne vérezd!
Van abban ugy is fájdalom elég.
ANNA (egy gondolat örömétől megkapatva).
Azért jövél ide, hogy itt maradj?
Miénk maradj? hazádé, Zrínyié?
És az enyim? velünk jösz élni, halni?
SZELIM. Azért jövök, hogy óvjalak veszélytől
Téged, hazámat és Zrínyit.

ANNA (felindult gerjedéssel).

Értem szavad. Hitetlen, hitszegett!
Szultán kegyencze, hárem-hódító,
Ki a dicsőséges rabszolga-rongyért
Utálatos bibort váltál magadnak.
Megismerélek, és többé szivem
Ismerni nem fog; ah, meggyógyulék!
E szív nagyon fájt: férges volt talán,
Te most kitépted, és meggyógyítál.
Szív nincs itt többé, csak a szív helye;
Nincs többé a ki lelkemet betöltse —
Egy fájó emlék véres képivel.
Az oltárkép helyén üres marad!
Ha el tudád feledni Istened,
Ha el tudád feledni jó hazádat,
Ha el tudád feledni a nyomort,
Az özvegy könyjét, árva jajgatását:
El tudlak én feledni tégedet.

SZELIM. Akkor felednéd azt, ki meghal érted.

ANNA. Ne szólj! hangodnak egykor méze volt:
Halálos méreg az most. Ölni tud csak.
Ne ölj szavaddal, hisz van kardod is;
Majd ölj meg azzal, bánni tudsz vele.
Ha kérni jösz, a bástyán megtalálsz!
Hol legdühösebb lesz a harcz tusája,
Menyasszony-ágyam ottan vetve lesz!
Addig és azután élj boldogul.

(Távoztában felemelt karokkal.)

Te boszuálló ég, megbüntetél!
Megadtad, a miért imádkozám.
. . . Többé nem háborítalak vele. (El.)

IX. JELENÉS.

Előbbiek, Anna nélkül.

ZRÍNYI. Kívánsz-e mást is hallani? Elégled,
Mit e leánynak ajkiról kicsalt
A szivben meg nem férő fájdalom?
Hiszed, hogy szivem lágyabb, mint azé,
Ki hiven érted gyászoló arád volt?
Felkérni jösz a várat, biztatással,
Igérve pénzt, kincset, kitüntetést;
Igérve czifra kaftányt, díszpalástot?

Nos? mondd: Zrínyi nagyon kap czifraságon;
Zrínyit megvesztegetni könnyű szer!
Hisz szultánodnak egy gomb köntösén
Több kincset ér, mint rongyos, ócska váram!
Ha ez használni nem talál egészen:
Ijeszgess, rémits, Zrínyi kis gyerek,
Ki fél az éjszakától, mert sötét van;
És megriad urad leirt nevétől.
Azt mondták otthon, ugy-e, légy követ?
Te jó vagy arra, ismered Zrínyit.
Van szép szavad, mely szultánod körül
Már megtanulta a hizelkedést:
Az ember nyelve nem csak arra jó,
Hogy főurának talpát nyalja véle,
Hanem hogy tudjon jól hazudni is.
Menj, vesztegesd meg Zrínyit, szedd reá,
Te jó vagy arra; nem küldünk muzulmánt,
Mert az csak egy nyelven tud szólani.
De küldünk téged, a ki értesz ahhoz,
Hogyan kell a szint és szót váltogatni.
Hitet, hazát és nemzetet cserélni,
Hazudni két Isten magas nevére,
Megcsalni Jézust és Mahommedet;
Ily küldetés csak renegátot illet.
Szólj hát! Mutass nemes, őszinte arczot,
S hazudj hozzá, — a mint rád bizatott!

Csáky. Kérlek, Zrínyi, ne szólj ily zordonan.
Ki tudja, mily balsorsa kényszeríté,
Hogy azzá légyen, a mi most? Talán
Kinozták? kinhalállal rémiték?
Nem tudjuk azt is, hogy miért jöve?
Talán megtérni vágy? Megbánta sorsát?
Engedjük őt beszélni, mint rokont.

Szelim. Im végig hallgatám kemény szavad.
Hogy gyáva nem vagyok, azt láthatod,
Midőn e helyt előtted állni látsz.
Mert ágyútűz nem oly félelmetes
A harczi sorban állónak, miként
Megállni nékem szemtül szembe véled.
S kisértő rémnek sirjából kijönni,
Hogy a kiket szeretve itt hagyott,
Rémítve óvja átkozott jövőtől:
Nem oly nehéz, mint lenni nékem itt.

Zrínyi! én önként lettem mozlemin,
Nem kényszerite senki, semmi vész.
Hogy mit hiszek a hit felől? közönbös.
Az ég már nem barátja senkinek:
Nagy távol az, melynek nincs gondja ránk.
Védszent, — próféta, — nem véd: — ez mese.
Ki távolabbra néz, jövő időt lát,
S lát benn vajúdó véres szörnyeket,
Kik anyjukat emészteni születnek.
Mi a magyarnak sorsa? védfalul
Szolgálni annak, — a ki nem szeret;
A jó Európa minden nemzetének
Bástyája lenni ozman fegyver ellen;
S vérezni, hogy azok pihenjenek;
Harczküzdelemben fogyni, hogy nekik
Ne sértse ozman harczi zaj fülök.
Feláldoztatni értük, majdan a kik
Ha elveszénk, ha elfogyánk, kaczagva
Megosztozandnak sírunk halmain,
S örömmel mondják: nincsen a magyar!
Ők cserben hagytak minket: vérezénk,
A kérkedő Európa őrei,
A végre tolt, feláldozott hivők,
S ők osztályt vetnek köntösinken immár,
A hogy koczkáztak Krisztus köntösére,
Midőn szent vére csorgott a keresztről.

ZRÍNYI. Miért emlited Krisztust, hittelen!
Kit megtagadtál.

SZELIM. Ozmán tiszteli
És szentnek tartja e nevet. Mohammed
Rangjával egy az ő mennybéli rangja.
Béke van a szent próféták között,
Csak hiveik közt dúl a háború.
S miért e háboru török, magyar közt?
Miért egy hosszu, véres áldozat,
Hol a jutalma?

ZRÍNYI. Itt a szivbe' van!

SZELIM. Mi lenne akkor, hogyha a magyar
Lova fejét forditná balfelé
És egyesülve rögtön a törökkel,
Azokra törne, a kik veszni hagyják?
Övé leendne ugy a félvilág!
És a magyar leendne abban ur;

Mert jó barátot, megtérő frigyest
Becsülni jól tud a török,
S esze, nemes szive, hős jelleme
Elsővé tenné nála a magyart.
Mi szégyen és irtózat volna abban?
Hisz a muzulmán sem pogány,
Egy Istenét imádja; a próféták
Között Krisztus nevét is tiszteli.
Jótékony a szükölködő iránt!
Bátor, vitéz a harczban. Utja van
Mindenkinek a legmagasb fokig,
Kit ész kitüntet, vagy vitézi kar.
Vallás szerint józan, éltébe' tiszta,
S velünk egy bölcsőben támadt rokon,
Kinek nyelvében megvan sok szavunk.
Apát, anyát velünk egykép nevez.
És a kinek hatalma oly erős,
Hogy egy világrész véle nem daczolhat:
Ha szemközt állunk véle, eltipor!
Ha mellé állunk: homlokára tüz!

ZRÍNYI. Való, hogy testvérbátyánk a török: —
Mi Ábel, — ő pedig Kain! —
De ám azért, hogy Ábel vére szétfolyt,
Az ő oltára füstje szállt az égbe,
S a gyilkosét veré a szél a földre!
Nem adjuk meg magunkat senkinek!
Ma ennek és holnap egy másik urnak,
Ha tán hazánkat az foglalja el!
Mivé lett volna eddig a magyar,
Ha minden hóditónak kedveért
Átesküdt volna annak zászlajához?
Görög, tatár, lengyel, cseh és olasz
Itthon találta nálunk már magát:
De a magyar nem olvadt fel beléjük.
Török sem éri el, bár meddig éljen:
Jegyezd meg azt és tudd, hamis próféta!
Rossz, háladatlan föld ez itt alattunk
Mindenre nézve, a ki idegen.
A hóditó, bármily buján tenyészszen,
Gyökért e földben nem verhet soha,
S kivész belőle, mint a vízi gyom,
Ha a mocsár kiszárad!

SZELIM. Oh Zrínyi! a mi ár e honra most jő,

Azt nap ki nem szárítja tán soha!
Kétszázezer csupán az a sereg,
Mit a nagy úr vezet, tömérdek ágyú,
S mi rémesebb mindenfelett Szigetre:
Az a szultán engesztelen dühe
Szigetvár ellen. Holmi hadnagyok
Mohammedet, kedvencz étekfogóját,
Siklós alatt elejték, kincseit
S két lósörényes zászlót elfogának.
Egerre készült haddal Szolimán.
E hirre szándokát megmásitá,
S Eszék alatt hidat veretve, mindenestül
Szigetre jön most és bőszült haragját
Csak e vár hódolása csillapitja.
Hidd, Zrínyi, hogy ezt meg nem védheted.
Ha szikla volnál tenger közepén:
Ez tenger volna, a mely elborit.
Ha égig érne várad kőfala:
Földindulás ez, mely ledöntené.
Mit én hozok neked, nem rossz tanács.
Gyalázatot, szégyent, rabszolgabért
Egy Zrínyinek én nem ajánlanék,
Elébb kitépném nyelvemet kezemmel.
A szultán alkuszik veled, Zrínyi,
Fejdelmi módra, mint a kit becsül.
Szigetvárt hogyha átadod neki,
Egész Horvátország s Slavonia
Tiéd lesz érte; olyan fejedelem
Leendsz azokban, mint János király
Erdély honában; és uralkodol.
Két ország czimerét kinálja egy
Vár kulcsaért tenéked a nagy úr.
Két ország boldogul, ha elveszed.

ZRÍNYI. Sem Horvátország, sem Slavonia
Nem a nagy úré; annak czimere
Hozzá van nőve e hon czimeréhez.
Ki elszakitja, az lehet bitorló,
Nem fejedelem. E czimet nem kivánom;
Van ennél drágább, van nagyobb czimem:
A «honfi» név! Ezt kérem Istenemtől,
És megszolgálom azt vérhullatással.
Jól ismerem szultánod boszszuját,
És szörnyű módját azt kitölteni.

Nem kétkedem, hogy vesztes én leszek.
Nem kétkedem, hogy ő hatalmasabb:
De e helyen megállok szembe' vele!
Nem a kétséges győzelem hitében;
Nem a jutal'mért, mit nem áhitok;
Nem hir után csapongva, nem boszúból:
De hogy maradjon fenn dicső neve
A honfi szent erénynek, hogyha egykor
Tagadni mernék azt a korcs fiak.
Olvassák akkor vérrel irt sorokban,
Hogy voltak hajdan férfiak, kik egy
Veszendő nagy hazáért halni tudtak,
S a mit kimondtak büszke nagy szavakkal,
Azért megálltak és elvesztenek.

SZELIM. Gondolj reá, hogy nem magad vagy itt.
Hogyan felelsz meg ennyi életért?
Ki itt jelen van, nem csak a tiéd,
Hanem enyém is; itt ez ősz szakáll
Atyám helyett volt; ott az ifju arcz
Testvérbarátom; itt menyasszonyom.
A többiek mind vérem és szerettim,
A kiknek élte drága kincs nekem:
Ha néked nagyszerű játék csupán!

ZRÍNYI. Én senkit nem hivék s nem tartok itt.
Kapum kitárva: a ki fél, mehet.
Jámbor barátim, a követ beszélt.
Én válaszoltam néki: mondjatok
Itéletet, ti vagytok a birák.
Ő vádol engem; vádja nagy, nehéz:
Gonosz vérengzés bűnét leheli
Lelkemre; számon kéri cseppjeit
A vérnek, mely szavamra hullni fog.
Védelmemet én is előadám;
Itéljetek fölöttem szigorún.

MIND (kardot rántnak).

CSÁKY (előlép). Hallod, Szelim! én hajlott ősz vagyok,
Ki végig éltem egy rossz életet;
S mi hátra van még, az nem a java.
Te ifju vagy még, hosszu nagy sora
Gyönyört adó élveknek vár reád.
Előtted áll dicsőség, fényes út!
De én még hátralévő napjaim
Te ifjuságodért el nem cserélném.

Nem boldogságodért siralmamat;
Győzelmedért nem veszteségemet.
Sajnálni tudlak, hogy te nem tudod
Ez ősz szakállt tőlem irígyleni;
Becsületem fehér zászlója ez,
Mely foltot nem tűr, — véremen kivül.

(Hátra megy.)

JURANICS (előlép). Szelim! igaz, hogy bajtársak valánk,
Te akkor még Iván nevet viseltél.
Tudod, hogy még mint gyermeteg fiak
Sokszor játszottunk együtt háborút.
Én voltam a magyar, te a török;
Erősebb voltál, nem birtam veled.
Kiáltottál reám: magyar szaladj!
Erős kezedtől én meg nem riadtam.
«Magyar vagyok, tréfából sem futok!»
A játék most már nagyba' megy,
Most nem vadalmával lövöldözünk,
Hanem valódi tűzgolyóval.
De jelszavam most is a régi még:
«Magyar vagyok, haláltól sem futok».
A torna áll; vitézi bajvivásra
Engem készen találsz; lovag vagyok:
Fegyver nemét kezem nem válogatja.
Ellenségem nem mérem öl szerint
Ha óriás, és nem számolgatom
Ha sokaság, hanem közé csapok.
Jőjj el! a hol keressz, ott megtalálsz,
S vérem ne kiméld, én sem a tiedet.

(Hátralép.)

PATACSICS (előrelép).
Halld meg Szelim, nekem nőm, gyermekem
Kiket szivem, mint bálványit, szeret: [van,
De én készebb vagyok nőm, gyermekem
Megölni enkezemmel: hogysem őket
Megmentsem enszivemnek gyávaságán.

(Hátralép.)

BAJONY (előrelép). Anyád az én anyámmal volt rokon,
De én közös vérünket átkozom;
S kiontom az enyimet, a miért
Véreddel egy forrásból erede. (Hátralép.)

ISTVÁNFFY (előrelép). Ne vedd válasznak, a mit én beszélek,
Szidás az és utálat hangja mind!

Én arczodat nem ismerem: te nem
Vagy, a kit egykor jó barátnak
Neveztem. Nem vagy az most, a kit én
Megtisztelek azzal, hogy ellenem.
Sem ellen, sem barát, csak áruló vagy:
Nincs kérdésedre semmi válaszom.

NEMESEK (mind). Távozz előlünk! Mink nem hódolunk.

ZRÍNYI (fövegét levéve áhitattal).

Isten! Legyen megáldva szent neved!
Nem csalt hitem: hivek maradnak ők.
Igy hittem én, igy vágytam ezt megérni.
Im homlokom kész elfogadni azt,
Mit választottaidnak osztogatsz:
A vértanúk tövis koszorúját,
Viselni vágyom azt, és elbirom. (Nemesekhez.)
És most, nemes vitéz barátaim,
Ez elhatározó percz ihletében
Esküdjetek, miként én esküszöm,
Egy férfi-szót, egy büszke fogadást
Cseréljünk egymás szive mélyiből.

(Kardját kivonja.)

MIND (kardjaikat hüvelyébe dugva, két ujjaikat felemelik).

ZRÍNYI (ihlett, csendes hangon).

Isten! Lelket adó és lelket visszavevő Úr!
Légy jelen e perczben s hallgasd meg szörnyü imánkat,
A ki belénk oltád a hazának büszke szerelmét;
A ki a szivnek erőt adsz, nem rettenni haláltól:
Im lásd színed előtt leborulva, hivő követőid,
A kik a tátott sír fenekére tekintve merészen,
Elszánt szivökből ilyen esküt küldenek égbe.

(Ünnepélyesen.)

Úgy legyen idvesség számunkra, ha sirba leszálltunk,
Akként leljen utat lelkünk a csillagos égbe,
Úgy legyen áldva nevünk az utókor gyermeki ajkán,
Úgy legyen e honnak, mely hamvunk fogja takarni,
Végső századokig nem enyésző élete, fénye:
A hogy e szent falakat, mik közt oltáraid állnak,
Végső csepp vérünk hulltáig védeni fogjuk.
S átok fogja meg azt, fogadását a ki nem állja.
Üzve legyen földön, ne találjon holtan az égbe.
Hontalan itt és ott csavarogjon, mig a világ áll;
Csúf neve légyen jó szidalomra az emberek ajkán.
S míg magyar él, haza áll, ne felejtsék gyáva futását;

Hamvainak ne legyen nyugodalmuk a mostoha földben,
Szórják szét a szelek s rabszolgák sarka tiporja!
Isten, atyánk ott, légy fogadásunk égi tanúja.
S úgy áldj, úgy büntess: a hogy azt megtartani fogjuk!

MIND (utána zúgják.)

Ugy áldj. úgy büntess, a hogy ezt megtartani fogjuk.

ZRÍNYI (Szelimhez).

Hallottad e szót? — — Vidd el válaszul!

SZELIM (az egész eskü alatt arczát két kezébe takarva, sír).

CSÁKY (Zrínyihez). Nézzed: zokogva sir a renegát!

(Függöny legördül.)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

MÁSODIK FELVONÁS.

Török táborhely Sziget előtt, a szultán nyitott sátora, melyből a várra látni, Szigetvár sánczai közől egy magas torony látszik ki fényes bádogtetővel, a falakon veres zászlók lobognak.

I. JELENÉS.

Szolejman, Nagyvezér, Szelim, Nahnumanzade, Semsz Achmet, Mahmud, Nachim, Zászlóvivők, Mutefellikák, Jancsárok, Dervisek.

Mindenki földre van borulva, elől négy Korán-olvasó, ötödiknek az imám, nagy kitárt könyvekből olvassák a győzelmi szurát, a többi némán, az imám fennhangon; a szultán előtt is egy nagy Alkorán, melyből áhitattal olvas, az utóbbiak a szultánnal együtt térden.

NAHNUMANZADE (vontatott hangon, a könyvből, minden szünetjel után megállva).

Allah, nagy hatalmas ur! —
Allah, fegyverünket áldd! —
Légy jelen, ha harczolunk. —
Győzelemre most segíts. —
Bátorságot adj szivünkbe,
Ellenségnek rettegést. —
A seb és halál nekünk
Édes és gyönyör legyen. —
Allah! nyitva tartsd elöttünk
A mennyország ajtaját.
A hivőknek sergei
Áhitattal néznek arra, —
Alsiráth hidon keresztül
Véres kardokkal kezükben
Átrohannak majdan hozzád; —
Kiknek vérük áldozat
Hitlenek csatáiban. —
Allah, áldd meg fegyverünk! — —

MIND (utána zúgják).

Allah, Allah, Allah! áldd meg fegyverünk!
Allah, Allah, Allah!

SZOLEJMAN. Imám, beszélj, melyik hatalmasabb?

NAHNUMANZADE. Kit érte a hatalmas padisah?

SZOLEJMAN. A gyaurok Istene, vagy a miénk?
Nem énekelnek ők is? nincs-e nékik
Oltáruk, a hol ellenünk imádnak?

NAHNUMANZADE. A tett beszél, melyik hatalmasabb?
Leégett városok, omolt falak.
SZOLEJMAN. De e falat befesté a mi vérünk,
S hivők hullái árkot töltenek.
S e vakmerő, e mérhetetlen semmi,
Még most sem kisebb, mint elébb vala.
Az én nevem Szolejman szultán, ugy-e?
Királyoknak királya, padisah!
Szégyenlem ezt a nagy nevet viselni.
Szeretnék Zrínyi lenni: hogyha nem
Vagyok, kinek mindenki meghajol,
Lennék, ki nem hajol meg senkinek.
NAHNUMANZADE. Oh szultán, a te nagy neved örökké
Ragyogni fog, miként egy fényözön,
Miként ha minden csillag ott az égen
Egy pontra hullna.
SOLEJMAN. És e nagy neven,
Mint átkozott folt, eltörletlenül
Lesz mindörökké Zrínyinek neve.
Ez óriás, bár merre menjek is,
Árnyékot vet reám magasb fejével.
E fészek itt, e rongyvár! e Szigetvár
Győzelmeimnek tengerén sziget!
Ki szokva voltam eddig igy beszélni:
«Mi! én és Allah» igy akarjuk ezt!
Kezdek hatalmamon kétkedni már,
Mióta egy göröngy azt mondja: «nem!»
NAHNUMANZADE. Oh szultánom, hatalmad súlya oly nagy,
Hogy a midőn a föld egyik feléről
A másra átmegy, a föld tengelye
Alább hajol a szörnyű terh alatt.
Nagyobb és fényesebb vagy, mint a nap.
Mert az csak a földet melengeti:
De a te nagy neved a sziveket.
SZOLEJMAN. Szelim, minő sánczokbul áll e vár?
SZELIM. Csak három sáncza van, hatalmas ur.
Jól ismerem, ott jártam közte sokszor;
Földhányatok és rőzsekötegek.
Csupán egy tornya van, mely kőbül épült,
Ott tartja Zrínyi kincsét, lőszerét;
Ott vannak a várnak harangjai.
Ez is kopott volt már régóta.
Akkor csináltatott reá tetőt,

Fényes lemezből és szépen kivülről
Befesteté, midőn hirül vevé,
Hogy ostromára jösz. Érted tevé,
Hogy el ne szégyeld váránál megállni,
És meg ne vesd szegényes külsejéért.

SZOLEJMAN. És e göröngyhalom mer ellenállni?
De nem csak mer, hanem tud is.

SZELIM. Mert Zrínyi van benn; nála nélkül ez
Rög volna, melyet felrugsz lábaiddal.

SZOLEJMAN (a nagyvezérhez).
Tudod-e, hogy mi nap virradt ma?

NAGYVEZÉR. Igen, nagy úr. Ez napja a csatának,
Melyen Mohácsnál a magyar király
És véle a nemesség szinvirága
Nekünk győzelmes harczban elesett.

SZOLEJMAN. Jól mondtad. Hát te Achmet, mit találsz?
Mi történt egykor e napon?

ACHMET. Hatalmas úr. Ezen dicső napon,
Otvenhét évvel ezelőtt
Nándorfehérvár ostromolt falára
Tűzték ki a félholdat sergeink.

SZOLEJMAN. Jól emlékeztél. Méltó vagy kegyemre.
Mahmud vezér, mit tudna ősz fejed?
Miről neves e nap emléke ránk?

MAHMUD. Uram! e nap foglaltuk el Budát.
Keresztyének szivének «bú-kelesztőt»,
Ozmánnak «szivet bájoló» Budát.

SZOLEJMAN. Valóban úgy van, e napon vala.
Szelim fiam, miről nagy még e nap?

SZELIM. Arról, hogy e fényes dicső napon
Az ozman hadsereg vitézei
Urok láttára karddal jobbjaikban
Sziget falát ostrommal megveszik,
Vagy ott kiontják hősi vérüket.

SZOLEJMAN. Te szóltál legjobban nekem! Mahmud,
Mennyit haladt elő a készület?

MAHMUD. Hét napja már, hogy lőjük sánczait.
A város már csupán üszökhalom.
Háromszáz ágyu torka bömböl éjjel-
Nappal kivánatodra ellene.
A rés elég nagy a földsánczokon,
Még három földalatti akna kész
Ledönteni a töltött sárfalat.

Vakandokokkal van dolgunk, uram!
A földet kell miattuk túrni fel.

SZOLEJMAN. Ne mondj reá gyalázatot, bolond!
Oroszlánnak nevezd! Hát annyi nap
Kétszázezer muzulmán harczos itten
Szultánja szégyenében könnyező
Szemei előtt egy férget üldözött?
Sárkány! pogány meséknek szörnye ez,
Mely hogyha el fog esni, reng a föld,
Mint üstökös ha csapna oldalához.
Ne mondd kicsinynek ellenségemet,
Ki nékem ily erősen ellenáll.
Nagy ember az, ki a nagygyal daczol.
A beglerbégek jőjjenek elém.
Semsz Achmet! Szófi Aáli bég!
Vigyázzatok szavamra; kétfelől
Te az ulufedzsikkel a mocsárról,
Másik a régi város-rom közül
A czéllövőkkel indul egy időben.
Három tűzakna pukkanás után
Hágcsókkal ez a sánczra feltörekszik,
Fövenyzsákokkal az utat verend
Az ingoványon át a várfalig,
Mig szemben a támadt résen keresztül
Portuk Ali, derék jancsár agánk
Jancsár hadát vezesse Zrinyire.
Ti ketten: a nagyvezér és Szelim
Velem maradtok. Én is ott leszek,
A hol szememmel látom a csatát.
Ki a legelső zászlót feltűzi
A vár fokára, gyémánt kócsagom
Tűzöm turbánja mellé enkezemmel,
S ha közvitéz lesz, főnökké teszem.
Hozzátok a lófarkakat elém!

(Zászlóvivők eléje hozzák a hadi jeleket. Szolejman egy lófarkat elő vesz a többi közöl.)

Te büszke jel, győzelmek nagy tanúja,
Ki ozmánt futni nem láttál soha!
Első ki voltál Nándor ormain!
Elől ki jártál a mohácsi téren!
Hivek vezére, hősök büszkesége!
Légy áldva e jövő csatában is.
Kövessen rémület és diadal,

A merre fényes holdad járni fog;
Árnyékod, a hadrontó félelem,
Mindig előre essék: elleninkre.
Légy első mostan is, és ott lobogj,
A hol nevünk legjobban meggyalázták!
Hű szolgám, Szófi Aáli, vedd e jelt;
Reád bizom, de gondját is viseld.
E zászlót mindig hősök hordozák;
Dandárra menne, hogyha élne mind,
Ki védelmében éltit áldozá;
Nem mondom azt, hogy ismét visszahozd,
Mert úgy kivánom, hogy letűzzed azt
A vár falára, mint győzelmi jelt.
De mondom azt, hogy e jel nélkül itt
Vissza ne térj, s többé ne lássalak.
Mert átkozott a pillanat, miben
E zászló ellenség kezére jut!
A perczben a mennyország ajtaja
Bezárva lesz s minden nyugvó halottnak
Kiújul a sebe a föld alatt,
S vérezni kezd nehéz fájdalmiban.
Csókold, miként menyasszonyod ha volna,
Kivel most édes menyegzőre mégy,
S kitől csak a halál választhat el.

Szófi Aáli. Velem jön győzelemre, vagy halálra.

Mind. A győzelemre, vagy dicső halálra.

(Kardot rántva el. Szolejman, Szelim, Imám, Nagyvezér marad. — Harczi induló, török seregek végig vonulnak a sátor előtt.)

II. JELENÉS.

Szolejman, Nagyvezér, Szelim, Nahnumanzade.

Szolejman. Ha e Zrínyi ma foglyul esne' itt!
Ha láthatnám szemem előtt legyőzve!
(Hirtelen Szokolihoz fordul.)
Mit szólsz, mi lenne akkor Zrínyiből?

Nagyvezér. Egy fejjel kisebb lenne, mint jelenleg.
Daczos fejét a vívott vár fokára,
Győzelmi jelként tűzetnéd ki.

Szolejman (Szelimhez). Hát te
Mit vélsz, mit tennék Zrínyivel, ha most
Foglyul hoznák elém e harcz után?

Szelim. Kegyelmesen hozzá lehajlanál,

S azt mondanád: «jó ellenem valál.
Vedd életed kezemből vissza ujra,
S eztán hivem légy.» Igy nem Zrínyiből
Csinálnál egy fővel kisebbet, ámde
Tennen magad lennél nagyobb: a hír
Tiedhez toldaná Zrínyi hirét.

SZOLEJMAN. Jól mondtad ezt! Igy tennék ő vele.
Nagygyá teendném nagyjaim között,
S tudnám szeretni, — a ki így gyülöl.
Lelkemben olvas a te két szemed.

NAGYVEZÉR (Imámhoz).
Ez a pribék veszélyes ember itt,
Túljár a szultán gondolatjain.
Félő, ha így tart, még nyakunkra nő.
(Künn erős dördülés hangzik, villanás után.)

SZOLEJMAN. Halljátok a tűzakna lobbanását? [második.
Ez volt az első; — (Villanás, dördülés) most a
(Villanás, dördülés.)
A harmadik . . . A föld remeg bele.
Remegjen hát az ég is! rajta hősök!
Vad harczi ordítástok töltse be
A felhő és a föld közötti tért!
Az áldozatnak napja ez! Amott
Az oltár; lángot gyújtsatok rajt.
Nem félnek a próféta hivei,
A síron tul ez élet jobb fele!
Előre jancsár! Ott a hír! szakítsd le!
(Künn harczi lárma, mindig távolabb; riadó zene.)

(Függöny lehull.)

VÁLTOZÁS.

III. JELENÉS.

Zrínyi, Csáky jobbról, Juranics, Bajony, Istvánffy balról sietve jönnek, kivont kardokkal kezeikben.

JURANICS (az Aálinak adott lófarkot hozva).
Miénk a harcz, dicsőség Istenünké!
Az ellenség e sánczon verve van!

BAJONY. A régi város üszkei közé
Háromszor vertük őket vissza, többször
Nem jöttek aztán.

ISTVÁNFFY. A mocsár felől
Közelge egy csapat, bevártuk őket
A rejtve tartott ágyúk torkaig.
Nagy pusztulás lett a török hadában.
Ki a tüzet nem állta, vizbe hullt.

ZRÍNYI. Ti mind vitézül küzdtetek; (Juranicshoz) veled
Valék és láttalak, midőn
Tusára keltél a török vezérrel,
Ki holdas zászlaját a fokra tűzte.
Czélt ért, mert ott maradt. Megölted őt,
És holt kezéből véres zászlaját
Kitépted; ah e zászlót megsiratta
A veszteséghez nem szokott nagy úr.
Ott járt fehér lovon, fehér szakállal.
Megismerém fényes kiséretéről.
Láthatta legjobb hőseit elesni,
És dicstelen elesni ezrivel.
A vesztett zászlókat számlálhatá,
S kérdezheté tehetlen vak dühében:
Mely Isten harczol ellenségeimmel?
(Visszatekint.)
Nézd, asszonyink sietnek itt elénk.

IV. JELENÉS.

Elébbiek, Mária, Anna, Nők.

NŐK (mind zöld koszorukkal kezeikben).

MÁRIA. Lőrinczem! én vitézem! Láttalak.

JURANICS. Erőt adott azt tudnom, hogy te látsz.
MÁRIA. Mig harczolál, érted imádkozám.
JURANICS. Az fordítá el rólam a halált.
MÁRIA. A győzelem járt mindenütt veled.
JURANICS. Mert sóhajtásod kisért mindenütt.
MÁRIA. Mi büszke most szivem! Rád gondolok,
És gondolom: e bátor vakmerő kéz,
Melynek minden csapása egy halál,
Engem, hajló virágot, nem tör el.
E szempár, mely halállal szembe néze,
Es czélt adott nehéz kard élinek:
Engem, félénk madárt, meg nem riaszt.
Ölelsz, mosolygasz, a ki percz előtt
Hazádnak ellenét halálra víttad.
Jer, homlokodra méltó díszt hozok:
Repkény-füzért, mely itt az ostromolt
Vár ormain magában zöldüle,
És tőlem egy csókot: megérdemeltet.
JURANICS. Jó kedvesem, a csókot köszönöm,
El ís veszem, és vissza is adom.
De e füzér nem engem illetend.
Babért csak az viseljen, a ki már
Bevégezé művét; — ki már halott.
Azé legyen a télizöld levél!
Jó társaink, a hős Deák Balázs,
És Győry, Baltay már égben vannak.
Koporsóikra tedd e zöld füzért.
A vértanúké a dicsőítés.

(Gyászzene; három halottat visznek a háttérben, kópjákra feltetve; a nők mind odamennek s koszorúikat a halottakra halmozzák. A gyászmenet tovább megy, zene elhal.)

ZRÍNYI. Bár tizszeres számmal fogyott az ellen;
A győzelem nekünk is drága volt.
Sok jó vitézzel megfogyott sorunk,
S a győzedelmi sípnak hangjain
Keresztül zúg a gyászharang szava.
Tiz ostromot vertünk már vissza eddig.
Halommal fekszik sánczaink körül
A veszni küldött véres holttetem,
Miket egy büszkeséggel eltellett
Ember vad kényinek feláldozott.
Mi ennyi és még ennyi nép neki?
Olcsó, pusztulni szánt emberszemét!

De a mi veszteségünk drága kincs,
Mert minden elhullt egy-egy jóbarát volt.
S a mint fogyunk, ugy engedünk körül,
Ugy kell feladnunk sánczot sánez után,
Mint ritkul a védelmezők sora.
Bár vérükön lépnek nyomunkba csak,
Bár minden élő küzd a holt helyett,
S az elvesztett kard ujra kézbe jut,
Mégis mindig közelb jön ellenünk,
S végét belátni merre sem lehet.

JURANICS. Hunyadnak kéne élni most! Bizonynyal
Másodszor érné itten a török
A nándori gonosz napot.

ZRÍNYI. Magyar
Még most is él, de nincs többé Hunyad.
Óváron áll az ország főhada,
Ott Báthory és Salm a fővezérek,
Ott Dersfy Nyitrán, Perlaknál a bán,
Erdődi Péter. Salmnak tábora
Együtt a többivel bár számra is,
Hát szivre még! bizvást mérkőzhetik
Szolejman kedverontott táborával.
Most volna mód, erő és alkalom
Mohácsért, Nándorért s Budánk miatt,
S a hány gonosz nap még az év sorában
Véres kereszttel van jelölve nálunk,
Egyszerre megfizetni a töröknek,
Csak egy Hunyad hiányzik!

CSÁKY. Hátha nem?
Ki tudja a vezérek mit mívelnek?

ZRÍNYI. Tanácsot tartanak, előveszik
Térképeik, a hosszu lajstromok;
Csinálnak tervet, kettőt hármat is.
Nagy fontolással meghányják-vetik,
Hogyan támadjanak, melyik felől?
Mi rendben álljanak fel a hadak?
Honnan kerüljenek Sziget felé?
Hogyan vágják el útját ellenünknek?
Figyelmük a legapróbb dolgot is
Meglátja és el is intézi jól.
A terveket aztán kifőzve rendén
Futár kezébe adják, Bécsbe küldik;
A hadbizottmány megvizsgálja azt.

Megfontol, — itél minden pontot abban,
És úgy találja, hogy minden helyes.
A terv fölötte jó s alkalmatos:
Az ellen verve, a vár mentve lesz.
Csakhogy mire a terv megérkezik,
Már akkor nem lesz sem vár, sem török.
Mi itt régen halottakká levénk,
Az ozman eltemette csontjaink,
S azóta téli szállására is ment.
— Minket csak Isten és kardunk segít.

CSÁKY. Magunké itt a főhiba Zrínyi.
Mienk a nagy mulasztás, hogy magunkat
A tábor intéző vezérivel
Nem teszszük illő összeköttetésbe.
A nap se lát ablaktalan szobába;
A fővezér nem tudja tán felőlünk,
Minő veszélyt hivánk magunkra fel.
Nem tudja azt, hogy elhatározánk
E várat védni végső emberünkig,
Nem tudja, hogy minő pont most Sziget?
S hogy ezt Szolejman minden emberével
Élet-halálra ostromolja már.
A hírnek ólomlába van! Mig az
Óvárra eljut, csonkán, ferde képpel,
Szájmondás, kósza hallomás után:
Addig a végzetes nap eljöhet,
S mig «Róma tervez, elveszhet Sagunt!»
De hogyha innen hirnök menne hozzá
Tudatni véle Zrínyi esküjét:
Hogy ő s hűséges fegyvertársai
E várat itten élve át nem adják,
Tudná, hogy mit tegyen? és tenne is.

ZRÍNYI. Ne mondjátok, hogy elmulasztom azt,
Mi oltalmunkra szolgál. Ám legyen.
Egy itt közűlünk, a kinek szive
S esze helyén van, menjen a vezérhez,
És mondja el előtte helyzetünket:
Ki vállalja el hát e küldetést?
(Mind hallgatnak, szünet.)
Nos? senki sincs, ki menni kész legyen?
Még most kimenni könnyű, s hogyha tán
A visszatérés baj lesz, kinn maradhat.

JURANICS. Bátyánk! barátunk! Jól tudod magad,

Hogy minden, a ki férfi itt e várban,
Megesküvék, hogy el nem hagyja azt.
Ez eskü által mozdulatlanul
Lekötve állunk e vár védfalához,
Mint érczszobor gránit talapzatán.
Közülünk azt tehát ne válogasd,
Ki, a mig áll e várban egy torony,
És a mig ozman ágyú rontja azt,
Elfusson onnan, bárha küldenéd is.
Magad mondattál esküt; — tartjuk azt.

ZRÍNYI. Kit küldjek akkor hirnökül, ha nincs
A harczosok között vállalkozó?

ANNA (előlép). Küldj engemet; én férfi nem vagyok.
Rám semmi szükség — itt — és a világon.
Fölösleges teher vagyok csupán
E várnak és a földnek egyaránt;
Értem nem is fáj senki szive itt,
Ha távozom, üres hely nincs utánam.

ZRÍNYI. Kedves hugom, nagy terhet kérsz magadra.
Nagyobb a szándék, mint te gondolod.

ANNA. Nem új előttem ez, sok éjszakán
Álomkerülte lelkem elmerengett:
Ha olyan olcsó és hitvány az élet,
(Egy nőnek élte, a ki senkié)
Hogyan lehetne azt drágán eladni?
Gondolkozám felőle és kifőztem;
Hírt vinni rólad a király elé,
S hírt hozni vissza onnan, drága volna.
Két szó, mi innen és a hadseregből
Cserélve volna, nagy munkát tehetne;
E két szót vinni, hozni, jó leszek.

ZRÍNYI. Kétszer lépsz át a síron.

ANNA. Jól tudom.
Mi nékem a sír? mim van itt nekem?
Mit félek ott lenn? Én hugod vagyok!
Nevedre szégyent nem hozand nevem.

ZRÍNYI. Jó Anna húgom, a mit most kívánsz,
Halld részletenként tőlem hát előbb:
E várat ostromolják, jól tudod.
Kimenni innen egy mód van csupán:
Éjjel, midőn a holdvilág leszáll,
A várnak déli oldala felől
Az ingoványon át bujdoklani.

Ösvény e lápon által nem vezet,
Csak lengeteg hajló bürük, miket
Egy úszó zsombik fűz a másikig.
Ki eltéveszti azt, halálra lép.

MÁRIA. Oh Anna, édesem, te ott ne járj,
Hinár elfogja lábad, elmerülsz.

ANNA. Isten velem lesz és megőriz ott.
Beszélj, bátyám, beszélj.

ZRÍNYI. Sötétbe' kell elébb-elébb hatolnod,
Hogy ellenséges őrszem meg ne lásson;
Irányt kell tartanod, hogy el ne tévedj
A vad berekben, melynek útja nincs;
Ki eltéved, soha ki nem kerül.

ANNA. A csillagok járása majd vezet.

ZRÍNYI. Hajnalhasadtán túl elbujni kell
A berkes nád közé, és szótalan
Maradni ott, míg ujra jő az est.

MÁRIA. Oh Anna, édes! ott kigyó tanyáz;
A farkas ül ott fészkén kölykivel.
Szivem remeg, ha arra gondolok.

ANNA. Kigyó marása nem fáj már nekem,
Bozóti vadtól már nem irtozom,
Mióta embert ismerek. Beszélj
Bátyám tovább.

ZRÍNYI. Ha másnap igy haladsz,
Akkor tán végit éred a mocsárnak.
Ott lelsz egy erdőt, melyen bujdokolva
Ha éjjel-nappal jó sietve mégy,
Hajnalra tán eléred Kanizsát.

MÁRIA. Rablók megölnek erdő mélyiben.

ANNA. Magammal semmi kincset sem viszek.

ZRÍNYI. Ha Kanizsára jutsz, jó asszonyunk
Erdődi bánné ád alád lovat,
És egy kisérőt, a ki elvezet;
S útközben hogyha tán lovad kidől,
Szerez helyette másikat.Sehol
Pihenni nem leend időd; a mint
Óvárra jutsz: keresd fel a vezért,
S eredj a fejdelemhez, hogyha ott van.
Mondd el nekik, honnan? miért? ki küld?
Hogy már Szigetvárt vijja a török.
Hogy tizszer vertük vissza ostromát,
Bár ellenünk hozá egész hatalmát.

Ha a vezérek jónak vélik azt,
Hogy itt az ellenséget felkeressék,
Két hétig itt találják; addig én
Remélek néki ellenállani.
Két hétig megtalálják még Szigetvárt,
S annak maroknyi védő hőseit.
De hogyha ugy találják a vezérek,
Hogy most ezúttal el ne jőjjenek,
Én az maradtam, a ki most vagyok;
Elszánva végső csepp vérem kiontni
Én jó hazámért és e vár falából
Temetkező helyet csinálok, a hová
Bucsúra járjanak az unokák,
Tanulni honszerelmet és erényt.
Van kedved menni még, hugom?

ANNA (rajongással). Oh hogyha én e szent, e nagy szavak
Tolmácsa nem lehetnék! Szólj tovább.

ZRÍNYI. Ha biztatást igérnek a vezérek,
S Sziget alá eljönni szándokuk,
Szükség, hogy visszajőjj. A terv felől
Nekünk előre értesülni kell,
Hogy egyetértve működjünk velük.
A visszatérés már nehéz leend.
Az ozman régi várvivó,
Véres művészetéhez ért nagyon.
Láttam, hogyan vert útat e napon
Fövényzsákokkal a mocsáron át.
Míg visszajösz, ez út is zárva lesz.
Az ellenséges táboron keresztül
Kell álruhában a várig hatolnod.
Ha felfedeznek és kérdőre vonnak,
Hallgatni kell s meghalni szótalan.
S ha tagjaid kinozva széttörik,
Hogy mondd ki a szót, mit nekünk hozasz,
Némának kell maradnod. — Kész vagy-e?

MÁRIA. Oh Anna, szörnyű még az eszme is,
Török kezében lelni kínhalált!
Oh ezt ne tedd; — múljunk el szépen itt.

ZRÍNYI. Ha mentségünknek hírét nem hozod,
Úgy visszajönnöd többé nincs miért.
A fáklya ég, a míg kanócza tart,
S ha elfogyott, nem kell eloltani,
Utolsót lobban, és elalszik.

ANNA. Bátyám, bizalmad íme köszönöm.
Tudom, hogy a mi szörnyűt elbeszéltél,
Azért tevéd, hogy szándokom leverd:
De engem ez csak jobban lelkesít!
Veszélybe menni! érted és hazámért!
Használni gyönge női életemmel!
Oh engem ez az ég felé emel.
Én elmegyek és visszatérek ujra.
Akár mit hozzak, ujra megjövök;
Ha mentséget hozok, segít az Isten,
S ösvényt mutat örömzaj hirnökének.
S ha veszni kell Szigetnek, hogyha el-
Hagy Isten, ember, elhagy a haza:
Akkor — még inkább visszatérek én,
Hogy éltemet végezni ott legyek,
Hol a magyarnak még jó híre van.

ZRÍNYI (megöleli). Kedves szelíd hugom, mivé levél!

ANNA. Azt is kigondolám én már magamban,
Hogy tán ha vissza-tért elfognak itt,
Megtudd felőlem, hogy mi hírt hozok?
Egyik fiad ott szolgál a seregnél,
Annak van egy tárogatósa, a ki
Előtted annyiszor fuvá boldog napon
Kedvencz dalod, mely kezdve mélabús,
Végezve harsogó vidám.
E dalfuvót magammal elhozom,
S ha minket itt az ozman elfogand,
S megismer engemet, mint húgodat,
Azt mondom, kérjék fel most váradat
Cserében értem. Ők azt elhiszik,
Hogy ily cserét te és én elfogadnánk.
S hogy több hitelt leljen nálad szavuk,
Hagyják e kürtöst játszani faladnál
Kedvencz dalod, mi néked ismerős.
Ha ekkor jó hírt hoztam számotokra,
A kürt szava a bús dalt zengi el;
Ha roszat hoztam, akkor a vígat.
Jó hírre búsat, roszra a vigat.
Te megtudod, mi hír? Én ott veszek,
És fenn az égben majd ölelkezünk.

ZRÍNYI. Oh drága vérem! Oh szivem virága!

ANNA (letérdel előtte).

Most áldj meg engem! Áldásod vigyen
E hosszu útra.

(Szünet, ezalatt távolból ismét a temetkezési gyászzene hangzik.)

ZRÍNYI (áldva teszi kezét Anna fejére).

MIND (leveszik fövegeiket).

ANNA. Holtak szellemi,
Élők áldása, szívem bánata
Jönnek velem: — nem járok egyedül.

(Függöny legördül.)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

HARMADIK FELVONÁS.

Mint a második felvonásban, sátor.

I. JELENÉS.

Szolejman, Szelim, Semsz Achmet, azután Nachim, azután Nagyvezér.

Künn elhaló harczi zaj, takarodót fuvó trombiták hangja.

SZOLEJMAN (ingerülten).
Mikorra ég ki már e kémény?* Meddig áll
Megtörhetetlen e lidérczkirály?
Nem ember: szalamander ez, mely tűzben él;
Rém, mely nem érzett sebére kevély;
Elérhetetlen, mint a mondott átok!
(Eléje futókhoz.)
Kik oly sietve jöttök, mit hozátok?
Halotthírt? Fergeteg! Ne jőjj elém.
Ki itt ez ember? Ismerj rá Szelim.
(Semszre mutat.)

SZELIM. Semsz Achmet ez, kegyelmes úr, előtted.
Egy órával előbb te küldted őtet;
Most visszatért, két sebbel gazdagabban,
És félkezét otthagyta a rohamban.

SZOLEJMAN. És az egész győzelmet! menj előlem! (Ahmet távozik.)
(Nachimhoz.)
Mit szólsz te sápadt képű síri szellem?
Rosz hírt hozasz! fehér ajkad remeg,
Hogy nyelvedet a villám verje meg!
Nem futva jöttél a csatából?

NACHIM BÉG (csonka kardjára támaszkodva).
Nem, nagy úr:
Sántitva jöttem.

SZOLEJMAN. Mit csinál a sáncz,
A melyre küldtelek?

NACHIM BÉG. Azt elfoglalánk.
Aztán a légbe felrepült s vele

* Históriai mondás, Hammer-Purgstallnál.

Mi is a mennyországba fel és ujra le.
Vitézeid mind együtt lelheted,
Kiket a jó sáncz el is temetett.
Megvannak és — több zsold nem kell nekik,
A legközelbik itéletnapig.

SZOLEJMAN. A zászló is temetve van?

NACHIM. Nem, azt
Elvette a szigetvári paraszt.
Annak nem lett baja.

SZOLEJMAN. Átok reád.
Te még gúnyt szórsz elém? Ferhád!

NACHIM. Ugyan Ferhád, jer, vágd el a fejem.
Csak arra kérlek, bánj el hirtelen.
A szultánnak nem tetszik az, hogy itt van,
Aztán viselni én is már megúntam.
Hanem tarsd készen majd a jatagánt.
Alkalmasint kapsz itt még egynehányt:
Kire ma jó hírt senki sem bizott.
A fejkoppantót ma jól kicsiszold!

SZOLEJMAN. Bolond! ne űzz tréfát. A sors, ha megvert,
Tiszteld bennem a szerencsétlen embert.
S tanuld meg, hogy te eb vagy s én urad.

NACHIM. Ha igy megy, majd nem sok ebed marad,
Jól jársz vele, mert kevesebb eszik,
Ha napról napra ennyi elesik.
Üttesd le a fejem, nagy úr, hamar,
Ha megdühítik, minden kutya mar.
Éhes kutyád ha ellenedbe fölkel,
Kenyér helyett a száját tömd be földdel.
Én most ugatni szebben nem tudok.

SZOLEJMAN. Hagyjátok menni. Ez gonosz dolog,
Midőn a szolga igy beszél urához.
Ne lássalak! Ne halljam szódat! Távozz.

(Nachim hátravonul.)

Vihar után fejét kitolja nyomba'
A máskor alvó gyáva mérges gomba.
Az úr ha sír, szidalmaz a cseléd!
A sujtó balsors szerepet cserél.
Ki jön még? Nagyvezér, te vagy?
Az ostrom veszve?

NAGYVEZÉR (jön sietve). Szóhoz jönni hagyj.
Minden veszélynek oka Áli Portuk.
Mi azt neki előre megmondtuk,

Hogy várjon, a mig minden akna elsül,
S ő a helyett merészen mindenestül
Felhág a sánczra, melynek már alapja
Alá volt vájva, reánk nem várhatva,
S tulajdon tűzárkunk közé rohan;
Ily pusztulást nem látott ég soha,
Több kétezer jancsárnál ott veszett!

SZOLEJMAN. Oh átkozott! oh az eszeveszett!
Hozzátok őt elém.

NAGYVEZÉR. Hozzák, uram.
Csakhogy már ő hatalmadon túl van,
Itt hozzák már őt — a ravatalon.
Őt nem büntetheted, mert már halott.

JANCSÁROK (ravatalon hozzák Áli Portukot halva).

SZOLEJMAN (a hullához rohan).
Te átkozott! te pornak is czudar!
Te holdra szórt szitok, égő kudarcz!
Hová tevéd vitézlő hőseim?!
Hová lett zászlód, és hol az enyim?
Hol a szép dandár, a mit még ma reggel,
Előttem harczi riadó énekkel
Végig vezettél? Egy-egy óriás volt!
Az ég is zengett a nagy orditástól.
És mostan olyan csendes még a föld is;
A hősök csontjai az árkot töltik.
Átok reád, hogy ezt tevéd velem!
Add vissza hirem, régi jó nevem!
Melyen üszögnek támadál te őrült.
Te névtelen ragály! sírkőrül
Leolvasott gyalázat; nemzetednek
Szájába jajszó. Jó, ha elfelednek.
Vigyétek őt, tegyétek föld alá,
Hol senki fekhelyére nem talál.
Ne álljon rajta hősi jel, halom,
Ne szóljon róla fájó siralom:
Halál legyen kimondott rosz neve,
Ki még említi is, sír fedje be!

JANCSÁROK (a hullát kiviszik).

NACHIM (Szelimhez). Pedig nem ő a veszteség oka,
Hanem Mehemet, a vezér maga.
Ez itt dicsően küzdve vérze el,
De hát valakinek lakolni kell.
Az élők bőre drága: a halott

Nem bánja már, akárhogy rugdalod,
Hanem hogy jutalomnak szép biz ez.
Azért, hogy a csatában elveszesz.
Nézd! hogy törik ketté a hősi kardot,
A melyen most is ellen vére barnul?
Hogyan szórják le porral ezt az arczot,
A hőshalálért illendő jutalmul;
Hogy égetik fel sátorát! lovát
Agyonütik: hogy hurczolják tovább,
És a vezérek ősi lajstromából
Nevét kivágva összetépik. Mától
Nem mondja azt ki többé emberajk.
Pribék! azon légy, hogy itt meg ne halj.

II. JELENÉS.

Elébbiek, Amhát.

AMHÁT. Nagy úr! örömhír! jó hírrel jövök.
NACHIM (félre). Bevetted a várat?
SZOLEJMAN. Mit szólsz, kölyök?
Mi hír van még a földön jó nekem?
AMHÁT. Uram, nagy úr! itt az őrszemeken
Egy álruhába öltözött leányzó
Akart keresztül szökni már néhányszor,
Most elfogánk őt!
SZOLEJMAN (haraggal). Ez volt jó hired?
AMHÁT. Kérlek, nagy úr. A lány hogy megijedt,
Kivallá azt, hogy Zrinyivel rokon.
Ez jó fogás volt, én úgy gondolom.
SZELIM (megdöbbenve).
Zrínyi húga! Nem; ő a várba' van.
De szivem mégis olyan nyugtalan.
Oly vakmerő szív az! az ő szive!
SZOLEJMAN. Hadd szóljak hát vele. Hozzák ide.
NACHIM (félre). No csakhogy mégis nyertünk valamit,
Lesz a miért diadalt tartani.
Ha nem a várat és Zrínyit magát,
De legalább elfogtuk a hugát.

III. JELENÉS.

Elébbiek. Anna.

SZELIM. Hatalmas ég! Ez Anna!
SZOLEJMAN (Annához). Jőjj elébb.
NACHIM (Szelimhez). Fél a leány; nézd, mily reszketve lép.
SZOLEJMAN. Te Zrínyi huga vagy?
ANNA (meghajtva magát). Igen, nagy úr.
SZOLEJMAN. Valld meg egész őszintén, magyarul:
Honnan jövél s miért volt szándokod
E várba áthatolni? Szólj, ki küld?
Mi hírt hozasz?
ANNA. Megvallom: most jövök
Zrínyinek hitvesétől, a kivel
Együtt eltávozánk e várból, mielőtt
Magas nagy úr, ostrom alá vevéd.
A jó nő megtudá, mi nagy veszély
Lebeg boszúd tüzes felhőiben
Zrínyi felett, és rettegés fogá el
Gyöngéd szivét; félholtan, betegen
Akart rohanni vissza, fel Szigetre,
Hogy e nagy férfi kőkemény szívét
Meglágyulásra bírja könyjivel;
De testi gyöngeség gátolja ebben.
Kétségbeesve volt a jó, szelid nő:
Ki menne el helyette Zrínyihez?
S ki volna az, ki tudna sírni úgy,
Mint sírhat ő férjének kebelén?
És szólni úgy, mint nő fájdalma szólhat.
Kinek szavát hallgatná meg Zrínyi?
«Én elmegyek!» mondám én asszonyomnak,
Engem csak úgy szeret Zrínyi, miként
Tulajdon gyermekét. Szólok vele.
Lefestem a nő álmatlan siralmát,
Viszhangja lészek jajdulásinak;
Könyörgve porba térdelek előtte,
S mindenre, a mit még szeret, imádom,
Hogy tartsa meg oly féltett életét.
Mit véd e váron? ennek sánczain?
Egy boldog óra a családi körben
Nem több-e, mint a hír örök szava?
SZOLEJMAN. Nem, jó leány! a hírnél semmi sem több!

Te roszul ismered Zrínyit.
Ha minden könyed egy-egy gyöngyöt ér is,
Azzal te e szivet meg nem veszed.
Nem úgy van az, a hogy másutt szokás:
Hozzá közel a nő is férfi lesz.
Hogy kardját érted Zrínyi letegye:
Azt nem hiszem, de inkább gondolom,
Hogy kardot ád kezedbe, és te is
Kanóczczal, üsttel állsz a vár falára.
Jobb, hogyha itt vagy. Azt mondád imént,
Hogy Zrínyi tégedet nagyon szeret,
Hogy úgy tekint, mint édes gyermekét.

ANNA. Valóban mondám.

SZOLEJMAN. Jól van, gyermekem.
Mi a neved?

ANNA. Lorándfy Anna.

SZOLEJMAN. Jól van.
Ferhád! eredj e nyomban Zrínyihez:
És mondd neki, hogy húga Anna itt van
Kezünk között, semmi bántása nincs.
Tudjuk, hogy e leányt nagyon szerette,
Miként tulajdon édes gyermekét.
Szeresse most is. Érte jött az el,
S miatta dönté most magát veszélybe;
Gondolja meg, hogy ez ártatlan asszony-
Személy lelkével ő leend adós.
Mert tőle kérik számon azt az égben.
Mert, hogyha most szavunkra nem hajol,
Ha nem fogadja el ajánlatunk:
Kegyelmet, országokat, koronát
E félig romba égett vár helyett,
Ugy a felől lehet bizony nyugodt,
Hogy tornya ellenében itt e halmon
Hugának szép hollóhaju fejét
Dárdára szúrva fogja látni rögtön.

SZELIM (félre). Szivem! ha dobbanásod el nem árul!

SZOLEJMAN. Ezt mondd meg szolgám híven, Zrínyinek.
(Annához.)
Te meg leánykám, hogyha tudsz imát,
És egyik szenttel égben ismerős vagy,
Mondd el neki: hogy őrizzen meg az,
És szálljon Zrínyinek makacs szivére,
Mert mondom azt: fejed kezében van most.

ANNA. Én minden jót remélek így uram.
Hiszem, hogy Zrínyi megszán engemet.
De kérlek arra, hogyha tán a hős
Nem hinne puszta szónak, itt velem
Egy kürtfuvó jöve kiséretül,
Ki ismerős danákat fúni tud.
Engedd, hadd zengjen az egy gyászolót,
Egy búsat, a minőnek most helye;
Azt hallva Zrínyi megtudandja majd,
Hogy az van itten, a kit ő szeret.
E kürtfuvó kisérte jó nejét.

SZOLEJMAN. Ez úgy lehet. Nem bánom, légyen úgy.
Magához úgy is Zrínyi nem bocsát
A várba senkit; ő csak a falakról
Szokott beszélni küldött hírnökünkkel.
A hogy te mondád, úgy legyen. Szelim
Mig sátoromba távozom, bevárva
Mi jót izen a várparancsnok? addig
Reád bizom ez ártatlan teremtést.
Gondot viselj reá, mint két szemedre;
Tisztelve tartsd, s vigyázz, hogy meg ne sértsd.
Egy bántott hajszálért fejed veszíted.
Gyöngéden bánj vele, mint gyönge nővel.
Ha Zrínyivel találkozik, ne mondja:
Hogy könyet ejte rosz bánás miatt.
S hahogy Ferhád azon választ hozandja,
Hogy Zrínyi még e szóra sem hajol:
Akkor e dombon ott, mit látni kell
A várnak erre néző ablakából,
Letűzetsz egy karót, feljül hegyest,
S annak hegyébe e fejet tüzöd.
Hallád szavam! tégy rendben a szerint.

MIND (Annán, Szelimen kivül el).
(Künn tárogatósíp — lassu magyar dal.)

ANNA (a kürtszóra figyelve, örömmel).
A kürt beszélt már. Minden rendbe' van.
(Szelimhez.)
Uram, bakó! Készítheted vasad.

SZELIM (arczát eltakarva).
Szivem! szivem azonnal meghasad.

ANNA. Vagy nem vagy a bakó? csak porkoláb.
No hát uram, kérlek, vitess odább,
Mert már imádkozám; meghalhatok.

Szelim (félre). Nem is szivem, de a mély föld dobog . . . .
Oh Anna! hát nem ismersz engemet?
Anna. Sirásóm vagy, ki majdan eltemet;
Már egyszer úgy is eltemettél élve.
Ha majd megölsz, csak műved végezéd be.
Szelim. Előbb lehull az égről a nap!
Anna. Véled,
Hogy Zrínyi értem jellemet cserélend?
Hallottad azt a gyászos kürtzenét?
Ez Zrínyinek szólt! ez tudatta véle,
Hogy ellenségitől még most se féljen;
Imádja a magyarok Istenét.
Jön a segítség! védje sánczait.
Hiszed, hogy Anna azért járna itt,
Mert Zrinyiné küld tőle bánatos szót?
Nem ismered te úgy a magyar asszonyt!
Óvárról, a vezértől jöttem én,
S mit tőle hoztam, azt megizeném!
Hallod? még most is szól a kürt szava;
Zrínyi ne félj! most jő a harcz java!
Zrínyi nem enged, és fejem aláhull;
Te várd jutalmad urad zsámolyától.
Szelim. Megrendülök szavadra. Rémület
Foglalja el szivemben a helyet.
Te Zrínyit biztatod, midőn segélyt
Számára nem hoz már sem föld, sem ég!
Egy szörnyű áldozatra buzdítod,
S annak sorát önvéreddel nyitod:
De az nem fog kifolyni, esküszöm!
Anna. Már arról hulló csillagom köszönt!
Szelim. Nem hulló csillagod! az égre nem;
Van nékem itten annyi érdemem,
Ha azt kimondom: e nő itt enyim!
Az én arám! . . . .
Anna (szomoruan). Nem úgy, nem úgy Szelim!
Én megczáfollak, hogyha azt kimondod.
Kötés volt az, mit rosz sorsunk kibontott;
Láncz, a mit összetépett önkezed.
Gyöngül szivedben az emlékezet:
Te mozlem lettél, más Istent imádtál,
Más nemzetet kerestél, ahhoz álltál.
Jogod többé nincs azt kimondani,
Hogy én szivednek voltam valami.

Urad csupán azt bízta rád, hogy ölj,
De nem hogy lelket és szivet gyötörj !
Fejem levágni van parancs-szavad,
De arczom megpirítnod nem szabad!

SZELIM. Oh Anna! ily kegyetlen mint lehetsz?
Oh mint szeretlek, és te is szeretsz;
Szeretsz! Mert a hogy holddá nem lesz a nap:
Ugy nem gyülölhetsz engemet te Anna!
Ne lökj magadtól el, hagyd éltedet
Megváltanom, szeretni foglak én,
S nem lesz szivemnek olyan dobbanása,
Mely érted, rólad nem beszél.
Jer vélem távol innen Syriába,
Czédrus liget között ott váram áll.
Ketten leszünk ott, élve boldogan,
Egymásnak élve és a szerelemnek.
Édent varázsol abból két szemed.
Oh Anna, mért gyötörsz így engemet?

ANNA. Tudod, Szelim, hogy minden férfi, nő
Egy igaz Istent és Krisztust hivő,
Dicsőült szentek nevét viseli.
Az nem «Zuelma» és nem «Szüdeli,»
Kinek neve «mézbábot» és «virágszált»
Jelent, s csak arra van, hogy véle játszál.
Nevem te többé ki nem mondhatod,
Viszhangja van az égben annak ott!
Ha még szeretsz, ugy bennem bünhödöl,
Mert rád van bizva, hogy engem megölj.

SZELIM. Gyűlölsz?

ANNA. Könnyebb leend talán szivednek,
Ha azt mondom, hogy: igen, én gyülöllek.

SZELIM. Szivedből mondtad?

ANNA. Szivem mélyiből,
Szivemnek mély, sürű keserviből!

SZELIM. Ugy innen én megszabadítalak.
Siess! vezetlek: az idő halad.

ANNA. Mit szólsz? urad parancsa ellenére
Megmentesz engem? nem gondolsz dühére?

SZELIM. Én arra gondolok csak, hogy gyülölsz.
Fülembe csengi ezt az ég, a föld,
Nekem jó volt nagyon megtudni ezt.
Távozz innen, oda, a hol szeretsz.

ANNA. Hogyan tehetnéd azt? ez képtelen.

Szelim. Van mód rá; ott a dombig jösz velem,
A honnan már csak egy ugrás a vár.
Rám biztak; nem gyanakszik senki rám.
Azt véli minden, hogy megölni viszlek.
Ott csendesen, némán bucsút veszünk,
Én visszatérek, te a vár felé futsz,
S a míg utánad érne valaki,
A várkapun át biztos helyre jutsz:
Csak bátorság kell ehez, semmi más.

Anna (tétovázó belküzdelem után, megragadja Szelim kezét).
Te jösz velem?

Szelim. Hová?

Anna (hevesen). A várba fel!

Szelim. Nem. Visszatérek ismét.

Anna. Itt maradsz?
Miattam itt te fogsz lakolni majd!

Szelim. Én dolgom az. Ne bánd te: csak gyülölj.
Nincsen jogod azt tőlem kérdeni,
Mi lesz belőlem, hogyha távozol?
Rád nézve én már semmi sem vagyok;
Csak egy erőtlen szivü rosz bakó,
Ki áldozatja vérit látni fél.

Anna. Nem! áldozat miattam nem lehetsz.

Szelim. Ki mondta azt, hogy áldozat leszek?
Ki tudja, mily furfangos gondolat
Támadt agyamban, a mért elbocsátlak?
Még tán jutalmat és kitüntetést
Nyerek vele; oh én ravasz vagyok.
Ne legyen gondod arra, kit gyülölsz,
A hittelent védik rosz szellemek.
Jer! Mint parancsszót teljesítsd szavam:
Őröd vagyok, s te rab vagy; jer kövess.
(Mindketten balra el.)

IV. jelenés.

Jobbról Szolejman és török urak, középről Ferhád jőnek.

Szolejman. Már visszajöttél? szóltál Zrínyivel?
Eléadád, a mit mondék, hiven?
Felelt-e, lágyult, reszketett szava,
Midőn megtudta, hogy itt huga van?

Ferhád. Igen, nagy ur, lágyult és reszketett
Ajkán a szó, midőn velem beszélt;

Szemét törülte, könyezett bele.
Tört hangokon ily szókat monda el:
«Mondd nagy hatalmas szultánodnak ezt,
Hugom, kit elfogott, kedves szivemnek,
Oly kedves, mint tulajdon gyermekem.
A seb, mi ezzel rajtam ütve van,
Valóban fáj és jobban vérezik,
Mint a mik értek eddig a csatán.
De hogyha volna bár e nőn kívül
Mindkét fiam szultánodnál bilincsben,
S látnám kétségbeesve hitvesem,
S ott térdepelne mind egész családom
A vérpadon, a pallos-él alatt:
Egy haj kevés, annyit sem alkuszom
Abból, a mit kimondtam egykoron.
Ha tetszik a nagy úrnak, védtelen
Leányokon kitölteni boszúját,
Ám töltse; e vér szenny leend nevén.
Itt megsiratjuk Anna jó hugunkat,
S az égben megdicsőültek fogadják.
Nem első lészen ott, ki vérivel
Pecsételé meg szent, igaz hitét;
A vértanúktól népes már az ég.»

Szolejman. Legyen tehát bolond szava szerint!
Haljon meg a leány! Hol van Szelim?
Kár lesz a szép fejért! De mondva van,
És vissza nem veszem szavam.
Hol van Szelim? Verjétek a dobot,
Hallják meg a zajt e bástyákon ott,
Tanuljon fájni, hogyha nem tanult
A kőkemény szív. Allah a tanum
Hol van Szelim?

v. jelenés.

Előbbiek. Szelim.

Szelim. Itt vagyok, nagy úr.
Szolejman. Hol a fő, a mit hoznod kell elém?
Szelim. A fő helyén van, és a lyány a várban!
Szolejman. Hah! áruló! ki szökteté el őt?
Mind (Meglepetést, haragot mutatnak).
Nagyvezér (kardot rántva előlép).
Szelim. Én tettem azt nagy úr. Hallgasd szavam:

E lyány kivallá itt előttem azt,
Hogy a sereghez volt kiküldve ő,
S most vissza a vezértől jő a várba.
Felmenteni Zrínyit nem jő a had;
Őt veszni hagyja úr és jóbarát.
E hír gonoszabb tűz lesz ott a várban,
Mint a minőt golyóink költenek.
Ágyúink Zrínyit meg nem törheték;
E hír lábadhoz fogja hajtani:
E hírt megvinni küldtem én a lányt.

SZOLEJMAN. Allahra mondom! — Ezt bölcsen tevéd.
Te vakmerőn koczkáztál önfejeddel,
S nyertes levél. Ez drága gondolat volt.
A gyávaságnak és a csüggedésnek
Ragálya hullott ellenink közé.
Szokol! Szelim leend a hadvezér
Az áruló Ali Portuk helyében.
Ennek van szive merni ily sokat;
S szerencse jár vele: megnyerni azt.
Ez elfoglalja Zrínyi sánczait.

NAGYVEZÉR (kardját boszusan taszitja vissza hüvelyébe).

(Függöny legördül.)

VÁLTOZÁS.

Az első felvonásbeli terem Szigeten, oldalt ablak, a terem közép ajtaja négy lépcsőn.

VI. JELENÉS.

Zrínyi, Magyar főurak mind, Mária, Nők mind.

ZRÍNYI. Takarjátok be azt az ablakot!
Szemünk ne lássa, hogy mi támad ott?
E drága vér is áldozatra kell,
A tiszta szivek eként múlnak el.
De a fohász meglátszik ott az égen,
S homályt lehell rá, mint fényes tükörre.
S e sziv belül meg győzi terhét, még nem
Fáradt belé, még nincsen összetörve.

MÁRIA. Oh mért hagyánk őt eltávozni innen?
Ha veszni kellett, ugy is veszve minden.
Nem kellene gyászt vennünk most miatta;
Egymást meg nem segítve, csak siratva.

JURANICS. Bátyám! hadd rontsak én ki elleninkre,
Mig szörnyű tettük végrehajtva nincs.
Megmentem őt.

ZRÍNYI. Sietteted halálát,
S temetkezésre mégy magad. Hiába!
A mit e vérivó szörny elhatároz,
Annak történni kell, mert ő erősebb.
Miénk csupán az a dicső erő:
Szemébe nézni, a midőn lecsap.
Még szól a kürt. Ő megtartá szavát.
A mit magára vállalt, megtevé.
Ez ismerős dal néki gyászzene,
És nékünk harczi riadó.
Most elveszünk: a csillagok közé
Ez van megirva rólunk, ámde lesz
Idő, mely hamvainknak éltet ád,
S vércseppjeinkből támaszt nemzetet.
Áldjátok a vért, a mi most kihull!
Alvó mag annak minden drága cseppje,

A hon szerelme, önfeláldozás,
Megválhatatlan szent ragaszkodás,
És több mesékben élő ős erény
Fog abból sarjadozni egykoron.
S hiába irtják, vágják e vetést:
Vér volt a magja, földben megfogamzott,
S többé ki nem vész itéletnapig!
Áldott a vér, mi e perczben kihull!
Én vérem volt az is! Hadd hulljon el.

(Dobpörgés kivül.)

Csáky. A dob pereg. Halálát hirdeti.
Ne nézzen senki most a gyászhalomra.
Fel, égre nézzünk; ottan él az Ur!
Ki megpróbálja szíveink', miként
Tűzben a drága érczet. Pörg a dob;
Jól ismerem e gyászos hangot én.
Kivégezések tompa hangja ez. —
Legyen közel szép lelkének a menny!

Zrínyi. Mély hallgatásunk mély imádkozás.

Mind (imádkoznak).

Mária. Én nem hiszem. Elhinni nem bírom,
Hogy Anna arczát én többé ne lássam,
Hogy ő előttem halni tudjon igy.
Az Isten jó, kegyelmes és erős;
Nem hagyja el, kik benne bízni tudnak.
Én Istenem! szivemnek alkotója,
Ne engedd összetörni e szivet
A fájdalom miatt, mit nem bir el.
A kit te védsz, a sirban is megél,
És visszajő a súlyos föld alól.
Ki védted a prófétát, hívedet
Oroszlánok halálos vermiben;
Ki a tüzeknek katlanából épen
Előhozád a szentelt ifjakat:
Szabadítsd meg szegény testvéremet!
Ne hagyd őt veszni ellenség köz ött.
Mindenható kezed ragadja őt ki,
S hozd karjainkba vissza ujra őt.
Isten! mindenható nagy Istenem!
A porból felhangzó szavam ne vesd meg;
Hatalmad és kegyelmed végtelen.

VII. JELENÉS.

Elébbiek, Anna a vég három sor alatt belép.

ANNA (a terem középajtajában megállva).

Ki benne hisz, az nem csalatkozik.

MIND (örömmel felé fordulnak).

(Függöny legördül.)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

NEGYEDIK FELVONÁS.

Az előbbi nyitott sátor; a háttérben Szigetvár látszik lángok között, magas tornya egészen tűzben, a veres fény a sátorba világít.

I. JELENÉS.

Szelim, Zuelma, Ánisz.

SZELIM. (Párducz-bőrös táborágyon fekszik, asztalkán előtte serlegek.)
ZUELMA (lantot ver és dalol, Szelim lábánál ülve).

«Lyánból az újat, borból az ót:
Edeset és tüzeset mindkettőt!
Lyánka, ne csókold a borozót;
Csókod a tűzre olajt tölt.

Két tűz eléget: hagyd a pohárt,
Lyánka előtted hogyha így áll,
Kétszeres édesség hamar árt:
Vagy ne szeress, vagy ne igyál.

Gondot a lyánka csókja rabol,
A bor az éjt melegíti nekem;
A hideg éjnek napja a bor,
A hidegésznek a szerelem.»

ÁNISZ (dobot verve táncol, aztán Szelim fejéhez ül, fejét ölébe véve).
ZUELMA (dalol).

Mért nem tudtok úgy szeretni,
Mint a kigyók, mint a kigyók?
A mik úgy fonódnak össze,
Hogy többé nem tudnak válni!....

SZELIM. Voltál már ittas, gyermek?
ZUELMA. Voltam egyszer.
SZELIM. Mondd meg nekem, mi az?
ZUELMA. Gyönyörben úszott
Körülem a világ; mindent feledtem.
Nem tudtam, élek-e; csupán csak azt,
Hogy mennyben élek, lelkem elrepült,
Én nem tudom hová és vissza hogy jött?
SZELIM. Lásd, ezt még én nem érezém soha;
Nekem nem ád mámort a bor tüze.

Nekem csak bánatot növeszt a bor.
Voltál-e már szerelmes, szép Zuelma?

ZUELMA. Én mindig az vagyok; szivem tele
Szerelmi kéjjel: és az boldogít.

SZELIM. Lásd én csak egyszer voltam még szerelmes,
És attól most is fáj még a szivem. —
Miben mosdasz, hogy ily fehér kezed?

ZUELMA. Harmatban, rózsavizben, mátkatejben.
Attól fehér és tiszta lesz a kéz.

SZELIM. Az én kezemről, látod ezt a foltot:
Nem birja ezt lemosni semmi szer.
Egyszer ráfecscsent ottan valami
A harczban; vércsepp volt talán. —
Mi díjad érte, hogy igy énekelsz?

ZUELMA. Szép köntös, ékszer, gyöngyök és arany,
A hol hivásnak engedek.
Egy édes csók, — hová önként megyek.

SZELIM. Tehát vedd gyémánt-gyűrümet, vigyed
Erszényem és becses bogláraim;
Dalod szép volt, már most eredj odább.

ZUELMA. Hozzád nem kincsedért tévedtem én.

SZELIM. És nékem, a mit adjak, nincs egyéb.
Most hagyj nyugodnom, a hajnal közelg.

ZUELMA (távozva Ániszhoz). Holnap ez ifju tán halott leend.
Kár érte. Oly szelíd szép két szeme.

II. JELENÉS.

Szelim egyedül, később Őr.

Az előbbi dal a szomszédszobában hangzik újra, Szelim lefekszik kerevetére és elalszik. Csendes, mélázó zene, álomlátás; Anna jelenik meg előtte tulvilági fénykörben, kezében egy vért, Magyarhon czimerével, a paizs világit; csendesen végig suhan a háttérben, a symphonia alatt három lövés hangzik.

SZELIM (az álomlátás alatt kínosan küzdve, a három lövésre felriad, körültekint, magához tér).

ŐR (csendesen jár alá s fel a sátoron kivül).

SZELIM (őrhöz). Messze-e még a reggel?

ŐR. Ha társamat kérdeznéd, kinek az imént egy golyó elvitte a fejét, azt mondaná rá, nagyon messze van.

SZELIM. Milyen az éj?

ŐR. Vak, uram, mert egy szeme sincs nyitva.

SZELIM. Nem voltál mézeskalácsos valaha?

Őr. De biz az voltam, uram; aztán rám fogták, hogy mivel olyan fegyveres állatokkal szoktam hadakozni, mint a méhek, jó leszek katonának.

Szelim. Mingyárt gondoltam tréfás beszédedből; a sztambuli pogácsasütők ilyen enyelgők mind.

Őr. Biz uram, inkább taposnám én otthon a sonkolyt s mellette siratnám öregapám halálát, mint hogy itt hallgatom az ágyuszót s enyelgek hozzá.

Szelim. No majd a végső ostrom után kieszközlöm, hogy hazatérhess tieidhez.

Őr. Nem eszközölnéd ki uram az ostrom előtt, hogy két ép lábam is maradjon, a min hazamehessek?

Szelim. Nem volt a szultánnál ma semmi nesz?

Őr. Igen, uram, az orvost hivaták. Maga ment érte a nagyvezér. Valamit be kell neki vennie nagy sietve: — nem a várat értettem, hanem labdacsot.

Szelim. Jól van; ne fecsegj. Költsd fel lovászomat, nyergeljen; hajnalra jár.

Őr. Kinek hajnalra, kinek éjszakára. (El.)

Szelim. Álom, álom. Minden álom. (Mélázva elmegy.)

III. JELENÉS.

Szolejman, Szokoli, Orvos. Később Lövész.

Szolejman (a vezérre és orvosra támaszkodva).

Még most is ég e katlan? (az égő toronyra mutat).
Most is ég?
Vereslik tőle már körül az ég.
Ez ember ott még engemet megöl;
Ketten megyünk, de én megyek elől.
Orvos, mi lesz belőlem, hogyha meghalok?
Por, mint a többi! már is az vagyok.
Olyan por, mint a többi; ő pedig
Az égbe fel — fel — felemelkedik,
S ragyogni fog, mint csillag: por vagyok;
Amaz meg drágakő, mely ugy ragyog!
Gyémánt, a mely megég, de meg nem olvad
A tűzben! Hős Szolejmán, hol vagy?
Egy hegyről gördülő kő, egy letört ág.
(Hirtelen felkiált.)
Adjátok kardomat, gyáva kutyák!
Adjátok kardomat! Előre mind!
Halál reá, ki hátra is tekint!

Rövid az élet, csak két pillanat,
Be kell e várat venni azalatt.

(Orvoshoz.)

Orvos, hány perczig tart még életem?

Orvos. Uram, nagy ur, kérlek légy csendesen.

Szolejman. (Nagyvezérhez).

Vezér, hány percz kell még e vár't bevenni?

Nagyvezér. Uram, e düh nem használ néked semmit.

Szolejman. Alkudjatok meg ketten, okosan.
Te nagyvezérem, és te orvosom.
Te orvos, késleltesd halálomat;
Vezér, siettesd a végostromot,
Nekem még látni kell azt, látni kell.
Nem éghet e kanócz még addig el;
Meg kell még érnem győzedelmemet.
Ah! e sötét rom engem eltemet.
Mindenhatónak csúfolál, te eb!
A féregnél vagyok tehetlenebb.

Orvos. Uram, pihenj, megrontod igy magad.

Szolejman. Ez a betegség, ne félj, nem ragad,
Mert hogyha volna ez ragály,
Az a vár ottan már régen nem áll.
Ha tudna más is halni szégyenében!
Nem, senki sem tud, csak Szolejman épen.
Te átkozott féreg e vasburokban,
Ki hogyha földi bábruhád lepattan,
Pillangó lesz belőled, szárnyra kelsz,
S halál után még szebb életre lelsz.
Távozz bitang! ne gyógyíts engemet.
Ne tarts! megállok: lábam nem remeg;
Fejem kábult, a mámor ül azon;
Vért ittam és vért szomjazom!
E bajt nem orvosolja senki írja,
Szolejmánt a szégyen taszítja sírba.
Vezér, segíts fel trónom ülhelyére.

(Felsegítik a trónra.)

Tedd a surgudzsált szultánod fejére.

(Forgóját turbánjához tűzik.)

Itt voltam ur, ország — világ felett.
Itt várom el — a néma férgeket.

(Fejét lehajtja.)

Nagyvezér. Meghalt-e?

(Künn a harsona riadó hangzik.)

Orvos. Még fölébred e zenére.
Szolejman. Ah, Zrínyi!
Orvos (kezét tapintva). Már csak alig üt a vére.
Szolejman. Kardom! — Zászlóim! — Nagy nevem!
Tegyétek azt — a porba — mind — velem.
Sötétség! — Éjjel. — Földalatti féreg.
Szivemben — a halál — ölő méreg. —
Sötét van! gyujtsátok fel a világot.
Előre! még előbbre azt a zászlót!
Ah, Zrínyi! Ez a nyil talált.
Ez itt, ez itt, ez a halál. (Leroskad.)
(Künn másodszor hangzik a riadó.)
Orvos. Ha erre föl nem ébred, halva van.
Nagyvezér. Valóban halva volna már?
Orvos. Igen.
Az érütés elállt, a kéz hideg;
Olyan halott, mint egy szegény közember.
Nagyvezér. Ne tudja ezt meg senki, mig a vár
Bevéve nincs; szétbomlanék a rend;
Szultán halála mindig zendülés:
S még azt találná érni a magyar,
Hogy itt falánál látná a miként
Török fogyasztja önmagát a harczban.
Legyen titok, nem tudja senki még ezt,
Csupán mi ketten; vond a mennyezet
Két függönyét még jobban össze. Igy
Nem látni, hogy halott, csak azt, hogy itt van!
Adjuk kezébe a kormánybotot,
Hadd tartsa igy: támaszsza rá kezét,
Fejét emelje följebb; — mint szoká.
Ha a halál hideg keze megéri,
Márvány szoborrá dermed a tetem,
S nem roskad össze. Ime ugy ül itt,
Mintha övé volna még a világ,
S várná, hogy jőjjenek hódolni néki,
Midőn már a penész nagyobb ur,
Mint ő maga. Most távozz sátorodba.
Arról, a mit tudsz, senkinek se szólj.
Orvos. Néma leszek, mint a sirok lakói. (El.)
Nagyvezér. Valóban néma lész, mint sírlakó.
Ilyen titkot kettőnek tudni — nem jó.
Lövész!
Lövész (belép).

NAGYVEZÉR. Látod, ki most kilépe?
LÖVÉSZ. Látom.
NAGYVEZÉR. Ha innen nyillal czélba vennéd,
Le tudnád lőni ugy, hogy szótalan
Lerogyjon és rögtön halott legyen?
LÖVÉSZ. Villám se ütné őt jobban halálra.
NAGYVEZÉR. Tedd hát. Eredj! Jutalmad száz arany.
LÖVÉSZ (el).
NAGYVEZÉR (utána néz, szünet mulva).
Most már csak én tudom e titkot itt.
Jöhettek már agák, vezérbasák,
A szultán elfogad kegyelmesen.
A szultán nem fog senkit szidni ma:
Ma ő csupán kegyelmet osztogat.
Éltében is játszott ilyet sokat.
Mi a különbség az élő s halott
Szultán között? Egyéb tán semmi más,
Mint az, hogy a halott senkit se' bánt.

IV. JELENÉS.

Szolejman (holtan), Nagyvezér, Nahnumanzáde, Mahmud, Nachim, Ferhad, Jancsárok, Mutefellikák, Ulufedzsik, Dervisek, Komparadzsik.

Török induló, tilinkókkal, csengetyűkkel, réztányérokkal.

NAHNUMANZADE (fején a méhkas alakú turbánnal).
DERVISEK (Alkorán könyveit czepelve a trón elé járulnak).
NAHNUMANZADE. Dicső nagy ur! Híred az égbe' nőjjön!
Az esthajnaltól a regghajnalig
Kilencz dervised olvasá a «szúrát»
S a két hajnal közötti éjsötétet
Világositá égi szent szavakkal.
A felleg is eloszla mind az égről
Imánk elől; úgy oszlik el bizonynyal
Az ellen is orczád szine előtt.
Az ég nevelje nagyra híredet,
Nap légyen az, mely félvilágra süt.
(Meghajol a trón előtt.)
NAGYVEZÉR (félre). Csak a sírboltba nem, hová leszállsz!
(Imámhoz.)
Imádért megjutalmaz a nagy ur,
Kegyelmiről bizony biztos lehetsz;
Cak skérjed Allaht, hogy dicső urunknak

Megáldott napjait sokára nyujtsa.
Az ő hirének hő sugáriban
Mindnyájan együtt egyformán melegszünk.

NAHNUMANZADE. Sokáig éljen a dicső nagy úr!

DERVISEK. Sokáig éljen a dicső nagy úr!

(Magukat földig meghajtva, hátravonulnak.)

MAHMUD (előlép).

KOMPARADZSIK (égő kanóczokkal kezeikben, keresztülvonulnak a szinen).

MAHMUD (meghajolva a trón előtt).

Dicső nagy úr! munkánk végére jár!
Az ellenségnek minden sáncza rom.
Egy tornya van csak még, tűzben az is.
Kegyelmesen emlékezzél reám:
Hogy ágyuim tevék e pusztitást,
S adták kezedbe ezt a győzedelmet.

NAGYVEZÉR. Mahmud vezér, a szultán nagy kegyelme
Kiterjed homlokodra; — hős valál.
Ma nincsen kedve hosszu nagy beszédre;
Gondjába mélyen elmerülve van.
De légy felőle biztos, hogy neved
Örökre fel van irva szíviben.

MAHMUD. Dicsőség a szultán magas nevének!

KOMPARADZSIK. Dicsőség a szultán magas nevének!

(Elvonulnak.)

NACHIM (előre jön).

MUTEFELLIKÁK (dárdákkal, íjakkal és gömbölyű paizsokkal ellátva, átvonulnak).

NACHIM (meghajtja magát a trón előtt).

Uram, ne szidj! ma ujra elmegyek,
És veszszek el, ha ottan nem veszek.
Tudom nagyon, hogy örömed telik
Véres fejekben; az ma lesz elég.
A tűz is rakva már, ma jó ebéd lesz,
Étvágyat adjon hozzá Allah néked.
Ha «holló volnék», jobban nem kivánnám,
Hogy még sokáig élj, kegyelmes ur!

NAGYVEZÉR. A szultán most bohó beszédeden
Mosolygani nem tartja rendinek,
Nincs is számodra semmi válasza.
Menj, és hajtsd végre, a mit rád bizott.

NACHIM. Pedig jobban szeretném, hogyha most
Még holmi mondanivalója van:
Azt életemben mondaná el itt;
Nehogy holtan hallgassam szép szavát:

Mint Ali Portuk, a jancsár-aga.
No ha hiba talál a harczban esni,
S én ott veszek, megengedem, vezér:
Hogy azt egészen kend az én fejemre.

NAGYVEZÉR. Távozzál! Hallád már a szót.

NACHIM. Eddig csak karja voltál a nagy úrnak,
Most nyelvinek kezdesz szegődni már.
Megáldjon Allah téged is nagy úr! —
Méltóztassál igen sokáig élni.

MUTEFELLIKÁK. Sokáig éljen a nagy úr! (Elvonulnak.)

SZELIM (jő a jancsárok élén).

JANCSÁROK (fehér turbán, fekete forgó, rövid dolmán, térdig érő salavár viseletük; fegyverük: széles kard, öveikben handzsár és pisztolyok).

SZELIM (fején gömbölyű aranysisak, fehér kócsaggal, veres dolmán, aranynyal himezve, térdig érő salavári fehér selyemből, azon alul aranysujtással kihányt veres harisnya, vállán aranynyal kivarrt gömbölyű palást fehér posztóból).

Kegyelmes úr! ki engem, porszemet,
Rabszolgaságnak lánczai közől
Hazátlant, elveszettet fölvevél,
Kiben másodszor leltem jó atyámat;
Ki vélem ugy bántál, miként fiaddal,
S annak nevét is engedéd viselnem;
Tudod nagy úr, atyám, hogy tőled én
Ajándokot, kegyet nem esdekeltem
Soha, mivel mindig többet tevél
Velem, mint mennyi érdemem volt.
Most e csatában egy kegyért esengek,
S azt életemmel megszolgálom én:
Nekem hagyád fel a kitüntetést,
Hogy én rohanjak első a hidon át
Az égő vártoronynak ajtajáig,
Azt végrehajtom. Allah ugy segítsen!
A vár enyim lesz. Akkor oh nagy ur
A kincs legyen vitéz jancsárimé;
A zászlók és a győzelem tiéd.
Azoknak élte, a kik foglyul esnek,
Legyen enyim. Add e kegyet nekem!

NAGYVEZÉR. Ma a nagy ur kegyelme végtelen.
Foglald el Zrínyi várát és legyen
Mi benne van, kincs, zászlók, fegyverek,
S a foglyok élte bizton a tiéd.
Tedd vélük, a mit jónak lenni vélsz.

SZELIM. Én várom a nagy úrnak válaszát.
Csak egy «legyen meg!» igét ajkiról.

NAGYVEZÉR (megrettenve félre).
Ez a makacs bolond még felfedi
A féltett titkot (a szultán kardját kivonja).
Im vitéz Szelim
Annak bizonyságául, hogy szavad
Kegyelmetosztó szivbe szálla le,
A szultán im tulajdon kardvasát
Ajándékozza néked, zálogul,
Hogy visszatérve bármit kérni fogsz,
Az esküszóval kötve a tiéd.
E kardvasat nem hordá még soha
Szolejman öklén kívül semmi kéz.
Te vedd azt most és vivd ki élivel
Szolejman legnagyobb diadalát.

SZELIM (kegyelettel megcsókolja a kardot).
Szultán, e kard hirére esküszöm,
Nevedre ma két csillagot hozok.
Egyik leend a fényes győzelem
A legdicsőebb ellenség felett.
Másik lesz a még fényesebb kegyel'm,
Mit győztes oszt az elbukott vitéznek.
Dicsőség zengjen nagy neved után!
(A kardot megsuhintva, el.)

JANCSÁROK. Dicsőség zengje Szolejmán nevét! (Utána el.)

V. JELENÉS.

Szolejman (holtan), Nagyvezér.

NAGYVEZÉR (az eltávozók után néz).
A nagy alakjáték hát végbement:
Még tegnap mily hőn ohajtotta ezt,
S ma még felelni sem kiván szavukra.
Hogyan rohannak a csatába mind:
«Kisér bennünket a nagy úr szeme».
Azok pedig örökre csukva már.
Az éltető zaj günykaczaj vala,
S a hír, dicsőség — lámpafény a sírban.
(Távol hármas Allah kiáltás hangzik.)

(Függöny legördül.)

VÁLTOZÁS.

Terem az első felvonásból.

VI. JELENÉS.

Zrínyi, Anna.

ZRÍNYI. Tehát magunkra hagytak a vezérek?
ANNA. Tanácsolák, hogy add fel váradat;
Alkudj' meg a szultánnal kény szerint.
Segíteni rajtad nem birnak ők:
Nem is akarnak ők; oh hidd el azt!
Láttam hideg, márványkő arczokat;
Hallék irigylő gyáva suttogást,
Beszéltem élő szót süket füleknek.
Nem háborít ott senkit honszerel'm!
De bántja őket az, hogy Zrínyi nagy!
És azt akarják, hogy kisebb legyen.
Ezt kelle néked hoznom válaszul.
Helyette én a kürtnek hangjain
Ellenkezőt izentem; Zrínyi állj
Erősen és fejezd be művedet!
ZRÍNYI. Azt jól s híven tevéd. Nincs hátra más,
Fejünk felett már a tető lobog.
Utolsó menhelyünknek lángjai
Az ablakon csapdosnak át felénk:
A végső óra már közelg. Bevárjuk
Nyilt szemmel és nem rendülő kebellel.
Annám, édes hugom, készen vagy-e?
Egy óra van csak hátra életünkből.
ANNA. Elvégezém. Ne várj. Indulhatunk.
ZRÍNYI. A kápolnában csendes hely vagyon.
ANNA. Onnan jövék. Imádkozám; az Isten
Meghallgatott s erőt adott szivemnek.
Most más utam van. Látod ezt a fáklyát?
Félóra ennek élete. Kanócza
Nem tart tovább. A pinczebolt alatt
Hordókban áll a lőpor; egybe ezt
Belétüzöm és akkor ott hagyom.

Midőn te jelt adsz ágyúdördüléssel
A végcsatára, én is megnyitom
Az égnek és pokolnak ajtaját,
S repülni fog hivő és hittelen,
Kit jó vagy rossz angyal hová vezet!
Szolejman nem kap kőt kövön Szigetből;
S az ozman ajka átokkal beszélend
A győzelemről, melyet itt vivott!
Isten veled. Ott fenn találkozunk.

ZRÍNYI (megcsókolja Annát).
Menj! Nem siratlak. Szivem büszke rád.

ANNA. Elébb ha érsz a csillagok közé,
Megvárj, sietve én jövök utánad. (El.)

ZRÍNYI (keserűen). Nem méltó ily szivekre a világ!
Nem méltó rájuk föld és emberek.
Magammal én mind őket elviszem,
S beszámolok lelkükkel Istenemnél.

VII. JELENÉS.

Zrínyi, Serénk.

ZRÍNYI. Mi hír jó szolgám ott az udvaron?

SERÉNK. Olyan hír, a mit jónak fogsz nevezni,
Pedig nem hosszu életről beszél.
A rosz török a sánczokon keresztül
Nyilakra fűzött pergament lövöldöz,
A mikre horvát és magyar szavakkal
Felszólítás van írva őreinkhez,
Hogy ellenedre adják fel maguk,
S ne várjanak a végső vérboszúra.
A jó horvát vitézek a magyarral
Most egyetértve, meg nem indulának
E hitszegésre csábító merényen.
A tűzbe hányták azt az iratot:
S veled kivánnak halni, hogyha kell.

ZRÍNYI. S az messze nincs már, a mit ők kivánnak.
Jó szolgám, hű Serénk, ha kész a násznép,
Ne várakozzék ránk soká. Siessünk.
Hol köntösöm, mit vőlegény koromban
Viseltem egyszer és azóta nem?
Jer, add reám. Most ismét az vagyok.
(Serénk feladja rá a violaszin selyem dolmányt.)
Te ismered e dolmányt, akkor is

Te adtad azt rám, hű szolgám, cselédem:
Most ujra menyegzőre készülünk.

SERÉNK (szemeit törli).

ZRÍNYI. Hogyan sirattál akkor is.

SERÉNK. Uram,
Örömkönyv volt az akkor. (Övét felköti Zrínyinek.)

ZRÍNYI. Most nem az?
Tégy mindegyik zsebembe száz aranyt,
Megválogasd; szűzmáriás legyen mind.
Török pénz a közé ne tévelyedjék.
Arany kösöntyűt kapcsolj két karomra,
Bogláros kolcsagom tüzd kalpagomhoz.
Ne mondja a ki éltemet kioltá,
Hogy Zrínyinél jutalmat nem kapott.
Most add kezembe a vár kulcsait.
Szivem fölött találják mindakettőt;
Befestve vérem égő nedvivel.
És most válaszd ki azt a kardomat,
Mit jó apám adott kezembe akkor,
Midőn legelső harczba indulék.

SERÉNK (odanyujtja a kardot).

ZRÍNYI. Te drága fegyver! kedves jó vasam.
Első barátom, vég kiséretem,
Ki el nem hagytad e hüvelyt soha
Másként, mint Isten és hazád nevében;
S nem tértél vissza másként e hüvelybe,
Mint győzelemmel szent csaták után:
Jőjj most velem e végső hosszu útra.
Te légy az ércz, melynek minden csapása
Márványba vág el nem muló betűket.
Te légy a villám, mely a más világ
Sötétiben utat nyit szellememnek!
Hű társ, számomra e csók eljegyez.
Együtt megyünk a mennynek ajtajáig!
E kéz szorítni fog még halva is!

(Serénkhez.)

Serénk, hívem, ma végnapom leend.
Téged mint aggot és fegyvertelent
Kimélni fog az ellen s élni hagy.
Midőn mindennek vége lesz,
A nagyvezértől véres testemet
Kérd el s vidd asszonyodnak, hitvesemnek,
S mondd meg neki, hogy férje a honért

Esett el; őt sirással meg ne bántsa,
S hogy végső gondolatja ő vala.
Mondd két fiamnak, a kik távol innen,
Hogy Zrínyi rájuk nem hagy semmi mást,
Csak egy nevet; — de az mocsoktalan.
És most bocsásd be a vezéreket.

VIII. JELENÉS.

Zrínyi, Juranics, Csáky, Bajony, Patacsics.

ZRÍNYI. Csak ennyien vagyunk már? Megfogyott
A hősök száma! Kik előre mentek,
Mi ránk nem várnak már soká.
Barátaim: a végső óra ez.
Tul rajta már kezdődik az öröklét.
Az élet szép volt, megköszöntük azt;
Halál is szép lesz: azt megérdemeljük.
Végezze minden, a mivel adós;
Kit bűne nyom, sohajtson Istenéhez;
Kinek szerette van, csókolja meg,
Mert itt a földön vége napjainknak,
S szeretni itten többé nem fogunk.
Lőrincz öcsém, neked szép hitvesed van,
Én óvtalak, ne hagyd őt itt e várban,
Mert rossz hely ez azoknak, kik szeretnek;
Győztes török kezére hogy hagyod?

JURANICS. Jól elteszem, hol nem talál reá.

ZRÍNYI. Hová tehetnéd őt?

JURANICS. Hová? a sírba.

ZRÍNYI (elfordulva). Minek mondád ki ezt nekem?
Ha megteszed, titkoltad volna el.
Nem nyomná lelkem annyi nagy teher,
Midőn a földi ködből távozik!

JURANICS. Ki hosszú útra megy, hű kedvesét
Magával az ne vinné el talán?
Kivált a honnan vissza sem jövünk.

ZRÍNYI. Fordult világ! Kit legjobban szeret,
Azt halva látni vágyik kedvese.
S az áldozat kezét keblére téve,
Előre száll az égi úr elé,
Bocsánatot esengni gyilkosának.
Ne tudtam volna ezt soha.

KILENCZEDIK JELENÉS.

Elébbiek. Mária, Nők.

JURANICS. Imádkozál-e szépem, kedvesem?
MÁRIA. Te érted is imádkozám, szerelmem.
JURANICS. Beszéltél angyalokkal álmaidban?
MÁRIA. Rólad beszéltem akkor is.
JURANICS. Mondták-e, hogy milyen a más világ?
MÁRIA. Bánatnak ottan nincsen kezdete,
Örömnek vége nincsen ott soha.
JURANICS. Előre fogsz-e menni e hazába?
MÁRIA. Megvárlak a legelső csillagoknál.
JURANICS. Elhoztad-e magaddal tőrömet?
MÁRIA. Keblembe tettem, úgy melengetém,
Hogy oly hideg ne légyen majd szivemnek,
S szokják meg egymást, szivem és a tőr.
JURANICS. Nem félsz a fájdalomtól, mely megöl?
MÁRIA. A míg szivembe mártod gyilkodat,
Ajkam tiedhez fog tapadni addig,
S nem érzem a csók édességitől,
Mi a halálban talán keserű.
JURANICS. Még arczodon rózsák viritanak . . .
MÁRIA. Ifjú halottról mondják: «ezt szerette
Isten, mivel ifjan vevé magához».
JURANICS. E rózsa halvány liliom leend.
MÁRIA. Dicsőültek fehér virága az.
(Künn távolból hallik a török tábor első harczrivallása: «La illah, il Allah!»)
Hallod, kiált már szomju ellenünk!
A szertartásra készen minden immár.
Oltár körül a gyertyák gyujtva vannak,
Miként menyegzőnk estéjén valának.
Jer! vőlegény most minden férfi újra;
És minden asszony újra mátka lesz.
Szép diszesen megyünk oltár elé,
Letérdelünk, kezünk egymásba teszszük,
Elmondjuk a szerelmi esküvést,
S aztán — hívek leszünk hozzá örökké!
Jó hely lesz az nekünk, fejünk lehajtva,
Oltárnak zsámolyához, a mosolygó
Szentek között, harangok árnyiban,
Ottan talál halálos ellenünk.

És minket ott nem bánthat semmi kéz.
Lőrincz, e szív hű volt szerelmiben,
Jutalma az legyen, — hogy jól találd!

MIND (a függöny megetti kápolnába férfiak, nejeiket ölelve, páronkint eltávoznak).

ZNÍNYI (egyedül).

Isten! Végtelen úr! Panaszomtól csillagaidnak
Fénye ne reszkessen. Befejeztük, a mire hívtál!
Nem sírnak szemeim, rokonimnak látva halálát.
Nem sóhajt ajkam vesztéért annyi dicsőnek;
Nem dobban szívem, kapumon hallgatva halálnak
Hívó zörgését. — Ime angyalodat bebocsátom,
S súlyos csontkezinek szoritását jobbom elállja.
Üdvöz légy sírom! üdvöz légy csillagos égbolt.
Zrínyinek e földön nincs többé semmi hazája;
Míg volt, megvédé, s elenyésztén meg tuda halni.

(Künn másodszor hangzik: «La illah, il Allah!»)

TIZEDIK JELENÉS.

Zrínyi, Juranics, Csáky, Bajony, Patacsics.

ZRÍNYI. Már vissza jöttetek? Én mitse' hallék.
Egy sóhaj, egy halálsikoj se jött.
Mi történt ott belül?

JURANICS (reszketve ejti ki kezéből a tőrt, elfogódott hangon).

Mi történt?
Angyalhalál! csillagesés!
Két nap sütött rám: mindkettőt kioltám.
Megcsókolt, meghalt és mosolygott.

BAJONY. Mind jó helyen vannak már hitvesink.

ZRÍNYI. Úgy rossz helyen van kardunk! — El hüvely!

(Elveti kardja hüvelyét.)

Hozzád e vas már nem tér vissza többé,
Ki a világból! Semmink sincsen itt!

MIND (kardot rántva elrohannak).

(Ünnepélyes szünet, künn harmadszor hangzik: «La illah, il Allah!» harangszó és aztán lélekharang.)

TIZENEGYEDIK JELENÉS.

Anna.

ANNA (a háttérből előjön).

Temetkezés van, én harangozék;
Lélekharangnak csengetyűje szólt.

(A függönyhöz megy s azt félrevonja: a kápolna belseje látszik, az oltáron gyertyák égnek, az oltár zsámolya körül feküsznek Mária és a többi hölgyek halottan.)

Ezek már otthon vannak! elsiettek.
Még csak nem is adák hírül nekem,
Hogy útra készülődnek. Férje volt
Mindeniknek! az ölte meg. Nekem
Nincs senkim, a ki fölkeressen. (Keserűen.) Oh van!
Van, a ki eljön értem: kedvesem!
S elébb megöl, mint én tenném magammal.

(Künn a várudvaron trombitaszó.)

Kezdődik már a fényes ünnepély.

(Feláll az ablak előtti emelvényre.)

Tolongnak a pogány hadak; elől
Jár az, kinek arája én valék.
Siet. Ohajt nagyon meglátni már;
Türelmetlen, mint régi vőlegény.
Lám, én is tűz között várok reá!
Mostan lehull a híd; Szelim kezében
Fehér kendő lobog! Kegyelmet ád!
Nem kérte senki, s nem fogadja el.
Tolong előre a tengernyi had;
Csak fők és villó kardok látszanak.

(Két ágyudördülés a várból.)

Áh! ez választ adott a felhivásra.
Százával hull sebében a török.
A vastekék az ujjongó tömegben
Egész utczákat vágtak. Két felül
A hídról, mint a zápor csorog a vér! (Elfordulva.)
Csodák ura! Gyönyörrel nézem én
E rémeket! Mi hát az én nevem!
Nő? dæmon? vagy — halott?
Kinek már borzadozni nincs szive. (Újra visszanéz.)
Bőszült dühvel nyomulnak újra ők.
Szemközt reájuk most kilép Zrínyi
És társai; Lőrincz kezében ott
A büszke zászló, ország czímerével.
Mi délczegek, mi szépek ők! Zrínyi
Hogy jár előttük, mint egy mennyei
Cherub, lángkarddal öldöklő kezében.
Most összecsapnak! Ég, ne légy sötét;
Átokkiáltás képed meg ne fogja!
Halál! halál! minden csapása!

Villám a fegyver, sír van, a hová üt!
Tekintetébe nem mer nézni szem.
Mostan lerogy. Csak gyáva nyíl találta.
Oh föld, milyet rendült talapzatod,
Midőn ez óriásnak térde ért!
Sötétebb lett utána a világ,
Midőn e fényes lélek messze szállt.
Ő halva van már! Szép halála volt.
Irigylik azt és osztják társai.
Oh mily dicső a férfi élete!
Oh mily dicső a férfi meghalása!
Hogy küzdenek ott a zászló körül;
El-elveszítik, s újra visszavívják.
A haldokló kéz nem bocsátja el,
És társa testén át más lép elé.
Mostan Szelim közelg, előre tör;
Nem kard, fehér kendő lobog kezében.
(Megragadja két kezével az ablak rostélyát.)
Ne engedjétek ország czímerét!
Ne tántorodj meg büszke férfi-szív!
Légy mint a szikla oly kemény, a vas
Szikrákat hányjon, hogyha vág feléd.
Ne engedjétek ország czímerét!
Ne nézzetek az áruló felé,
Ki ott fehér kendővel int felétek.
Ne jőjjön senki itt e várba vissza;
Itt én vagyok, és vélem a halál! (Szünet mulva.)
Nem tántorultak. Mind elhulltanak,
A vitatott zászló aláhajolt,
S végső védelmezője holt szemét
Mint szemfödél takarta szépen el.
Oh a dicsők betölték esküjök;
Most én vagyok még hátra egyedül,
Ki boszút állni értük itt maradtam.
Tódulj, rohanj a várba vad csoport!
Ujongva ordítsd Alláhd nagy nevét;
Meglátod őt: elébb, mint gondolád.

TIZENKETTEDIK JELENÉS.

Anna, Szelim.

SZELIM (hevesen rohan előre, kezében fehér kendőt lobogtatva)
Kegyelmet annak, a ki védtelen!
Kegyelmet a gyöngéknek! asszonyoknak!
Ne féljetek, bocsánatot hozok.

ANNA (eléje lép, a kápolnában fekvő nőkre mutat).
Nekünk az ég kegyelme jobb vala.

SZELIM (meglátva a holt nőket, térdre roskad, arczát eltakarja).
Oh! oh! Nem így, nem így akartam én!

ANNA. De Isten így akarta s így leve.

SZELIM (odavonszolja magát Annához, kezét megragadva).
Oh Anna, megbocsáthatsz énnekem?

ANNA. Ne tőlem kérd azt; kérjed Istenedtől.
Én por vagyok csak, a kit elfúj a szél;
S ki tégedet vádolni soha nem fog.
De a ki él itt az örök magasban;
Kit ajkad és szived és két kezed
Megbánta annyiszor, kezébe' tart;
Egy pillanat csak egész életed;
Csak annyi percz, a mennyi még elég,
Hogy futva innen megmentsed magad,
Vagy térdre hullva Istenedhez térj.
E boltozat itt lábaink alatt
Lőporral töltve. A kanóczot én
Magam gyujtám meg és az most is ég.
Azok, kik e toronyba dúlni jönnek,
Temetve lesznek itt velem,
És Allah Istened s minden hamis
Prófétád meg nem váltja éltüket.
Sietve válaszsz: fuss, ha élni vágysz:
Vagy itt bevárd mellettem a halált,
És azt, mi a halál után jő?

SZELIM. Oh Istenem! Megváltó Jézusom!
Takarj be vérző sebeidbe engem . . .

ANNA (hozzá lép, megfogja kezét). Amen . . . .
Most megbocsátok. Jer keblemre. Így.
Megengedem, hogy karjaimban halj meg.
Megvallom, hogy mindig szerettelek;
Megvallom, hogy még mostan is szeretlek.
Szoríts magadhoz, én is tégedet;

Így átölelve viszlek el magammal
A ködtelen világos ég ürébe,
S nem engedem, hogy tőlem elmaradj.
Együtt megyünk, nem válunk el soha.
Szoríts szivedhez, . . . még egy dobbanás . . .
Irgalmas Isten, nyisd föl mennyedet! . . .

(A vár összeomlik. — Kárpit legördül.)

(Vége.)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

KÖNYVES KÁLMÁN

EREDETI TÖRTÉNETI SZOMORUJÁTÉK ÖT FELVONÁSBAN

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Személyek.

Kálmán, Magyarország királya.
Álmos, Ráma fejedelme.
Nádor, Both, Tarnócz, Gálos, Parajd, magyar főurak.
Gomor, közharczos.
Tiszai halász.
Ingoli (Ingorburga).
Perzila (Prezlava), királyné.
Boszorkány.
Király orvosa,
Börtönőr.
Kis Béla, Álmos fia.

Főurak, apródok, udvari nép, udvarhölgyek, harczosok, kürtösök pohárnokok.

Történeti idő: a XII. század; hely: Magyarország.

ELSŐ FELVONÁS.

Börtön, balra víg zene.

ELSŐ JELENÉS.

Álmos, Ingoli, őr, Ingoli kisérőnői, Fegyveresek.

ÁLMOS. Ne sírj, szerelmem, a köny hasztalan;
Itt még virág sincs, melynek szüksége volna
Harmatra drága könyjeidből, hadd el
A gyászolást, piros mezt ölts te is,
És köss hajadra drága gyöngyfüzért.
Királyt ültetnek trónba vissza ma,
Ez ünnepély zenéje néki szól;
És egy másiknak is, kinek viszont
Ma vágják le fejét: az én vagyok.

INGOLI. Oh énnekem hogy tudsz beszélni így,
Minden szavadra százszor meghalok.

ÁLMOS. Föl se vegyed. Hisz ez rendes dolog.
Koczkázni mentünk; én vakot veték.
— Az ő fejére én, enyimre ő; —
Vesztettem én: most ő lakik velem jól.
Ha én nyerek, én is csak azt teszem, —
Föl se vegyed. Ez a világi rend.

INGOLI. Oh Istenem, kegyelmes Istenem!
Miért nem hallod én imádkozásom?

ÁLMOS. Bohó leány te, nem oly nagy sor ez;
Két ajtaja van e csarnoknak itt:
Egyik vezet kápolna belsejébe,
Másik vezet sötét kriptába innen.
Ott jó hivek buzgó imája zeng,
Itt zord birák tanácsa ül együtt.
Amott áldást hínak Kálmán fejére,
Emitt halált felelnek énreám.
Piros terítő leng a trón felett,
A vérpadon fekete gyászlepel:
Így szépen jobbra, balra elmegyünk;
S te szép szerelmem, verd ki ezt fejedből.

INGOLI. Az ész, ha elhagy s az érzés a szívből,

Akkor tudnám feledni e szavad.
Nem, nem szabad tenéked halnod így,
Ilyen korán, mint a letört virágnak;
Mint a levágott sudár ifjú fának,
Melyet lemetszenek könyörtelen;
Kiért nincs senki, a ki esdekeljen:
«Ne törd le, oh! ő nékem mindenem!»
Nem, tégedet nem ölhetnek le így!
Király elé fogok borulni én,
S ha szikla nincs keblében szív helyett,
Meglágyuland forró könyhullatástól.

Álmos. Szép kedves, nem tudod, hogy mit beszélsz;
A mit te kérsz, arra nincs értelem,
Nincs magyarázó szó és gondolat.
Azt kéred-e egy üldözött királytól,
Ki végre megkapá a kést, mely üldözé,
Mely réme volt s halálos ellene,
Hogy a midőn kezében tartja azt,
Ne törje el, hanem bocsássa útnak,
Hogy újra legyen, a mitől remegjen!
Ne kérjed ezt; hiszen kaczagni fog rajt.
Így tettem volna én, és így tesz ő;
És jól teszi: magával jót cselekszik,
Nyugodtan ő csak síromon szunnyadhat.

(Lélekharang.)

Őr (fegyveresekkel jő be.) Uram, imára nem kívánsz-e jönni?
Teérted hangzik e lélekharang.

Álmos. Fölösleges beszéd az, jó barátom,
A mit viharban, harsogó zenében
Ezer torok kiáltozási közt
Cselekszünk: elvész annyi közt.
Ki hallaná mostan meg az imát,
Midőn egész világ Kálmánra énekel?
Ennyi győzelmi zaj között, szegény bűnös
Veszendő lelkének fohászkodását?
A mi megtörtént, úgy is elmult,
S a mi jövendő, az változhatatlan;
Mondd, hogy menjünk aludni: jó'jszakát!

Ingoli. Oh e szavadnál szivem megszakad!
Miért nem tud hát megszakadni?

Álmos. Pedig csak azt mondám: «jó éjszakát!»
Gondold, hogy ez menyasszony-éjjeled,
Midőn a vőlegény mond jó'jszakát!

És megcsókol, miként most tégedet,
És megy előre a menyasszony-ágyba:
Hogy az meleg legyen, midőn te jösz.
Mert szép szerelmem, a menyasszony-ágy
Nagyon hideg, a melybe én lefekszem,
Azért azt mondom, hogy «jó éjszakát».
Egy csókot most, a másikat
Majd akkor add, ha te is oda jösz,
Susogva halkan: «Kedves, alszol-e?»
Addig, szép kedvesem, jó éjszakát. (Őreihez fordulva.)
Fiúk, most menjünk, merre legközelbb;
Ne nézzetek reám oly szomorún:
Bolond az, a ki gondolkozni tud.
Egy koronával már kisebb vagyok,
Még egy fejjel leendek rövidebb;
Amaz még fájt, ezt már nem érezem.
(Ingoli kisérőnőire borulva jobbra, Álmos fegyveresektől kisérve balra el.)

MÁSODIK JELENÉS.

Trónterem; egyik oldalon a trón, háttérben szétválasztható szőnyeg, tulsó oldalon hátrább nagy szárnyajtó, melyből feljárás korláttal.

Kálmán, Nádor, Parajd, Tarnócz, Gálos, Both, Főurak, Zászlósok, Leventék, Apródok, Kürtösök, Fáklyahordók.

KÁLMÁN. (Középtermetü férfi, rövid fennálló hajjal, erős szakállal, nagy szemöldekkel; testének azon hiányait, mikről maga beszél, csak taglejtéssel kell a színésznek kifejezni, de nem alakján tett idomítással jelzeni. Öltözete egyszerű egész a palástig; fején Géza ágas koronája.)

NÁDOR (ősz, tekintélyes alak, fonott hajjal, fonott szakállal).

BOTH (nyers, daczos férfi, durván, harcziasan öltözve).

PARAJD (szittya versiró, hátrasimított ősz hajjal, sima öltözettel, tollatlan prémes kalpaggal).

(Kürtök szólnak.)

MIND. Éljen a király!

KÁLMÁN. Hallgassatok.
A hizelgés szavát elengedem;
Engem nem illet a tömjénezés,
Istent csupán, s én Isten nem vagyok;
Embernek is gyarló: jól érezem. (Parajdhoz.)
Vedd vissza, jámbor agg, e verseket.
(Összetekert pergament ad neki.)
A kit te itt dicsérsz, én nem vagyok.

Apollónak neveztél alkatomra,
Kit a természet ferdének hagyott,
Hogy görbe vállal, serteszőr hajakkal,
Alig legyek hasonló emberekhez;
Szemem kancsal, és lábam biczczenik;
Inkább nevet, mint tisztel, a ki lát:
Magasztalásod nem nekem van irva.
Születnek mások majd, késő fiakból,
A kik megirják mult Kálmán királyról,
Hogy ferde válla fentartá e hont;
Hogy bandzsa szemmel századokba látott,
S silány alakján itt belül a szív
Forrón tudott honáért érzeni! . . .
Akkor te is, én is porok leszünk:
Ki szép volt és ki rút, egyforma por. (Főurakhoz.)
Tudom. Sok szép beszédre vagytok készen.
Elengedem. Még semmit nem tevék,
Miért magasztalást kiérdemeljek;
S ingyen semmit nem adok, nem veszek.
... Én jól tudom, mert érzem azt magam,
Hogy senki sincs, ki látva engem itt
E trónon ülni, lelkében belül
Titkon fel ne sóhajtson keserűn,
Gondolva arra, a ki megelőzött:
László, a hős, a szent, a nagy királyra,
Ki egy fővel kitünt a nép közül,
Termetre büszke, lélekre nemes,
Karjával ellenén istencsapás,
S hirével egyik napja a világnak.
. . . Árnyék vagyok utána én a trónon:
Sem hős, sem szent, sem dali termetű.
Sötét, szerettelen tekintetemtől
Fejét lehajtja, a ki rám tekint,
És balkezemnek óvakodva tér ki.
S szivem se jobb, miként arczom mutatja;
Sötét, haragtartó vagyok,
Kegyetlen és erőszakos,
Czivódást, harczot kereső,
Hiú, gyanakvó és fellobbanó,
Mértéktelen az indulatban,
Érzéktelen szelidebb hajlamokra;
Hitben kételkedő és önfejű. . . .
. . . László királynak annyi ellene

Nem volt a földön, összevéve mind:
Kúnt, bessenyőt, görögöt és magyart,
Mint van nekem egyedül egymagamban,
Azért hallgassatok felőlem el;
Dicsérni engem egy ajak se nyiljon.
Hanem ha Istent kéritek miattam,
Kérjétek azt: ingyen kegyelmiből
Ha már ily szörnyet ültetett a trónra,
Javítson engemet meg; és ha nem
Lehet, hogy termetem királyi légyen:
Engedje, hogy lelkem lehessen az,
És én utána mondom: Ámen, Ámen.

NÁDOR. Uram, fogadd a nép hódolatát,
Mit lábaidhoz én teszek nevében,
Országnagyok és zászlósok előtt.

KÁLMÁN. Korán adod, miért e zaj nekem?
Miért ez ének, fáklyafény, zene?
Olyan nap ez, mit ünnepelni kell?
Ünnepnap ez, keresztyén hit szerint,
Hogy egy rokon a másikat legyőzte?
Tiltsátok meg mind e hiú ragyogványt.
Ki volna vakmerő, harczos kezét,
Melyről még a rokonvért sem mosá le,
Oltár előtt Isten elé emelni
És mondani: Te Deum laudamus?
Ha ünnepély lesz, az gyásznap legyen,
S az ének, a mi hangzik: miserere.
Ily győzelemhez ily ünnep való.

PARAJD (Bothhoz). Milyen különcz, e girbe-gurba testben
A szellem is keresztül és kasul nőtt.

KÁLMÁN. Engedjétek el e napot nekem,
Hadd higyjem azt, hogy e véres viszály
Álom vala, melyből felébredék.
S ki gondol arra, a mit álmodott?
Adjátok rám az ország gondjait;
Térjen minden a régi rendbe vissza:
Törvényhozás, itélet-osztás,
Köz- és magán-ügy, rendes útba térjen.
Jőjjön, kinek kérelme, gondja van,
Adja elé, kihallgatom s tovább
E véres álom nem jutand eszembe.

NÁDOR. Örömmel halljuk bölcs beszédeid;
A nemzet az, ki most előtted áll,

És általam hozzád ily szót emel:
A pártütő Álmos, Lampert fiára
Országtanács ítéletet hozott;
Tekintsd meg azt, és adj erőt neki.

KÁLMÁN. Sorodra várj e szóval, jó nagy úr!
A trón előtt elsőbbsége van annak,
A ki jutalmat és kegyet kiván,
Utolsó az, a ki kér büntetést:
Nem kezdem azzal e napot.
Mosolygó arczot hadd lássak elébb.

TARNÓCZ (Gálloshoz). Ispán! mi ketten úgy hiszem, mosolygunk.

GÁLOS (Tarnóczhoz). Kéz mossa a kezet; beszélj te most.

TARNÓCZ. Uram király, Ráma fejdelmi széke
Nem volna díszesebb úrral betöltve,
Mint e derék ispánnal itt előtted.

GÁLOS. Uram király, szép svéd királyleány,
A bájos Ingoli jobb vőt soha
Nem nyerne, mint e zászlóst itt előtted.

TARNÓCZ. Hivebb, okosabb és vitézebb nála nincs,
Ki védni tudja országod határát.

GÁLOS. Nincs nála délczegebb ifjú hazánkban,
Ki boldogítni tudjon szép menyasszonyt.

KÁLMÁN. Hogy osztoznak a haldokló ruháján!
Hisz Ráma herczege még halva sincs,
És Ingoli még özvegy sem leve.
Én úgy tudom, hogy Álmos herczeg él még.

GÁLOS. Ha Ráma földe oly rövid leendne,
Miként az élet Álmos sziviben,
Azt mondanám: Király, nekem ne add,
Mert az nekem sírnak sem lesz elég.

KÁLMÁN. Ki olvasott a csillagok között?
Ám várjatok még, ez nem sietős;
A nagy urak baja kicsiny baj, ám
Ha egy szegény egy fillért elveszített,
Azt sírva nézi úton, útfelen. . . .
A míg beszéltetek, a csarnokban
Én egy panaszos jajszót hallgaték. (Zaj.)
Talán annak sürgősebb a segély;
Ki az, ki sír, s minő fegyverzaj ez?

GÁLOS. Nem érdemes figyelmed rá, király;
Gonosz boszorka tettetett sírása,
A kit jeles törvénybiráink im

A vízpróbára ítéltenek el,
Azért sikoltoz; ne hallgass reá.

KÁLMÁN. Engedjétek, hadd jőjjön én elém.

HARMADIK JELENÉS.

Elébbiek, Boszorkány, Gomor, őrök.

KÁLMÁN. Mi vétke van e jámbor nőnek itt?
Bocsássátok, hadd szóljon szabadon.

TARNÓCZ. Uram király, ne engedd szólani,
Ez egy gonosz varázsló régidőkből;
Megront szavával, meg tekintetével.

KÁLMÁN (sarcasmussal). Ronthat-e én rajtam már valamit?
Mit vétett ez a nő, mit tudsz reá?

GOMOR. Nincs annyi ujjam, melyen elszámláljam;
Gonosz, veszélyes állat ez,
Egész vidékek pusztulása.
Megvásárolja a szelet számunkra,
S eladja harmatunkat a görögnek;
Az ég esőjét megköti,
És sáska-serget, undok földi pókot
Idéz reánk; véresőt, békahullást,
Hogy három éven át egész vidék
Olyan tar, puszta volt mint e tenyér,
És hullott éhen ember és barom:
És mindazt im ez asszony mívelé.
Szép gyermekem volt, olyan mint a rózsa,
Piros, erős, egyetlen gyermekem.
Ez asszonyt egyszer tréfás gyermek-észszel
Holmi kavicscsal szépen hátba dobta,
S e gaz boszorka úgy megverte érte;
Egy szót sem szólt, csak két veres szemét
Ezt a keresztbeállót rászegezte,
S e perctől óta kedves gyermekem
Fogyott, veszett, miként a férges alma,
S negyvennapi kegyetlen kín után
Átadtam őt a földnek, mely adá.
De boszuval megesküvém, király,
Hogy rálesek ez átkos nőre mindig.
És úgy tevék. Látám nagypénteken,
Hogyan repült ki ablakán, csupasz
Villára ülve, s ment a vesztődombig.
Ott ördögökkel kecske képiben

És rút, szakállas ördög-asszonyokkal
Soká enyelgett; elmondták egymásnak:
Ki mily gonoszt tett és fog tenni még?
Ott olvasák a szentirást visszárul,
És eldugák a felhők kulcsait
Egymás fülébe, s egy hegyes kést
A vesztő fába ütve, mindazon
Keresztül megfejtek minden tehént,
Hogy egytül egyig otthon vért adott mind.
Ezt láttam én, és eszküszöm reá;
Háromszor esküszöm minden szavamra.

TARNÓCZ. Uram király, ez máglyát érdemel.

GÁLOS. Ha víz nem árt neki, úgy tűzbe véle.

KÁLMÁN. Vén gyermekek vagytok ti mind előttem;
Csodákat Isten mível, senki más. (Gomorhoz.)
A mit beszéltél, az vakhit csupán,
Kábult eszednek képzelt tüneménye;
Az inség rajtad önmagad hibája.
Míveld a földet jobban, s jobb leend.
Eső és napfény nem függ emberektől,
Sem élet és halál, mit Isten ád.
Bocsássátok e némbert szabadon,
Ily balga vád többet ne érjen senkit.
Boszorkák nincsenek, mert nem lehetnek;
És a mi nincs, arról vád ne legyen.

PARAJD (Bothhoz). Még tébolyult is ennyi ferdeséghez.

BOTH (Parajdhoz). Azt mondom én, ki e törvényt hozá,
Az maga is gonoszszal czimborál.

BOSZORKÁNY (öreg nő, és nem utálatos jelzett alak).
Szegény király! szegény király! szegény király!

NÁDOR. Miért hivod szegénynek a királyt?

BOSZORKÁNY. Miattam az. Igen sok év előtt
Megátkozott egy agg nő engemet,
Midőn a máglyán égeték s alá
Szítottam a tüzet én,
Azt mondta rám: légy olyan átkozott,
Hogy életed bevégezni ne tudd,
Hanem megaggj idők idejein túl;
Gyűlölve élted és félve halálod,
S ha jobbra lépsz, ha balra, mindenütt
Vad üldözőt találj minden nyomon,
S ne halj meg addig, a míg egykoron
Egyet találsz, ki jót teszen veled;

És az, ki véled jót teend:
Úr, vagy kicsiny, a míg csak él a földön,
Jó tettei nyomán jutal'm helyett
Hálátlanság keserveit találja . . .
Szegény király, te tettél jót velem.

KÁLMÁN. Vigyétek őt el ápolás alá.

(Őrök kifelé vezetik a boszorkányt; Nádor utána megy.)

Gyöngül az ész a vénség nyomdokán;
E szót csak szánom és nem félem én.

NÁDOR (visszatér). Uram király, az agg nő halva van.
Miként mondá: orczád találkozása
Kín-életének véghatára volt.

KÁLMÁN. Tehát az átkot én örökleném?
Hogy jóért én arassak rosszat mindig?
Hiú beszéd! meghalt, mert kínzatott.
Meghalt: öreg volt. Vak történet ez,
És lelkemen árnyékot nem felejt.
Hozassátok fel Ráma herczegét.

NEGYEDIK JELENÉS.

Elébbiek. Álmos, őrök, két bakó
(a mélyből jövő lépcsőkön jönnek fel).

NÁDOR. Miért nem hajtod meg daczos fejed?

ÁLMOS. Mert még enyim az.

NÁDOR. Bizony nem sokáig . . .
Emlékezel-e még bűnöd nevére?

ÁLMOS. Emlékezem, s erénynek hívom azt.

NÁDOR. Rokonharczot hivál e honra fel;
Feltámadál királyod- és uradra,
Vérrel befestéd e hon síkjait,
S nagygyá tevéd a jajszót házainkban.

ÁLMOS. Mindazt tevém. És meg nem bántam azt.
Királyt akartam adni nemzetemnek,
Királyt, ki méltó, hogy megüljön ott,
És fényt, ne árnyat vessen trónusából.

MIND. Hallgass! Te lázadó! Te pártütő.

KÁLMÁN. Hagyjátok őt beszélni szabadon.

ÁLMOS. Igen. Beszélek, mint ki halni kész.
Egyet mégis köszönhetek neked:
Végórámat hogy édessé tevéd.
Ide hozattál, hogy zord lelkedet
Halálfélelmemen hizlald kevélyre.

Előtted állok, és oly jól esik
Láthatnom téged, méltatlant helyedre,
Királyi pálczával «könyves» kezedben:
Míg én harczos karom bilincsben hordozom;
S mondhatni hangosan e balga népnek:
«Nézzétek azt, ki ott ül trónotokban,
S nézzétek ezt, ki most lép vérpadára:
Melyik volt a király: ő-e vagy én?
Melyik fejére illett korona?
Az föld felé görbül le mostan is,
Ez büszkén áll a hóhér-bárd alatt.»
Gyülöllek én! miért ne mondanám ki?
Nem félem a halált, nem tégedet. —
Anyád, ki szült, egy ördögöt csodált meg;
Apád kolostorba dugott, hogy meg ne lásson,
S a nemzet gúnyra «könyves»-nek nevez,
És mégis ott ülsz, a hová nem illesz,
S imádtatod magad, idomtalan!
Pedig még csak aranyból sem vagy öntve.
Átok reád, és átok rossz fajodra,
Mely mint hunyász eb, elszivel fején!
Legyen hozzád hasonló néped is.
Kívül silány, belül kór, ingatag;
Gyermeknek rém, nevetség férfiaknak,
Végezze ott, a hol te végezed,
S jobbat tenálad e trónon ne lásson! . . .
Most ints bakódnak, üsse el fejem:
A mit még el nem mondtam, mondja el
Minden meleg csepp vér, mely ereimből
Az égre felszökell és visszahull rád.

NÁDOR. Hulljon reád ez átok és halálod!

KÁLMÁN. Hallgattam és ítéltem; menj előre,
A büntetés már készen vár reád,
Szavad rosszabbá, jobbá nem tevé.
Vonjátok szét amott a kárpitot;
Eredj és lásd meg sorsodat mögötte.

(Két bakó a hátulsó kárpithoz lép, karddal vállaikon, a kárpit lassan szétvonul, s alóla előtünik Ingoli, pompás menyasszonyi öltözetben, kisérő hölgyeivel, a mint a magas lépcsőzeten lejön.)

ÖTÖDIK JELENÉS.

Elébbiek. Ingoli, Hölgyek.

MIND (bámulattal tekintnek oda, lassan zúgva).
Mi ez? Mi ez? Ah! lom ez?
INGOLI (mosolyogva lép Álmoshoz). Álmos! Tenéked a király
Kegyelmet ád, és összeköt veled;
Ha vétkezél, halálod én legyek,
S elvesztett életed enyim legyen!
Látod: a zaj, mi börtönödbe hangzék,
Menyegzői zene volt, nem haláldal.
ÁLMOS (megrendülve, a szín közepén, Ingoli ölelése közben lassankint Kálmán előtt ingadoz, s egyszerre, midőn habozva felé akarna indulni, térdre esik).
KÁLMÁN (lelép a trónról s odajárulva hozzá, kezét nyujtja neki).
ÁLMOS (ajkaihoz szorítja kezét, halkan rebegve).
Király! — testvér . . .
INGOLI (szinte a király kezére borulva).
Oh jó király, e köny ha szólni tudna!
KÁLMÁN. Beszélt. Megértém. Forró cseppje többet
Mondott nekem, mint egy hosszú beszéd;
Boldog vagy, és az nékem jól esik.
Hallgassuk el és tartsuk azt magunkban,
A mit e perczben érezünk belül . . .
Légy boldog, Álmos, — boldog, a míg élsz;
Boldog csak az, a ki szeretni tud.
Tanítsd meg őt szeretni, szép menyasszony,
Hogy szíve, mely elég erős vala
Egy eszmében gyülölni egy világot,
Tanulja meg benned szeretni azt:
Szeretni embert, nemzetet, hazát,
Szemérmes két szemed sugáritól.
NÁDOR. Király, emlékezzél vén nő szavára;
Nagy jót tevél, nagy rosszat várj magadra.
KÁLMÁN. Elég jutal'm a jótét önmagának;
Egy ily tekintet égi élemény.
Kelj Álmos, Ráma herczege! szelid
Menyasszony, svéd királyleány;
S ti országom erős, bölcs nagyjai,
Mondjatok áldást e nap örömére.
MIND. Éljen a király!
TARNÓCZ. Örül szivem, hogy élve látlak, Álmos.

Gálos. Bár addig élnél, a míg én óhajtom.
Parajd. Vedd át e költeményt s olvasd magadra.
Both. Üdvözlöm benned a mult jó időket.
Ingoli. Oh Álmos, emlékezzél e napunkra;
Ketten születtünk egy napon: ez az...
A hányszor Istent említed imádban,
Utána Kálmán emlékedbe jusson;
Egy életet az ég adott nekünk,
A másikat köszönjük ő neki:
Előtte meghajolni nem gyalázat.
Álmos (a trón lépcsőjére térdelve). Fogadd ez órában hódolatom;
Hálám örök legyen, miként az ég,
Mely szűmbe lát s belőle olvas.
Hived leszek halálom perczeig;
S halálom percze légyen az,
A melyben e hűséget megtöröm...
Ez eskümet Isten s hon hallja meg!

(A balján álló elégületlenekre tekintve.)

Elégületlen főurak,
Sértett, mellőzött büszkeség, —
Rajoskodó kalandorok
És egy elutasított versíró:
Lehet még ebből valami...

(Ünnepélyes zene, zászlók indulása.)

(Függöny legördül.)

MÁSODIK FELVONÁS.

Zöldfás vidék, háttérben a Tisza, az érkezők mind csónakon jönnek és mennek.

ELSŐ JELENÉS.

Álmos, Parajd, Both, Tarnócz, Gálos, Halász, Két apród, Ingoli.

ÁLMOS (Halászhoz). Te most, öreg, akár el is mehetsz.
Van e szigetnek itt neve?
HALÁSZ. Uram,
Sirályok adták néki a nevet;
Sirályteleknek szoktuk azt nevezni.
ÁLMOS. No hát tartsd meg s emlékezzél reá,
Hogy e puszta sziget rekettyéi között,
Miket zajló Tisza-ár ültetett
Sirályok fészkeül, ezen napon
Királyok jöttek össze: két király
Jött látogatni a sirály-tanyát.
HALÁSZ. Két király? Egy hazában? Jó dolog.
Görög hazában járva egykoron,
Láttam tevét, melynek két háta van;
Akkor mindjárt gondoltam rá magamban:
Be jó lehet ily állat oly vidéken,
A hol két úr kiván egy lóra ülni.
ÁLMOS. Elmés öreg vagy. Hogyha végezek,
Bolondnak megfogadlak udvaromba.
HALÁSZ. Tehát csak lészsz király? Álmos vagy tán?
ÁLMOS. Ha rám tekintél, mindjárt tudhatád,
Hogy Kálmán nem vagyok.
HALÁSZ. Én sem vagyok szerelmes lányka, hogy
Szépségedért beléd szeressek; ám ha majd
Lesz udvarod, lesz ott bolond elég,
És tarka is; majd én szegény magam
Csak a magam bolondja maradok. (El.)
ÁLMOS. Dicső nap ez, hazám vitézei!
Nézzétek ott az égnek láthatárán,
Mint kél a nap, az ég fényes királya
Aranynyal és biborral festve mindent;

Bizonnyal ő Kálmánhoz nem hasonlít.
Inkább a hold, midőn fogytának indul
S behorpadt félpofával jő az égre...
A nap az én jelem! Miként ragyog!
Méltó, hogy kezdje azt a boldogabb kort,
Mely hajnalától számitandja létét:
Öröm virrad reátok e koránynyal,
Egy el nem múló boldogság szaka.
Első urak leendtek e hazában:
A trónhoz legközelb Parajd te állsz;
Te Gálos Ráma herczege leendsz;
Tarnócz királyi herczegnőt veend,
S te Both hadak vezére lészsz magad. (Ingolihoz.)
Hát te szelíd tündérek jobbika,
Te hű kisérőm búmban és örömben,
Királyné fogsz te lenni trónomon;
Arany-gyürűnek gyémánt ékköve,
Derüljön szép szemed. Dicső nap ez!

Ingoli. Oh gyásznap ez! Te bíbort látsz az égen,
Én vért.

Álmos. Ugy rosz szemed van, kedvesem.
Mi állhat győzelmemnek ellene?
Hős táborom az egyik parton áll;
Túlparton a maroknyi hadsereg,
Mely a királylyal nékem ellenáll.
Velem vannak az ország hősei,
Csatát verő vitézek, főurak.
Ki nincs velem?

Ingoli. Az Isten! Hűtelen vagy.
Te életeddel tartozol Kálmánnak,
S azért te néki ím halált fizetsz.
Ő téged a vérpadtól óva meg,
S te őt a trónról rántod ime le.

Álmos. Tehát hálával tartozom neki,
Mert meg nem ölt, midőn kezében voltam.
Ugy jótevőm lehet egy útonálló,
Ki meg nem ölt, csak pénzemet vevé el,
Midőn az úton egyedül talált.
De nem védem magam okoskodással;
Közöttünk béke nem lehet soha.
S ha tőle jönne minden jó fejemre,
Ha léget, napsugárt s jó kedvemet,
Mit Isten ád, mind Kálmán osztogatná,

Még akkor is örök halála volnék;
Mert ottan ül, hol nékem van helyem.
Szálljon le onnan zárda rejtekébe,
S élhet miattam oly soká, miként
A csillag apja, a holdbéli vén.
Én csak a koronát üldözni járok,
S ha más nem adja, karddal sujtom azt le;
Alatta ha kardom fejet talál,
Sajnálhatom, de nem kérdem: kié?

INGOLI. Álmos, ha hinném, hogy te győzni fogsz,
E pillanatban elszakadnék tőled;
Megtiltanám szivemnek vérezését,
Vérző sebem nyomán hogy rám ne lelj;
De mostan el nem hagylak tégedet.
Igaztalan út vége megbukás;
Veled megyek a gyászos útra én,
Hogy védjelek, midőn mindenki elhágy.

(Távol kürtszó, közel kürt felel.)

ÁLMOS. Szerencse fel! a kürtök hangzanak.
A másik is jön. Adjatok helyet.

MÁSODIK JELENÉS.

Elébbiek. Kálmán király, Nádor, hét apród (csónakkal beszállnak).

KÁLMÁN (Bothhoz). Hoztatok-e tolmácsot magatokkal?
BOTH. Miért a tolmács?
KÁLMÁN. Hogy megértsük egymást.
Két ellenség ha értekezni kiván,
Egymás nyelvét minthogy nem értheti,
Igy szokta azt: tudom régibb időkből.
BOTH. Mire való e tréfa? hisz mi is
Magyar népek vagyunk.
KÁLMÁN. Az nem igaz.
Ellenség vagytok. A magyarnak én
Nem vétettem. Im itten a biró;
Az én birám az ország nádora,
Te ellenségemé. Ám üljetek tanácsot.
Mondjátok el: mi bűnt tudtok reám?
S mi büntetést kivántok érte? Abban én
Megnyugszom és alávetem fejem.
NÁDOR. Magyar felek, édes testvéreink!
Mikor lesz vége már a vérfolyásnak,

Mit önkezünk önkebleinkből támaszt?
Kibékül-e magával a magyar?
Vagy arra van hivatva, hogy magát
Pusztítsa el, kit ellensége nem birt?
Meddig vivjuk még ez átkos csatát,
Hol a győztes siratja győzedelmét?
Oh mért nekünk egymással szembeszállnunk,
Kik egymás mellett állva is
Oly kis helyen megférünk a világban?
Miért nekünk egymást fogyasztanunk,
Kiknek barátunk nincs az ég alatt?
Kiket rokonnép nem fogad sehol,
Kik ujjá nem születhetünk soha,
Ha egyszer elfogyánk? . . . Két tábor áll
E perczben egymás ellenében. Egyik
Magyar, a másik is magyar. Talán
A jobb parton az öcs, a másikon
A bátya, a fiú apjával szemben: egy rokon
A másik fegyverének élén. Miért van ez?
Mi ádáz lélek szálla szivetekbe,
Hogy ujra felzavarjátok a békét,
S egymás kezébe kardot adjatok?
Ez ősz hajakra kérdem: mért van ez?

Both. Választ adok tenéked, jámbor agg, —
Ismerlek régi harczok idejéből,
Ismersz te is; sokszor együtt valánk
S térdig gázoltuk a vért, hogyha kellett;
Ám a csatának bár miként örüljek,
Magyar vért kedvvel még sem ontok én.
S ha ugy lehet, hüvelybe' hagyva kardom,
Jó szóval, érkezéssel szívesen
Látom megoldva a kemény vitát,
Mely Kálmán és Álmos között eredt.
Uram, beszélj magad, mi hallgatunk.

Ingoli (Álmoshoz). Ha értenéd őrangyalod szavát,
Oda borulnál lábai elé
S bocsánatát kérnéd. Oh tedd meg azt.

Álmos (a főurakhoz). Én a magyart szerettem s szeretem,
De Kálmánnak ellensége vagyok.
Ha volna ujjaim közt nyomorék,
Poklos, köszvényes, inszakadt,
Elvágnám azt és meg nem tartanám;
Nem hogy úrrá tegyem magam felett.

S ha nőne rút bibircsó arczomon,
Kiégetném azt tűzzel-vassal onnan.
Én egyebet mostan sem akarok,
Mint egy silány ízt, mely ott disztelen,
E nemzet arczáról lemetszeni! (Kálmánhoz.)
Te nem királynak, könyvesnek születtél.
Menj könyveidhez, szállj le trónusodról;
S e népet én, mely tőled nőni nem tud,
Melynek fején ülsz, mint egy holt tetem,
Olyan dicsővé alkotom, minő
Még nemzet nem volt; nagy, hatalmas úrrá,
Dicsőségével megtöltöm a világot,
Határait a tengerig viszem,
És vaskaromnak hősi erejével
Alávetem vad ellenségeit.
Te békén ülj kolostorod falában,
S hallgasd a hírt, a hozzád szárnyalót,
Meghúzva lelked csendes gyávaságban.

KÁLMÁN (kitörőleg előlép). Elég! E szónál többet ki ne mondj!
Ha még egy perczig hallgatnám szavad,
Méltó volnék minden gyalázatodra.
Elhallgatám, hogy törpének neveztél,
Rútnak, silánynak, könyvet olvasónak.
Elhallgatám, hogy dicsérted magad,
És ellenemben hős voltál, dicső;
De gyávának a magyar nép fejét
Ne mondja senki! Vége a beszédnek!
Ketten vagyunk egymásnak ellenében,
Kettőnk miatt lett két nép a magyarból.
Álljon közöttünk Isten és itéljen!
Im én a törpe, nyomorék, silány,
Előtted állok, a milyen vagyok,
És neked: hősnek, dalinak, dicsőnek
Lábaidhoz hajítom keztyűmet;
Legyen közöttünk párbaj egyedül;
Távozzanak el híveink e helyről:
Mi ketten és az Isten itt maradjunk.
És a kire ő itélend halált,
Az el legyen temetve és feledve;
De átok légyen a kezen, mely egy
Csepp honfivért kiont, az én
Vagy a te véreden kivül!

Both (Álmoshoz). Uram!
Ez férfias, derék ajánlat.
Mind (helybenhagyó meglepetéssel). Jól van így!
Both. Királyhoz illő szó volt. Vívjanak
Egymással ők; a két vezér maga.
Kálmán. Adjátok kardomat.
Első apród (mindkét oldalán kard, Kálmánhoz lép).
Kálmán. E bal kezem még
Tud bánni azzal, miként hajdanán.
Adjátok kardját.
Második apród (mindkét oldalán kard, Álmoshoz lép).
Kálmán. Álljatok utunkból;
Most ketten állunk ím a trón előtt:
Harczolj meg érte, és lépj fel reá.
Álmos (az elvett kardra támaszkodik szótlanul).
Both. Uram, miről gondolkozol?
Álmos (sötét aggodalommal). Ez a — — —
Bal kéz gonosz kéz; mindig úgy tudám.
Both. Álmos! Te félsz? Te félsz Kálmán kezétől!
Álmos. Nem, nem kezétől, de szemétől.
Van a szemében némi ördögi,
A mely igéz, mely kardom kötve tartja.
Both. Ne nézz szemébe, hogyha bánt! Vitézül
Vágj hozzá, és sokat ne válogass
A kézben, a mely ellenségedé:
Ha jobb, ha bal, hanem küzdj meg vele.
Álmos. Mely kába gondolat! Egy kardra bízni
Egy nép jövőjét, a midőn mögöttem
Egy tábor áll a harczra készen értem.
Both (haraggal). A szégyen pírja gyujtja arczomat!
Mi átok éreé tégedet, vezér,
Hogy félrefordulj egy ily harcz elől?
Álmos. Én nem tudom, de nem mozdul karom,
S szivem remeg, miként egy gyermeké...
Gonosz igézet vert meg engemet.
Ingoli. Isten verése rajtad e hideg,
E reszketés; ő rontja meg karod
És szivedet; oh vesd el azt a kardot,
S nyujtsd jobbodat a béke szent frigyére.
Both (haraggal). Késő találna lenni, asszonyom! (Kitörő dühvel.)
Minden pogány s keresztyén istenekre!
Ilyen eset még nem történt soha,

Mióta csak a kardot viselik.

(Leoldja kardját s Kálmán lábaihoz veti.)

Király, rabod vagyok minden hadammal;
S ha kell nyakam, tulajdon pallosommal
Vágjad le azt . . . Ilyen vezért követni!

(Eltakarja arczát.)

GÁLOS. (Leoldja kardját és a király elé térdel, mint Tarnócz is.)

Büntess inkább, mint jutalmazzon ő.

TARNÓCZ. Szemem csalt: szolgát néztem úrnak.

PARAJD. (Összehajtogatott pergament tesz a király lábaihoz.)

Költeményem mégis csak téged illet.

KÁLMÁN. (Álmoshoz lép, a kardot elveszi kezéből s elhajítja; azután szigorú tekintettel megfogja kezét, s int neki, hogy kövesse.)

ÁLMOS. (Mindent enged magával történni, ellenmondás nélkül.)

INGOLI. (Összekulcsolt kézzel, arczán a fájdalom vonásaival térdel a király elé.)

KÁLMÁN. (Rátekintve, lassankint elveszti arczának szigorúságát, szeliden néz reá; egyszerre ismét szilárd tekintettel int Álmosnak, hogy menjen a háta mögé lépő őrök közé.)

(Függöny legördül.)

HARMADIK FELVONÁS.

Királyi terem. Vendégség, pompa.

ELSŐ JELENÉS.

Kálmán, Nádor, Both, Parajd, Gálos, Tarnócz, Perzila, Apródok, Pohárnokok, Kürtösök. — Az asztal végén ülnek zarándok ruhától ismeretlenné téve Álmos és Gomor.

KÁLMÁN. Nagy úr! Kedves meghitt barátaim,
Nem oktalan kinállak e pohárral:
Mert ez örömpohár kezembe' ma.
Körülem a világ más arczot öltött:
Derült vagyok, miként hajdan sötét,
Szivem megifjult, lelkem gyermeké,
Mindennap édes álom ringat el,
S a holnapnak előre örülök.
Kálmán, a zord, a vad, mogorva férfi
Nincsen sehol; ki van cserélve most:
S helyében játszi, tréfás gyermek ül.
S ki hozta bennem ezt a változást?
E nő, ez édes angyal, hitvesem,
Kit nem merek dicsérni hangosan,
Mert félek, arcza viruló rózsáit
Magasztalásom lángokkal borítja.
Bocsássatok meg énnekem, barátim:
Örömeim hogy el nem rejthetem;
Hisz ő szerencsémnek csillagzata.
Népem nyugodt, a hadszerencse kedvez,
S itthon öröm nyilik minden napomra.
Csodálható-e, hogyha elfelejtem
A mi vagyok? — gondokra hítt király;
Sőt gyakran azt is, a milyen vagyok,
S midőn szelíden látom rám mosolygni,
Azt képzelem, deli, hős ifju lettem,
A kin örömmel téved hölgy szeme;
Oh e szem engem ujjá alkotott.

PERZILA. Jó férj, szerelmed túlságokba visz,
S kegyedből többet halmozol reám,

Mint mennyi érdemem. Ám meglehet,
Hogy boldogit szerelmem; oh de ez
Jó sorsodnak talán kisebb fele.
A jó, mit birunk, az egy jó csupán,
Kettős javunk a rosz, mi távol áll.
Boldog vagy, mert szeretlek; boldogabb,
Mert távol az, ki gyűlöl: messze innen.
Mióta Álmost pártütéseért
E honból számüzéd, azóta van
Tartós öröm szivedben és hazádban.
Ha boldog vagy, fél érdem száll reám;
A másik Álmosé, hogy messze van.

NÁDOR. Valót mondál királyné asszonyunk;
Vészangyala volt ő e népnek itt.
Jót tett velünk királyi férjed akkor,
Midőn megmenté tőle e hazát;
Bár oly kegyes se lett volna iránta,
Hogy vérhalál helyett vezekleni
A szent földre parancsolja el őt.
Én jobb szeretném az ármánykodót
Szentföld helyett a szentelt földbe' tudni.

KÁLMÁN. Milyen kegyetlenek tudtok ti lenni!
Hisz ő mégis rokonvér volt velünk;
S ha fáj neki, nekünk is fáj baja.
Ki tudja most merre zarándokol?
Vészben, viharban, éh, sanyar között.
Kopár fövény-puszták vad útain
Kegyetlen, harczos ellenség között,
Hazátlan, ismeretlen, védtelen? (Poharat emel.)
Hajh! bárhová vetett a sors keze,
Szerencsétlen rokon, bár merre jársz,
Átkom ne nyomja válladat sehol.
Adjon az ég neked megenyhülést,
S irgalmával takarjon vész elől. (Iszik.)
Emeljetek ti is ő érte kelyhet.

BOTH. Álmos, nyughatlan vészmadár,
Adjon az ég jobb erkölcsöt neked,
S lágyítsa meg kemény kőszivedet;
Utadra én ez áldomást iszom. (Iszik.)

NÁDOR. Álmos, ki messze jársz! Kivánatom
Nem rosszabb mint a többi, hogyha nem jobb.
Adjon neked nyugalmas sírt a föld,

Hogy megnyugodjunk mink is, és te is,
S temesd magaddal földbe átkainkat. (Iszik.)

PERZILA. Ez áldomás, ha egykor utolér,
Zengje füledbe, a mit én kivántam ;
Rút bűnödért lásd méltó büntetést,
Kezd a vezeklést még a földön el,
És el ne végezd túl a föld határán. (Iszik.)

KÁLMÁN. Az én szelíd szép nemtőm, angyalom,
Kegyetlenebb tud lenni férfiaknál?

PERZILA. Nekik csak egy okuk van őt gyülölni:
Én üldöm őt, mint ellenségedet.

KÁLMÁN. Galambharag, fulánktalan lepe!
S ti szent kereszt jámbor zarándoki,
Egy serleget ki nem üríttek-e
Egy bujdosó gyászos emlékire?

ÁLMOS. Szent fogadás tilt borhoz nyúlni minket.

BOTH. Uram, királyi asztalodhoz ily
Jött-ment hadat mért ültetsz fel közénk,
Igaz, nemes vitézek egy sorába?

KÁLMÁN. Ők a Megváltó sírján harczolának,
Nemességük erősebb a mienknél . . . .
Beszéljetek, ti vándor útasok,
Nem hoztak-e bolyongó lépteitek
Távol egy jámbor bujdosóval össze,
Kit e haza földéről számüzött?

ÁLMOS. Én nem találkozám vele soha;
De van velünk egy nő, ki ismeri,
Egy koldusasszony, a ki véle járt.

KÁLMÁN (meglepetve). Ki véle járt?! Tehát elhagyta őt?
Miért hagyá el őt e társa? És miért
Nem jön felém, ha itt van?

ÁLMOS. Mind a
Két kérdésedre egy válasz felel:
A bujdosónak volt egy kis fia,
A gyermek nőtt, és már beszélni kezde;
Fogd e fiút, szólt Álmos asszonyához,
Vidd őt honába vissza nélkülem.
Tanuljon ott magyar szóval beszélni,
S ne veszszen el népek nagy tengerében.
Ezért hagyá el őt a nő, s ezért
Nem mert szinedbe jönni; tudva azt,
Hogy Álmos gyermekének életét
Egy intésedre vérhalál szakítja.

KÁLMÁN (megindulva). Hivjátok őt elém, én esküszöm,
Nem bántja senki Álmos gyermekét;
Gyermek fejére nincsen büntetés.
ÁLMOS. Ha engeded, ajtódban vár szavadra.
KÁLMÁN (int, apródok bevezetik Ingolit és Bélát).

MÁSODIK JELENÉS.

Elébbiek. Ingoli (zarándok-ruhája által ismeretlenné téve.) Béla.

INGOLI. Áldás legyen e házon s rajtatok,
Növelje Isten vidám kedvetek;
Bocsássatok meg fényes főurak,
S deli szép asszonyok merész szivemnek,
Hogy így közétek jönni mertem én;
Kis gyermekem, üdvözöld a királyt.
BÉLA. Melyik itt a király?
INGOLI. Keresd fel őt;
Ki legszelidebb szemmel néz reád,
Kinek arczában legtöbb nyájasat látsz,
A kit leginkább hívhatsz jó atyádnak,
Az a király; nézz szét s ismerj reá.
BÉLA (Kálmánhoz lép). Ugy téged hívlak jó atyámnak én,
Mert rám te vetsz legnyájasabb szemet.
KÁLMÁN (felveszi a gyermeket s térdére ülteti).
Kedves fiu, szegény kis árva te,
Jó helyre jöttél, én Kálmán vagyok.
Milyen szép gyermek, arczvonásiban
Egészen atyjának képmása van.
De szép szelíd kék szeme fényeit
Anyjától nyerte ő; mi szép szemek!
Atyád-, anyádat mikor hagytad el?
BÉLA. Jó király, jó atyám, ne kérdjed azt.
Mikor hozzád elhoztak, akkor ám
Jól megparancsolák nekem, hogy én
Atyám-, anyámról, bárki kérdez is,
Ne mondjak hírt, mert ők meghalnak akkor.
KÁLMÁN. Okos fiú! Minő értelme van.
Nem tőled hát, e nőtől kérdezem:
Hol, merre láttad Álmost? hogy van ő?
Mi földeken, mi sorson járt keresztül?
INGOLI. Rosz földeken, rosz sorson, oh király!
Kietlen földön, melyet nem nevez
Honának senki, még a vad madár sem;

Hol éhség, szomjuság és a halál
Tikkasztó angyali laknak csupán,
Hol fojt a szél, megöldököl a nap,
S felhők közől homok hull víz helyett;
Majd vad, sivár erdők rejték el őt,
Telvék vadakkal és csuszó kigyóval;
Mérges marásu férgek, vérszopók
Ijeszték vándorútja nyomdokit,
S hol a fenevad üldözése szünt,
Ott harczait a legfenébb vadak,
Az emberek hada váltotta fel,
Vérszomju vágygyal törve a futóra . . . .
Ah! Égető nap, égető sebek
Nem voltak oly fájdalmasok neki,
Mint fájt a seb, melyet belül viselt,
Mint fájt a honvágy, e fojtó keserv,
Mely a szivet nem hagyja el soha;
Melyet sem a bölcsek gyógyírjai,
Sem a mindent meggyógyító idő
Nem orvosol. Oh azt nem ismeri
A boldog, a ki itthon nyugton él;
Nem tudja, mint sohajt a bujdosó,
Ha visszagondol elhagyott honára,
Ha nézi mélán azt a csillagot,
A mely távol hona felett ragyog;
Ha mély álmából sírva felzokog,
Midőn ama hegyekkel álmodott,
Melyek oly messze, messze kéklenek;
S keservvel telt szivéből felkiált:
«Csak egy hantot, csak egy maroknyi port
Ama földből nekem! Koldús legyek
Amott, vagy elitélt; inkább a börtönt,
Inkább a sírt: csak ott hazám határán!»
Oh e keservnek párja nincs sehol.

NÁDOR. Nő, hallgass! ha sokáig így beszélsz,
Megingatod szivünket. Azt pedig
Kőnél keményebbnek kell hagynod ott.
Álmos számára e hon zárva van,
És benne még pora sem nyughatik.
Halála lesz, ha átlép e határon,
S hulláját is kiküldjük eltemetni.

INGOLI. Hát gyermeke?

KÁLMÁN. Látod: kezembe' van;
Kálmán kezében nincs-e jó helyen?
INGOLI. Oltár mögött sem volna biztosabb;
Maradjon nálad és légy atyja néki,
Az ég áldása légyen itt veled.
KÁLMÁN. Megállj! E gyermek már hozzád szokott;
Látom, hogy sírva néz, ha távozol.
Egyéb ha nem hív, légy itten vele,
S ápold, viseld gondját itt udvaromban.
INGOLI (a királyhoz lép). Szavad parancs nekem, oh jó király.
KÁLMÁN (Ingolihoz). Sejtetted-e, hogy én megismerélek?
INGOLI. Király, ah el ne árulj.
KÁLMÁN. Mért remegnél?
Ki árthatna itten neked, midőn
Az én védelmem szárnya béfedez? (Fenn.)
Országnagyok, ne ellenzzétek azt,
Hogy árva gyermekét a számüzöttnek
Magamhoz végyem és neveljem őt.
Ember nevelhet angyalt, ördögöt;
Ki tudja: még e gyermek itt
Mi sorsra van hivatva Istenétől?
Most ég oltalma járjon véletek,
Oszoljatok haza; s álom előtt
Gondoljatok a hallottakra vissza.
(Kálmán elől, utána Ingoli, Béla s a főurak eltávoznak.)
PERZILA, NÁDOR (elől maradnak).
ÁLMOS és GOMOR (hátul maradnak).
NÁDOR (a királynéhoz). Nagy asszonyom, én nem jót sejtek itt;
Mérges kigyókkal játszik a király.
Jó féltened. E két zarándokot
Tartsd szemmel asszonyom. Isten veled. (El.)
ÁLMOS (Gomorhoz). Czudar kilátás; minden elhagyott,
Még csak te vagy, ki vélem megmaradtál.
Menj a pitvarba ácsorogni addig;
Ha kellesz, híni foglak. (Gomor el.)

HARMADIK JELENÉS.

Álmos, Perzila.

ÁLMOS. Szép királyné,
Engedj szerényen egy szót szólanom.
PERZILA. Asztal felett mindig néztél reám,
Miért bámultad egyre arczomat?

Álmos. Kerestem rajta: annyi gyülölet,
Mennyit te Álmos ellenébe mondál,
Hol lelt helyet ez angyal-arczon itt?
Kerestem, s nem találom azt.

Perzila. Hogyan?

Álmos. Az átok szádból jött és nem szivedből.

Perzila. Csalatkozol.

Álmos. Bizonyságot teszek,
Ha néked Álmos itt kezedbe' volna,
Nem tudnád őt megölni.

Perzila. Gondolod?

Álmos. Ha látnád szenvedésit, kínjait,
Ha látnád őt előtted porba bukni,
Magad emelnéd őt fel szép kezeddel.

Perzila. Magam verném a gyilkot szívibe.

Álmos (térdre rogy előtte).
Tedd meg tehát, mert Álmos én vagyok.
Miért haboz'sz? Im bírod titkomat;
Csak egy szavad, s fejem a porba hullt.

Perzila (remegve). Miért jövél, boldogtalan ide?

Álmos. Miért máskor szoktam ellátogatni.
A trónért jöttem, semmi sem hozott más;
Ezt is tudod már most.

Perzila. Halkan beszélj!

Álmos. Öless meg, hogyha kedved ugy akarja,
Én Kálmánt gyülölöm halálosan.
Mindent, mi engem boldogítni tudna,
Ő bir. A trónon ő uralg helyettem;
Ő rablá el népemnek hajlamát,
Dicsőségemnek fényes éveit,
S még egyet, a mit nem mondék soha,
(Megragadja Perzila kezét.)
De a mit érzesz, hogyha e kezet
Szivemre tészed, hogyha szemeid
Szemembe mélyesztik tekintetük.
Oh őrület: egy utált nyomorék
Örülhet ott, hol én csak sírhatok.

Perzila. Álmos, te tébolyult vagy, mit beszélsz?
Neked szép nőd van, kedves gyermeked.

Álmos. Szép nőm és kedves gyermekem, úgy-e?
Tudod ki volt e nő előtted itt,
Ki gyermekét Kálmánnak átadá?
Nőm volt az, Ingoli, szép asszony egykor;

Kálmán királynál sokszor jára ő.
A jó világ azt mondá, én miattam.
Láttad, midőn e gyermeket behozta,
Midőn az egyszerre hozzá futott;
Láttad, hogyan nézett rá a király
És mondta lágy érzésnek hangjain:
«Egészen atyja arczvonásai!»
Szerette ő tán arczvonásimat?

PERZILA. Álmos, ne szólj így. Orosz nő vagyok,
S bennem a méreg a szivhez közel van.

ÁLMOS. Nem mondok semmit, láthatod magad;
Mit bánom én. Őt nem féltém soha.
Hideg vérrel láttam mosolygani;
De hogyha hozzád ért lehellete,
Az őrülésbe hozott engemet.
Nem trónus, nem dicsőség, a miért
Hatszor lázadtam én fel ellene:
Hanem te voltál egyedül a kincs.
Király akartam lenni, oh mivel
Te voltál a királyné.

PERZILA. Csendesen.

ÁLMOS. Jobb lesz, öless meg. Mindent tudsz felőlem.
Bolond sors hányt igy össze-vissza minket;
Ott kötve, a hol kellett oldani.
Öless meg. Ámde véremet ne engedd
E földön elcsepegni, mert azokból
Egy-egy virág kel, mely megszólítand,
S szemedre hányja, hogy érted halék.

PERZILA. Bocsáss, — eszem kezd háborodni.
Ugy van, a hogy beszélted, minden ugy van;
Most látom át! Azért mosolyga ugy.
Meggyilkolom én ama gyermeket!

ÁLMOS. Ez a boszúnak kezdete csupán.

PERZILA. És vége mi?

ÁLMOS. Egy csókod, ölelésed.

PERZILA. Az égre, Álmos!

ÁLMOS. Ah ne szólj az égről,
Hideg van ott, nem él ott semmi sem.
Meleg csupán a szív: szeret, gyülöl.
Szeress, gyülölj, vagy ölj meg, hogyha nem.

BÉLA (belül). Kálmán, jó atyám, jó éjszakát.

PERZILA (dühvel felrezzen). Átok!

ÁLMOS (hevesen kebléhez szorítja s megcsókolja).

PERZILA (Álmos keblén). Átok! átok! átok! (Kitépi magát.)
ÁLMOS. Többet mikor beszélhetünk?
PERZILA. Ne kérdj.
Lesz csöndes éj, a hold majdan leszáll,
Ég nem tanuskodik. Feljőnek akkor
A szellemek, kik kerülik a fényt.
Várd el. Szerelem lesz-e vagy gyülölet?
Mi néked megjelen, meglátod akkor.
ÁLMOS. Hol várjam?
PERZILA. Ott, a hol elég a csend,
Ha minden alszik.
ÁLMOS. A király
Alvószobája merre van?
PERZILA. Emitt.
ÁLMOS. Őr áll előtte?
PERZILA. Soha sem.
ÁLMOS. Jó éjt!
PERZILA. Kinek kivántad azt?
Pokolbeli jó éjszakát! Ki tudja
Mi lesz a virradat? Ki tudja: lesz-e?
ÁLMOS. Elvárlak ott, hol csend leszen.
PERZILA (el).
ÁLMOS (egyedül). Csak szive van a nőnek! Nála ez
Pótolja a hű, józan ész helyét.
Bolond nő! Egy szó, és más szive van.
Gomor! nem alszol-e?

NEGYEDIK JELENÉS.

Álmos, Gomor jő.

GOMOR. Tán alhatom
Két ölnyire Kálmánnak fekhelyétől?
ÁLMOS. Még sem feledted régi duzzogásod?
GOMOR. Nem gyülölök én földi ok miatt;
Ha gyermekem megölte volna is,
Tán megbocsátanám; de gyülölöm,
Mert ördögökkel czimborál, s gonosz
Boszorkányoknak ő nagy mestere;
Ő hozta azt a törvényt, mely miatt
Büntetlenül rontnak, igéznek ők.
Ő verte szét a szent kereszthadat,
Mely jött pogányt s zsidókat írtani.
Ő mer daczolni ég helyettesével,

És pört emel az egyház tiszti ellen;
E szörnyeteg, kivel megvert az Isten,
Soká ha él, mind nemzetestül együtt
Pokolra visz.

ÁLMOS. Mernéd talán
Sürgetni a halált, mely késve jő?

GOMOR. Azért jutalmam lenne más világon.

ÁLMOS. Mit más világ? Ezen a földön itt még.
Oly drága kés még nem volt, mint leendne
Az, mely e tettet végbevinné.

GOMOR. Ha én előtte állok, akkoron
Mögötte már megásva áll a sir.

ÁLMOS. Nem messze vagy. Ez ajtó balra itt
Hozzá vezet. Ezóta alszik ő;
Megkérdheted tőle: mit álmodott?

GOMOR (letérdel). Rosz álma lesz.

ÁLMOS. Hát mért imádkozol?

GOMOR. Az ő gonosz lelkéért, jó uram.
Isten legyen kegyelmes ő neki. (Indul.)

ÁLMOS. Szivem remeg. Ezé nem ugy. Tehát
Egy pillanat csak, és készen leszünk.
Mily nagy törődés ily egy életért;
Pedig csak egy döfés végét veti,
Mit tíz csatában meg nem nyerheték.

GOMOR. Hallga, uram! ez gyermeksuttogás;
Ott alszik lába mellett gyermeked.

ÁLMOS. Mit szólsz? Ne láss most két szemeddel,
Csak késed járjon ott, a hol dobog.

GOMOR. Megyek. Ha gyermeked felébredend:
Szólítsd nevén, hogy zajt ne üssön.

(A mint az ajtót felnyitja, fáklyafény világítja át a termet s az ajtón belép a nádor.)

ÖTÖDIK JELENÉS.

Elébbiek, Nádor. Fegyveresek.

NÁDOR (Gomort feltartóztatva, Álmoshoz).
Láttam, hallottam és itéltem!

(Függöny legördül.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

Magánterem.

ELSŐ JELENÉS.

Kálmán, Nádor.

NÁDOR. Király, a köny nem illet tégedet;
Szomorkodásra bár elég okod van,
Erős szivednek uj erőt ad ez;
Te most biró vagy; hideg, szigorú.

KÁLMÁN. Beszélj, beszélj, oh én már eddig is
Beteggé gondolkoztam lelkemet.
Erős leszek; nem érzek semmit is.
Hideg leszek, meg nem lágyítható;
Azt mondom: engem ez nem érdekel.
Szóljunk nyugodtan, fontoljuk meg azt;
Szépen, nyugodtan, csendes indulattal.

(Egyszerre.)

Oh csak e nő ne árult volna el!

(Könyez, ismét szigorú hangot vált.)

Mit mondanak törvényeink azon
Hitvesre, a ki férjét megcsalá?

NÁDOR. Megölheti a férj büntetlen őt,
S tettéről számot csak Istennek ad!
E törvényt hozta László, nagy királyunk.

KÁLMÁN. Barbár törvény! Törüljétek ki azt;
Törüljétek ki a czikkek közül,
Mert hogyha ott marad: nagy Istenemre,
E törvény engemet megháborít.

NÁDOR. Nem ok nélkül hozá e szörnyű törvényt
Boldog királyunk, mert hallatlan ez,
Hallatlan a magyar nép életében,
Hallatlan a magyar trón leple közt!
Mi büntetés érje tehát e nőt?

KÁLMÁN. Legyen jutalma, hogy ne lásson engem;
Menjen, hová leginkább menni óhajt,
Csak én ne lássam őt többé soha.

NÁDOR. Az ég szakítsa végét e szavaddal

Bocsánat-osztó kedvednek, király;
Ez irgalom legyen utolsó ajkadon.
Most vedd elő Álmos ítéletét.

KÁLMÁN. Fogd meg kezem. Nem érzesz rajta semmit?

NÁDOR. Forró az, mint a tűz, és mégis reszket.

KÁLMÁN. Ez azt jelenti, hogy olvastam azt,
Ama szörnyű ítéletet, s szivem
Reszket minden szavánál. Nem lehet,
Nem mondhatok én ily ítéletet!

NÁDOR. Úgy az országtanács fog mondani.
És a mit az kimondott hatszor immár,
Hetedszer is halált fog mondani.
És azt ne véld, kegyelmes jó király,
Hogy most hetedszer is kegyelmet adj,
És azt mi nézzük csendesen, tunyán.
Négyszer forralt már összeesküvést
E pártütő; kétszer hozott reánk
Külellent. Hajh, sok jó ezer magyar
Meglátta a halált kegyed miatt.
Hogy eltörött a kard kezébe' végre,
A megmaradt részt orgyilokra fente.
Mi irgalmat többé nem ismerünk;
Nekünk a hon nyugalma kedvesebb,
Mint néked a tiéd, s ha éltedet
Koczkáztatod, hasonlót nem teszünk
Mi a honéval. Álmos halni fog,
Ha büntetését ránk hagyod. Avagy
Minket számüztél innen e hazából?

KÁLMÁN. Ítéletet! Kemény ítéletet,
Minőtől a lélek megborzadoz:
Én hozzam azt reá kegyetlenül?

NÁDOR. Kegyetlenebb vagy, hogyha nem hozod,
Mert akkor halva vannak ők.

KÁLMÁN. Ők! ők! Tehát miért mindig csak ők?
A gyermek még nem vétett senkinek;
A gyermek ártatlan, szelíd:
Apjáért rajta ki állana boszút?

NÁDOR. Fog véteni: lesz ártó, vérszopó,
S apjáért majd ő áll rajtunk boszút.
Mi is apák vagyunk, és gyermekinkre
Nincs szándokunk örökbe hagyni vészt;
A gyermek is megosztja apja büntetését,
Vagy így, vagy úgy: vagy általad,

Vagy általunk; — király vagy: állasz
Felettünk. ám feletted áll a törvény.
Ártalmatlanná kell mind lenniök.
Kezedben egy eszköz, fájdalmas az;
De a mi nálam van, még súlyosabb.
Te élni hagyhatod, de én csupán
Halálát adhatom. Válaszsz tehát!

KÁLMÁN. Oh hogyha látnád, mint nézett reám
E szép, szelíd szemekkel, mint az ég!
Egy-egy világ van mindakét szemében.

NÁDOR. Álmos ép oly szelíden néze rám,
Midőn kicsiny volt.

KÁLMÁN. Oh kegyetlenek,
Kik válogatni hagytok engemet
Két iszonyú eszköz között, miket
Irtózva lát szivem.

NÁDOR. Uram király,
Szivednek itten semmi helye nincs.
Mit ellened vétett, — bocsásd meg azt,
Hogy éltedet ürömmel békeverte,
Engedd neki; hogy meggyilkolni tört,
Nagylelkűen felejtsd el; ámde hogy
Felforgatá országodat:
Nem a te sérelmed, hanem miénk,
Egész hazádé, mit meg nem bocsáthatsz.
Itéletet a bántott hon nevében,
Itéletet az ország sérveért,
Itéletet, minőt törvény szabott!
Király, ne hagyd e szót elhangzani:
Ma még te itélsz, holnap tán a nép.

KÁLMÁN. Mentségtelen itéljem én el őt?
Ne halljam a szót, mely őt védni kész?
Az útonállónak szabad birája
Előtt védni magát, és néki nem!
Ki tudja, hátha jó mentsége van?

NÁDOR. Mentsége a kigyónak a fulánk,
Farkasnak az éles köröm. Legyen,
Hadd jőjjön ő szemed elébe még;
S ha egy igét, ha egy parányi szót
Tud mondani, a mely csak akkorát,
Minő egy napsugárban tánczoló por,
Levon bünéből: én oldom fel őt,
S elismerem, hogy én magam vagyok

A vétkes, és ártatlan ő a bűntől.
(Őrökhöz.)
A bűnöst a király kívánja látni.

MÁSODIK JELENÉS.

Elébbiek. Álmos. Béla.

KÁLMÁN. Álmos, a vak hír néha oly bolond,
Hogy álmait beszéli másnak el,
S kigondol olyan borzadályokat,
Minők az élő létben nem teremnek.
Énnékem azt beszélték e napon,
— Még álomnak is oly iszontató, —
Hogy engemet te meggyilkolni törtél,
S elcsábitád egy nő gyarló szivét,
Hogy férjének ohajtsa a halált.
Oly rémeket beszél a kába hír;
Mondjad: hogy ez csak őrült képzelet.

ÁLMOS. Nem képzelet: való, mit kérdezél.
Halálodat kerestem szüntelen,
Karddal kezemben és az olvasóval,
Midőn imádkozám. Az ég nem hallgatott meg;
Felhívtam a pokolt. Az sem segít.
Itt az idő meghalni, látva azt,
Hogy tégedet megölni nem lehet.

KÁLMÁN. Terajtad átkos ígézet fogott;
Agyad zavart, elméd felháborult.
Nem bűn, a mit tész, ámde őrület,
Gonosz betegség lázas vérbaja.
Te tébolyult vagy. . . .

ÁLMOS. A mit tevék, szándékosan tevém,
S bánom csak azt, miért sikertelen?
«Álmos»-nak azért engem ne nevezz:
«Halálos» a nevem tenéked.

KÁLMÁN. Vakmerő!
Birád előtt állsz.

ÁLMOS. Csak bakóm előtt.
Biró a vak sors, a ki elitél,
Te csak halált adsz, nem itéletet.
Ha pártütő vagyok, te meg bitor;
Ha gyilkos én, te trónom tolvaja.
Két osztok én, te osztasz lánczokat;
Bűnünk egyenlő, birám nem leendsz.

Fejem játék lehet kezedben; nem szivem.
Megölni tudsz; de megalázni nem.

KÁLMÁN (megragadja Álmos kezét, s az asztalon levő szent könyvre mutat).
Ember! Emlékezel-e még a pillanatra,
Midőn előttem térden állva, itt
E könyvre esküvél, hogy hű leszesz?
És csókolád e szent könyv sarkait,
És hullottak kezemre könyjeid;
Emlékezel-e e esküd szent szavára?
Nem dörg füledbe önön átkod hangja?

ÁLMOS. Esküdtem, mert gyáva valék; utálatos
És megvetésre méltó gyáva czenk!
Egy nő siralma lágyítá szivem:
De vége annak, szivem most nem érez,
Megedzé azt a szenvedés, csalódás,
S kérget növelt érzelmeim körül.
Előtted a ki térdelt, az nem én,
Egy gyáva kéjencz volt, ki élni vágyott;
Álmosnak lelke nem volt ott jelen.
Az esküvést a nyelv beszélte csak,
A lélek másra gondolt. A midőn
E két ujjam az égre volt emelve,
A másik három tőrt szoríta akkor,
A mely szived vérét szomjúhozá!
S mely most is ott van, s ott lesz, a mig élek.

KÁLMÁN (kitörve). Ádáz bolond! Gondolsz-e gyermekedre?

ÁLMOS. Fiamra? Gondolok. Kezedben ő.

KÁLMÁN. És gondolod, hogy biztató szavam
Megvédi gyermeked; midőn az eskü
Szerinted puszta hang, kongó beszéd,
Melyet üres légbe iránk?

ÁLMOS. Te nem
Merészled őt megölni! Félni tudsz
Égtől, pokoltól és önnön szivedtől;
Ez biztosít felőle engemet.
Ám én sem itten, sem a túlvilágon
Nincs mit remegjek — élőt, vagy nem élőt.
Engedd, utolszor hadd láthassam őt,
S bucsút vegyek előtted tőle itt.

KÁLMÁN. Ezt gondolám: minden jobb érzelem
Kihal, de az apáé megmarad.
Vezessétek elő kis gyermekét.

HARMADIK JELENÉS.

Elébbiek. Béla. Két apród.

ÁLMOS (magához vonja gyermekét).
Fiam, nézz most reám; szemembe nézz,
Mert most utolszor látod arczomat,
Ezen urak, kik itt körültem állnak,
Nagy messze útra küldnek engemet,
A honnan vissza mind hiába várasz.
Nézz széljel itt: ez oszlop-csarnokot,
Középen ott a széket mennyezettel,
S e czímeres zászlókat itt körül,
Megnézd, s szivedbe mélyen oltsd belé;
Az ország háza ez, a szék amott
Királyi trón, e czímer nemzeté;
S ha majd erős lesz szived és karod,
Gondolj reá: hogy ez mind a tiéd.
Tiéd e ház, e trón, e czímerek;
S ha mást találsz ott ülve, azt taszítsd le,
S vérét ne utáld a trón lépcsején,
Csak az enyimet mossa az le onnan.

KÁLMÁN (dühvel). Ah átkozott! Elvesztéd őt magaddal.
Nádor! az irgalomnak kelyhe széttört;
Nincsen szivemben többé semmi hang,
Mely érettük könyörg! Villám vagyok,
A mely lesujt s föl nem emel soha!
Vigyétek őket. Nincs több irgalom.
(Testőrök előrohannak s Álmost fiával együtt elhurczolják.)

KÁLMÁN. Azon sötét, halál sötét kaput,
A mely bezáródik mögöttetek,
Azt semmi kéz többé nem nyitja fel.
E trón, e czímerek rémképei,
Utolsó kép volt, a mit láttatok.
(Asztalhoz lép s az itélet szétnyitott pergamenjébe tekint.)
Sötét pokollap, mindenik betüd
Legyen százszor megátkozott,
És átkozott a név, mely szentesít,
És átkozott a kéz, mely azt leirja. (Aláírja nevét.)
Megtörtént. Fogd. Többel nem tartozom.

NÁDOR. Köszönjük azt; te szívnyugalmadat
Od'adtad a haza nyugalmáért. (El.)

KÁLMÁN (egyedül, félreborul az asztalra, melyen irt, gondolatokban elmerülve).

INGOLI (belép s félénken közelit a királyhoz).
KÁLMÁN (magában). Az érverés számítja a futó
Perczet. Egy, kettő, három. Eddig útba' van.
Egy, kettő, három. Mostan oda ért.
Egy, kettő, három. Az itéletet
Felolvassák előttök. — — Borzadály!
Tüzes vasát készíti a bakó.
A gyermek hogy karolja térdeit!
Hogy sír! mi hasztalan; egy, kettő, három.
Ne halljad Kálmán ezt a rémsikoltást!
Egy, kettő, három. Most már vége van.

NEGYEDIK JELENÉS.

Elébbiek. Ingoli csendesen letérdel széke mellé s Kálmán kezét megfogva ráborul.

KÁLMÁN (felijed). Ki ez? Hah! Ingoli! El innen, el!
Távozz előlem; most ne lássalak.
Inkább jelenjen meg szemem előtt
A rémhalálnak sápadt angyala,
Inkább az őrülés sértett alakja,
Inkább pokolnak minden szörnyű képe,
Mint a te arczod! Hagyj el engemet.
INGOLI (szótlanul tartja a király kezét fogva).
KÁLMÁN. Miért nézesz ily szótlanul reám?
Sirj vagy beszélj, de fordítsd el szemed.
INGOLI (tört hangon). Nem jöttem én kegyelmet kérni hozzád;
Csak Isten ád azt ennyi bűn után.
Nem jöttem én szived lágyítani,
Nem sirok, nem könyörgök. Büntetést
Elesdekelni nem kisértek én;
Csak arra kérlek téged, oh király,
Ha már a gyermek is halálra megy
Apjával, apja bűneért: legyen
A nő is részes e halálban ott;
Hisz én inkább vagyok bűnében ok,
Mint gyermeke; inkább érdemlem azt,
Hogy véle haljak, mert védelmezém.
Ugy is minek élnék tovább, midőn
Meghalva Álmos, halva gyermekem.
Oh én egy szóval sem mondom neked:
Hogy őket meg ne öld! Szörnyű a bűn!
De engedd, hogy én is haljak velük.

KÁLMÁN (nyugtalanul). Nem halnak ők meg.
INGOLI (zavarral.) Oh uram király!
Mért mondod ezt, hisz az reménytelen?
Ne űzz játékot egy anya szivével.
Ne kényszerítsd örömre szivemet;
Játékból, helytelen vigasztalásból
Ne mondd, hogy őket élni hagyhatod:
Az több, mint mennyit hinni tud szivem.
KÁLMÁN. Mondom, hogy meg nem halnak ők.
De távozz; — kérlek, az ég nevére! távozz;
Megtébolyít, ha látom örömed.
INGOLI (kitörő örömmel).
Nem halnak ők meg! Oh ez emberen túl
Való nagy irgalom. Oh Istenem,
Vedd át szivemből azt a néma áldást,
Melynek elég szót adni nem tudok,
Légy áldva, Kálmán, áldva mind örökké;
A legnagyobb jót, mely magában foglal
Mindent, a mi égből legkedvesebb,
Melyet halandó elme megnevezni
Nem képes: adja néked a nagy Isten!

ÖTÖDIK JELENÉS.

Elébbiek. Álmos, Béla, Nádor.

KÁLMÁN. Ne áldj, ne engemet; vond vissza tőlem.
Tekints oda, tekints hátad mögé.
INGOLI. (Hátratekint s meglátván Álmost és Bélát, kik háta mögött bekötött szemekkel állnak; felsikolt.)
Ah Béla! Álmos!
(Hozzájuk rohan, előbb Álmost, azután Bélát öleli magához, a gyermek előtt összerogy, fejét annak arczára fektetve.)
Oh kegyelmes Isten!
BÉLA. Anyám, hegyes vassal bántottak engem.
Anyám, mondd meg: hová lett tőlem a nap?
KÁLMÁN (két kezébe rejti arczát).
INGOLI. (Néma fájdalmából felemelkedik, csendesen odalép a királyhoz, halk, szenvedő hangon szól.)
Kálmán, egy áldást kezdtem mondani,
Minek nevét nem tudta még szivem;
Ez áldás légyen rajtad az:
Hogy tudd feledni, a mi feledhetetlen.
Ne álljon e két véres arcz előtted;

Meg ne jelenjenek alvó ágyad előtt;
Ne halljad csöndes álmaid között
Ez ártatlan gyermek kérdő szavát:
«Anyám, hová lett tőlem a nap?»
A legnagyobb áldás az égből
Szálljon reád; — a jóltevő feledség:
Hogy tudd örökre elfeledni ezt.

(Fiát és Álmost kézen fogva.)

Menjünk tova. Vezetlek. Koldusok.

(Függöny legördül.)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

ÖTÖDIK FELVONÁS.

A király előtornácza.

ELSŐ JELENÉS.

Both, Parajd, Tarnócz, Gálos, Főurak.

TARNÓCZ. Hogy van a király? ki tud felőle?
BOTH. Ugy gondolom, hogy nem soká viszi.
GÁLOS. Miből gyanítod?
BOTH. Épen az előbb
Láttam az orvost hozzá menni. Már pedig hol
Az megjelen, ott egynek halni kell.
TARNÓCZ. Te nem voltál beteg soha?
BOTH. Nem én, ha csak csömör nem állt belém.
Az ellen is van csalhatlan szerem.
Hajh, a ki Kálmánon segítni tudna,
Az volna ám a híres orvos egyszer.
BOTH. Mi fáj neki? Csontban vagy vérben a baj?
TARNÓCZ. Még beljebb. Ott, hová nem hat az ér;
A szíven is túl, és a főn feljül.
A lelke fáj neki. Mióta Álmos
És gyermeke szemeit elvevé:
Azoknak adta csendes álmait.
S mintha helyettük is ő nézne mindig,
Oly éber. Az álom kerűli őt,
S ez régen így van, s nemsoká lesz így már.
GÁLOS. Bizony kár is volt a jó Álmosért.
TARNÓCZ. Hát a szegény kis Béla gyermekért?
PARAJD. Ezóta tán ő volna itt az úr.
GÁLOS. Rút tett marad ez Kálmán életében.
TARNÓCZ. Illik a többihez.
PARAJD. Hasonló önmagához.
BOTH. Jámbor barátim, várjunk legalább,
A míg kiadja lelkét a király,
Akkor kezdjük el majd megszólani.
PARAJD. Igazmondás nem emberszólás.
GÁLOS. Azt kapja csak, a mit megérdemel.
TARNÓCZ. Csitt! mintha jönni hallanám.

BOTH. Azért
Beszélhettek miatta össze-vissza,
Nem lát és hall ő külső dolgokat.

MÁSODIK JELENÉS.

Elébbiek. Kálmán király. Orvos.

KÁLMÁN. (Haja és szakálla megszürkült, termete összeesett, kezével az orvosra támaszkodva jő.)
Gyerünk e helyről, nincs nyugtom sehol;
Ez az egész föld jártomnak kevés.
Szomjam nem oltja semmi tenger el.
Az ég meg oly nehéz: nem bírom el.
Oh mily silány az ember, mily silány!
Ha volna itten lény, kihez beszéljek,
Megmondanám neki: nem én vagyok
Király; — férgek királya tán;
Hanem király a nagyhatú halál:
Imádják őt a kínzott népek úgy!

ORVOS. Uram, nyugodnod mégis jobb leend,
Igy nem segíthet rajtad gyógyszerem.

KÁLMÁN. Orvos, te bölcs, tudós ember ki vagy,
Mondd meg nekem, minő fűben terem
Azon erő, melytől a mult idő
Jövő legyen? Mely a fekvő halottat
Életre költse, — mely az éles átkot
Ki nem mondott szóvá tegye? Mitől
Vak visszakapja két szemét, s viszont
A látó elveszítse álmait?
Mely elvegye az emlékezetet?
Keress nekem oly füvet bölcs fiu.

ORVOS. Lehetlent én uram nem mívelek,
Csak a természet útait segítem.

KÁLMÁN. Harczolsz az Isten ellen? Hogyha ő
Kimondta: ennek itt szenvedni kell!
Utjába mért állsz? Hadd történni ugy.

ORVOS. Király, pihenni jer. Szenvedsz nagyon,
Jól látom halvány arczodról e kint.

KÁLMÁN. Mit látsz te ott? Lelkembe hogyha látnál,
Az volna még a kép! Minden erem
Égő lángokkal van tele, fejem —
Mint egy harang — zúg; legkisebb izem
Fáj, ha emberhez ér; de mit tesz az?

Egy szó nekem ennél fájdalmasabb.
Egy szó, a mit feledni nem tudok,
Melynek derétől lett hajam fehér,
Melynek sulyától görnyedt termetem;
Melynek mérgétől szivem szétszakadt:
«Anyám hová lett tőlem a nap?»
És ő azt mondta még: «ne halljad ezt!
Ne álljon e két véres arcz előtted,
Ne látogassanak meg álmaidban.»
Oh én rajtam ez áldás nem fogott.
Pedig hiszen nem átkot monda rám.

Orvos. Uram, jer innen, sok nagy férfiak
Vannak jelen és hallgatják szavad.

Kálmán (bámulva körülnéz).
Nem látok senkit itt, csak mink vagyunk,
Kik együtt szoktunk lenni úntalan.
Te és én, és e nő, meg két alak,
Kiknek nincsen szemük. Ők vannak itt.
Mit hallgatnék el én előttük?
Orvos, mit adtál innom, oh mi éget?
Velőmet szétszakítja gyógyszered.
Ah, ah, emelkedik a föld velem!
Csitt, csendesen: a fájdalom múlik;
Meggyógyulok én nemsokára majd.
Nézd, ember, hogyha látni birsz, amott
Mi fény támad a csillagok felett?
És egyre fényesebb, dicsőbb leszen.
Egy névtelen kép, a ki jár feljül,
S lábával a világokon halad,
Koronák és napok felett. Kinek
Láttára a földi tetem remeg,
És porrá lenni vágy. Közelb! Közelb!
Ah, megvakít uram tekinteted!
Ne vesd szememre porrá létemet. . . .
Előtted állok, védtlen, szótalan,
Mindent, mi bennem rosz volt, lát szemed,
Oh légy te énhozzám kegyelmesebb,
Mint ahoz én, ki vétett ellenem. (Térdre rogy.)

Orvos (mellé térdelve felfogja).

Kálmán. Orvos: halandó ember, add kezed;
Meggyógyulok, már nem fáj semmi ér.
Ah Béla, Álmos, Ingoli!

Itt, itt a nap, mit tőled elvevék;
Örök nap ez, mely nem húny el soha.

(Az orvos ölébe hátrahanyatlik, meghal.)

ORVOS. Urak, le a föveggel! térdre le-
Boruljatok; halál van e teremben.

MIND. (Letérdepelnek, imádkoznak, egyenkint felkelnek.)

(Künn ezalatt zárdai ének és lélekharang.)

FŐURAK (egyenkint odalépnek a királyhoz).

TARNÓCZ. Silány valál.

GÁLOS. Bolond valál.

PARAJD. Szörnyeteg valál.

BOTH. Halott oroszlány, tűrjed a rugást.

(Függöny legördül.)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

DÓZSA GYÖRGY

EREDETI TÖRTÉNETI SZOMORUJÁTÉK NÉGY FELVONÁSBAN

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Személyek.

II. Ulászló, magyar király.
Szapolyai, erdélyi vajda.
Perényi,
Bornemisza,
Bárody,
Ránki,
Korda,
Viday,
} magyar főurak.
Hegedős, költő.
Dózsa György.
Barnabás.
Lőrincz, diák.
Szaleres Ambrrus, szabó.
Dudók, csizmadia.
Bagos, mészáros.
Kecskés, timár.
Csáky Lóra.
Rózsa, György arája.
Jósnő.

Főurak, parasztok, harczosok.

ELSŐ FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

Ulászló király, Szapolyai, Perényi, Bornemisza, Bárody, Korda, Ránki, Dózsa György, Csáky Lóra, Sárkány-lovagok, Keresztesek, Éneklők, Apródok, Alabárdosok, Udvarhölgyek.

Szabad tér Budán. Mátyás temploma a fenékszínen. A háttérben korlátos emelvény lépcsőzettel; rajta fenn mennyezet a király és nádor számára; az erkélyzetről két oldalt zászlók függnek le a magyar, erdélyi, horvát és dalmát címerekkel; a király a mennyezet alatti trónon ül, mellette Perényi és Báthory, éltes férfiak. Az erkélyzet lépcsőin a királyné, Lóra és udvarhölgyek. Szapolyai, Bornemisza, Bárody, Korda, Tomory, Ránki az előtérben csoportosulnak, úgy, hogy közöttük és az emelvény között vonul el az ünnepélyes díszmenet; legelébb egy csoport cséplős pórhad, azután királyi alabárdosok; tárogatót fuvó zenészek; csatlósok zászlós kopjákkal; fekete sereg pánczélosai; két apród egy kócsagos forgókkal s hímzett terítővel és csójtárokkal ékesített lovat vezetve, utánuk egy másik, czímeres paizszsal, egy harmadik vánkosra tett kard, sisak és sarkantyúkkal, negyedik zászlóval, melyen a boldogságos szűz képe van festve. Azután négy apródtól emelt mennyezet alatt jön Dózsa György, fedetlen fővel, hosszú csigás haja csimbókokba kötve; arczán büszkeség és annak tudata látszik, hogy őt most mindenki bámulja. Öltözete fényes pánczél, felülöltött dolmánynyal, vállairól hosszú palást úszik utána. Dózsát az elébbeni csapatrend követi fordított sorozatban.

KORDA (*főurakhoz*). Mondjátok csak barátaim, mi ez ?
Én most jövök a nap háta mögül,
A Bárczaságról, merre hír se jár,
S bámulok e nem ismert ünnepen.
Papok, poroszlók, ágyu és harang,
Zajos parasztok, hímes urleányok.
Mi ünnep ez ? a jó Laczkó talán
Király választat most maga helyett,
Megúnva a sok «jól van»-t mondani ?

SZAPOLYAI (*tréfás gúnyolódással*).
Farsangolunk, a bőjtöt elcseréltük :
Ulrik a csillagász rendelte így,
Mert kétszer írt egy évre húshagyót;
S az ott a carnevál bolondja, látod-e ?
Palástja, vértje és himzett öve

Mutatja, hogy nincs termetére szabva;
Ki szűk, ki bő; — farsang bolondja ez.

FŐURAK (mind nevetnek).

DÓZSA. (Előlépve a mennyezet alól, az emelvény első lépcsőzetére térdel.)

KIRÁLY. (Szelid, jámbor férfi, kettős tompa szakállal, szenvedélytelen, lemondásteljes arczczal, az emelvény második lépcsőjére lép.)
Mi hívünk Székely Dózsa György vitéz,
Nagy harczi érdemid hirül vevők.
Jutalmul néked úri nagy vagyont
Nem adhatunk, mert a király szegény.
De a helyett fogadd a tisztelet
Jelvényeit, a mikkel még birunk.
E czímer itt, mely vérteden ragyog,
Országunk hős nemesei közé
Emeljen im; viseld azt díszesen,
S ha egykor majd sorsod nagy polczra visz,
Emlékezzél a jó öreg királyra,
Ki néked e czímert egykor adá;
És légy hozzája hű. (Kardjával Dózsa vállára üt.)

DÓZSA (megcsókolja a király kardját).

RÁNKI. Barátaim, ez még sem tréfa itt.
Miért ütik lovaggá e fiút?

SZAPOLYAI. Mert a mezőn török atyánkfiának
Holmi bitang basáját elveré.
Csunya világot élünk, jó barátim.
Hajdan ha tizezer török vitéz,
És öt-hat lófülű basa rakásra hullt:
Akkor beszéltek róla «egy kicsinyt».
Most hogyha vaktában «egyet» leölnek,
Országos ünnepet rendeznek érte.
Bánom nagyon, hogy nem vagyok paraszt.
Milyen könnyen lehetnék most nemes.

RÁNKI. Nézzük tovább a tréfát, hallga csak.

KIRÁLY. Vedd hős kezedbe im e kardot itt,
Erős félelme légye ellenednek.
Erős oltalma légyen ez hazádnak.
(Dózsának átadja a kardot.)

KÉT APRÓD (felköti Dózsa sarkantyúit).

KIRÁLY. E láncz, mit én válladra fűzök itt,
Ne láncz legyen, mi szolgaság jele:
Hanem legyen szentelt rózsafüzér,
Melynek minden szeme imára int,
És tettre Istened s hazád iránt.

Szapolyai (gúnyosan). Hogy osztogat a jó öreg buvában
Tanácsokat s csecséket kis fiának.
(Többiekhez.) Nem únjátok még e bohózatot?
Bornemisza (sértetten). Minő bohózatot említesz itt?
Szapolyai (tréfásan). Bocsánat, én nem azt értettem ez
Alatt, a mit te néz'sz, hanem e másikat.
Te Lóra szép szemén és bájalakján
Vagy elkárhozva, hogy csak arra fordulj, —
S ez nem bohózat, ez tragœdia.
Bornemisza. Oh mint irigylem könnyű véredet.
Ránki. Hallgassatok! Az áldozat beszél.
Mind (kíváncsian odafordulnak).
Szapolyai. Halljuk, ez érdekes lesz. Rajta no.
Dehogy beszél ez, tátog, mint a hal,
Mely akkor fuldokol, ha vízbe' nincs.
Király. És most vitézlő hívünk, Dózsa György,
Dicső próbád után a harczmezőn,
Vedd át e zászlót, melynek czímere
Jobb kézre, mint tiéd, nem bízható.
A szent kereszt-csatákra összegyült
Tömérdek nép méltó vezérre vár,
Ki őt hitünk vad ellenére harczba
Vezesse és tanítsa győzni ott.
Az egyház bűnbocsánatát adá
Bajnokinak; az ég áldást reájok;
Szegény király ad forró könnyeket,
Ha hull kezedre egy, vedd gyöngy gyanánt,
S gondolj reá: királyod adta azt.
Dózsa (a zászlóval kezében előlép, magasztos arczczal).
Isten! s ki Isten képét hordozod,
Király; magyarok dicső nemzete:
Hallgassátok szavamban szívemet.
Én, a szegény pór elhagyott fia,
Bizonnyal esküszöm előttetek,
Hogy a kik ott a földet mívelik,
S naponkint attul várnak minden áldást:
E földet ők hően szeretni tudják.
Anyánk, hazánk, egész világ nekünk ez.
Azért a hon szerelme szívemen
Nem új, nem akkor gyulladott,
Midőn e czímer képe elfödé,
Nem a midőn nemes nevet nyerék:
A hant közűl, a porból hoztam azt;

S megtartom azt, míg földbe visszatérek.
Az ég kívánta, hogy nagy célokért
Csendes munkára edzett férfiak
Ekét, mezőket abban hagyjanak,
S a béke és a munka eszközi:
Ásók, kaszák vérontás fegyverévé
Változzanak gazdáik vas kezében,
S egy gondolat villáma keljen át
Minden sziven, hogy még egyszer felállva,
Mutassa meg e nemzet a világnak,
Milyen magas tud lenni, hogyha kell.
Az ég rendelte így, az adjon is
Áldást reá! ha bátor akarat,
Kifáradatlan kéz, és végtelen
Szerelem még tehetnek valamit,
Úgy esküszöm, e nép csodát mivel,
S méltó leend, hogy «nemzetnek» nevezzék.

TÖBBEN. Éljen. Helyes.

SZAPOLYAI. Ha így tudok beszélni,
Püspök leszek ma még és semmi más.

PERÉNYI (Dózsához). Vitéz lovag,
A férfi térde háromszor hajol:
Isten, király s a hölgy előtt; a két
Elsőnek hódolál; a harmadik
Méltó e tiszteletre. Lépj oda,
S fogadd kebledre a kereszt jelét,
Mit pápa szent palástja szegletéből
Hasíta le, s szép hölgy hímezte rá
Az Isten és a hon nevét.

DÓZSA. (Lóra elé lép, feltekint reá, megzavarodik, szemei tétováznak, keble liheg, elfogul, lassan, remegve oda térdepel elé s meghajtja előtte zászlóját).

LÓRA. (Hidegen, büszkén, rá sem figyelve köti fel zászlójára a szalagot, s keblére a keresztet.)

DÓZSA. (Gyöngéden, alig észrevehetőleg odahajol Lóra kezéhez s ajkával érinti azt.)

LÓRA (kevélyen lenéz reá, s azzal elfordul onnan).

SZAPOLYAI. Láttátok e szemeket, úrfiak!
Hogyan pirul a kedves kis fiu,
Minő tekintetet vet arra fel.
Oh Jupiter, mi szükség volt neked
Ökör formába bujnod udvarolni!
Ha láttad volna ezt, bivaly levél.
El van szédülve, nézd: se lát, se hall!

Komának nézi a jó nádorispánt,
És elbukik új sarkantyúiban.

PERÉNYI (Dózsát kézen fogva). Most im foglalj nemes lovagjaink
Között helyet; vitéz barátaink
Fogadjátok e bajnokot szivesen.
Ne nézzétek alacsony származását;
Sok jó nemes család így sarjazott.
Kinizsi Pál molnár vala, Szalkán
Szegény kocsis fia, Kendi halász . . . . .

SZAPOLYAI (belevág). S Noé apánk vinczellér; tudjuk ezt.

(A himnusz végeztével a király kiséretével leszáll az emelvényről s végig vonul a szinen, mindenki meghajol előtte, csak Szapolyai nem.)

RÁNKI (Szapolyaihoz). Miért fordítasz hátat a királynak?
Ez még sem illik a pórnép előtt.

SZAPOLYAI (könnyedén).
Nem vettem észre, hogy itt ment a jó úr.
Nem bánja ő azt, nem sok gondja van rá.

UDVARHÖLGYEK ÉS LÓRA (vonulnak el a lovagok előtt).

LOVAGOK (mind udvariasan köszöntik őket).

LÓRA (észre sem látszik venni Szapolyait, ki őt mélyen köszönti).

RÁNKI (az udvarló bók alatt Szapolyaihoz).
Vajda, a büntetés elől talált:
Most te köszönsz és nem fogadtatik.

LÓRA (a mint Bornemisza előtt elhalad, annak üdvözletét nemes szivességgel viszonozza).

RÁNKI (Szapolyaihoz). Látod, midőn Bornemiszához ért,
Ottan tudott mosolygani.

SZAPOLYAI (lovagias büszkeséggel). Barátom,
Ha még egyszer a Bárczaságra mégy,
És újra visszajösz, tanuld meg azt:
Egy hölgy, ha két imádója közül
Az egyiket nyilván mellőzi el,
S a másikat nyilván kitünteti:
Irigylendőnek ne emezt találd.

DÓZSA (az egész jelenet alatt magán kívül ragadtatva látszik; magában).
Nemes vagyok, (büszkén) nemes vagyok;
(durva gőggel). Nemes!
Olyan jó, mint a többi: jobb talán.
Mert érdemem tett azzá. Oh e szónak
Mégis varázsa van. Dózsát «a pórt»
Lenézi Székely «a nemes»; ilyen vagyok.
Minő tekintet volt ez, Istenem!
Az égből így néznek le angyalok.

Ily hódító szépen, ily hidegen;
Ne kívánnék az égbe törni hát?
Azon magasba, a hol ő lakik;
Olyan magasnak látom őt fölöttem:
De én erős vagyok felnőni hozzá,
S hírt, nagy nevet, hatalmat vetni díjul,
Mi büszkeségét meghódítsa nékem.
Sokat fog ő még rólam hallani,
S nevemre kell dobogni e hideg
Kebelnek, mint ha parti szirtet
A tenger ostromol.

SZAPOLYAI (társaihoz, Dózsára mutatva). Nézzétek a bohót,
Úgy látszik ez magában is beszél.
Légy üdvöz Székely Dózsa György lovag.
Derék, izmos kezed van, jó fogású,
Erős, markos legény; ily szál fiut
Bizonynyal mondom, hét megyében' sem
Lehet keresve is találni; szép legény.
Ha mondok egyet, gondold meg magadban:
Az «ingyen» hivatalt ha megunod,
Én felfogadlak híven «hadnagyomnak».

DÓZSA (sértett büszkeséggel rátekint, azután gőgösen felel).
Lehetsz te még majd az én hadnagyom.

MIND (kacagnak).

RÁNKI (megrántja Dózsát, hozzá).
Barátom, ily bolondokat ne mondj.
Ez az erdélyi vajda ő kegyelme.

DÓZSA (gőggel). S én a kereszthadnak vagyok vezére!

SZAPOLYAI (ironiával). Kegyelmes és nagyságos nagyvezér,
Bocsátanál meg, ha bántottalak.
Hadd csókolom palástodnak szegélyét:
Lehetett rőfe ennek hét forint,
S a prém maga négy márka jó ezüst.
Kérlek, ne vess el engemet magadtól;
S fogadj be udvarodhoz, hogyha kellek.
Leszek helytartód, nádorod, s a míg
Te hadba jársz, helyetted őrizem
Juhaidat.

RÁNKI (folytatva a csufondároskodást). Engem se hagyj ki onnan.
Lovászmester leszek nálad, ha lesz
Lovad.

KORDA. És én pohárnokod,
Ha lesz borod.

Bárody. S én fegyverhordozód,
A ki utánad hordja a kaszát.

Dózsa (jellemző kifejezéssel tekint rájok, míg beszélnek: Szapolyait égő gyűlölettel nézi, Ránkira hideg megvetéssel tekint, Kordát vállán keresztül, fejét félre fordítva vizsgálja, Bárody szavát szánó mosolygással fogadja).

Szapolyai. Neveinket nem irod fel magadnak?
Tudsz irni tán? enyim Szapolyai;
Ez Ránki, Bárody amaz; nem irod-e?

Dózsa (sötéten). Szivembe irva vannak e nevek,
Nem törli azt ki onnan semmi kéz!

Szapolyai. No addig is szépen köszöntetünk.
Gyerünk barátim, e kis tréfa itt
Kezd már unalmas lenni; majd egyébkor
Folytassuk azt. Ez a bohó fiú
Sok víg órát fog még nekünk szerezni.
(Mind, Bornemiszán kívül, tréfás zajongás, nevetés közt eltávoznak.)

Bornemisza (részvéttel lép Dózsához).
Vitéz, egy jó szót engedj mondani
Magadnak. Rossz föld ez itt neked;
Nem a legfényesebb, legboldogabb.
Én mondom azt neked: inkább lennék
Szalmás kunyhóban enmagam ura,
Mint vendég fényes úr tornáczban.
Ha értesz: úgy cselekszel.

Dózsa. Én? Hogyan.

Bornemisza. Nem jösz a várkastélyi ünnepélyre;
Hanem helyedre, a tábor közé.
Légy hős, vitéz, és érd be a jutal'mmal,
Mit önszived hő dobbanása nyujt.
Lehetsz daróczban is hazádnak hőse ott;
Itt csak bohócz, kit biborral ruháznak:
Hogy légy mulatság s tréfabáb nekik.
Válaszsz magadnak két szerep közül,
A melyik jobban tetszik. Ég veled. (El.)

második jelenés.

Dózsa egyedül.

Dózsa (utána néz). Ez jót akart, ennek jó szíve van.
(Kitörően.) Nem ismeri ő Dózsa György szivét!
Rosz föld ez itt nekem? S ha lenne oly

Idő, melyben e rosz föld lépteim
Alatt megrendülend s e czifra had
Inogva, tántorogva szédeleg
A rengő földön, melyen állok én!
Bohócz vagyok tinéktek, a kinek
Ma csörgő sapkát, holnap koronát
Nyomnak fejébe? ah őrizkedjetek!
Gonosz játék az: nem nektek való.
A kard csak addig őrzi önurát,
A míg idegen kézbe nem jutott.
Lehet még Dózsa képe fényes is,
Hogy hozzá, mint az lő nap felé,
Forduljatok egy kis meleg miatt.

HARMADIK JELENÉS.

Dózsa, Barnabás, Rózsa.

BARNABÁS (fekete daróczköntösben, mely derekán szíjjal van átkötve, kezében hosszúnyelű harczi fokos).

RÓZSA (pórleány-viseletben, szalagos hajjal, vállfüzővel, kurta rokolyában, melynek széles piros szegélye fel van hajtva, mint az aranyosszéki székely leányoknál).

(Egyideig a háttérben állanak, Barnabás biztatni látszik Rózsát, hogy jöjjön előre, míg az kétkedve néz Dózsára, mintha nem ismerne rá).

BARNABÁS (durva, cynicus modorral Dózsa palástját megrántja).
Nagyságos Dózsa György, nézz hátra is.

DÓZSA (láthatólag kellemetlenül zavartatik meg e megszólítás által).
Mi ez? Te Rózsa itt?

BARNABÁS. No itt bizony,
Mégis hogy ránk ismersz, ez szép nagyon;
Mi csak alig hittük el, hogy te vagy.

DÓZSA. Miért jövétek most e helyre ti?

BARNABÁS (vállait rángatva). Fura biz az. Ez itt óhajta látni,
Mátkád szegény. Én meg feljöttem, hogyha kellenék.
Lovászlegénynek; hallom, hogy nemes vagy

RÓZSA (szomorúan Dózsához megy).
Oh György, mióta minket elhagyál,
Veled távoztak el jó napjaink;
S velünk csak a bú és a gyász maradt.

DÓZSA (ingerülve). Ki volt az, a ki bánta tégedet?

Rózsa (engesztelő sietséggel).
A szív, a rosz szív. Oh ne nézz olyan
Harag-szemmel reám: önszívem az,
Mely kínozott, mióta távozál.
Dózsa. Bohó ábrándozó.
Barnabás (félre). Hej, haj, ábrándozó!
Az őszi dér se más, mint képzelet;
De a virág mégis utána hull.
Rózsa. Emlékezel-e még a jávorfára, György,
A mely alatt oly sokszor ülve, a
Futó csillagra néztünk esti órán?
A mely alatt tőlem bucsút vevél:
Azt mondtad akkor, ottan várjalak,
Te ültetéd, ápoltad azt a fát.
Dózsa. S nem várhatál többé e lomb alatt?
Rózsa (szomorúan). A jávorfácska többé nincsen ott.
Dózsa. Szél törte ki, vagy tán kiszáradott?
Rózsa. Emlékezel-e még jó hű kutyádra,
Mely oly nagyon ismerte lépteid?
Azt mondtad: e hű eb majd jelt adand,
Midőn te jössz csendes lakunk felé.
Dózsa. No és meguntad várni azt a jelt?
Rózsa. Nem szól a jó eb többé senkinek.
Dózsa. Szegény, öreg volt már.
Rózsa. Emlékezel-
E még a csendes hajlék otthonos
Szobáira, mi szépen futta be
Kis ablakát a vad virágszalag?
Egész nap rajta volt a nap szeme,
S oly csendes volt, ha szél zúgott körül.
Dózsa. Meguntad ezt a csendet ott talán?
Rózsa. A csendes kunyhó nincsen többet ott.
Dózsa. Tűz vette el?
Rózsa. Emlékezel-e még
Az édes kedves jó anyára, György,
Ki oly forrón csókolta arczodat,
Midőn te tőlünk útra távozál?
S könyes szemét az égnek megmutatva
Fogadta, hogy híven megőrzi néked
Menyasszonyod szivét, míg visszajösz.
Dózsa. Roszul viselte ő tán gondodat?
Rózsa (sírva). György, jó anyád az égbe távozott.
Dózsa (leveszi süvegét). Az ég adjon neki megnyugovást.

Rózsa (György keblére borul).
Oh György, sokat, sokat szenvedtem én.
Barnabás. György, most hadd sírjon ez, majd szólok én.
A mit e lányka könnyel monda el,
Elmondom én azt néked szárazon.
Nem éh, nem szomj tevé e pusztítást,
Mit látsz ez arczon, oh az mind kevés.
A test sanyarján nem panaszkodunk.
De van gonoszabb testi fájdalomnál;
S ha azt kimondom néked, a ki állsz
Itt most előttünk, mint egy jégdarab,
Úgy fogsz borulni lángba, mint a nagy
Fenyőfa, mit a villám gyujta meg.
Nem Isten mérte ránk, mit szenvedénk,
Azt tűrni szoktuk, s veszszük ostorul.
Rosz, átkozott zsarnok szerezte azt:
Ki kertedet vadonra pusztítá,
Mivel Rózsádat nem szakíthatá le.
Nem kért sokat: egy csókot; hisz mi az
Dózsa menyasszonyától. Érted-e?
Dózsa (felkiáltva). Ki volt az?
Barnabás. Hasztalan esengett.
Szelid szó nem győzött a lány szivén,
Ő tégedet várt híven fád alatt;
Megtudta ezt a nagy hatalmas úr,
S egy reggelen fádat kivágatá.
Ez a jávorfa kis története.
Dózsa (haraggal). Ki merte tenni azt?
Barnabás. Igen soká
Nem érhetett czélt a derék lovag.
Egy éjszaka kunyhód felgyujtatott;
Gonosz kezek cselekvék e merényt,
Kis házad a porig leége akkor.
Ez volt a kis kunyhó története.
Dózsa (elfojtott ingerültséggel). Tovább, tovább.
Barnabás. Anyád minden java
Elpusztula; jobbágyi tartozásit
Fizetni nem tudá, ezért magát
Fogatá el hatalmas kényura;
S azt mondta: hogy más áron nem leend
Szabad, mint hogyha érte Dózsa György
Menyasszonya siet könyörgeni.
(Vad, kérkedő daczczal.)

Ez, tudhatod, hogy nem történe meg!
Anyád ily áron élni nem kivánt;
És meg tudott ott halni tömlöczében.
Én láttam őt meghalva, György vitéz;
Ott voltam akkor is, midőn temették,
Rosz bőrre téve hurczolák ki őt,
Dúlt ősz haja a földön úsza ott,
És tisztes arcza porral lett tele.
Befordíták az árokfélbe ott,
Rút szolga-csőcselék kaczajja közt.
Hantot föléje én húztam kezemmel . . .
Ez volt anyád rövid története.

DÓZSA (kitörő dühvel kardját kirántva).
Ki volt ez ember? hányd ki rút nevét!
S addig legyek földön megátkozott,
Míg vérével e föld jól nem lakik.

BARNABÁS (hidegen).
S most Dózsa György, dugd vissza kardodat.
A név, mit tudni kivánsz: «Zápolya»
Erdélyország vajdája ő kegyelme.

DÓZSA. S én esküszöm, hogy nincs oly név a földön,
A mely előtt kardom hüvelybe rejtsem.
Nem «Zápolya!» és hogyha volna bár
Nem Erdélyben, de a pokolban vajda!

BARNABÁS (ingerlő hidegséggel).
Légy csendesen György, kis történet ez.
Megtörténik ez százszor száz helyen:
Ne is törődjél ezzel oly igen;
Te már nemes vagy: sarkantyút viselsz;
Negyven jobbágy-telket kapál; — te is
Tégy úgy, miként más a paraszttal:
Vedd el borát, buzáját, szép leányit,
És adj neki szitkot és ütleget.

DÓZSA. Ne szólj többet, ne szólj. Oh átkozott
A gondolat, mely most szivembe' kel,

RÓZSA. Oh ily haraggal hát reánk ne nézz;
Nincs semmi baj, hogy téged láthatunk.

DÓZSA. Jól mondtad ezt. A meddig Dózsa ér,
És Dózsa karja hosszú és veszélyes!
Odáig bizton jársz az ég alatt.
Légy nyugton jó leányka, csendesen.
Vezesd el őt jó Barna táboromba,
Szelíd öcsém ott sátort ád tinéktek;

Most sátort, majdan Dózsa-palotát;
Midőn büszkén fogtok tekinteni
Le arra, a ki most magasan áll
Fölöttetek. Szépen távozzatok.
György senkinek adósa nem marad:
Gyöngygyel, aranynyal fog fizetni ott,
Hol őt szerették; vassal és üszökkel,
A hol gyülölni oktaták. Eredj
Te jó leányka, Barna elvezet.

RÓZSA (sóhajtva Barnabáshoz).
Gyöngyről, aranyról szól ő énnekem;
Szivéről semmi szót. Kastélyt igért,
S keblén pihenni nem hagyott soká.

BARNABÁS (Rózsához). Kő a szíve. Ölelve oly hideg,
Csak ütve ád tüzet. (Sóhajtva.) Hajh, hogyha én
Volnék az, a ki Dózsa. (Lemondással.) Vad beszéd!
Bolond beszéd. Minek gondoltam ezt.

RÓZSA (Györgyhez). Jőjj nemsokára és ne hagyj magam.
Isten veled, Dózsa! Isten veled.

DÓZSA (egyedül). Isten, Isten! Te százszor említett,
Ezerszer elfeledt hatalmas Isten!
Hazánk védasszonya, mennybéli szűz!
S ti égnek minden boldogult lakói:
Szentek, dicsőült hullák itt a földben,
Kiknek poruk is fáj a sír alatt,
Ha e hazára nagy vész közelít,
Törüljétek ki lelkem mélyiből
Az átkos eszmét, a mi benne támadt,
Vérrel, sötét átokkal viselőst:
Hogy légyen az halottabb, mint a sír
Halottai, soha nem ébredő.
Ne hagyjátok bennem megérni azt,
E szörnycsodát, mely ha szivemben' megnő,
És egy gonosz perczben megszületik,
Oly rémület fog szállni a világra,
Miként ha a halál indulna meg
Helyet csinálni az élők között
Egy újabb nemzedéknek. Mentsen ég.
Mentsen meg Isten e rossz gondolattól.
(Letérdepel, kezét a földre teszi, mintha gyöngéden simogatná, engesztelné azt.)
Jó föld, örökkön élő jó anyám,
Szived dobog, a hol csak járok én.

Őrizzen Isten téged rosz kezemtől.
Szép zöld vetéssel hímezélek egykor:
Ne jőjjön el az átkos óra, melyben
Véres tagokkal véres kéz behint;
Ez óra el ne jőjjön rád soha.
Őrizzetek meg engem, égiek. (El.)

(Függöny legördül.)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

MÁSODIK FELVONÁS.

Terem a budai várban.

ELSŐ JELENÉS.

Perényi, Bornemisza, Szapolyai, Bárody, Korda, Viday, Ránki.

VIDAY. Te vajda, mit keres most Ránki itt?
SZAPOLYAI. Hát mit keresne mást, mint hivatalt?
Nem hallottad, mily áldomást ivott
A jó Laczkó fejére az elébb?
Ispán, viczispán, kályhaőriző,
Akármi lenne az, csak lenne már.
TÖBBIEK (nevetnek).
VIDAY (nevetve hátramegy, egy apródtól poharat véve el).
RÁNKI (visszajön). Te vajda, mit csinál itt most Viday?
SZAPOLYAI. Azt látod, hogyha van szemed: iszik.
Iszik, ha itt van, és ha otthon ül;
Napszámba járna inni, hogyha kéne.
De bár mindig iszik, azt mondhatom,
Hogy józanon még nem láttam soha.
MIND (nevetnek).
KORDA. Valjon Bárody itt van-e?
RÁNKI. Tehát
Nem ment el a törökre? Készüle.
SZAPOLYAI. Igen, ha a török helyébe jönne,
S kardját segítené kihúzni néki,
S nyakát odahelyezné zsámolyára,
S azt mondaná: itt van, vágd le, tiéd.
Akkor talán .... talán azt mondaná:
Barátom, holnap jőjj, ma rest vagyok.
BÁRODY (érkezik).
SZAPOLYAI. Ah, farkas a mesében: emlegettünk.
BÁRODY. Mi ördögöt beszélsz farkasról itt?
SZAPOLYAI. Vagy úgy? diák mese; nem ismered.
BÁRODY. Ugyan te vajda, mondd meg énnekem:
Miket beszélt veled oly hosszasan
László király? mind rám mutogatott.
SZAPOLYAI. Hát azt beszélte, hogy csizmája szűk,

Hogy búza, liszt oly méregdrága most;
Hogy a cselédet nem birja fizetni;
Hogy ő nem tudja, néked mint telik
Velenczei bársonyra, a mikor
Ő még daróczból sem vehet javát.

BÁRODY (csalatkozva). Úgy; én azt gondolám, hogy más beszélt.

SZAPOLYAI (bemegy a tánczterembe).

RÁNKI. Hiszed, hogy a királylyal azt beszélte?

BÁRODY. Dehogy hiszem. A jó öreg feszengett,
Mint a ki azt az áldott szót kutatja,
A mely egyszerre «igen» is, «nem» is.

KORDA. Csodálkozom, hogy Csáky Lóra most
Elég magas a vajda vágyinak.

RÁNKI. A hogy lehet, barátim. A király
Leányát a midőn négy év előtt
Megkérte, akkor azt mondák neki:
Hogy gyönge még; most meg nagyon erős már.
Igy Csáky Lóra is megjárja hát.

BORNEMISZA. Bajtárs urak, tudjátok jól van az,
Hogy egymást szóljuk és szapuljuk itt.
De ha lehet, leány, vagy hölgy nevét
Ne hozzuk e szép mulatság közé.

RÁNKI. Te Bornemisza, mért nem mégy te is
A tánczterembe?

BORNEMISZA. Mert van jó eszem.
Látom, hogy a ki innen távozik,
Arra mind sorba jár a rúd.

SZAPOLYAI. Helyet barátim! Ez sok ünnepély.
Egy napra kettő: két komédia!
Csináljatok helyet; héj, hó fiúk, (Apródokhoz).
Rakjátok a hölgyek számára e
Karszékeket félkörbe.

BÁRODY. Oh megállj.
Udvarnok itten én volnék talán.

SZAPOLYAI. Ugy holnapig sem mozdulnánk meg innen.

RÁNKI. Mi lesz? mi lesz itt? fáklyatáncz talán?

KORDA. Vagy csókolósdi?

VIDAY. Törpék párbaja?

SZAPOLYAI. Több annál és bolondabb. A király
Valahogy egy póétába esett.
Az fogja itt magát mutatni most.

RÁNKI. Mi ördög az? Csepűt fog enni itt?
S orra hegyén kardot tánczoltat-e?

SZAPOLYAI. Az tréfa volna: verseket szaval.
RÁNKI. Lóháton?
SZAPOLYAI. Nem; csak úgy gyalog.
RÁNKI. S miféle nyelven?
SZAPOLYAI. Hát csak magyarul.
RÁNKI. Nem ér az semmit; úgy mindenki tud.
Mondjon kozákot, belgát, kit nem értünk.
VIDAY. Lesz-e mellé zene?
SZAPOLYAI. Patvarba ne?
A csattogány dalához trombita,
Meg egy pohár bor is lesz; hogyha kell.
RÁNKI (szabadkozva). De én a verseket nagyon imádom:
Egyszer olvastam egyet, a mi szép volt;
De nem tudom, hogy hol volt és mi volt?
SZAPOLYAI. Álmodtad azt.
VIDAY. Bizonynyal mondhatom,
Az én apámnak volt egy oly diákja,
A ki reggeltől estig versekben beszélt.
A kútba halt szegény.
SZAPOLYAI. Félj hát a víztől.
Jön a király; urak tapsoljatok.

MÁSODIK JELENÉS.

Voltak. Király, Költő, Lóra, Udvarhölgyek.

KIRÁLY (költőhez). Fiú, te is viselsz-e koronát?
LÓRA. Saját országában ő is király.
KIRÁLY. Király? no úgy sajnálom hát szegényt.
Remélem, hogy hívek vazalljaid,
S nem alkalmatlanok, nem duzzogók?
LÓRA. Az ő vazalljai a szellemek.
KIRÁLY. A szellemek? no ez nincsen minálunk.
Hát jó fiu, miről tudsz énekelni?
Szelíd pásztor-dalokról vagy csatákról?
Virgil, Ovid vagy Flaccus mestered?
Látod, nekem mind jobban tetszik a
«Beatus ille» mint az «Aeneis»,
A «Tristium liber»-t nem állhatom ki;
Bolond Ovid ugyan mit sírt azon,
Hogy elhagyá az udvar nagy zaját?
Helyében én örültem volna még.
LÓRA. Engedd király a költőt önszivének,
Hadd zengje ő, mit ihletése mond.

KIRÁLY. Jól van! jól van!

SZAPOLYAI. Urak hallgassatok!
Uraknak szóltam, hölgyek is megértsék.

KÖLTŐ (kezében koboz, fején repkénykoszorú; fiatal arcz).
Négy vége van a világnak,
Négy ellene e hazának:
Egyik kivül, másik belül:
Ha egy pihen, másik kerül;
Haj! rontanak mindenfelül.
Az egyik a török harczos,
A másik az olasz parton.
Harmadik a lengyel szomszéd,
Negyedik itt benn szanaszét;
Hajh! ez a legrosszabb veszély!
Az egyiket majd levernők,
A másikat elterelnők,
A harmadik futva menne,
Ha a negyedik nem lenne;
Hajh! ha ez kibékülhetne!
Rosz ellenség török, tatár,
Lengyel, olasz erős csatán:
Mind nem győznek le tégedet;
Magyar nemzet, ten fegyvered —
Hajh! csak ez, mi elveszteget!

PERÉNYI. Nem jó dal ez barátom, mást regél,
Magyar nemzet dicső napjairó.

KÖLTŐ. Régi dal, régi dal, régi dicsőségről!
Fényes napnak ragyogása rózsafelhős égből.
Világverő Mátyás sírján még a virág zöldül...
A dicsőség hova tünt el a szép magyar földrül?
Fényben úszott az úri nép, bőségben a szolga,
Az utolsó parasztnak is öröm volt a dolga.
Igazságot a szegénynek, diadalt a hősnek,
A gyöngének oltalmazást, harczot az erősnek.
Örömmel jött a jó barát örömek házába,
Reszketve jött az ellenség siralom harczába;
Fejedelmek kezeiket nyujták szövetségre,
Ki meg dugta mindakettőt háta mögé félve.
Tudós urak tudományát aranynyal fizették,
Magyar nemzet virulását világnak hirdették;
Merre nap jár, merre hír jár, három tengerpartnál
Boldogabb nép, délczegebb nép nem volt a
magyarnál.

Világverő Mátyás sírján még a virág zöldül;
A dicsőség hova tünt el a szép magyar földrül?
Leáldozó nap sütése, alkonyodó égről:
Régi dal, régi dal, régi dicsőségről!

URAK (zugolódnak).

RÁNKI. Bolond ez?

VIDAY. Ez gubó.

KORDA. Badar beszédek.

SZAPOLYAI. Kedves barátom, ifjú hegedűs,
Egy jó tanácsot mondok én neked:
Ne üss dobot, hol tánczolni akarnak;
Hol két szerelmest látsz enyelgeni,
Kiséretül ne fújd a kürtöt ott.
Táborhelyen zengj harczokat, de nem
Vig dáridóban, és viszont
A harczmezőn ne emlegesd
A holdsugárt és tele poharat; —
Mindenhez válogass időt s helyet.

KORDA. Szép kis öcsém, én lássam most, mit érsz?
Ha énekelni méltó tárgyra vágysz,
Dalolj nekem szép kedvesem szeméről;
Annyit mondok, hogy kék az és szelíd.

RÁNKI. S nekem ha kedvemet keresni készülsz,
Ráró lovamról mondj egy éneket;
Fehér az, és sörénye rózsaszin;
Nincs olyan mén több; — lába mint a szél.

VIDAY. Bort énekelj nekem, bordalt fiu:
Piros a bor, és benne tűz lobog.

PERÉNYI. En meg azt mondom, hogy ne légy paraszt;
Vedd észre, hogy most László napja van.
En az vagyok, meg a király is az:
Köszöntőt régen kelle mondanod.

KÖLTŐ. Szolgálok nektek izléstek szerint. (Kordához.)
Neked dalt kedvesedről. (Ránkihoz.) Itt lovadról.
(Vidayhoz.) Borról neked. — Köszöntőt a királynak.
Legyetek én irántam elnézéssel!

Kékszemű leányka, szép fehér kezeddel
Micsoda himet varrsz?
«Kiütött a szent harcz;
Ottan küzdenek a jó magyar vitézek.
Kedvesemnek himzek,
Kötőt oldalára,

Karcsu derekára.
Mikor megérkezik győzelmes sereggel.»

Kékszemű leányka, kedvesed nem ott jár;
Nincsen a csatában,
Hősök táborában;
Vad török vezérnek nincs ki ellenálljon.
Ez a himzett bársony
Jut az ő fejére;
Czifra háremébe,
Oda fogsz te jutni hozzá rableánynak,
Ott fognak tartani — elkárhozott rabot; —
Adjon Isten nektek sok boldog névnapot!

Délczeg hófehér mén mit tombolsz magadban,
Sörényed mért habzik?
«Trombitaszó hangzik,
Oda indulunk a győzelmes csatába.»
Későn és hiába;
Golyók száguldanak,
Lefordul a lovag.
A mén gazdátlanul száguld az avarban,
S lábával levágott holttesteket tapod, . . .
Adjon Isten nektek sok boldog névnapot!

Mi csillog, mi villog abban a kehelyben,
Vitéz lovag, bátor?
«Tiszta, piros ó bor.»
Ne emeld ajkadhoz azt a piros kelyhet,
Nedvét ne izleljed!
Magyar nemzet vére
Van annak öblébe',
Foly az minden utczán, minden lakóhelyben,
Minden folyam hordja a vérrel tölt habot . . .
Adjon Isten nektek sok boldog névnapot!

Korda. Be durva ficzkó: korbácsot neki!
Viday. Egy szót sem értettem belőle én. —
Azt monta, hogy vizzel nem jó a bor?
Szapolyai. Adassatok száz aranyat neki,
Saját pénzemből. (Kordához.) Az ilyen bohócz
Közénk azért jön, hogy fizessük őt. —
Ne mondja, hogy ingyen siránkozott.

Lóra. Danáidért fogadd e kis füzért;
Virág virágért!
Bornemisza. És e kézszoritást —
Szivet szivért!
Költő. Aranyaid tartsd meg, kegyelmes úr;
Kutyát, lovat vehetni oly dijért;
Egy férfiszó s virágszál lelkesült
Delnő kezéből a költő jutalma,
Szellőt, mezőt ingyen adott az ég.
Király, sokáig élj és boldogul. (El.)
Király. Sokáig és hozzá még boldogul!
Ilyen bohót csak költő tud kivánni.
Tánczoljatok vitéz lovagjaim,
Én majd pihenni megyek. Engemet
Nem háborít jó kedvetek zaja;
Az én álmom se bántsa kedvetek! (El.)
Szapolyai (Lórához). E tréfa tőled jött szép úri hölgy?
Lóra. Tetszésedet talán nem is nyeré meg?
Nem jól dalolt a költő rólatok?
Ti főurak, országunk nagyjai,
Ti rólatok ha költő szólni készül:
Más nem lehet, mint hő magasztalás!
(Kitörve.) Hazánknak minden ajtaján dühödt
Ellenség zörget, és kiáltva hív:
«Hol a magyar nemesség sarjadéki?
Hol a nagyok, a hősök, a kiket
Csaták hevében szoktak emlegetni?»
(Fagyos gúnynyal.)
«Itten vagyunk; a táncz között keress
Gyöngyös ruhánk, és telve serlegünk;
Kardunk kivül rubin, és rozsda benn.»
(Szomorú szemrehányással.)
És addig ott a dicstermő mezőn
Egy pórfiú, egy jobbágy áll merészen;
S kezébe véve ország czimerét,
És rongyhadát állitva harczi rendbe,
Azt mondja büszkén harczos elleninknek:
«A régi hős magyar nép legjava
Előtted áll! vezére én vagyok!
Parasztok fővezére, Dózsa György
E perczben legjobb férfi a hazában.»
(Fájdalommal.) Oh jaj reánk, hogy ezt mondhatja ő!
Szégyen a czimer, melyet hordozunk!

A kardos kéz rajt' többé nem miénk.
A költő minket csak siratni tud;
Dicsőséget ha kiván zengeni,
Megy Dózsa Györgyhöz, pórhadak közé . . . .
. . . . Tánczoljatok hazám nemesei!
De tánczra véletek nemes leány
Indulni nem fog. Jól vigadjatok!

LÓRA, HÖLGYEK (mind elsietnek).

RÁNKI. Ez összeesküvés volt ellenünk!

BÁRODY. Nézd, nézd, hogy csípnek a galambok is!

BORNEMISZA. Keserű orvosság; használna bár.

SZAPOLYAI. Bajtárs urak! Bohóság az egész.
Rajongó gyermekek megbámulák
A festett sárkányt s arról álmodoznak.
Szép hölgyeinket megtérítem én;
S ha az bajuk, hogy Dózsa György vitézt
Különb lovagnak tartják, mint magunkat,
E bajból őket én kigyógyítom.

(Függöny lehull.)

VÁLTOZÁS.

Rákosi tábor, oldalt sátorok.

HARMADIK JELENÉS.

Ambrus, Dudók, Kecskés, Bagos, Barnabás, Rózsa.

Elegy nép, szedett-vedett fegyverrel.

AMBRUS. Ide, ide; ez itt a mi helyünk.
Balról feküsznek a mészárosok,
Hátuk megett a cserzők, és azontúl
Következnek a vargák: értitek?
DUDÓK (csizmadia.) Mit, hát a vargák hátul lesznek-e?
KECSKÉS (timár). S miért legelől a mészárosok?
AMBRUS. Mert ennek ez a legszebb rendje igy:
Mészáros fogja legelébb a bőrt,
Aztán kerül az a timár kezébe;
Utoljára jut hozzá varga. Igy
Természet rende szabta rangjainkat. —
Hogy a szabók középen álljanak,
Ez ismét legigazságosabb igy;
Mert mink ruházzuk fel a nemzetet.
Nálunk nélkül nem volna az egyéb,
Mint vad, daróczban járó csőcselék.
A külföld is miről ismer reánk:
Nem szép ruhánkról-e? és azt szabók
Készitik el: övék az első rang hát.
BARNABÁS. Hát a parasztok hol maradjanak?
AMBRUS (lenézéssel). Imitt-amott, ki hol helyet talál.
Itt nem parancsol senki, értitek?
Olyan világ lesz eztán, a mikor
Az ember még magának sem parancsol.
Nincs többet úr, azaz hogy, értitek,
Most mindnyájan urak vagyunk.
Én olyan úr, mint Drágfy, Zápolya,
És bármelyik nagy czímeres nemes.
Egyenlőség, ez a mi jelszavunk.
BAGOS. És osztozás, egyenlő osztozás.

KECSKÉS. Én már ki is szemeltem jó magamnak
A házat, melylyel majd szépen beérem.
DUDÓK. Nekem csak egy kis jószág kellene.
AMBRUS. Meglesz barátim: úr lesz mindenik.
Szabók, vargák, timárok ezután
Nem lesznek a világon; minden ember
Lesz földesúr; a ki csizmába' járni
Ohajt: varrjon maga sarut. Urak leszünk.
Én a Drugeth jószágát foglalom.
BAGOS. Nem, nem barátom, arra sorsozunk.
Majd a kinek jut.
DUDÓK. Hátha akkor aztán
Kend a magáét majd nagy hirtelen
Elvesztegette, akkor meg mi lesz?
AMBRUS (kis gondolkozással). Hát akkor újra osztozunk.
BARNABÁS. Lassan barátim; hát velünk mi lesz?
AMBRUS (furcsa büszkeséggel).
Barátim? még barátim! S hát ki vagy?
Hogy engemet barátodnak nevez'sz.
BARNABÁS. Látod: ember, miként te vagy.
Van két szemem, két lábam, két kezem;
És egyiket sem adnám a tiédért.
AMBRUS. Paraszt vagy! vad paraszt, mit kötsz belém?
Kirántom oldalamról ezt a rőföt,
S olyan dolmányt szabok a hátadon,
Hogy mind belül lesz rajt' a paszománt.
BARNABÁS. Hiszen csak az imént beszélted azt,
Hogy most mindnyájan egyenlők vagyunk.
Te olyan úr, mint Drágfy, Zápolya?
Miért ne volnék én olyan, miként te?
AMBRUS. Miért? Miért? Minő badar beszéd!
Én lehetek olyan, mint Zápolya:
Ez áll, ez jól van, ez természetes;
De egy paraszt, egy sült paraszt, miként te,
Hogy állhatna egy rangban énvelem?
BARNABÁS. Már én pedig úgy értelmeztem ezt,
S minthogy ti az urakkal osztozandtok,
Én rajtatok kezdem az osztozást.
Te foglald el Viday kastélyait:
Én majd beűlök a te sátorodba.
AMBRUS. De ezt ugyan ne tedd, sehonnai,
Vagy úgy nyomok képedhez egy tüzes
Vasallót, hogy legabba halsz bele!

Te nem tudod még, mit képes mívelni
Egy hős szabó, ha egyszer dühbe hozták?

BARNABÁS. No, no, foltot ne mess belőlem, jó vitéz;
Nem nékem kell e sátor, nem biz az.
Hanem tekintsd e lánykát, s tudjad azt:
Ez itten Dózsa György menyasszonya.
Számára engedd által sátorod.

AMBRUS. Ah ez egészen más; így nincs szavam.
Dózsával nem csak sátorom megosztom:
Jószágom, kastélyim övé lehetnek,
A mik még majdan lesznek ezután.
Barátim! hozzatok friss ágakat;
(Büszkén.) «Erdőnkből» bármennyi kitelhetik.
Diszítsétek fel e sátort velök.
Kegyelmes szép kisasszony, tisztelet!
Keztyűm nincs, hát kezem nem nyujthatom.
Vedd át e sátort, és kegyelmesen
Méltóztassál parancsolni velem.
S menyasszonyi ruhát ha varratandsz,
Ne másra bízd; én hadd végezzem azt.
Művészetem nem üzöm keresetből,
Csak szenvedély ez nálam és kegyosztás.
Nagy tiszteletből két őr álljon itt,
S a ki ezen megy, és szépségesen
Süveget nem emel, pofozza fel.
Menj sátorodba, nagyságos menyasszony.

(Rózsa el.)

(Barnabáshoz.) Hanem azért barátok nem vagyunk.
Hátrább paraszt! (Megtaszítja.)

BARNABÁS. Ne tréfálj, jó vitéz!
Kezem durva, nem igen szokhatott
Czirógatáshoz; hogyha rád teszem,
Bizony foltos lesz a ruhád alatt.

AMBRUS. Hallottad ezt, Bagos? Ez sérteget!
Ez tégedet sért: öklével dicsekszik. (Barnabáshoz.)
Hogy mersz te kérkedőleg így beszélni,
Midőn egy mészáros van itt jelen?

BARNABÁS. Már hadd legyen, én tőle sem hunyorgok.
Szilaj bikával szoktam küzdeni:
Ő csak szelíd ökörrel; azzal is
Csak úgy, ha kötve van.

AMBRUS (Bagoshoz). Hallottad ezt?
Tűz és vihar, ezt el ne tűrjük ám.

BAGOS. Megállj, paraszt. Ezt el sem is viszed.
Csak addig állj, míg mentém levetem,
Csak el ne fuss. Adjátok azt a taglót.
BARNABÁS. Hanyad magaddal készülsz ellenem?
Mert így egyesben akár el se kezd.
BAGOS. Sok lészek én neked félkézzel is;
S majd megtanítlak, hogy kell szántani
Orrod hegyével?

NEGYEDIK JELENÉS.

Elébbiek, Lőrincz.

LŐRINCZ. Minő lárma ez?
Ej, ejnye, szedte vette rosz fiak,
Hát egymást jöttetek leverni ti?
Az a ti dolgotok? Ez-e a rend?
Istentől elrugaszkodott nép.
Látjátok ezt e nagy botot kezemben?
Úgy elpáhollak egybe, mindakettőt,
Hogy egymásért fogtok könyörgeni.
Mindjárt egymásnak kezet adjatok:
Úgy, szépen; kend is jó vitéz, Bagos,
Te is fiam, gulyás, hogy nőjj nagyot.
No már most aztán mukkanás se légyen;
Már látom, hogy beszélni kell megint
E renyhe népnek, és erkölcseit
Jól rendbeszednem. Hol van a kathedra?
BAGOS (egy hordót hengerit elé). Itt van, Lőrincz, itt van; állj fel reá.
LŐRINCZ. Emeljetek fel. Nem szakad be ez?
Tudjátok, hogy toporzékolni szoktam,
Mikor elővesz a nagy indulat.
Adjátok fel a botomat. No hát
Hallgassatok. Beszélni nem szabad.
Ki állni nem szeret, leülhet.
Te ficzkó ott a dombon, majd adok
Röhögni; ha még egyszer rajta kaplak,
Vágom fejedhez ezt a bibliát,
Hogy megdicsőülsz tőle ízibe.
Hát te pimasz: föltett kalappal állsz?
Majd leveszed azt a rosz tökfedélt!
Csitt! hogyha mondom. Így szól az irás:
Éjjel-nappal harczolni kell nekünk
Mi legnagyobb ellenségünk ellen.

Tehát világos, hogy harczolni kell.
Itt meg van irva: hát a háború
Szükséges egy dolog. A háború,
Mi légyen hát a háború? Te birka:
Látom szemedből, hogy azt kérdezed.
A háború egy szép lakodalom,
A hol nem az mulat, ki tánczol; ám-
De a ki húzza; és nem az búsul,
Ki tölt; hanem az, a ki azt megiszsza.
A konyhán akkor egy-egy város ég;
Fazék az ágyú, gombócz a golyó.
Csóváld fejed, csak csóváld, vén bolond.
Talán azért, hogy ágyúnk nincs nekünk?
Minek nekünk: jobb annál még a bot.
Ágyút ha egyszer elsüték, üres:
A bot mindétig töltve van; ha nem
Hiszed, majd mingyárt megtanítalak.
Nincs olyan fegyver, mint a bot, sehol;
Ez nem törik, nem tompul és nem ád
Csütörtököt. Ennek nem baj az is,
Ha lapjával, ha élivel talált.
Ezzel nem kell tanulni a vívást.
Ha elveszted, az erdőn másikat lelsz;
Azért a bot mindenfölött való.
Más kérdés az, és ez már fontosabb:
Ki hát az a mi legfőbb ellenünk,
A ki miatt legyen bot s háború?
Első nagy ellenünk nekünk: találd ki,
Te félszemű, te! Hogy bámul a számba!
Első nagy ellenünk nekünk az ördög.
Nos, mit kell mondani? «Őrizzen Isten!»
Az ördög nekünk fő-fő ellenünk;
De messze van: pokolban ő lakik;
Tehát ezt bottal még sem érjük el.
Jobb is ha ezzel nem sokat vitázunk.
A második nagy ellenünk nekünk,
Mondd rá timár: «a rosz pogány török».
Biz a török. Ez is de messze van.
Nincs oly tarisznya a kerek világon,
A melyből el ne fogyna só, kenyér,
A míg innen odáig elczepelnők:
Ennek is jobb hát békét hagyni ott.
A harmadik fő ellenünk nekünk:

De már ezt senkitől se kérdem ám:
«Az úrirend!» Úgy van; csak ők azok;
Ez a mi fő-fő ellenünk a földön.
Török, tatár csak egyszer pusztít el;
Ez minden évben újra kezdi azt.
Ki hát a mi legroszabb ellenünk?

BAGOS. A főurak! Lőrincz jól mondja! Úgy van.

ÖTÖDIK JELENÉS.

Elébbiek, Szapolyai, Ránki, Korda, Bárody, Viday.

SZAPOLYAI. Halljátok ezt, urak? nem viszket-e
Egy kissé itt a nyakatok körül?
Ez jól beszél; derék, nyiltszivű ember.

LŐRINCZ. Bornyúk! Ti szarvas állatok! Igavonó
Marhák! Hát mért beszélek én?
Új dolgokat beszélek én tinéktek,
A mit most hallottok először itt?
Tanítani kell arra titeket:
Hol fáj, mi fáj? Jól van: pihenjetek;
Nem is azért csődültetek ide,
Hogy rajtatok segítsen valaki,
Hanem hogy ez a sok mihaszna nép
Hadd fogyjon egyszer. Jól van, gyermekim;
Amott egy boglya széna, essetek
Neki, in nomine Domini és
Egyétek azt meg lelki üdvötökre.
Én hogyha volnék ló, miként ti vagytok,
Mikor nekem fújják a trombitát,
Elsőben is azt törném össze, a
Ki hátamon ül.

SZAPOLYAI (előlép). Ez dicső tanítás.
Halljuk tovább csak, prédikálj odább.
Hát mi vagyunk mi? Ellenség, ugy-e?
Nyúzók, sarczoltatók, pogányok?
Kiket megölni istenes dolog?
Pusztulj le onnan, szájas vén bolond,
Ki lármát ütsz, hogy tőled féljenek.
Egy óra mulva meg ne lássalak
Itt Pest határán; mert olyan igaz,
Hogy hátadon viszed a tizparancsot,
Mint az, hogy a korbács nem hízeleg.

LŐRINCZ (leszáll). Jaj, csak ez a bot volna rövidebb.

De félek, hogy egyet ütök reá,
És szörnyet hal legott.

SZAPOLYAI. S ti léha, rusnya csőcselék hadak,
Szedett-vedett csavargó naplopók!
Kiknek nagy becsület leendne a bitófa;
Ország szemetje, embersöpredék:
Majd mondok én tanítást most tinéktek.

AMBRUS (Bagoshoz). Jujh! Hogyha nékem mondta volna ezt.

BAGOS. Pedig aligha nem értett közé.

AMBRUS. Oh nem; csak a parasztoknak beszélt.
Ki értett volna csőcselék alatt?

SZAPOLYAI. Régóta hallom drága híretek,
Ti esztelen csoport, kik megszökétek
Ekétek mellől, unva a szokott
Munkát viselni, s mint egy csorda farkas
Holmi bitang diákok, mesterek,
Kontár szabók, bukott mészárosok
Vezérletében szertekóboroltok;
Koldulva és rabolva, hol nem adnak,
S megméritek az országot, hány lépés?
Úgy osztogatjátok fel azt, s megteszitek
Egymást királynak, nádornak, főispánnak;
S azon ürügy alatt, hogy háború lesz,
Viseltek háborút békében élő
Gazdák és telkes birtokosok ellen. . . .
Nem voltak-e vitézlő rendei
Mindig e honnak, a kik harczolának,
A míg ti otthon nyugton ültetek?
S nemes vérükkel öntözék a földet,
Hogy számotokra jó kövér legyen?
Nem tudnak-e a karddal bánni többé
Itt e hazában, hogy ti csőcselék
Ásókkal és gereblyenyéllel
Terítsétek be a csatamezőt?
S míg eddig büszke fénynyel és erővel
Lépett e hon az ellenség szemébe:
Mostan piszokkal s szennye bűzivel
Akarja-e azt megriasztani?
Ha oly nagyon nem útálnék magam
Hozzátok érni bármi szin alatt,
Szétkergetnélek innen még ma én.
De fegyverem nem szennyezem be azzal.

Vadkanra kopját, botot a kutyának!
A ki nem érti, szóljon fel reá.

BARNABÁS. Én szólok, jó uram.

SZAPOLYAI. Mi vagy te itt?

BARNABÁS. Paraszt, miként a többi. Csőcselék.
Nem hadnagy és irástudó; csak egy
Szegény paraszt, ki számot szaporit.
Minket nem éhség, rablásvágy üzött.
E rongy, mi rajtunk van, magunk szövése.
Minket szent szózat híva küzdeni
A jó hazáért; s bár a hol neked
Várad van, ott mi csak kunyhót birunk:
Azért engedd, hogy mink is hadd szeressük
E jó hazát, mely most olyan beteg.
Mi szenvedése van? te jól tudod;
Tudjuk mi is, nem szükség mondani.
A véres kardot, a véres keresztet
Láttuk meghordani mezőinken,
Es hallók a segély nagy szózatát:
«Fegyverre minden, a ki még magyar!
Mert itt az óra, melyben elveszünk.»
Mi elhagyók szülötte lakhelyünket;
Gyom, dudva nőhet tarlóink felett,
Nekünk csak a csatamező helyünk.
Nem lesz belőlünk pompás, szép sereg,
Mert a mi fényes, nem kerül közénk;
De ellenségnek jó akármi seb.
Dicső Hunyad s a hős János barát
Ily csőcselékkel vítta győzedelmét
Nándor falánál; ásó és gereblye
Hagyott legvéresebb nyomot az ellenen;
A míg vitézlő rendek, úrfiak
Nyugton és nyugtalan honn ültenek.
Azért ha, fényes drága főurak,
Szégyenletek velünk a harczba jönni,
Maradjatok honn és vigadjatok:
De a szegényt ne csúfoljátok érte,
Ha jó honáért halni harczba megy.

SZAPOLYAI. Szolgáimmal vitázni nem szokásom.
Ha jól tudom, te jobbágyom valál,
Gulyáim őrizéd, és megszökél.
Emlékezem két öklelő szemedre;
Vad, hajthatatlan ficzkó voltál mindig.

Olyan pofa, a mit csak látni kell,
Hogy a pofoncsapás eszünkbe jusson.
Felelni néked nem sokat fogok;
Otthon a bot, majd megfelel, ha tetszik.
Szöktél magad, s egy lányt elszöktetél;
Kóbor, csalárd vagy. Visszaküldelek.

BARNABÁS. Engem, nagy úr?

SZAPOLYAI. Téged s e jó leányt!
E drága szűzet, a ki egymagában
Egy férfival két országot bekószál,
A szép nebántsvirág.

BARNABÁS. Kegyelmes úr!
E lányról rosz igét többet ne mondj.
Beszélhetsz hozzám, a mi tetszik; ámde
Mit rája mondasz, minden ige tőr.

SZAPOLYAI. Mit? még a szó is fáj-e?
Hát még a korbács! Lóhoz kötve fogtok
Erdélyig verve vándorolni. S mindazok,
Kik elhagyák hűtlen' gazdáikat,
Levágott orral és fülekkel
Űzetnek vissza puszta falvaikba.
Ezt mondom én! És ezt én megteszem.
Hol van a lány? Felelj: hol van a lyány?

BARNABÁS. A hol holttestemet elesni látod,
Ottan keresd.

SZAPOLYAI. Te ellenállni mersz?

BARNABÁS. Ha mersz te egy csoport kalandos úrral
Dózsának összes serge közepében
Egy védtelen leányzót elrabolni:
Úgy én merek, egyedül egymagamban
Mindnyájatoknak ellenállni itt.

BAGOS. Halljátok-e: ez helyre egy kölyök!

LŐRINCZ. Ne hagyjuk ám magunkat meggyalázni.

TÖBBEN. Nem, nem bizony. Hátrább az úrfiakkal.

SZAPOLYAI. Tágulj előlem, hitvány rongycsapat!
Vagy megtanítlak, ha még nem tudod,
Hogy harczban is száz pórt ér egy nemes.
Helyt adjatok.

HATODIK JELENÉS.

Elébbiek, Dózsa.

DÓZSA. Megálljatok urak.
SZAPOLYAI. Ki vagy? Nem látlak. Félre térj előlem.
DÓZSA. Urad vagyok, e téren, melyen állsz,
SZAPOLYAI. Megőrültél! Te énnekem uram?
DÓZSA. E tábor az enyim: ki benne van,
Az én alattvalóm, és engemet
Urának ismer.
MIND. Éljen Dózsa György!
LŐRINCZ. Itt Dózsa György az úr, és senki más.
DÓZSA. És most kegyelmes úr, ha szándokod
Nincs szót fogadni e helyen,
Eredj e tábor korláti közül:
Mig benne jársz, fölötted áll kezem.
SZAPOLYAI. A düh epével önti el szivem!
Ugattak-e kutyák a holdra így,
Mint ez reám? Peczérek! Ott ama
Sátorban egy parasztnő rejtve ül.
Füzzétek szijra, és kössétek őt
A legvadabb szilaj mén kengyeléhez.
Ki védi őt, az társa is legyen!
En mondtam azt, erdélyi vajda én!
DÓZSA (hidegen, határozottan). Ki e helyen más szóra mocczanik,
Mint az enyimre, az sírjába lép.
RÁNKI. Vajda, ne hozd törésre az ügyet.
SZAPOLYAI. Hallgass, ha gyáva vagy, és menj tova.
Még Zápolya remegni nem tanult.
(Dózsához.) Állj hát elém, te durva sárdarab,
Te felpalástozott otromba tuskó;
Te pántlikás pünkösdi vad tulok,
A ki mogorva vad pofáddal
Ijeszgeted a gyávák seregét:
Ki tett e földön téged ily nagy úrrá?
DÓZSA. Az, a kié a föld, az Isten!
SZAPOLYAI. Vakmerő!
Nevét ki engedé becsmérlened?
DÓZSA. Király kezéből vettem rendjeim.
Isten nevével adták át kezembe
A szentelt zászlót.
SZAPOLYAI. Lóvá tett bolond!

A mit veled játék és tréfaság
Kedvéért elkövettek nagy bohóul,
Te azt mind egyig komolyan vevéd.
Nevettetésül voltál ott csupán;
Komédiát játszottál, s vége van.

Dózsa (magában). Békének áldott angyali, hideg
Lehelletekkel hűtsétek szivem.
A tördöfést, kigyómarást
Ne érezzem belül. (Szapolyaihoz.) Kegyelmes úr,
Hadd légyen az egész komédia.
Nevem ne légyen hát nemes. Fejem
Ne légyen áldva felkenő kezektől.
De a mi szent, te is szentnek találd azt;
Ezen kereszt itt keblemen a jel,
Mely azt mondja, hogy ezt tisztelni kell.

Szapolyai. Meg van csúfolva kebleden e jel,
S tisztább helyen lesz, hogyha porha hull.

(Dühösen leszakítja Dózsa kebléről a keresztet s leveti a földre.)

Dózsa. Most hagyjatok el hát jó angyalok!

(Dühvel Szapolyaira rohan.)

Főurak. (Szapolyai elé vetik magukat).

Szapolyai (kardot ránt). Kardot barátim, kardot a veszettnek.
Nem fegyver a kasza. A merre tetszik,
Keresztül vágom egy szál karddal én
E csőcseléken itt magam, miként
A gyermek a parajbozóton. Törjetek
Utat jó méneinkhez. Héj, Ránki! ne félj;
Egy kard száz ásó ellen! Én utánam.

Parasztok (nagy zajgással kiűzik őket, utánuk rohannak).

Rózsa (a sátorból kifut). Én Istenem, minő zaj támadt itt?

Barnabás. Ne félj; én állok itt és őrködöm.

Rózsa. Oh Barna, szólj, mi ez?

Barnabás. Húnyd be szemed, hogy meg ne lásd, mi ez?

Rózsa. Dózsa szavát hallom.

Barnabás. Nem Dózsa az.
A bőszült mennydörgésnek hangja az.

Rózsa. Ő most veszélyben van.

Barnabás. Ő benne a veszély!
Jaj, százszoros jaj minden lábnyoma.

Dózsa (visszajön, lihegve, nem lát, nem hall, arcza dúlt).

Rózsa. György!

Barnabás. Dózsa!

Dózsa (magában). Mégis megtaláltam őt.

Barnabás. György, hát te így harczolsz: fegyvertelen?
Dózsa (föleszmél, összeszorított öklét mutatja).
Adtam neki arczára egy ütést.
Barnabás. Kardodról elfelejtkezél egészen.
Dózsa. Nem karddal; puszta kézzel.
Rózsa (odamegy, átöleli). György, szivem.
Mi félelem arczodra nézni most.
Dózsa. Csak puszta kézzel; oh mi jól esett.
Rózsa. Hallgass reám; oh lágyuljon szived.
Dózsa. Azt! üszköt és halált nekik. Ássatok
Minden folyóhoz egy nagy sírt nekik,
Mélyet, hosszút és széleset . . .
Rózsa. Óh Dózsa! én
Féltemben meghalok.
Dózsa. És Dózsa azt
Színültig fogja hullákkal temetni!
Omoljon össze minden, a mi volt,
Mert vétkes még a kő is egytül egyig,
A mely társa fejére tétetett!
És átkozott minden fű és fa itt,
A mely nagyobb a többinél!
Kardot, tüzet ragadj, bőszült sereg,
Segíts nekem csinálni pusztaságot,
Oly pusztaságot, melynek képe nincs:
S aztán feküdjünk le s haljunk meg ott!
(Kardot rántva a künn hangzó csatazajba rohan.)

(Függöny legördül.)

HARMADIK FELVONÁS.

Más tábor.

ELSŐ JELENÉS.

Barnabás, Rózsa, Dudók, Jósnő. Később Dózsa.

Dudók. Nézz a tenyerembe, vágj a kenyerembe, borzas boszorka beszélj. Mit látsz tenyeremből?

Jósnő. Azt látom, hogy csizmadia vagy.

Dudók. Hazudsz; átpártolt nemes ember vagyok.

Jósnő. Tudom, láttam a czímeredet Miskolczon: a kapu fölött lengette a szél, két oroszlán tart egy piros sarut.

Dudók. Jövendőt mondj!

Jósnő. Oly emberekre, mint te, nincs gondja a sorsnak. Elélsz holtig.

Barnabás. Mondj nekem jó néne egy jó szót, meg e lánykának itten, a ki testvérem.

Jósnő. Szivesen fiam, jó szóért jó szót. (Tenyereiket kezébe veszi.) Ez a leányka nem testvéred.

Barnabás. Hogy tudod?

Jósnő. Testvér nem áll előtted szemlesütve. (Barnához.)
Te egy leányt szeretsz, s az tégedet nem (Rózsához.)
Te egy férfit szeretsz, s az tégedet nem.
Vőlegény fogsz lenni nemsokára.
Menyasszony fogsz lenni nemsokára.
Már vetve a menyegzői ágy;
Ti boldog emberek vagytok mindaketten rövid idő alatt.

Barnabás. Nem értem én ezt.

Rózsa. Oh én sem.

Barnabás. Dózsa jön.

Jósnő. Köszöntelek jó Dózsa György király.

Dózsa. Mi czímmel gúnyolsz engemet, anyóka?

Jósnő. Ezt homlokodról olvasám le én.

Dózsa. Hazudni szoktál? Abbul élsz?

Jósnő. Keresgetek s találgatok.

Dózsa. De mit?

Jósnő. Jövendők titkait. Nyujtsad kezed.

Dózsa. Találd ki azt, mi benne van?
Jósnő. Egy vékony szál szalag.
Dózsa. Helyes.
Minő szinü?
Jósnő. Piros, ezüst csíkos.
Dózsa. Te ördögökkel czimborálsz: ez az.
Barnabás. Nem ördögöt, de embert ismer ez.
Rózsa. Oh Barna, mit jelenthet e szalag?
Barnabás. Ama fogolynő sátorából ott
Midőn kijött, hajékességiből
Egy szál szalag kihullt. Ez a banya
Látta csupán és én, és Dózsa azt.
Rózsa. Oh Barna, e szalag úgy fáj nekem.
Barnabás. Hogy függne rajta!
Rózsa. Ki?
Barnabás. Nem szóltam én.
Jósnő (sejtelmes hangon, Dózsa tenyerét nézve).
Jó Dózsa György, nemsoká
Jutsz a trónra, melyre vágysz.
Homlokodon fogsz viselni
Fénysugáros koronát!
Egy ellentől félj csupán:
A ki a bort meg nem issza.
Dózsa. Sokat kivánsz e szép mondásokért?
Jósnő. Csak e szalagcsát.
Dózsa. Kérj egy kád ezüstöt,
Azt ennél könnyebben megkaphatod.
Rózsa. Oh Barna, mint fáj nékem e szalag.

Jósnő. A mit adtam, az semmi. Te adj érte semmit. Semmit a semmiért. Jól jártunk vele mindaketten. Én meg nem élek tőle, te meg nem halsz tőle. Én nem gondolok rá, te se gondolj reá. Kerülök, fordulok, ott legyek a hol akarok. (El.)

Dózsa. Bolond nő; ám bolondabb, a ki kérd
Tőle okos szót; és a legbolondabb
Ki tartogatja azt. Leánykám, Rózsa lánykám,
Miért oly halvány arczodon a rózsa?
Rózsa. Megőrte féreg, nap ledúlta azt.
Dózsa. Harmat vidítsa fel. Jó szolgám, Barnabás,
Gondját viseld e gyönge szép virágnak.
Tudod, reád bizám és számba kérem.
Te nem tudod virág orvoslatát?
Barnabás. Oh György, mit én tudok, az rosz neked.

Dózsa. Magadhoz hajtád lánykám jó szivét.
Nos gyermekem, te Györgyhöz hűtelen vagy,
Jobb szive van Barnának, úgy-e bár?
Tudom, tudom, ő jobb, mint én vagyok,
S méltóbb reá, hogy nő szeresse őt.
Én nem vádollak téged semmivel.

Rózsa (sirva el).

Barnabás. György! úgy szeretnék egyet; oly nagyon
Szeretném ezt a kést szivedbe ütni.

Dózsa. Miért is nem teszed? Jó eszme az.

Barnabás. Engem nevez'sz kegyetlen gyilkolónak?
Pedig kegyetlenebb vagy százszor is.
Én öltem száz halál nemével ellenséget,
Gyönyörködém a kínzott jajgatásán:
De ellenem volt; harczban fogtam el.
Te tépsz szivet, mely oly híven szeret;
Gázolsz virágot, mely neked virult,
S rálépsz a könyre, mely érted kihullt.
Kegyetlenebb vagy nálam Dózsa György.

Lőrincz. Uram, vezér, a népség szomjazik;
Bort már ivott, most vért szomjuhozik.
Meleg csatánk volt, annyi diadalra
Kell inni egyet. Töltsd a serleget.

Dózsa. Ki vért kiván, ott a Maros neki:
Áradt a vértől az. Igyék belőle.

Lőrincz. Uram, vezér. Eb bánt halottakat
S rosz réti farkas; ám nemes vadak:
A medve, arszlán élő húst szeret.
Száz hetven úr esett foglyul kezünkbe.
Zászlós urak, kalandos bajnokok,
Delnők, nagyságos úri asszonyok.
Az asszonyok hadd éljenek miattunk;
A férfiak sorsát csak bízd reám.
Ördög legyek és sánta, hogyha egy
Szememre fogja vetni, hogy olyan
Halállal múlt ki, a minőt
Már láta egyszer.

Dózsa. Lőrincz diák! Bohó Lőrincz diák;
Ma bőjtölünk, ma nincsen húsevő nap.
Eredj, hirdesd ki ezt. Távozzatok.

Lőrincz. Lágyulni kezd a kő, öcsém.

Barnabás. Megesik az.

Mézes beszéd, meleg köny, szemsugár
Sok márványt tettek már olvadt viasszá.
LŐRINCZ. Mit tudsz? beszélj.
BARNABÁS. Lesz még idő reá.

MÁSODIK JELENÉS.

Dózsa. Később Csáky Lóra.

DÓZSA. Ez a nő engem megbűvölve tart;
Csak egy szalag, és mily erős kötél.
De én is fogva tartom őt. Gyönyör
Lesz nékem őt remegve látni itt,
Halványan, köny szemében, térdepelve —
A porban — és onnan emelni fel. (Lóra jő.)
Hivattalak.
LÓRA. Nem. — Jönni kényszerítél.
DÓZSA. Tudod nevem?
LÓRA. Vész, pusztulás neved.
DÓZSA. Egykor hallád nevem és láthatál.
LÓRA. Feledni szoktam, a mit gyülölök.
DÓZSA. S engem gyülölsz?
LÓRA. Téged feledtelek.
DÓZSA (vad daczczal). Nem írtam volna még nevem elég
Mélyen a rettegő szivek hártyáira?
Gúnyolt fejem emeltem a magasba;
Nyilt ütközetben nyertem diadalt,
Zászlós vitézek táborát letörve,
És eltiporva tornyos várakat:
Nem Dózsa György tevé-e azt?
LÓRA. Isten csapása voltál bűneinkért,
Mint jég, vagy árvíz, kártékony vihar.
DÓZSA. Ki tudja, nincs-e szíve a viharnak,
Midőn végig tarolja a mezőt,
S lefekteti hímes virágait?
Nem érez és nem fáj-e az neki?
Ki tudja azt?
LÓRA. S ki kérdi tőle meg?
DÓZSA. Ha volna hang, olyan mint a tiéd,
Felelne rá; ha volna oly tekintet,
Mint arczodé, megszünne tőle zúgni.
LÓRA. S felelne arra, mért szór mennykövet
A legmagasb tetőkre? És midőn
Áldó esőt vár tőle a vidék,

Miért borítja átkos jégesővel?
Miért örül a jajgatás zajának,
És vérbetűket mért ír lapjainkra?

DÓZSA. Felelni fog. Én ember nem vagyok.
Egy eszme csak; ki élt és élni fog,
Míg nem születtem, és ha meghalok.
Egy százados kesergő bántalom
Az én nevem, mely milliókban él.
Oly milliókban, kikre még soha
Nem gondolátok: élnek, halnak ők.
Nyomorban élnek, elfeledve halnak,
És mégis azt mondják, hogy nemzet az.
Nem nemzet az; egy nagy fájó tetem,
Melynek minden íze megszenvedett
Fejének roszaságaért.
Mit tettem én? Kionték rosz, hideg vért;
Adék helyette jobbat, meleget.
Lefekteték tán ezreket? Helyettük
Feltámaszték új milliókat én.
Hibám-e, hogy ez a rosz épület
Az első rázkódásra összehull?
De e romot én építem fel újra.

LÓRA. A hóhér egyszer azt álmodta, hogy
Ő volt a biró.

DÓZSA. Rám felelted ezt?

LÓRA. Te csak rombolni tudsz, alkotni nem.
Te nem szeretsz senkit, te csak gyülölsz.
Te nem királynak, csak bakónak jöttél.
Végezd, mire a rosz sors külde el;
Előtted a ki áll, nem gyáva nő,
Nemes családnak büszke vére az:
Ki nem fél tőled, a mikor dühöngsz,
S midőn mosolygasz, akkor meg se lát.

DÓZSA. A mit kimondál, emlékezz reá;
Láttál előtted, mint szelíd rabot:
Most látni fogsz, mint rabjaim urát.

(Int Dudóknak.)

Hozzátok a főurakat elém.

HARMADIK JELENÉS.

Elébbiek. Bornemisza, Ránki, Korda, Bárody.

(Nemes urak fegyvertelenül: kisérve Barnabás, Dudók, Bagos és Lőrincz s fegyveres pórok által.)

DÓZSA. Oh hölgy, nem érzed-e: mi óra ez?
LÓRA. Halál-órának híják, jól tudom.
DÓZSA. Van-e kivánatod ily pillanatban?
Kivánat, a mit ily órára szoktunk
Fentartani? Most mondd azt, itt a percz.
LÓRA. Kivánom, engedj köztük állani,
Kiket halálra küldesz e napon.
Oly ellened, miként én, nincs sehol:
Tanuld meg, mint tud halni a nemes.
DÓZSA (sokáig végig néz a foglyokon).
Rongyokra tépett bibor és selyem!
Ti félelem halvány lidérczei:
Milyen fehérek arczitok?
LÓRA. Nagy ég,
Adj arczaiknak bátorsági pírt!
DÓZSA. Hová lett arczotoknak büszkesége?
Hol Ránki, Korda, Bárody, Viday?
Nincs szem, a mely szemembe nézni merne!
BORNEMISZA. Tekints reám és megtaláltad azt!
DÓZSA. Végső te légy hát, a ki társaid
Sorsát merészen végig nézheted. (Ránkihoz)
Ah ifjú Ránki, így találkozunk?
Te azt igérted, hogyha bőrömet
Megkaphatod, kitömve szállítasz
Majd fel Budára. Jóra oktatál.
LÓRA. Isten! te adj neki erős szivet.
DÓZSA (Kordához). Korda Fülöp, emlékezel reá:
Három farsangon azzal vigadál,
Hogy a midőn az ifjú párokat
Esketni vitték templom ajtajához,
A szép arákat onnan fogtad el?
A vőlegények most is élnek ám,
S neked menyasszonyod van Váradon,
Ki érted váltságot hozott ide.
LÓRA. Kegyelmes Isten, oltalmazd a gyöngét!
DÓZSA. (Bárodyhoz). Bárody Pál! Bár arczod nem veres,
S hajad megőszüle egy éjszakán,

Van a ki arra jól emlékezik:
Rabló valál benn, és künn áruló.
Rovásón állnak nálam bűneid.

LÓRA. Isten, te légy kegyes birája néki.

DÓZSA. S ti mind vitézlett hajdan főurak,
Kik engem egykor földig gázolátok,
Engem s a népet, melyből származám.
Találtok-e egy hangot védelemre?
Midőn a koczka ugy fordult velünk,
Hogy a vadakból támadt a vadász!

LÓRA. Nagy Istenem!
Adj ő nekik erős, bátor szivet,
Hogy haljanak igaz hősök gyanánt;
S ne hagyd a pornak azt, mit égből adtál.

DÓZSA (Bornemiszához). S te ifju bajnok, a ki arra intél,
Hogy rosz e föld nekem: ne lépjek arra,
Im lásd, te roszabb földet is kerestél;
Mert leggonoszabb föld: a sírhalom.

BORNEMISZA. Alatta is jobb por vagyok, miként
Te lészsz fölötte.

LÓRA. Hála néked ég!

DÓZSA (a pórokra mutat). Nézzétek itt a véres képeket!
Ezen szemekben, a mik rátok néznek,
Nincs annyi irgalom, mint egy fűszál.
A kínhalálnak minden ördöge
El van bocsátva pokla mélyiből,
S eltorzult ember-arczczal áll körűlünk;
Csak egy rövid hang, a mi köztetek
S a sír között áll. (Hátraszól). Rajta kürtösök,
Verjétek a dobot, a síp recsegjen!
György mond ítéletet a főurakra. (Kürt és dobhang.)
Vétettetek én ellenem sokat.
A nép ellen még többet; és való,
Hogy annyit senkinek, mint e hazának . . .
. . . Mit vétkezétek e hon ellen, azt
Majd számon kérik késő századok.
Mit vétkezétek embertársitok
Ellen, azért végezzen Isten ott!
Azért, mit ellenem tevétek: Dózsa György
Kegyelmet ád és útnak elbocsát.

LÓRA (ki lelkendezve hallgatá szavait, meglepetve).
Ah, György!

Dózsa (Lórához). Imádkozál-e éltükért?
Ha azt tevéd, az ég meghallgatott.
Barnabás (elégületlenül).
Őrjöngsz-e György? A kést útnak bocsátod.
Dózsa. Egy föltétel alatt adok kegyelmet,
Ha ti, kiket nekem adott a sors,
Esküsztök arra, hogy mig tart e harcz,
Mi ellenünk fegyvert nem fogtok ujra.
Főurak. Fogadjuk! Esküszünk.
Bornemisza (merészen előlép). Nem esküszöm!
Engem válaszsz a többiektől el,
És küldj halálra: én nem esküszöm.
Nem esküszöm, mert jó vitéz valék
Mind e napig, és undok gyávasággal
Ez éltermet be nem mocskolhatom
Nem esküszöm: mert ilyen esküért
Megérdemelném, hogy ős czímerem
Bakó szakítsa ketté; és nem esküszöm:
Mert nem lehet, hogy a mikor hazám
Szivében ellenség dúl, a minő te vagy,
Én veszteg üljek; — harczolok veled,
Ha elbocsátasz, ujra; — harczolok
A míg le nem vagy győzve, s a vihar,
Mit felkavartál, el nem csillapult.
Ezt mondom én. Hallád. Vitess halálra!
Lóra (csókot vet felé magasztosultan).
Dózsa (magában). Küzdesz velem: de meg nem szégyenítesz.
Ti főurak, kik esküt adtatok,
Vegyétek tőlem íme éltetek.
Te, a ki tőlem megtagadtad azt, —
Vedd tőlem élted — és becsületed.
Barnabás (dühösen). Dózsa, megállj!
Dózsa (tekintélylyel). Ki mondta, hogy beszélj?
Mit nézed oly merőn e férfit itt?
Mit vettél rajta észre? Lábain
A sarkantyú megtágula? Eredj,
Hajolj le hozzá és szorítsd meg azt.
Barnabás (elfojtott dühvel, odamegy Bornemiszához s sarkantyúját megköti).
Ezt csak velem tehetted, Dózsa György.
Dózsa (Bornemiszához). A nép szive nehéz kő, oh nagy ur!
Ki azt emelni birja, én vagyok.
Én abból oszlopot faraghatok:
Te porrá törheted; — ez jelszavunk.
(Néphez.)

Adjátok vissza paripáikat.
(Urakhoz.)
Nem félek tőletek. (Bornemiszához.)
Tőled sem én.
Itél az ég, a hogy tetszik neki;
Ember nem buktat engem el soha.
(Magában.)
«Egy ellentől félj csupán:
A ki a bort meg nem iszsza.»
Bolond, ki jóslatoknak hinni tud.
Lőrincz diák, hozz bort elénk!
Urak, e nap emlékire velem,
Igyunk együtt im egy bucsúpohárt.

MIND (isznak).

DÓZSA (Bornemiszához). Te is, derék lovag.

BORNEMISZA (iszik).

DÓZSA (félre). Ő is iszik.
«Bolond, ki jóslatoknak hinni tud.»
És most nyujtsad kezed barátilag;
Ha majd találkozunk a harczmezőn,
Másként fogjuk azt összenyujtani.

BORNEMISZA (kezet fog vele). Keresni foglak.

DÓZSA. Én is tégedet.
Mondjad neved, hogy majd a harcz hevében
Hivhassalak fennhangon téged én.

BORNEMISZA. Nevem nemes Bornemisza Ferencz.

DÓZSA (megdöbbenve). Ah, «Bornemisza»! Tőle féljek én.
Egyetlen ellen, a kit félni kell,
S kinek feje kezemben; élete
Csak egy veszendő mécsnek lángja, mit
Egyetlen egy lehelletem kiolt.
Dózsa, te félsz; a jóslatot hiszed.
Hiába mondod: balga a ki hisz;
Lelkedbe vágta mérges körmit az,
És fekszik rajtad, mint egy bűvös álom.
Legyen. De engem ez nem tántorít.
(Bornemiszához.)
Kezet szorítok véled jó vitéz.
Ha egykor sorsunk ujra összehoz,
Kettőnk közül az egyik nem megy el.
Ki légyen élő és ki a halott?
Azért bennem egy gondolat se szól.
Csak azt kivánom: hogy kettőnk közül

A kit életben tart meg a hatalmas ég,
Azáltal tégye boldoggá e hont.

BORNEMISZA. Egy szót még Dózsa: nemesül tevél.

DÓZSA. Mondjad: parasztul.

BORNEMISZA. Mondom: nemesül,
Hogy ellenségid elbocsátod utnak.
Tetézd meg azzal ezt a szép vonást:
Tedd azt szabaddá, a ki tégedet
Fegyverrel meg nem támadott soha;
Szép Csáky Lórát.

DÓZSA (felingerült szenvedélylyel). Mi e hölgy neked?
Miért tekintesz ily szemmel reá?
Miért könyörgesz érte? Oh nagy ég!
Másodszor bánta Dózsa meg nagyon,
Hogy elbocsátá ellenét kezéből.
Utamban hát te minden lépten állsz!
És Dózsa rabja kimondott szavának.
Most még nagyobb okom van azt kívánni,
Hogy feltaláljuk egymást harczmezőn;
Ezen szalagról ismersz ott reám:
Hölgyed szalagja ez, és hölgyemé,
Kiért halálra együtt harczolunk.
A harcz után: oroszlán a ki él,
Eb a ki meghal. Győztesé a hölgy.
Addig kezemben ő lesz a kezes.
Megőrzöm őt oly tisztán, mint az ég,
Melyből e bűnös földre származott.
És most vitéz urak, távozzatok;
A tábor végső őrszeméig én
Kisérlek el magam, ne mondja más,
Hogy Dózsa csak török kegyelmet oszt,
Utnak bocsát, s orozva gyilkol el.
Szép úrnő, sátoromban végy helyet.
Te Barna, őrt állsz ajtajában itt,
S felelsz nekem minden sohajaért.

(Dózsa és főurak, fegyveresek eltávoznak; Lóra sátorába vonul, Bornemiszát titkon üdvözölve.)

IV. JELENÉS.

Barnabás, Lőrincz, Bagos, Dudók, Rózsa.

LŐRINCZ. Mi volt már ez, öcsém?

DUDÓK. Szépen vagyunk.

Lőrincz. Bolond-e Dózsa, vagy csak áruló?
Eszét veszíté akkor, a midőn
Czimert kapott, s fején kezd járni most?
Szégyenli ez megölni ellenét!
Fél, hogy talán bizony ilyen nagy ur
A más világon roszat mond felőle.
Dudók. Elárult minket ő a főuraknak.
Bagos. Kést a szivének, hogyha áruló!
Barnabás. Csendet, barátim, szóljunk csendesen,
Mert a mit mondok, nem légnek való.
Kik vagytok itten? mind jó férfiak;
Harczban megedzett, próbált jó vitézek,
Suttogva kell most nékünk szólanunk.
Dózsa minékünk éltető fejünk;
Mi nála nélkül széthullt kéve csak.
De őt gonosz bűbáj rontotta meg;
E bűbájt széjjeltörni kell nekünk.
Lőrincz. Én minden ördögöt személyesen
Jól ismerek; szólj: melyik az?
Rózsa (a fenékszínen megjelenik s titokban hallgatózik).
Barnabás. E bűbáj a szerel'm.
Azon magas hölgy két szemében ég
A vesztő láng, mely Dózsát elvakítja,
Hogy véle együtt féreg lesz belőlünk
Idő előtt.
Dudók. Mit kéne tenni itt?
Lőrincz. Czudarság tőle, hogy feledni tudja
Oly szép menyasszonyát.
Barnabás (kedvetlenül). Hagyjátok azt.
E nőnek halni kell.
Bagos. Hogyan?
Barnabás. Hogyan?
Hát egy jó éles kés hegye talán
Az ő szivét meg nem találja-e?
Bagos. Ki volna oly merész?
Barnabás. Talán te nem?
Bagos. A holdvilágért sem teszem meg azt.
Barnabás. Te sem?
Dudók. Inkább a medve kölykeit
Ölöm meg, a mig anyjuk rajtuk ül.
Barnabás. Elvégzem én.
Lőrincz. Tedd, ám nekem ne mondd.
Barnabás. Még róla tudni is remegsz, te vén fiu?

Lőrincz. Martyrnak még elég ifju vagyok.
És ucscse mondom, a ki ebbe' tud,
Annak fölösleges lesz a pokolba jutni.

Barnabás. Halljátok. Már a nap leáldozott.
Mig Dózsa visszatér: a munka kész,
És holnap reggel halvány hölgye lesz.
Ti fussatok, a merre láttok, innen.

Rózsa (irtózva eltávozik észrevétlenül).

Lőrincz. Azt megteszem, ha nem tanácslod is.
Fiúk, távozzunk messze innen el;
Nem láttunk és nem hallánk semmit ebből.

Barnabás (kivonja kését, kardja tokján végig feni).
Egyszer azért, hogy ébredj Dózsa György;
Másodszor a gonosz gyalázatért;
Harmadszor és ezerszer! a kinért,
Melylyel gyötörsz egy siró gyermeket,
Ki tégedet szeret, s kit eltapodsz;
Kit én imádok, s kit te lassan ölsz.
A sírra mondom: én gyorsabb leszek!

(Függöny legördül.)

VÁLTOZÁS.

V. JELENÉS.

Lóra, Rózsa.

LÓRA. Ki jő?
RÓZSA. Egy árva lány, szép úri hölgy.
LÓRA. Mi kell?
RÓZSA. Egy jó szó és egy jó tett.
LÓRA. Tehetek én és szólhatok?
RÓZSA. Igen.
Én egy szegény árva leány vagyok,
Kinek nincs semmije az ég alatt.
Egy kincse volt csupán: nagy, drága kincs;
Úgy őrizém azt, mégis elveszett.
Te lelted azt meg, ékes úri hölgy;
S a nélkül én most oly szegény vagyok.
Add vissza nékem vesztett kincsemet.
LÓRA. Mi az? nem értelek.
RÓZSA. Dózsa szivét
Add vissza nékem, mely egykor enyim volt.
Oh egykor én olyan gazdag valék.
LÓRA. Menyasszonya valál te Dózsa Györgynek?
RÓZSA. Az égre, most is az vagyok.
Gyürűje itt van most is ujjamon,
S esküje itt szivemben mindörökké.
Mondhatja ő: «halj meg, s ne légy enyim.»
De azt nem, hogy «ne légy az s élj tovább.»
Oh drága hölgy, ne vedd el tőlem őt;
Ő véle boldog nem lehetsz soha.
György büszke és daczos, heves szivü;
Ha lángra lobban, mindent összetép.
Ő véle senki boldog nem lehet,
Csupán csak én, ki benne elveszek,
Ki tűrni és remegni megtanultam,
S imádni őt, midőn reám tapod.
LÓRA. Mi tiszta szenvedély és szenvedés!
Mit tégyek érted, édes gyermekem?
Szóljak szivéhez?

RÓZSA. Oh csak azt ne tedd.
Utálna engem. Távozz innen el.
LÓRA. Távozzak innen? Merre és hogyan?
RÓZSA. E sátoron át, mely melletted áll,
Mely az enyim, ki a szabadba jutsz.
Vedd fel ruháim ott, fejed kendőmbe rejtsd.
Ha kérdenek, mondd Rózsa vagy,
És senki meg nem állít utadon.
A jelszó: «Lóra férfi, Lóra a jutalom.»
Igy minden őrszemen végig mehetsz;
Helyetted én leszek majd sátorodban.
S ha jönni fog majd Dózsa György s talán
A kedvező homályban ül ide,
S suttogni fog: «én üdvöm, kedvesem»;
Gondolva, hogy te vagy: én halljam azt.
LÓRA. Szegény leány, a gondolatnak örvend,
A melytől engem irtózat fog el.
RÓZSA. Oh tiszta hölgy, ne itélj engemet meg,
Hogy oly igen szeretni mért tudok?
Hisz ő enyim volt, s ha elgondolom,
Hogy most nem az: eszem megháborul.
LÓRA. Legyen tenéked boldogságod az,
Mi nékem félelem. Az ég jutalmaul
Nyerd vissza a szivet, mit elveszitél.
Én áldalak, hogy innen megmenekszem.
RÓZSA. Még egyre kérlek, nemes úri hölgy:
— Te oly nemes vagy, arczod oly igaz; —
Igérd meg nékem, hogyha egykoron
Majd Dózsa György nehéz veszélybe jut,
Te róla akkor nem feledkezel,
S miként én tégedet megmentelek,
Azt rajta visszapótolod.
LÓRA. Szegény
Leányka. Mennyi édes érzelem!
Légy bizton arról: hogyha kedvesed
Veszélybe jut, ott Csáky Lóra lesz,
Ki mindent elkövet, hogy életét
Tenéked visszaadja. Ég veled.
A mit ohajtasz, teljesüljön az.

(Lóra el. Künn: „Mi a jelszó?" Lóra: „Lóra férfi, Lóra a jutalom." Ugyanaz távolabb és még távolabb.)

RÓZSA. Eltávozott. Megmentve távozott.
Oh mint remeg szivem. Legyünk erősek.

A kés már fenve van nagy élesen.
Tán fájni fog? De nem soká talán?
Mint reszketek olyan magányosan,
Ilyen közel a rút, hideg halálhoz,
És olyan elhagyottan egyedül.
Jó lesz az igy. Mint fájna néki az,
Ha e szép delnőt lelné itt halottan?
Igy majd talán még ő is megsirat;
Meg fog csókolni halvány arczomon.
Oh én megérzem azt halottan is,
S szivemből ujra felbuzog a vér.
Majd szépen eltemetnek engemet!
Fehér virágból lesz sirom füzére,
S pásztorleánykák fognak ott dalolni.
Oh csak olyan hideg ne volna a vas.
Ah, férfi-léptek! Már ilyen hamar.
De hátha Dózsa jön? Ne jőjjön ő;
Elébb hadd haljak én meg csendesen.
Már itt dobog. Nem az ő lépte ez;
Csak egy imát, csak egy rövid imát még.
Én Istenem, irgalmas Istenem!
Végy fel magadhoz, árva gyermeked.
Készen vagyok. Szemem behunyva már;
Jól fekszem, a fegyver eltalálhat.

VI. JELENÉS.

Barnabás, Rózsa.

BARNABÁS (lappangva jön). Csend van, nincs semmi nesz;
Kóbor bagoly huhog az ormokon,
Künn sír a szél, nehéz sziv ugy dobog.
Ott alszik ő. Keblére téve két keze;
Imádkozott és ugy aludt el.
Nem éri készületlen a halál.
Csitt, csendesen, te szél ott künn ne sírj!
Te szív itt benn ne döngj! Már itt vagyunk.
RÓZSA. Mint reszketek.
BARNABÁS. Most álmában susog;
Az álom és halál testvérek ugy is.
Egy ajtó választ el csak két hazát:
Ez ajtó nyitva van. (Megszúrja Rózsát.)
RÓZSA (susogva). Oh mily hideg e vas.
BARNABÁS. Nem is sikolt.

Átlépett a halálba szótlanul.
Milyen meleg ömlött kezemre itt.

RÓZSA. Isten — segíts!

BARNABÁS. Ez végső sohaja.

HETEDIK JELENÉS.

Elébbiek. Dózsa, két férfi fáklyával.

DÓZSA. Ki az? Ki van e helyt?!

BARNABÁS (felriad). Itt én vagyok.

DÓZSA. Mit tettél itt?

BARNABÁS (daczosan). Látod, megöltem őt.

(A kést lábaihoz veti.)

DÓZSA. Oh átkozott!

(Megragadja és lesujtja a földre; azután Rózsához rohan, megismeri őt, megrettenve letérdel előtte.)

Ah Rózsa, gyermekem!

RÓZSA (haldokolva). Oh György, Barnát ne bántsd;
Nem fájt nekem, nem rosz ez a halál.
Eddig hallgatva tűrtem, a mi fájt;
Eztán még csendesebb leszek.

DÓZSA. Oh gyermekem,
Letört virágom, mért tevéd te ezt?

RÓZSA. Bocsáss meg érte, hogyha fáj neked.

BARNABÁS (azon szónál, midőn György Rózsát megismeri, zavarultan felrohan, kését keresi a földön, és nem találja; kezeit borzadva tartja maga elé; végre odabukik Dózsa lábaihoz).

Oh átkozott a kéz, mely ezt tevé!
Oh átkozott az éj, mely kölcsön adta
Pokolsötétségét ily irtózathoz.
Megöltem őt, ki földi angyalom volt;
E kéz tevé azt, és nem száradott el.
Taposs el engem, Dózsa György: tüzes
Vasakkal tépesd szerte testemet.
Találj ki nékem oly halál nemét,
Mely eltörölje ezt a kint belül.

RÓZSA. Oh György! menyasszonyod
Arczát utolszor meg nem csókolod?
Halvány lesz az, és vissza nem mosolyg
Többé reád....

DÓZSA (megcsókolja).

RÓZSA. .... Oh én boldog vagyok. (Meghal.)

BARNABÁS (megfogja Rózsa kezét).

Oh szólj egy szót nekem. Egy szót nekem.
Akármi szót, legyen bár átok az!
Nincs. Semmi sincs többé ez ajkakon;
Minden hideg, a lélek elrepült.
Küldj engem is utána Dózsa György.

DÓZSA (hidegen félretaszítja, Rózsát lefekteti és még egyszer megcsókolja: azután Barnához fordul).

Élj, a míg élni tudsz.

BARNABÁS (összeroskad).

(Függöny legördül.)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

NEGYEDIK FELVONÁS.

Csatatér.

ELSŐ JELENÉS.

Parasztok. Bagos, Dudók, Lőrincz előrohannak kaszákkal és cséplőkkel.

LŐRINCZ. Előre fiaim! most van az az idő,
Mikor egyszerre nyitva menny, pokol.
Előre a ki tör, az mennybe ér;
Ki hátrafut, pokol honába jut.

(Künn dobpörgés, trombitaharsogás.)

UGYANAZOK (szaladnak visszafelé).

NEMESEK, RÁNKI, KORDA, BÁRODY (a parasztok után verekedve).

RÁNKI, BAGOS (együtt vívnak).

RÁNKI (átszurja Bagost). Nesze paraszt, te ezzel elmehetsz
Zörgetni a pokol kis ajtaján.

BAGOS (megkapja egy kézzel Ránki kardját).
Megállj, kegyelmes ur! te menj elől;
Nem illenék, hogy én előzzelek meg.

(Levágja Ránkit. Mindketten lerogynak és meghalnak.)

DÓZSA. Ah, itt talállak ujra jó urak!
Gyalázat volt nekem fogadnotok;
Nagyobb gyalázat, meg nem tartani.
Lássuk tehát, ki lett azóta jobb?

(Harczolva elűzi őket a szinről.)

SZAPOLYAI, BARNABÁS (találkoznak csapatokkal).

SZAPOLYAI. Ki vagy te ádáz fenevad,
Ki vágsz, harapsz, mint meglőtt medvekan?

BARNABÁS. Halál vagyok s keresem a halált;
Vagy add nekem, vagy vedd magadnak azt.

(Vívnak.)

PARASZTOK (körülfogják Szapolyait, elűzik Barnabástól).

BARNABÁS. Ne álljatok utamba, nem tekintem
Ki ellenség, ki jóbarát? Ölöm
A ki előmbe áll. (Szapolyai után rohan.)

DÓZSA (lihegve jön vissza). Más kardot adjatok; ez csorba már!
Korda lánczüngiben kivertem élét.

DUDÓK. Te vérzesz is.

DÓZSA. Az azt mutatja csak,

Hogy én is vért hordok belül. E főurak
Ne mondják, hogy vérüknek szine más,
Mint a mienk. Előre férfiak!

BARNABÁS (roskadozva jön).

Oh György! Velem megkönnyebbült a föld.
Jól ért a kardhoz, a ki megdöfött;
Derék döfés volt: Dózsa azt kerüld.
Sárkányt visel — sisak — taréjzatán. (Leroskad.)

DÓZSA (emeli). Kelj, még korán fekünni; nincsen éj!

BARNABÁS. Enyim már itt van. — Száll az árny alá.
Az éjnek árnya. — Jó ágy lesz — a föld.
Oh Rózsa, — hát te alszol-e alant?
György, — túlvilágra szép arád után
Izenni nem kívánsz-e általam?
Hiven — én ott is — átadom neki; —
S nem mondom el — hogy én szerettem őt.

(Meghal.)

DÓZSA. Ez már honába tért. Már boldog ő;
Hogyan mosolygja arcza a halált.
Ki megdöfé, azt mondá: férfi volt;
Keressük őt fel, hátha van neki
Számomra is még egy jó tette készen. (Elrohan.)

PARASZTOK (egy elfogott ágyut vontatnak a szinen keresztül, ketten rajta ülnek, nagy ujjongatva).

LŐRINCZ. E tűzokádó nagy anyányi sárkányt
Az ellenségtől most foglaltuk el.
Győzünk fiúk, a bot hatalmas úr!

(Jobbról trombitaszó és zaj.)

PARASZTOK (futnak).

DUDÓK. Lőrincz, mentsd magad!
Az ördög ránk hozott egy uj hadat;
Innen rohant ránk az erdő felől:
Ugy jön, miként a fergeteg reánk.

LŐRINCZ (a futók után szaladva).

Megálljatok ti gyávák, álljatok meg!
Le kell őket botozni, hogyha jönnek. (Elfut.)

BORNEMISZA (jó harczosaival).

Előre! Hol vagy Dózsa György?
Im én eljöttem a találkozóra.

DÓZSA (szemközt találkozik másfelől).

Jelen vagyok! A végső óra ez.
Kardunkra téve e hon sorsa most,
Vagy élet, vagy halál: vitassuk azt! (Vívnak.)

(Függöny legördül.)

VÁLTOZÁS.

Börtön.

MÁSODIK JELENÉS.

Dózsa egyedül lánczokban.

DÓZSA. Még vége nincs. Egy tett még hátra van:
Meghalni tudni ugy, mint éltem itt;
Hogy a ki nézte Dózsát haldokolva,
Elmondja: ő tagadni nem tanult.
A mit tevék, az már megírva van,
Csak a pecsét hiányzik róla még.
Az a halál lesz. Halva sem leszek
Más, mint valék; szórjátok hamvaim
Szét a szelekbe, minden porszemem
Külön fog élni végitéletig.
Ajtóm nyílik. Pihent bakó legények
Munkára jönnek. Jőjjenek tehát.

HARMADIK JELENÉS.

Dózsa. Lóra.

DÓZSA (meglepetve látja meg Lórát).
Mi ez? Te jösz?! Ah égből jösz-e te?
LÓRA. Jól mondád; a ki küld, őrangyalod.
Szabad vagy; itt ez úton elmehetsz.
DÓZSA. Mit szólsz? Ismét szabad? Az nem lehet.
LÓRA. Megvesztegettem őreid' aranynyal.
Ha szent hitedre azt fogadni kész vagy,
Hogy e hazára többé törni nem fogsz,
Megmentelek. Lenn várnak méneim;
A szerb határig meg se állj. Amott
Aztán te lásd, hogy merre mentsd magad?
DÓZSA (gyönyörrel). Oh hölgy, te vélem új csodát követsz el;
Nem voltam én boldog soha, soha!
S most kényszerítesz azzá lenni engem:
E percz az üdv sugára a pokolban!
LÓRA. Tartoztam ezzel. Egy szegény leányka

Megmente egykor a te táborodból,
S könyörgve kért, ha egykor téged ér baj,
Fizessem azt te rajtad vissza néki.
E lányka mátkád, téged hőn szeret;
Epedve vár reád, én jól tudom,
Adná az ég, hogy boldog légy vele.

DÓZSA (érzékenyen). Bizonynyal, én meglátom nemsokára
A hű leányt, ki most is vár reám;
S csak én tudom s a sírok férgei,
Hol vár reám? Ott én meglátom őt.

LÓRA. Meghalt?

DÓZSA. Igen. Ő meggyilkoltatott.
Szivednek volt a kés kifenve akkor;
Ő fogta azt fel, hogy neked ne fájjon:
És a döfés fájt így és úgy nekem.

LÓRA (elgondolkozva). Utolsó gondolatja is te voltál;
Most tedd, mit ő kivánt, hogy légy szabad.
Szép szelleme őrizzen útadon,
S legyen veled, míg ég és föld között jársz.

DÓZSA. Ég s föld között csak egy út vár reám még,
A börtönajtótól a vérpadig.
Nem tévedek le arról: messze nincs;
Ez úton engem tántorogni nem látsz.

LÓRA (meglepetve). Te itt akarsz maradni?

DÓZSA (keményen). Azt teszem.
Az a csapás, melyet fejemre hívtam,
Megtörhet, ámde futni nem tanít.

LÓRA (iszonyattal). Őrült! te nem tudod, mi vár reád?
Irtózatos halállal ölnek el.

DÓZSA. Nagy szörnyeteg valék, nem ugy van-e?
A rémmeséknek szörnye, a minőt
Megátkozott tenger szokott kihányni.
S most bujjak el tán, mint maró kigyó,
A mely telelni föld alá siet?

LÓRA (borzalommal). Izzó vastrónba fognak lánczra kötni,
Fejedre tesznek égő koronát,
S pokol-kínok között veszítnek el!

DÓZSA (magában visszaemlékezve s összeborzadva).
«Jó Dózsa György, nem soká
Jutsz a trónra, melyre vágysz.
Homlokodon fogsz viselni
Fénysugáros koronát.»

(Hirtelen felbátorul, fejét ujra merészen fölemeli.)

Ah e hír engem uj örömre kelt;
A nép előtt, az izzó trón felett
Ott ülök én, fejemnek koronája
Világítand a kétkedők szemébe,
S arczom minden vonása ércz marad.
Ha szennye volt nevemnek, rólam azt
A tűz lemossa; és ha vétkezém,
Megtisztít engem. Oh e hír nekem
A legnagyobb gyönyör. (Lórához nyugodtabb hangon.)
Igérd meg azt,
Hogy engemet meg fogsz tekintni ott.
Nekem nem osztád semmi kegyjeled,
És én imádtalak, mint senki más.
Nagyságért küzdtem, hogy elérjelek;
Tedd e kegyelmet vélem, tedd meg azt,
Midőn halálos trónomon megállok,
Tekints reám, csak egy pillanatig;
Talán szemedben egy köny cseppje fog
Ragyogni akkor; oh e lanyha csepp
Eloltja tűzhalálom kínjait.
Igéred-e?

Lóra (elfordítja arczát). A köny már megjelent.

Dózsa. Ugy én készen vagyok. Munkára fel!
Hol a bakók? (Kinyitják az ajtót, négy bakó áll elő.)
Csak ennyin vagytok-e?
Menjünk, ki mit tanult? mutassa meg. (Lórához.)
Ha mondom azt: «én Dózsa György vagyok!»
Akkor tekints egy pillanatra rám. (El.)

Lóra (egyedül). Nagy szellem volt, csak árnya volt nagyobb;
Emléke oly nehéz itt szivemen.
Bukásától még most is reng e föld,
Melyen utolsó lépte hangzik el.
Oh ég; előtte nyisd meg ajtaid,
S ne engedd a pokolnak szellemét,
Hogy egykor onnan ujra visszatörjön,
Lángbaborítni e haza terét:
Hanem ragadd fel boldogid közé,
S tisztítsd meg azt szentséges ihleteddel.
S ha egykor érdemes lesz árva néped,
Akkor bocsásd ez óriási szivből,
Mi nagy volt és nemes, e földre vissza!
(Figyel, a hátszínben levő ajtó ezalatt feltárul: meglátszik az izzó trón, bakóktól körülvéve, melyhez Dózsa közelít, fején izzó

veres koronával s fellép abba bátran, szilárdul. — Lóra az ajtónak háttal fordulva, csupán képzelete által a hangok szerint sejtve a képeket.)

A dob pörög. Közelg a trón felé.
Mostan reá lép. Ráteszik fejére
Az érczkohóból kivett koronát.
Most összecsap a láng két oldalán!
Mostan ... mostan ... (Künn hangzik Dózsa szava.)
«Én Dózsa György vagyok!»

LÓRA (odatekint). Oh ég! e kép! (Szünet mulva).
Ő most volt legnagyobb.

NEGYEDIK JELENÉS.

Lóra, Szapolyai, Bornemisza.

(A mint a főurak belépnek, az ajtó bezárul.)

LÓRA. Meghalt-e már?
SZAPOLYAI. Megátalkodva halt.
BORNEMISZA. Erős és bátor szívvel halt meg. Ő reá
Szállott a láng, te rád a füst a tűzből.
SZAPOLYAI. Kellett a példa e rosz csőcseléknek,
Hogy rémülettel szóljanak felőle,
S száz év után is elnémulva bujjon
A pórnő kölyke, hogyha Dózsa György
Nevét kimondják néki altatóul.
BORNEMISZA. Feledve lenne bár e név örökre,
S ne volna az, miként egy fájó bélyeg
A nép szivébe sütve általad.
SZAPOLYAI (gőggel). A mit tevék, azt mindig jól tevém;
S megbánni nem szokásom tettemet.
Az ország hálát adhat jó kezemnek,
Hogy végveszélyét róla elforditám.
Én nélkülem most a királyi várban,
Budán egy pór fia leendne úr.
Igy én vagyok! S ha mondom: mondhatom
A hölgynek, a ki jobbomat fogadja,
(Lórára czélozva.)
Hogy e kéz őt királynévá teszi.
BORNEMISZA. Én ily örömben lenni nem tudok;
E győzelem előttem nem dicsőség,
Mit egy magyar vivott a másikon.
Nekem csak a fájdalmas rész jutott:

Váram leégve, földeim parlagok;
Testvéreimnek vére kardomon!
Sem büszkeségem nincs, sem birtokom.
Elmondhatom a hölgynek én is azt,
Ki jobbomat el tudja még fogadni:
Hogy e kéz őt csak koldussá teszi.

LÓRA. Nem, Zápolya, én véled nem megyek;
Azon az úton, melyen járni vágysz,
Az én szivem neked terhedre volna. —
Te fénytelen, vagyontalan lovag,
Lelkemnek a te lelked tud felelni:
Keressük fel leégett váradat.
Nem mondom azt: leszünk-e boldogok?
Mélyebb a seb, mi rajtunk ütve van,
Mint hogy beforrjon e mi életünkben.
De él hitem, hogy lesz egy jobb idő,
És lesz egy Isten-áldott nemzedék,
Ki sirjainkról eltisztítja majd
Azt a nehéz emléket, a mi ott
A föld porában sem hagyand pihenni,
S megorvosolja a fájó sebet.
Nem érjük azt meg: késő sarjadék
Látandja azt a boldogabb napot,
Midőn a legnagyobb és legkisebb
Egy lelkesült eszmében egyesül;
Midőn nemes sziv jelzi a nemest,
Midőn a honfitárs nem gyűlöli
A vériből való igaz rokont,
S úr és paraszt csak abban versenyez,
Melyik szeresse jobban nemzetét?
Melyik legyen ő érte áldozóbb?
S forró szerelme által egy leend
Minden magyar, ki egy hazát imád:
Akár selyem, akár darócz fedi. . . .
. . . . Te boldog Isten, ott az égbe' fenn!
Sötét felleg borítta éj után,
Engedd virradni ezt a jobb napot!

(Függöny legördül.)

(Vége.)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

MANLIUS SINISTER

EREDETI TÖRTÉNETI SZOMORUJÁTÉK ÖT FELVONÁSBAN

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Személyek.

Diocletian, római császár.
Carinus, bitorló.
Mesembrius Vir, tekintélyes főnemes.
Glyceria, Sophronia, } leányai.
Eubias, patriarcha.
Manlius Sinister, római lovag.
Pompejanus, Flavius, } patricius ifjak.
Aevius, költőncz Galga, borbély } Carinus udvaránál.
Quaterquartus, főjós.
Matróna.

Keresztyén hölgyek és férfiak, rabszolgák, lictorok, tánczosnők, hárfások, Cybele papnéi, hystriok, prætorianus katonák, augorok, flamenek.

Történik az első felvonás a keresztyének titkos gyűlhelyén és Mesembrius villáján; a második Carinus palotájában és a circus börtönében; a harmadik Glyceria palotájában; a negyedik Carinus teremében; az ötödik Cybele temploma előtt és a csatatéren.

Történet ideje: Krisztus után 293-ik év.

ELSŐ FELVONÁS.

A keresztyének titkos gyűlhelye, sötét barlang, különféle oldalbejárásokkal, középett szikla-asztal egyszerű kehelylyel, — két oldalt kőpadok.

ELSŐ JELENÉS.

Manlius Sinister (egyedül).

MANLIUS. Divus, segíts! ti földfelettlevők
Őrizzetek a földalattvalóktól,
A kik közé harczolni im leszálltam
Hol a bűnös varázslók rosz hirű
Vermében az átkok fogamzanak,
Miktől vajudva megrendül a föld,
És megreped, midőn megszüli őket.
Itt készül a sötétben a varázs,
Mely a nyugalmas, álló égi képek
Rendes sorába ártó csillagot hiv,
Hogy a jövő csodáktól féltiben
Megbomlik a természet ősi rende,
S nyárt és telet egymással összetéveszt. —
A tenger elfut régi partja mellől,
Nyugvó hegyek, a miknek oldalából
Eddig csupán a bor kölcsönze lángot:
Most tüzesővel ostorozzák
A dúlt vidéket; s csendes ősi erdők,
Miket csak a futó szarvas lakott,
Dühöngő barbarok százezreit
Öntik alá, hogy Róma térein
Az érczszobrok féltükben vért izzadnak! —
És minden innen jő a föld alól;
Itt gyűlnek össze a romlást hozók,
Kik átkot mondanak Róma isteneire!
S gunyolják Zeus égő villámait,
Luna fényét, Apolló sugarát,
S halandó kézzel ég ellen csatáznak. —
Bevárom őket. Hogyha megpuhítja
A bűvölő varázs a bérczet; — szivemet nem:

S ha képes elfordítni önfejéről
A sujtó mennykövet: nem kardomat;
Én megtöröm ez alvilági népet.
Ki föld alatt szeret, — maradjon ott! (Elvonul.)

MÁSODIK JELENÉS.

Eubias, Sophronia, Keresztyén hölgyek lefátyolozva és Férfiak.

(Buzgó hymnusz.)

EUBIAS. Ki a sötétségnek világa vagy,
Szállj hiveid közé, imádat égi fénye
Add: lásson az, ki eddig éji vak volt,
A néma szóljon ékesen, a gyönge
Legyen erős, s ki téged fél, ne féljen
Az senki mástól! Isten, légy velünk!

SOPHRONIA. Velünk van ő, és szivünk nem remeg;
Keblünkben él, ki nem hágy félni attól,
Hogy meghalunk. Egy szebb világ van ott!
S mentül sötétebb itt az árny,
Annál fényesebb ottan a való.
Ne mondja Róma többé, a mit egykor:
«Ha Róma üldöz, merre futsz, hová?
Bár merre indulj, Róma birtokán vagy.»
Egy más, egy szebb világ van ott,
Hová Rómának karja nem hat el,
Sem átkai, sem oltár-lángjai.

EUBIAS. Sokan meghaltak e napon közűlünk;
Kifáradtak a véres lictorok,
S a circusok vérengző vadai
Megundorodtak már az áldozattól.
A lángok közt Istent dicsérve haltak.

SOPHRONIA. Miért nem voltam én közöttük?
Ah! ily halállal halni mily magasztos!
A mennyet látni megnyilt képzetével,
A melyből ez örökké fényes arczok
Kegyes mosolylyal tekintnek alá,
S hüs szárnyaik csapása, égi szózat,
És túlvilági csók szivása mellett
Omlik le a lélekről a mi por,
A lángban hagyva földi szennyeit!
Ah, ily halál közelgjen énreám.

EUBIAS. Im Isten népe! a miért e helyt
Meglátogattuk ismét: itten a pohár,

Mely minket egy szent frigybe összeköt,
Járuljatok e szent kehelyhez im,
S tisztuljanak meg hő sziveitek
A legtisztábbnak vére által.

MANLIUS (félre). Hah vér! Undok bűbájosok,
Vérrel kábítják el elméiket. (Előlép, kardját kivonva.)
Megálljatok, ádáz varázsolók!
Mit tesztek itt?

EUBIAS. Istent imádunk.

MANLIUS. Légy átkozott, midőn e szót kimondod,
Borzalmakat követtek el, miket
Hogy eltakarjon, nem elég az éj,
A föld alá kell bujdokolnotok.
Bűbájos szóval jöttök háborítni
A föld alatt lakó rémek nyugalmát;
Embervért ontatok, s egymásnak iszonyú
Italt adtok belőle, hogy midőn
A vértől ádáz mámor száll reátok,
A néma föld alatt fertőzetes
Ölelkezésben undok bűnöket
Támaszszatok, miket a nyelv ki nem mond!

SOPHRONIA. Megbánod e szót, Manlius Sinister!
(Arczát leleplezi.)

MANLIUS. Olympnak istenei! álom ez?
Sophroniának arczát látom itt:
Álmodom? vagy rémek játéka ez?

SOPHRONIA. Ébren vagy, és a mit látsz, az való,
Sophroniát látod magad előtt,
Ki gyermektársul együtt nőtt veled.

MANLIUS. E serleg itt kezedben, melyben vér van? ...

SOPHRONIA. Hivőknek vér. Azoknak, a kik emlékezni jőnek,
Vérnek emléke az. Érintsed ajkaiddal.

MANLIUS (visszaborzadva.) Ez bor. De ott ama kereszt,
Rajta haldokló ember képe, — mely
Szörnyű jelkép az ott?

SOPHRONIA. Megváltó az.

MANLIUS. Holt ember az, a kit imádtok.

SOPHRONIA. Isten az,
Ki hogy levégye rólunk a halált,
Eljött a földre és meghalt helyettünk.

MANLIUS. Hogy volna Isten, a ki ember is?

SOPHRONIA. Olympnak isteni nem jártak-e
Halandó testtel itt a földön?

Muló gyönyört ismerni, földi kéjt,
Mely csak halandó érzékkel közös.
Ez Isten itt leszállt a földre, hogy
Halandó testtel fájdalmat, halált,
És emberekre mért keserveket
Érezzen és tanítson elviselni.
Olympnak büszke istenei.
Fényes királyi alakok,
Kik áldozatot kérnek népeiktől,
Kincset, bíbort, fényes templomokat,
Vérző hecatombét, diadalok
Zsákmányait, és igérnek viszont
Kéjelmet, hosszu éltet, kincseket,
És palotákat, és uj diadalt.
Ez Isten itt holt, és szegény alak,
Ki nem kér mást, mint tiszta szívet, és
Nem igér semmit, a halálon innen;
Mert minden élet a halálon túl van.

MANLIUS. Szivembe nyugtalan eszméket oltasz.
Mint a madár, mely sötétben tanult
Látni, szemem a fénytől elvakul;
Harczos eszmékkel jöttem én ide,
S kezem irtózik kardja markolatától.
Nem első rém ez szívemen;
Hogy egy napon az uj hit üldözésén
Sietve, átkelénk a Tigrisen,
Nagy estve harczos fellegek vonultak
Az égre fel, villámokkal csatázók,
Miként ha társa támadt volna' Zeüsznek,
Ki véle harczol az ég birtokán,
S a sűrű villám-lobbanásba nézve,
Az égnek mélyiből im számtalan
Fényes alak látszott reánk lenézni.
Ugy tetszék a sötétben, mintha mind
Egész sergünk dühös csatában' volna,
Hol a gomolygó tömkelegben ember
Küzd ember ellen; a lovas csoportok
Gázolva omlanak egymásba! harsonák
Recsegnek, kardok pengenek; pedig
Nem mozdult senki. Ime egyszer
Ropogva sujt alá az égközépből
Egy tűztömeg közénk a táborhelyre,
Megrázva az álló földet alattunk

S meggyujtva a vezérnek sátorát,
Melyben a főparancsnok és a tábor
Védistenei voltak. Mind megégett.
Ki hát az isten, ha nem ők? Való
Volna-e az, hogy ott felettünk
Egy ismeretlen, láthatlan szellem
Uralkodik? Oh adj világot itt!
Ne állj boszút rajtam, hogy üldözélek.
Két mennyet kell-e elveszítnem? egyet
Ott lenn, a másikat szivedben?

SOPHRONIA. A menny nyilt ország mindenki előtt;
Maradj velünk, és ismerj és szeress.
Tanulj lemondást, és tanulj türelmet;
Tanulj erősnek lenni gyöngeségben;
Tanulj szeretni gyülöletben.
Tanulj meghalni idvezülve.

MANLIUS. Tőled tanítva, mindent megtanulok,
Csak azt ne mondd, hogy ne szeresselek.
Azt nem tanulnám meg soha!

SOPHRONIA. Isten szeretni nem tilt; még az ellenért is
Érezni kell, s te nem lész ellenünk.
Ma égi intés külde tégedet!
Mi hozzánk fűz: legyen szerelmed az.
Szeretve engem, meg fogod szeretni
Hitsorsosim, és áldva lesz ez érzés.

EUBIAS. És légyen áldott, és legyen örök!

MANLIUS. Férfi szivvel jövék, harag hozott:
Mint gyermek távozom. Te ismeretlen
Szellem, ki szívem elvevéd, őrizd meg azt.
Szeretni úgy e földön senki nem tud,
Miként e szív: de épen annyi fér
Belé a gyűlöletből is. Sophroniám,
Holnap atyád házánál felkereslek;
Te nyertél engem el, nem téged én.
Szerelmedért ha kell szelíd leszek,
Mint a galamb, melyet kézből etetsz. (El.)

(Függöny legördül).

VÁLTOZÁS.

Mesembrius nyári palotájának kertfelőli része, — leveles szin, mely előtt az út visz el; a háttérben pompás kert látszik, a leveles szin alatt egy triclinium.

HARMADIK JELENÉS.

Flavius, Pompejanus összejönnek.

Flavius. Ah derék Pompejanus, te vagy itt?

Pompejanus. Mily öröm téged látnom, Flavius.

Flavius. Mi jó sors hozott ide? — Melyik isten vezérlé lépteid?

Pompejanus. Az istenek leghatalmasbika, Ámor.

Flavius. Hyment akartad talán mondani? az istenek legunalmasabbikát?

Pompejanus. Helyesen szóltál; én Mesembrius leányának kezét jöttem kérni.

Flavius. Akkor még Plutót is megemlíthettem volna, a gazdagságok és kincsek istenét.

Pompejanus. S valóban oly gazdag volna Mesembrius?

Flavius. Mint Sardanapal. Maga sem tudja, mennyi jövedelme van.

Pompejanus. Majd meg tudnám én azt számlálni. — Ugyan kérlek, jó Flavius, én ha józan vagyok, semmit sem tudok beszélni, ha pedig ittas vagyok, csak bolondokat. Te nagy szónok vagy, nem tenned meg értem azt a szivességet, hogy lennél szószólóm Mesembriusnál?

Flavius. Örvendek rajta, ha neked szolgálhatok. Bejelentéd már magadat?

Pompejanus. Ramont beküldtem, s ő azt üzené vissza, hogy ki fog jönni a levélszin alá a szabad levegőre, mert másutt nem lát.

Flavius. Még mindig oly nyavalyás?

Pompejanus. Úgy mondják, hogy inkább halott már, mint élő, lábában köszvény, szemein hályog, hátán hatvan esztendő terhe.

Flavius. Kerekes székét hallom zörögni. — Csinálj ábrándos képet, melletted fogok beszélni.

NEGYEDIK JELENÉS.

Elébbiek. Mesembrius, Két szolga.

MESEMBRIUS (két szolga által tolt karszékében, nagy fehér mankóval kezében, szemei előtt nagy ernyővel. Leszáll, mankójára támaszkodva, s ellenkező neveiken szólítva az ifjakat, üdvözli őket). Ah légy üdvöz derék Flavius, és te délczeg Pompejanus!

FLAVIUS. Én vagyok Flavius, s amaz ott Pompejanus.

MESEMBRIUS. Bizony rosszul látnak szemeim; hát mi hir Rómában? az örök városban! a világok koronájában?

FLAVIUS. Miért nem jársz magad belé?

MESEMBRIUS. Nem én rendelkezem lábaimmal, hanem azok velem. — Mi hír Rómában?

FLAVIUS. Ah! derék esemény történt legközelebb. — Appius Claudiusnak volt egy szép fiatal leánya. Ismerhetéd. Egy ifju patriciussal volt eljegyezve; már jelen volt a menyegző napja, midőn a vőlegény megtudá, hogy jegyese a keresztyének sectájához tartozik. Rögtön megjelenté ezt apjának, a vén Claudius dühre gerjedve, kínpadra feszíté elátkozott leányát, hogy hitét tagadja meg.

MESEMBRIUS. Ezt az apa tevé?

FLAVIUS. Bizonyára ő. — És azt bölcsen tevé, s hogy a leány megátalkodott maradt, a vőlegény saját kezével verte keresztül annak szivét.

MESEMBRIUS. S ezt a vőlegény tevé?

FLAVIUS. Hősi tett volt ez, ugy-e bár? — Én is úgy cselekedném.

MESEMBRIUS. S te is, Pompejanus?

POMPEJANUS. Igazán úgy. Megérdemlik a keresztyének, hogy így bánjanak velük, kik tagadják az isteneket. Kik magukat mindenünnen kihúzzák a népünnepekből, s szegénységet, lemondást hirdetnek.

FLAVIUS. Kik sötét barlangokban összegyűlve, lisztbe pólált csecsemő szivét verik át késeikkel, s annak véréből isznak.

POMPEJANUS. Ezek miatt látogat bennünket az istenek haragja döghalállal, árvizekkel, földrengésekkel és barbarokkal.

FLAVIUS. Oh ezeket nem lehet eléggé olajban főzni, vadállatokkal széttépetni, elevenen elásni, hogy elforduljanak rólunk az ég csapásai.

MESEMBRIUS (félre). Ezek leányom kezét kérni jöttek. Tisz-

telem a martyrokat, de nem szeretném Sophronia nevét közöttük olvasni. (Fenn.) S minő szerencse hoz titeket házamhoz, derék ifjak?

Flavius (int Pompejanusnak, hogy beszélni fog, s titokban szól Mesembriushoz). Ez a Pompejanus leányod kezét kérni jött; — hozzá ne add. Ez egy korhely, haszontalan fecsérlő, ki elkoczkázná apja kardját is, ha apja történetesen nem csizmadia lett volna. — Aztán beteges, minden holdtöltén a fúriák szokták gyötörni; add inkább nekem leányodat, lásd, én jobban fogok illeni a szép Sophroniához.

Mesembrius. Honnan tudod, hogy szép? — Nem láthattad soha!

Flavius. Úgy gondolám, hogy ha másik leányodhoz hasonlít, szépnek kell lennie.

Mesembrius (felháborodva). Nekem nincs másik leányom! nem is volt soha. Aztán Sophronia nem is hasonlít ahhoz.

Flavius (félre). Bolondot mondtam; hiszen az öreg gyülöli Glyceriát.

Mesembrius. Mondjad inkább, hogy úgy gondolád, miként nagyon szépnek kell lenni leányomnak, ha arcza olyan ragyogó, mint palotáim, s ha menyasszonyi hozománya százezer sesterciára megy, lehetlen, hogy rút legyen. — Nagyon megdöbbentél azokkal, a miket Pompejanusról mondtál, jó Flavius. — Sajnálom, hogy korábban nem jöttél, már én korábban eligértem leányomat Pompejanusnak, s kénytelen vagyok szavamat tartani.

Flavius (félre). Úgy Pompejanus engem bolonddá tartott. — Béke veled, öreg!

Pompejanus (Flaviushoz). Mit beszéltél? az öreg fel van indulva.

Flavius (dühösen végig nézi). Könnyen beszélsz, te csalfa ember! — Számolok veled! (El.)

Mesembrius. Jer ide hozzám, Pompejanus. — Mit szólsz választásomhoz? — Barátod, Flavius, leányom kezét kérte magának.

Pompejanus. Magának kérte?

Mesembrius. És én oda is igértem neki.

Pompejanus. S nem rólam beszélt?

Mesembrius. De beszélt rólad is; elmondá, hogy korhely, fecsérlő vagy, hogy koczkán eltékozoltad vagyonodat, hogy apád csizmadia volt, s hogy a nehézség szokott törni holdtöltekor.

Pompejanus (dühösen). Megölöm azt az embert. (Elrohan.)

ÖTÖDIK JELENÉS.

Mesembrius, mindjárt Manlius.

MESEMBRIUS. Hah! azt hiszitek, hogy azért, mert Mesembriusnak szemei már gyöngék, hát esze is az? — megismerik azok a jó barátot száz lépésnyiről is. S lábai sem gyöngék, hogy elébe menjen. — Im, itt jön Manlius. (Fölkel s az érkező felé megy, annak fejét, termetét összetapogatja.) Hozott az ég, Manlius Sinister, hozott az ég! — Hogy megférfiasodtál, mióta nem láttalak, a mióta Probussal elmentél, egész ember lett belőled. — Hát te is leányom kezét kérni jöttél, ugy-e?

MANLIUS. Engem régi barátságunk hozott.

MESEMBRIUS. Tudom, tudom. Oh ismerjük a barátságnak azt a nemét, a mi egy fiatal ember és egy vén ember között szokott lenni, a kinek szép leánya van. Mert leányom nagyon szép, Manlius! igen szép. Oh ne mondd, hogy láttad őt ezelőtt négy esztendővel, mi volt az? Te is gyermek voltál, ő is: mit értettél akkor hozzá? — De most! — Oh Manlius! — az nagy hiba volna tőled, ha bele nem szeretnél!

MANLIUS. Szerelmem mit használna, jó öreg?
Te annyi kérőt engedél szomorgó
Képpel megválni, hogy mit is reméljek én?
Azok gazdagok voltak és hatalmasok.

MESEMBRIUS. Hát nem lehetsz te is gazdag és hatalmas? — Carinus nem játszó pajtásod volt-e? hát nagybátyád, a derék Quaterquartus, nem leghíresebb augur-e Rómában, kinek minden jóslata beteljesül?

MANLIUS (ráhagyva). Ez mind igaz.

MESEMBRIUS. Ugy-e bár? Látod, te még nagy ember lehetsz. Hisz mibe kerül Carinusnak kedvedért egy gazdag sena ort vizbefojtatni, s palotáit, kincseit neked adni, s akkor neked is lesz palotád és rabszolgáid. Rózsavízben fürödhetel, s pávanyelveket ebédelhetsz. — Mi áll utadban? — Erre a dicsőségre hasonmászva is eljuthatsz! — De jer, ülj mellém a nyugágyra. (Kiált.) Ramon, hozz bort és serlegeket! (Félre.) A bor megnyitja a szivet, meglátandom, mi van Manlius szivébe irva, mióta eltávozott?

SZOLGA (amphorát s kétfülü ivó calixokat hoz, mikből füleikbe akasztott ujjal szokás inni).

MESEMBRIUS. E bor legjobb falernumi borom, melylyel

legkedvesebb vendégeimet szoktam kínálni. Igyál, Manlius. Hát mit szólsz hozzá? — nincs-e igazam, midőn azt mondom, hogy Olaszország a föld keble, mert itt vannak a föld emlői, azon hegyek, melyek e bort termék?

Manlius. Oh ittam én egykor még ennél is lelkesítőbb italt.

Mesembrius. Lelkesítőbb italt, Manlius? — Kinek az asztalánál ittad azt, Manlius?

Manlius. Az Euphrát vizéből.

Mesembrius. Mit beszélsz?

Manlius. Ez a ktesiphoni csata után
Volt, a midőn a perzsát tönkre vertük,
S a vérszürettől a folyam megáradt.
Ah e folyam hulláma részegíte!

Mesembrius. A dicsőség részegíte le Manlius.
Jer, Ramon, töltsd vendégem serlegét.

Manlius. Hagyd el, meg tudom én azt tölteni magam.
Én nem vagyok Carinus, a kinek
Szájához más visz ételt és italt.

Mesembrius. Ej, ej, Manlius Sinister, te Carinust rágalmazod!

Manlius. Aecastor! ez nem rágalom: igaz!
Egyik szobából a másikba is
Gyalog-hintóban hordatja magát.
Minap a nemesi gyürűt huzatta le
Ujjáról, mert hogy nyomja őt nagyon;
Mostan pedig egy országos csalót,
Ki jól utánozza mások nevét,
Kerestetett a börtönből elő,
S nevét helyette az írja alá.

Mesembrius. Jaj, Manlius! Te úgy beszélsz, mint egy Seneca, így te soha sem fogsz Carinus kegye által magasra jutni.

Manlius. Én soha sem hajhásztam kegyelmét senkinek.
Van kardom és bátor szivem; s ha van
Dicsőség: e kettő megszerzi azt.
Az oly dicsőség, melyért csúszni kell,
Nem rómainak, nem hősnek való!

Mesembrius (félre). Az ifju tűzbe jön. A bor visszaadja lelkének valódi vonásait. — (Fenn.) Öröm Rómában lenni, Manlius?

Manlius. Nekem nem az. Mehetnék legiómhoz.

Mesembrius. Oh úgy te bizonyosan nem láttad még

Carinus circusát, a pompás harczjátékokat: nem élvezéd Antonin rózsaillatos melegfürdőit; még tán szeretőd sincs Rómában, Manlius?

Manlius. Láttam mindent, és nem mulattatott.
Sebhelyeim elszégyenlik maguk
A circusok bohóczkodásinál;
A nép örömmel hányta a babért
Egy győzedelmes bérvivóra.
Ugy látszik itten olcsó a babér,
Zöldjével főznek, ágával sepernek;
Rómában harcz a játék és jutalmazó:
Nálunk játék a harcz, hálátlan és dicső!
A lágy fürdők vizét nem kedvelem;
Jó szennynek az. Csőcseléknek való,
Nem harczi népnek; ám a vért lemossa
Hideg víz is.

Mesembrius. De nem feleltél a harmadikra: nem találtál szép asszonyt Rómában? — De mit kérdem így? — megtalálnak ők, ha egyszer mutatod magad a forumon; a milyen daliás ifju vagy, azt kellene kérdenem: nem ragadtak-e még el Róma hölgyei?

Manlius. Ah Mesembrius vir, nem fogják a sast
Lépvesszővel.

Mesembrius. Eredj, eredj! mért volnál te sas? Hiszen elpirultál, szemeid lesütötted! Miért akarsz ily vén embert, mint én, rászedni? — Vagy megváltoztak volna Carinus árnyékában a római erkölcsök, s mig eddigelé, ha a hat vesta-szűzből egy meghalt, helyét alig akadt valaki betölteni, most mind az ő papnéi lettek, kik azelőtt Aphroditeé voltak?

Manlius. Nem, ezt
Nem állitám, Mesembrius.

Mesembrius. Tehát az ellenkezőt, — no ne tagadd. — Jeles kalandjaid voltak. Igen derék; öt-hat szerelmes hölgy vett egyszerre körül, szivét, életét rakva lábaidhoz; te kiválasztád közülök a legszebbet! Vagy nem tudtál választani, s megtartottad valamennyit? — Egyiknek esküdtél a holdra, másiknak a napra, s hiven megtartád esküdet mindegyiknek? — Igen derék, igen jeles. Ez az ifjuság öröme, Manlius. Én is ilyen voltam, míg ifju valék.

Manlius. Nem úgy, Mesembrius. A mit beszélsz,
Illik Rómára, nem reám. —
Én Manlius-családból eredek

A melyben ismert ős szokás vala,
Hogy férfi nem szerethetett soha
Egy nőnél többet életében;
De azt szerette ám hiven.
Ha meghalt, gyászolá örökké;
Ha megcsalá — megölte azt.
S ha meggyalázták, boszút álla érte!

MESEMBRIUS. Szépen beszélsz, Manlius; de egy gyürűt látok ujjadon ragyogni, a minő metszett követ nem szokott férfi viselni, ha csak nő ujjáról nem származott reá.

MANLIUS. Jól gondolád. E gyűrüt énnekem
Hölgy küldte, és miattad viselem.

MESEMBRIUS. Miattam, Manlius? Nem értelek.

MANLIUS. Tegnapelőtt épen az alkony-őrség
Kezdetekor egy tisztes matróna
A capitólium előtt várt reám;
Vékony irat-tekercset nyujta át,
Im e gyürűvel átszoritva. Én
Felbontám a tekercset, s olvasám:
«Te egy leányt szeretsz, s az tégedet;
A lánynak atyja legjobbik barátod,
Reájuk nagy veszély közelg.
Ha tudni kivánsz többet, úgy siess,
A pons Sacernél egy rabnőt találsz,
Mutasd e gyűrüt, az hozzám vezet.»
Alája irva: Egy nő, a ki téged
Imád, és a kit te gyülölsz! Ki az?

MESEMBRIUS. Szokatlan dolgokat beszélsz.

MANLIUS. Ki bir szivembe látni?

MESEMBRIUS. Mutasd e gyűrüt közelebbről.

(Arcza mindinkább elsötétül a gyűrűt nézve Manlius kezén, végre eltaszítja azt magától.)

MANLIUS. Miért borul el arczod? Ismered tán?

MESEMBRIUS. Nem ismerném bár!

MANLIUS. Szólj, ki ő?

MESEMBRIUS. Kicsoda? — Egy utálatos kéjhölgy, kinek lehelletéből támad a döghalál Róma népeire, kinek létele folt a teremtés munkáján, kire annyi átkot szórt önnön édes apja, hogy ha az megfogamzanék rajta, nem teremne fű azon a földön, melyen az ő lábai járnak, és utálattal fordulna el tőle maga a könyörület is. (Utolsó szavai a leghevesebb zokogásban vesznek el.)

MANLIUS. Ki ő?

Mesembrius. Glyceria!

Manlius. Leányod?!

Mesembrius. Leánya-e a basilisk azon madárnak, mely őt fészkében kikölté?

Manlius. Ő téged ismeretlen vésztől óv.

Mesembrius. Nincs rám nézve több vész a világon, egyedül ő! — A mi a világnak a dögvész, a vihar, a vérpad: az énnekem az ő neve.

Manlius. Ő téged védni kész.

Mesembrius. Ne higyj neki! Hazudik minden szava. Megcsalta atyját, megcsalja az isteneket. Képe oly ártatlan, mint az alvó kisdedé; ha szól, meg vagy bűvölve; megront, elvarázsol. Kiforgat tenmagadból, átkozott varázslatokkal megtöri szived kérgét, hogy gyáva légy, mint egy korbácsolt rabszolga. — Most azzal izen, hogy engem és leányom, kit szeretsz, te általad megmentse. Hogyha ott leendsz előtte: rábeszél, hogy minket ölj meg.

Manlius. Oh Mesembrius!
Mit vétett ő neked, hogy igy beszélsz?

Mesembrius. Mit vétett? Eltemetett, mielőtt meghaltam volna! Sárral keverte be ősz hajszálaimat! — Véremet lopta meg, hogy undok képeket fessen vele lenociniumok falaira.

Manlius. Téged az indulat ragad.

Mesembrius. Miért ne ragadna? Nincs-e oka egy rómainak átkozódni, ha azt mondják neki a piaczon: «Szállj le lovadról, mert leányod becstelen?» Mehetek-e én Rómában valahova, a nélkül, hogy gyalázatomat ne lássam? Nincs-e az ő neve valamennyi Aevius és Mavius silány versezetében megénekelve? Nem látták-e őt az amphitheatrumban mint pantomimát egy tapsoló, ujjongó csőcselék előtt föllépni? — Nem jár-e ő fényes nappal fertelmes kiséretével együtt «üvegköntösbe», «ködruhába» öltözve? Nem engedé-e magát lefestetni, mint vulgivaga Vénus? S van-e egy orgia, egy bacchanál, melynek ne ő volna utálatos bálványa? — Oh Manlius, az rettenetes dolog, mikor az ember ősz hajakat visel, nem nézhetni emberek arczába, mindenütt azt hallani suttogva, azt olvasni le mások tekintetéből: «ime ez azon Mesembrius, kinek leánya Róma megrontója! — ime ez adott életet ama szörnyetegnek, ki mindennap ezer éhező kenyerét eszi meg, s ugyanannyi meggyilkolt vérét iszsza meg

rá! Oh Manlius, mondom neked, kerüld őt, mert hogyha egyszer összejösz vele, félek: hogy őt meggyilkolod.

Manlius. Asszonyt nem öltem én soha.

Mesembrius. Emlékezzél szavaimra. — Ez a Megaera tégedet szeret: azt is jól tudja, hogy te mást szeretsz, hogy e más az ő testvére; mitsem tesz, ezek az elromlott inyű Messalinák még a vérben is válogatósak, közönséges vér nem ingerli már őket, testvérüké a legédesebb nekik.

Manlius. Őrizzed ajkadat baljóslatoktól!

Mesembrius. Én érzem a mit mondok, Manlius!

Manlius. Te atya vagy, Mesembrius;
Fájdalmid értem, de nem osztom.

Mesembrius. Leendsz férj, s akkor osztani fogod.

Manlius. Nálam ne keresd a gyülöletet,
Haragodat egy alvónak beszéled,
Ki álmodik örömről, mig te itt
Harag-szóval háborítod az éjt.
Minden szavadból lelkemig csak egy
Bir hatni el, az: hogy ő enyim lesz.
Őt látom én most. Láttam évekig.
A perzsa harczmezők hosszu hevében,
A nyílfelhők között, a vértől áradó
Folyam tükrén; őt látom most is itt. —
S ádáz szavadból lelkemig csak egy hat,
Az: hogy enyim lesz ő.

Mesembrius. Való tehát, hogy vak minden, szerelmes.

Manlius. S tedd hozzá, hogy rémlátó, a ki gyülöl.

Mesembrius. Adják az istenek, hogy úgy legyen; hogy egykor azt mondhassa a világ: ime Mesembrius, ez eltaszított leányod tiszta, mint Diána. Én meghajtanám előtte ősz fejem, és látna térden állni, mint bocsánatkérő fiút, ősz hatvanéves aggot. — Menjünk nyugodni. — — Az ég sötétje már leszállt, álmodjál reggelig sok szépeket: álmodjál szerelmedről, de ma ne szólj; ma vérszinű előttem a világ; holnap majd talán én is rózsaszinben látom. — — Jó éjt, jó éjt; a fáklyákat fiúk. (Mind el, Manliust kivéve.)

HATODIK JELENÉS.

Manlius. Később Keresztyének, Glyceria, Sophronia, Eubias, Lictorok.

Manlius (egyedül). Az én szemeimre még nem jön álom. Oh én szerelmem! holnap enyim leendsz, s azontul nem

válunk el egymástól soha! Minő zaj közelg az úton? Egy csoport kóbor gyülevész látszik közeledni, kiket fegyveres lictorok kisérnek. (Ezalatt elsötétül. Sophronia, Eubias, Keresztények Lictorok által kisérve keresztülvonulnak a szinen, leghátul Glyceria.) Bizonyosan kóbor naplopók, kiket az ország határáról kisérnek ki. — De ki lehet e nő, ki a lictorok után megy? arczát nem vehetem ki a sötétség miatt. Most megáll. — Erre néz, mintha szólni akarna valamit. — Ne szólítsam-e meg? — Eh, mit tartozik reám. (Ezalatt a menet elvonul.)

HETEDIK JELENÉS.

Manlius, Aevius. Két szolga.

Aevius (Függönyös gyalog-palankinban húzva a két szolga által). Hej! hó! Jó ember, nem tudnád megmondani, melyik út vezet Rómába?

Manlius. A merre azon menetet láttad eltűnni. . . .
De mintha Aevius hangját hallanám?

Aevius. Én vagyok; és te Manlius itt?

Manlius. Hát tégedet mióta hordat Carinus lecticában, mint egy úri hölgyet?

Aevius. Légy könyörülő, Manlius, és ne nevess ki. Én a legszerencsétlenebb poéta vagyok a világon! Képzeld, tegnap délután meghallom, hogy Carinus parancsára egy csoport keresztyént fognak meglepni Tiber-torkolati gyülhelyökön. Azonnal lovat béreltem ki, egy épen nekem való áldott paripát! Ily rendkívüli dicső eseményt nem lehete elszalasztanom, hogy azt Carinus mulatságára lyrámmal megénekeljem! — Ott ölésnek, szurokba mártásnak, keresztre feszítésnek, s más egyéb, költők számára megbecsülhetlen dolognak kelle történni. S ime lásd, mi esik rajtam? Ez úton összehoznak Egyiptom istenei egy átkozott szeretetreméltó Cacodæmonnal, ki ebben a kézi mennyországban vitette magát. A hölgy előbb kicsalta titkomat, azután lecsalt lovamról, junói csalfasággal meginvitált engem, fellegfogó Ixiont, hogy üljek mellé a gyalogszekérbe, s mig én egyik felől felkapaszkodtam, addig ő másfelől leszállott róla; felugrott az én paripámra, s miután az orrom alá nevetett, s azon tanácsot adta, hogy ha poéta vagyok, rendelkezzem a pegazussal, elnyargalt az általam kijelölt úton, engem pedig itt hagyott: s mig ő szerencsésen eljutott a látvány helyére, én ezzel a

két öszvérrel úgy eltévedtem, hogy kénytelen vagyok visszafordulni Rómába.

MANLIUS (növekedő nyugtalansággal hallgatta a poéta beszédét). Ki volt ez a nő?

AEVIUS. Hát nem ismered gyaloghintaját, Manlius? — Ah! te bizonyára nagyon ujoncz lehetsz Rómában, ha még ezt sem ismered! — Ez a képzelhetetlen és leirhatatlan Glyceria gyalog-hintaja. Osiris veled! Ha Rómába jösz, meglátogass! (El a szolgákkal.)

MANLIUS. Glyceria! — A fúriák korbácsa érte lelkemet. Iszonyú, a mit sejtek! (Zörget Mesembrius ajtaján.) Mesembrius, egy szóra jőjj elő!

MESEMBRIUS (kijön). Ej! mi türelmetlenek a szerelmesek!
Imént távozám előled, s még messze a reggel.

MANLIUS. Szólj, hol leányod? hol Sophronia?
Szólj oh sietve!

MESEMBRIUS. Miért e sürgetés?
Még nem birod, s már félted őt talán?
Egy titkot kell megtudnod s elfeledned,
Nem mint a viszhang, mely mindent kimond,
A mit hozzá beszélnek csacska szájjal;
De mint a mély kút, melybe kő esett,
Úgy vedd e titkot, mert halálos az:
Sophronia a láthatlan Istent imádók
Gyűlésit látogatja ily órában.

MANLIUS. Jól tudom!
Tegnap együtt valék vele.

MESEMBRIUS. Te is? —
Úgy most is ott találod őt, mert elment.

MANLIUS. Elment oda! úgy átok im az égre,
Mely látta ezt és nem szakadt le rá.

MESEMBRIUS. Arczod, szavad ijeszt.

MANLIUS. Leányod elrabolták!

MESEMBRIUS. Glyceria?

MANLIUS. Ő volt az — ő!
És én itt áltam s néztem mint viszik;
És e silány szív meg nem érezé,
Hogy őt viszik előttem e homályban.
Ti istenek! ne légyen rám több gondotok!
Ha a férjnek szeme láttára im
Halálra vitte a testvér a testvért.
Miért laktok ti akkor ott az égben:
Te Zeüsz! Ormuzd, Osiris, Zebaoth!

Vagy a mi néven a buták neveznek;
Kik élő lénynek nevezik az ürt!
Rosz szellemek a földnek urai,
S a sors egy láthatatlan átok, semmi más!
De én se legyek jobb. —
Te vén ember, ki szótlan állsz előttem,
Majd, hogyha megjövend szavad, keresd elő
Legsujtóbb átkaid; én addig önmagam
Leendek átok. — És mostan kerüljön,
Kire az élet s boldogság mosolyg;
Ne jöjjön szembe rám ártatlan gyermek,
Sem tisztes agg, fehér, megőszült hajjal,
Szelíd matróna, viruló leány,
Mert jobb leendne találkozniok
Hyrcániának bőszült tigrisével,
Melynek nőstényét nyillal ellövék:
Mint én velem. Oh szánj, Mesembrius! (Elrohan.)

MESEMBRIUS (merev hidegséggel).
Leányom! Oh leányom! (Összerogy.)

(Függöny legördül.)

MÁSODIK FELVONÁS.

Börtön.

ELSŐ JELENÉS.

Sophronia. Később Glyceria.

SOPHRONIA (térden állva imádkozik).

GLYCERIA (bő palástban, melynek szegletei hosszasan lenyulnak arany makkokkal, hajfürteit kettős szalag szorítja össze, arczát lefüggő arany fátyol fedi.)

SOPHRONIA (meglátva őt, felrezzen).
Mit kívánsz tőlem, római nő?

GLYCERIA (felveti fátyolát).

SOPHRONIA (előbb visszarezzen, aztán mosolyogva lép elő, nyájasan).
Testvérem, Glyceria!

GLYCERIA. Ne nyujtsd kezed, ne tárd elém karod;
Az első percz, melyben rám ismerél,
Mutatta, hogy tőlem irtózni kell.
Négy éve annak, hogy nem láttuk egymást,
S négy évig annyi átkot hallhatál
Fejemre szállni, és oly tiszteletreméltó
Ajkakról, hogy nem ok nélkül remegsz,
Midőn arczomba látsz.

SOPHRONIA. Én tégedet
Nem szüntelek meg szeretni soha.

GLYCERIA. Az új hit téged szeretni tanít
Még ellenséged' is. Óh engemet
A sors tanított feledni azt is,
A kit szerettem. Ámde jól van így;
Most nincs idő hosszas panasz-szavakra.
Titokban megtudám,
Hogy holnap a circus látványai
Keresztyén vértanúk kínszenvedéseivel
Lesznek felékesítve.

SOPHRONIA (áhítattal). Légyen úgy!
Ha Isten úgy akarja, légyen úgy!

GLYCERIA. Az égre nem! Kétszer kivántalak
Megmenteni, mindig későn jövék;

Most jól siettem. Oltsd fel fátyolom.
(Övét és fátyolát ráadja.)
Künn megbizott rabszolga vár reád
Nyergelt lovakkal, utad ismeri,
Ez éjjel még atyád és kedvesed
Karjában lész. (Félre.) Óh mért nem mondhatom:
Az én atyám és az én kedvesem?

SOPHRONIA. S magad?

GLYCERIA. Helyetted itt leszek, s ha kell
Látványt a népnek holnap én adok.

SOPHRONIA. Soha! Soha!

GLYCERIA. Miért ne úgy?
Téged szeretnek, kik gyülölnek engem.
Kettőnk közül, ha egynek veszni kell,
Miért vesznél te el, miért ne én?
Halálod őket kétségb'ejtené,
Halálomat megáldanák.

SOPHRONIA (nyugalommal). Te voltál
Azon nő, ki elfogatásom éjjelén
Menekvésül ajánlottad lovad?

GLYCERIA. Mért kérded ezt?

SOPHRONIA. Emlékezel: mit válaszoltam akkor?

GLYCERIA. Hogy egy keresztyénnek közelgető
Veszély elől elfutni nem szabad.

SOPHRONIA. Azóta sok alakban láttam a halált,
S ezt mondom újra: a halál
Nem kín azoknak, a kik ismerik,
Minő öröm vár a halál után.

GLYCERIA. S azok, kik itt maradnak?

SOPHRONIA (magasztosan). Egykor ők
A túlvilágon meglátandnak engem.

GLYCERIA. Hová őket a bánat fogja űzni.
Óh hallgass rám testvér, szelid leány!
Teérted most két lény imádkozik,
Ki engem átkoz. Engedj engemet
Halni helyetted; engedj elfeledve
Elmúlni, senkitől meg nem siratva
És meg nem áldva, vissza nem óhajtva.
Hadd érje ősz apádat két örömhír egy nap:
Egy a te élted, más az én halálom.

SOPHRONIA. Nem ily keserű szívnek való a halál.

GLYCERIA. Hiszed, hogy nem vagyok elég erős,
Szemébe nézni annak?

Sophronia (ihlettel). A halál
Uj élet annak, a ki lát, — örök
Sötétség annak, a ki nem hisz.
Glyceria. Boruljon én reám ezen sötétség,
Nem óhajtok én újra élni. — Akarok
Elmúlva lenni, csendes sír alatt,
A melyet senki meg nem látogat,
Elmúlva, elfeledve.
Sophronia (szeliden Glyceria kezét megfogva). Óh Glyceria!
Miért kelle szép nyájas arczaidnak
Ilyen sötétté lenni?
Glyceria. Úgy-e bár?
Egykor nem volt kettőnk között különbség:
Lelkem oly fényes, arczom oly derült
Vala, miként tiéd. Oly egyezők
Valának indulataink, hogy még
Szerelmünk tárgya is egy férfi volt,
S egymás előtt nem titkolók el azt;
S megegyezénk, hogy a kihez hajol ő,
A másik boldogan lemond.
Sophronia. Bár tégedet választott volna ő.
Glyceria. Fatum van én velem! Titkos kezek
Vadítják el az ember életét.
Ki hát az, a ki lelkeikről számol?
A férj, kihez nőül menék,
S kiért Mesembrius megátkozott,
Egy nyomorult rabszolga volt;
Ki akkor jött, midőn még szivemen
Új volt a seb, mit Manlius ütött;
Es akkor egy rejtélyes iratot
Mutatott: elhitetve vélem,
Mikép Mesembrius is részese
A pártnak, mely Carinus ellen suttog,
S mely, hogy ne suttogjon, eltemetik; —
És én nőül menék e férfihoz.
Sophronia. Te elvetéd magad, hogy általa
Atyámat mentsd meg. Ő nem tudta ezt,
S téged megátkozott.
Glyceria. Éreztem azt!
E gyáva, szolgalelkű férj rövid
Időn elveszté önfejét, mivel
Carinusnak meg kelle látni engem:
E pillanat a férj halála volt.

E perczt̃ol kezdve életem örök harcz,
Csáb és hizelgés fegyverem, mivel
Mesembriusnak ősz hajszálait
Védelmezém. A hányan vannak itt,
Mind ellenségei néki. Gyűlölik
Az udvaronczok, mert félnek szavától;
Carinus, mert nem hízeleg neki;
A nép: mivel gazdag, — s minden bűnös
Őt gyűlöli, miért ő is nem az?
Óh mert oda jutánk, hogy Rómában az erény
Összeesküvés a vétek ellen.
Egész Rómát hódítám ő miatta,
A consuloktól a plebejusig;
Voltam Carinus orgiáiban,
S tűrtem a népsöpredék tapsait.

SOPHRONIA. S ő tégedet azért megátkozott.

GLYCERIA. És ő neki akkor igaza volt.
Ne tudja ő ezt meg soha;
Mert ha megtudná, hogy mi áron él?
Képes volna megölni önmagát.
De ám siess. Az óra közelít:
Őrt váltanak. Addig te messze menj.
Ne szólj. — Magadat meg kell mentened.
Jó lesz az így. Lám a te Istened
A szeretetnek Istene. Szerelmedért
Mentsd meg magad. Mert hogy ha tenmagad
Megáldozandod Istenednek, esküszöm,
Hogy én megáldozandom az enyimnek
Rómát, s megátkozom őt úgy,
Hogy a jövő századok
Csak rongyait fogják találni meg
Királyi biborának.

SOPHRONIA (átkarolja s csókolni akarja testvérét).

GLYCERIA. Nem. Ne csókolj engem.
Baljóslat engem érintni ajkaiddal.

SOPHRONIA (megcsókolja őt).
Ha van menekvés, együtt érjük azt;
S ha veszni kell, együtt elveszhetünk.
A boldog éltet megosztom veled,
Avagy megosztom a boldog halált.

MÁSODIK JELENÉS.

Elébbiek, Aevius, Prætoriánok.

GLYCERIA (észrevéve Aeviust). Ah! el vagyunk árulva! Miért hagyál oly soká beszélni? (Testével testvérét akarja eltakarni, s dühösen néz Aeviusra.) Miért jövél e helyre, nyomorult tányérnyaló? Eltévedtél: ez börtön, nem borünnep.

AEVIUS. Ez arany-kalitka, melyben egy galamb helyett kettőt találok.

GLYCERIA. Rakd verseidbe ízetlen tréfádat, de ne közöld velem. Eredj tova!

AEVIUS. Ha együtt akarsz jönni, szivesen; de most Carinus intéséből jövök ide.

GLYCERIA (testvéréhez súgva). El ne áruld, hogy ki vagy, mert akkor Mesembrius is veszve van. (A Prætoriánokhoz fordul, büszke, fenyegető arczczal). Vakmerők! — Ismertek engem? Én vagyok a rettenetes Glyceria, ki tüzesőt hozok reátok, midőn táboroztok, ki megárasztom előttetek a folyamokat, s telet bocsájtok nyár derekán hadsoraitokra, hogy elhulltok miatta, mint az őszi légy! — Nem emlékeztek már Triviusra, kit haragomban vadkanná változtaték, s csak akkor adtam vissza emberi alakját, midőn az ebek által már széttépetett? Láttátok palotáim előtt azokat a testszín kőszobrokat, melyek kapuim homlokzatát tartják, s mikről úgy tetszik minden azon menőnek, mintha szemeikkel folyvást utána néznének? azok ellenem lázadt rabnők voltak, kiket egy lehelletemmel kővé változtaték. — Akarjátok-e, hogy e falakhoz, mint kőszobrokat állítsalak? Vagy vadállatokká tegyelek, kik holnap a circusban össze fogják egymást marni? Melyitek meri felemelni kezét? melyitek bátor utamba állani?

PRÆTORIÁNOK (ijedten félre húzódnak).

GLYCERIA (megfogja Sophronia kezét s vezeti kifelé).

AEVIUS (útját állja). Mennyei szépségű asszony! Fölösleges dolog lenne e fiukat barmokká változtatnod, de bár változtathatnád kővé az én szivemet, hogy ne érezne irántad! — Most pedig engedd meg, hogy e keresztyén hölgyet Carinus szine elé vezessem. Fejem és szivem szolgálatodra áll: de kezemmel és lábaimmal Carinus parancsol.

GLYCERIA (Sophroniához) Carinus elé! Most már nagyobb irtózat vár reád, mint a halál. De légy erős! azon tüsző alá, melylyel körül öveztelek, egy éles tőr van elrejtve. Római nő vagy. Nem kell többet mondanom. (Elsiet. — Mind eltávoznak.)

(Függöny legördül.)

VÁLTOZÁS.

Carinus terme, oszlopzatos római épület.

HARMADIK JELENÉS.

Carinus, Aevius, Galga, Flavius, Pompejanus, Rabszolgák, Hetærák, Hárfások, Hystriók.

CARINUS (tricliniumán fekszik, hanyagul eldűlve, arczán nagy, vörös szeplők; egy hætera pávafarkkal legyezgeti.)

Mióta oltárt építettetek
Számomra, én is oly únott vagyok,
Miként az Ápis isten.
Irtóztató sors az isteneké!
Unalmas élet így örökké élni.
Tehetetlen mindenhatóságban!
Mi az, mit el ne érjek, hogyha kell?
Erdő támad ma a kopár síkon,
Ha nékem árny kell; másnap tó lesz ott,
Melyen hajóhadak csatája foly,
S harmadnap borral, mézzel vagy vérrel telik
Mit használ az nekem, [meg.
Ha egy borrá vált tengertől se jő láng
Erembe, s Hybla minden méze sem
Adhatja meg, hogy érezzem, mi édes?
A csók, mit a szűz ajkáról rabolva,
Letépni kell, ép úgy nem édes,
Miként az, melyre önként,
Bérelt mosolylyal nyujtja ajkát a hetæra.
A vér sem ingerel már engemet;
Mi boldogok voltak elődeim:
Dicső Nero, Tiber, Caligula.
Voltak testvéreik, szülőik,
Kiket megölhetének!

(Kivül Mesembrius hangja hallik.)

«Bocsássatok be, szólnom kell vele.»

GALGA (künn). Carinus alszik.

MESEMBRIUS (künn). Negyedszer jöttem már ide.

Egyszer azt mondod alszik, másszor fürdik.
Harmadszor vacsorál. Nekem beszélni kell.

GALGA (künn). Most nem lehet. (Bejő.) Előztem őt.

CARINUS. Hős tett volt tőled ez, Galga. Érdemedért,
Ki oly jól őrzöd ajtóm, im ezennel
Megteszlek Róma cancelláriusává.

AEVIUS. Dicső Carinus! Galga csak egy embert őzött el ajtódtól, én egész legiókat őzök el tőled verseimmel: az unalom legióit, s számomra jutalom nem terem?

CARINUS. Tenéked, Aevius, templomot emeltetek,
Hol minden költő legelső zsengéit
A te oltárodon rakandja le.

AEVIUS. Köszönöm óh Carinus a templomot, és a zsengéket, miket kezdő poéták irnak, de hát a tusculanum?

CARIUS. Teljesíted-e a feltételeket? Tudod minő feltét alatt igértem azt?

AEVIUS. Tudom, Carinus, hogy ha szivedet megtanítom e szóra: «szerelem». Nem rajtad múlik, hogy nem tudsz szeretni, de nem volt, kit szeress, ki méltó legyen e szóra. Ám egy kincset leltem számodra én. — Egy keresztyén szűz, ki nemrég elfogatva parancsodra többi társaival együtt az oroszlánok vermébe záratott, és ime lássad, a kiéhezett fenevadak megszelidültek e hajadon tekintetétől, s hódolattal simultak lábaihoz, kezeit nyalogatva. A spoliárium őre akkor kihozatá a leányt az oroszlánok közűl, s átadá őt a legvadabb illyr legioniáriusok élvezetének. És ime, lássad, mit tett? Egy óra mulva mindazon katonák térden állva láttatának körülötte, a mint bűbájos beszédét hallgatva, ihlett buzgalommal lesték ajkai mozdulását, kezeit könyeikkel nedvesíték, s midőn a tribunok el akarták ragadni a leányt, ellenök szegültek, s az utolsó emberig lehagyták magukat aprítani érte.

CARINUS (érdekelten). Hozasd elém e lyánt.

AEVIUS. Már elhoztam őt. (Kimegy).

NEGYEDIK JELENÉS.

Elébbiek. Sophronia.

AEVIUS (oldalt kimegy, s visszatér Sophroniával).

SOPHRONIA (elborzadva áll meg, az orgia közepett magában).
Minő látvány! minő átkos hely ez?
A börtönök véres kínműhelye,
A bősz oroszlánok kalitjai

Nem adnak ily szörnyű tekintetet!
Szivem elborzadoz. Isten segíts!

CARINUS. Aevius! életedben legelőször
Történt veled, hogy nem hazudtál.
E hölgy a nap! (Sophroniához.) Dicső királyné!

SOPHRONIA. Rabnő vagyok uram, alázatos;
Királyné az, ki égben idvezült.

CARINUS. Istennő vagy, ha mondom! Cypruson,
Vagy Paphos ligetein oltárod áll.

SOPHRONIA. Az oltár Istené, uram; én nő vagyok.

CARINUS. Neved nem Aphrodite vagy Cythére?

SOPHRONIA. Nevem türelem és alázat.

CARINUS. Én mondom azt, királynő, istennő vagy;
E földön én uralkodom,
S rajtam uralkodik szemed.
Tudsz-e szeretni?

SOPHRONIA (malaszttal) Istent csupán.

CARINUS. Ugy engemet szeress, én az vagyok.

SOPHRONIA. (nyugalommal). Por vagy, miként az, melyre hágsz;
Por vagy és nem különb azon földnél,
A melybe elfognak temetni.

CARINUS. Ki taníta igy szólni tégedet?

SOPHRONIA. Az, a ki a vihart tanítja szólni.

CARINUS. Rosz szellem szállt beléd, hogy mást beszélj,
Mint a mit érzesz. Hallgass énreám:
Enyim a föld, és a mi rajta van.
A mit csak ember szíve megkiván,
Megadhatom, mert az mind az enyim;
Légy istennőm, és én számodra le-
Hozom magát a mennyet csillagostul,
S uralkodol széles világokon.

SOPHRONIA. Féreg-dicsőség, a miben ragyogsz;
Álom csupán, mit éltednek nevez'sz.
Ma élsz, és holnap eltünöl,
És senki sem szól rólad, hogy ki voltál?

CARINUS. Ne mondd! Megemlegetnek engem!
Gondoskodám eléggé arról én,
Hogy sírjon az, ki rám emlékezik.

SOPHRONIA. Tébolyodott dicsvágy! a máglya és a vérpad
Téged emészt meg, és áldozatid
Teszi halhatlanokká.

CARINUS. Látni fogjuk,
Ki fárad el? Én ölni, vagy

Meghalni ők ?
Ha a zsidók népének Istene
Együtt óhajtja látni híveit,
Én összegyüjtöm, és felküldöm hozzá.

SOPHRONIA. Ugy szólsz, miként Carinus, magadhoz
Méltón.

CARINUS. Ne hidd, szelid vagyok, miként
A nyári éj. Azzá tehetsz, a mi
A nyári hajnal, mely éltetve kél.
Ha vérontó valék: azért tevém,
Mert csak gyülölni tanítának eddig;
Taníts szeretni, és áldó leszek.

SOPHRONIA. Szerelmet én hozzád nem érezek;
Én el vagyok jegyezve.

CARINUS (dühkitöréssel). Ez halál volt!
Halálitélet, a melyet kimondál.
Ki eljegyzett magának tégedet,
Ha volna élte annyi, mint a fűszál,
Mint a kaszált fű, úgy leomlanék mind.

SOPHRONIA. Kit én jegyeztem el magamnak, azt te
Kezeddel el nem éred. Mennyben van,
És Isten az, ki néked megbocsát.

CARINUS. Gunyt űzesz-e velem? Mely isten az,
Ki téged innen megment, hogyha én
Azt mondom, veszni fogsz?

SOPHRONIA. Magad.
Midőn megölsz, akkor szabadítasz meg.
És kínpadod, és máglyáid tüze
Nem rémít engem. Égbe visznek ők.

CARINUS. Nem kínpadon, nem máglyatűzben vész'sz,
Hanem szerelmi édes ölelésben.
És a mi égtől lelked elrabolja,
Nem börtön, nem halál: hanem szerel'm;
És a mi lelked összeégeti,
Nem máglyaláng, hanem Carinus csókja.

SOPHRONIA. Irtózat! ah inkább százszor halált!
Küldj rám halált én Istenem! Halált,
Mely elragadjon innen.
(Övébe nyúl s a tőrt észreveszi.) Ah e tőr!
Nem küldve jött-e ez kezembe?
A túlvilágnak kulcsa ez. — De hát
Nem bűn-e az önkéz-adta halál?
Szabad-e annak üdvezülni, a ki

Kezét öngyilkosul emelte fel?
Nem bolyg-e annak szelleme időtlen
Örökvalóságig ég s föld között?

CARINUS. Leány, határozz! két út áll előtted:
Szerel'm rózsáit termi egy, a más
Szerel'm töviseit: válaszsz közülök!

SOPHRONIA. Azt mondta ő: római nő vagy! Az vagyok.
Hitem megtiltja azt, mit büszkeségem
Megtenni készt. Keresztyén nő vagyok;
De római nő is vagyok.
Kinek drágább a becs, miként az üdv.

(A tőrrel hirtelen átszúrja keblét.)

Választottam! Bocsáss meg Istenem!

(Összeomlik, meghal.)

CARINUS (fájdalommal.) Mit tevél? inkább a napba látnám
Döfve e tőrt, mint szép szivedbe. Vége!

(Mellé borul.)

Ki tudja, merre szállt! Nem láttok-e
Körül az égen hófehér felhőt? (Átkarolva.)
Jöszte vissza.

AEVIUS. Uram! e nő halott.

CARINUS. Tudom, — de még se mondd.

AEVIUS. E nőnek atyja, bátyja, rokona
Lehet, s keresni fogják nálad őt.

CARINUS. Keressék égben.

AEVIUS. S rajtad boszút állnak.

CARINUS. Való! ha meghalt ő, minek
Maradjon egy, ki tán e tőr hegyét
Saját szivem felé fordítsa majd.
Ki kell fürkészni, hogy ki volt e nő,
S ha élnek, merre élnek rokoni?
Takarjátok be arczát a halottnak.
E vér hogy éget! Égető szerelmet
Kerestem, és hulló vérét adá.

(Függöny legördül.)

HARMADIK FELVONÁS.

Forum.

I. JELENÉS.

Mesembrius, Flavius, Pompejanus. Később Patricius ifju. Később Quaterquartus.

Flavius. Az öreg Mesembrius itt? valjon mi hozhatta őt Rómába?

Pompejanus. Nem képzelem; de nagy dolognak kellett vele történni, mert mindenkire ráismer.

Mesembrius (mankóján biczegve). Köszöntlek benneteket, derék barátim. (Félre.) Valjon nem tudnak-e valamit leányom felől?

Flavius. Ah! derék senátor, miért hogy oly ritkán láttatod magadat Rómában?

Mesembrius. Öreg vagyok már és beteges, jó Flavius. Lábaim alig mozognak. Rád nem ismerek, ha nem szólsz.

Pompejanus. Miért is nem lakol közöttünk Rómában?

Mesembrius. Látnád csak azokat a szép káposztafejeket, miket kertemben termesztek, nem hívnál Rómába. Nem érdekel már engem egyéb, mint baraczk-oltványaim.

Egy patricius ifju (jó oldalt, Flaviusnak súgva). Carinus e perczben leköszönt a tanács előtt Diocletián javára. A hadsereg Diocletiánt Rómába akarja hozni.

Mesembrius (meghallva a suttogást). Mint mondál? Carinus leköszönt? — Diocletián jő Rómába? Éljen! éljen!

Pompejanus. Te ismered Diocletiánt? Minő ember? szólj, beszélj!

Mesembrius. Minő ember? egy hős, egy római! ki alatt ujra fognak kezdődni Róma arany évei! A dicső korszak, midőn Róma a félvilággal küzdött, Diocles folytatni fogja azokat. Mi mindnyájan ott leszünk. Magam is lóra ülök; nem vagyok még oly vén, hogy a csatatéren meg ne halhassak.

Flavius (Pompejanushoz). Nézd, nézd az öreget, mint forgatja mankóját, s hogy tombol, előre-hátra, mintha elfelejtették volna lábai a köszvényt. Hangja sem reszket.

QUATERQUARTUS (jő a capitolium felől).

MESEMBRIUS. Ah! a derék Quaterquartus jő; a capitoliumból jösz, ugy-e bár? nos? mi hir?

QUATERQUARTUS. Megjövendöltem. A tanács nem fogadá el Carinus lemondását, s kényszerité őt polczát ujra elfoglalni.

(Keresztül megy.)

MESEMBRIUS (sziszegve rogyik egyszerre mankójára). Jaj, lábaim! oh a köszvény mindkét térdemben! — Mit is beszéltem én bolondos öreg? — Én lóra ülni? bárcsak a zsellyeszékben tudjak megülni! Ilyen bolond az öreg ember! — Hogy mennék én a harczba, mikor oly roszul látok, hogy az ellenséget meg nem tudom különböztetni a jóbaráttól? (Quaterquartusra czélozva.) Nevessetek ki, jó barátim, nevessétek ki az ilyen hóbortos öreg embert! Oh lábaim!

MIND (nevetve eltávoznak).

(Függöny legördül.)

VÁLTOZÁS.

Glyceria hálóterme.

II. JELENÉS.

Manlius. Matróna. Később Glyceria.

MATRÓNA (vezeti Manliust, kinek szeme be van kötve, leveszi szeméről a kötéket).
Helyen vagyunk, uram.
MANLIUS (széttekintve). Ez Glyceria terme?
MATRÓNA. Egyedül hagylak, uram. (El.)
GLYCERIA (hátul megjelenik fehér ruhában, melynek redői nyakig s kezefejéig érnek).
Manlius Sinister.
MANLIUS (magában tusakodva). Mi ez? Ez öltözet
Nem a szerelmi kalandok pongyolája,
Ez arcz vonásain nagy bánat ül,
Mely a szépség rozsdája. Oh hisz ez
Mind ámítás. Kiszámított fogás;
E nő nem arczvonásait szoká
Kendőzni, ámde lelkét és szivét. —
Kezemben kardom markolatja van,
De igy nem ölhetem meg őt, nem ily
Busongó arczczal, mélán, szomorún;
Bevárom a pillantatot, midőn
Szerelmi édes kéjről fog beszélni,
Hogy a legelső epedő mosolynál
Vágjam ketté utálatos szivét.
GLYCERIA. Későn jövél, oh Manlius. — Mért kelle késned?
MANLIUS (hízelgés alá rejtett boszúval).
Hát a szerel'm olyan gyümölcs, a mely
Elérik, ha sokáig áll?
GLYCERIA (megütközve). Sinister?
Mi lelt, hogy most szerelmet emlegetsz?
MANLIUS. És nem azért hivattál volna tán,
Hogy boldogságról, édes méla kéjről
Suttogva szóljunk egymáshoz?
GLYCERIA. Valaha

Orültem volna ily szavadnak, ámde most
Irtózat fogja el reá valómat. Nődre gondolj.

MANLIUS. Nem mondta azt neked még senki sem,
Hogy a ki itten bűvkörödbe ért,
Az elfelejt minden nőt, a kiért
Valaha szive dobbant?

GLYCERIA. Azt is el,
Ki most meghalva fekszik?

MANLIUS (ijedve). Sophronia!

(Elnémul, hátratántorog.)

GLYCERIA. Halld, Manlius Sinister: énnekem
Álomlátásaim megjósolák,
Hogy engemet te meggyilkolni jösz.
Nem fog nekem az fájni, Manlius;
De fájni fog, hogy engemet hiszesz
Testvérem gyilkosának, a ki nőd volt.

MANLIUS (elfogult keservvel).
Szólj, mint ölték meg őt? Vadállatok
Szaggatták széljel gyenge termetét?
Lángok között égették össze őt?
Beszélj, hetæra. Én majd hallgatom.
Beszéld el hosszan, mint kínzák halálra?

GLYCERIA. Nem vitték őt a kínpadra, hanem
Carinus orgiáiba.

MANLIUS (felordít kétségbeesetten). Ah, e szó megöl!

(Eltakarja arczát kezével, s azután nyugodtan).

Folytasd, ne hagyj ki semmit is;
Rajzold előttem a gyalázatot:
Mint gázolák az undok sárba azt, mi
Nekem imádat és öröm volt?

GLYCERIA. Ezt nem tehették. Egy római hölgy,
Ki ruhát cserélve megszabadítni
Kivánta, a midőn e terven érték,
Egy tőrt adott nődnek, s e tőrrel ő
Meggyilkolá magát.

MANLIUS (térdre hull). Legyen megáldva e nő, bár ki volt;
És légyen áldott a tőr, mely megölte őt.

GLYCERIA. De a veszélynek még itt vége nincs.
Carinus lelkét egy eszme háborítja;
Ha e nő im meg tudott halni így:
Azon nő férje mint fog tudni ölni?
Nevét nem tudja senki nődnek, ámde
Holnap ki fogják tenni holt tetemeit,

S ha jő, ki megsiratja őt, az veszve van.
Mesembrius nincs-e Rómába' most?

MANLIUS. Távol van ő. Hirül adom neki.
E hír megássa sírját, jól tudom.

GLYCERIA. És azután magad,
Midőn meglátod e hült tetemet,
Legyen szived kemény, oh Manlius!
Szemedbe köny, ajkadra szó ne jőjjön.
Ha kérdik, mondd: hogy őt nem ismeréd;
Mert szived árulója lesz fejednek.

MANLIUS. Én mondjam azt, hogy őt nem ismerem?
Ne tudjak sírni, a midőn halottan
Előttem fekszik? Nem láttam soha?

GLYCERIA. Vagy azt hiszed, hogy élve hagyhat egy férjt
Carinus, a kinek nejét halálra
Üldözte?

MANLIUS. Igazat beszélsz; hát Manlius
Tettetni fog. Behúzza körmeit,
És eltagadja lelkét; lesz kutya,
Mely csúszva mász, és meghunyászkodik.
Köszönöm e jó tanácsot neked.

GLYCERIA. És most végezd szándékodat, s hogy én is
Köszönjek néked valamit: ölj meg engem.

MANLIUS. Miért ölnélek én meg tégedet?

GLYCERIA. Mivel gyülölsz.

MANLIUS. Hetæra vagy.

GLYCERIA. Higyj annak, és töröld a foltot el,
Melyet Mesembrius nevére ejték.

MANLIUS (keserű gunyorral.) Te nem látod többé hős Manliust,
A ki Mesembrius nevére büszke;
Hizelgve csúszó féreg lett belőlem;
Fogd pártomat Carinusnál te szép hetæra.
Engedj bibor-palástodba fogódznom,
Hogy könnyebben csúszhassak térdemen.
Fogadj el férjül, hogy mint nőmet én
A főuraknak eladhassalak,
S bűndíj fejébe várjam a jutalmat
S viseljem a gyalázatot, miként
Babért e homlokon.

GLYCERIA. Oh Manlius!
Ez arczot tartsd a nép számára fel.
Inkább dühöngve, véres iszonyún,
Bőszült haraggal lássalak előttem,

Nem félek tőled úgy, mint e gyalázat
Szinével arczodon. Oh légy nekem
Még egyszer Manlius, oly büszke, oly dicső!
Méltó haraggal telve ellenem
Lássam szikrázni e szép szemeket,
S aztán ne lássak többet semmit én.

MANLIUS (odalép, megfogja kezét).

Nézz hát reám: még most Manlius ez.
Tudom, hogy engemet nagyon szerettél;
Tudom, hogy minden bűnöd a szerel'm.
Szivedben nem volt bűnös indulat;
Gonoszabb látszat, mint minő való,
Melyet a hír nagyítva horda szét.
Te menteni magadat nem fogod,
Mivel Mesembrius leánya vagy;
De egyre mégis kell, hogy itt felelj:
Ki volt az, a ki nőmet szabadítni
Börtönbe szállt? Ki adta át a tőrt,
Mely tisztaságát megmenté a szennytől?

GLYCERIA. Ne halljad e nevet soha.

MANLIUS. Már mondva van;
S ha tenger volna, a mit vétkezett
Ez asszony, megbocsátva lenne az;
E csókot add át néki, Manlius küldi azt,
Menyasszonyának szánt első csókja ez:
Oly tiszta, oly szent, mint az égi harmat.

GLYCERIA (térdre roskad előtte).

MANLIUS (megcsókolja homlokát).

És most utolszor láttad Manliust;
Rejtsd el magad, hogy többé meg ne lass.
Mert a ki ezután lesz Manlius,
Annak neve utálat, megvetés, (El.)

GLYCERIA (felemelkedik). E csók bezárta a világot,
A mely mögöttem elmarad. Előttem
Egy uj világ derül, hideg, de tiszta.
Cybele oltárához bujdosom,
S bevárom ott, mig eljövend a nap,
Midőn megérik minden átok, a mely
A fertő Róma ellen összegyűlt,
És fergetegként fog leomlani.

(Függöny legördül.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

Carinus tereme.

ELSŐ JELENÉS.

Személyek mint a második felvonásban, és Manlius.

MANLIUS (hosszú, selyem virágos öltözetben, fürtös hajjal, bokáin lábkösöntyük, arczán épen olyan szeplők, mint Carinusén. Carinus elé járul, meghajtja magát).

CARINUS. Már tiz napja, hogy megérkezél Rómába, s csak most jösz elém?

MANLIUS (édes hangon). Oh dicső Carinus! Tizszer valék előcsarnokodban, hogy izeneteimet átadjam; mindannyiszor megtudám, hogy istenektől irigyelt gyönyöreidet élvezed, és én nem tartozom azon durva hadfiak közé, kik clypeusostul rohannak be fontosnak hitt izeneteikkel, s elraboljják soha vissza nem adható örömeid perczeit.

CARINUS. Jó. Te derék ember vagy. Tehát mi hírt hozál Persiából?

MANLIUS. Nincs élet másutt, oh Carinus, csak ott, a hol te vagy; a föld minden országa csak ellentétnek való Rómához. Nem úntatlak a harczok unalmas elbeszélésével. A harcz csak arra jó, hogy fogyjon a zúgolódó nép! — Miért zavarjam azzal kedélyedet?

CARINUS. Helyesen! beszélj egyébről.

MANLIUS. Szolgálatodra álljanak tapasztalásaim. India tengereiben egy csigát fedeztek fel, mely magát vékony pókfonálnyi szálakon köti a sziklákhoz. E fonalakból ott kelmét készítenek, mik fényesebbek a chinai selyemnél, s minőket ott csak a fejedelmek viselnek; im, egy fátyolt hoztam számodra ebből. — (Félre.) Ez Sophronia menyasszony-fátyolának volt szánva.

MIND (csodálkozva nézik az átnyujtott fátyolt).

CARINUS. Gyönyörű fátyol! Én téged senátorrá nevezlek ki.

AEVIUS (csufondárosan). Manlius, hol tettél szert e szeplőkre arczodon?

MANLIUS. Barbár vagy, Aevius. E szeplők festve vannak

arczomon. Ez magas divat, melyet persa udvaroknál tanultam el.

Carinus (mohón). S szokás volna ott szeplőket viselni?

Manlius. Csak az előkelőknél. Ez nemes megkülönböztetés a köznéptől. Hanem persze, hogy ezt felfogni nemesebb izlés kell, mint a tied, Aevius. Az üres, unalmas sima kép, mint a tiéd, melyre ha az ember ránéz, elfárad: az a plebejusok szépsége. Apolló szeplős arczot viselt.

Mind. Ah!

Manlius. Én ujra azt mondom, hogy Apolló arcza szeplős! Mert Apolló képe a nap; és a nap nincsen-e foltokkal tele? Hát a csillagok nem az ég szeplői-e? valamint a szeplők nem csillagzatok-e az arczon?

Carinus (dühösen). És ti haszontalan hizelgők, el akartátok hitetni velem, hogy arczom nem szeplős. Ezentúl egész Rómában mindenki szeplőt viseljen arczán! Manlius! én téged Róma præfectjévé teszlek.

Aevius. Oh Manlius, mihez hasonlítsam már ezentúl Carinust verseimben, miután rózsa és liliom megszünt szépség lenni?

Manlius. Hasonlítsd őt a fejedelmi párduczhoz.

második jelenés.

Elébbiek. Mesembrius.

Manlius (meglátja Mesembriust, megretten).
Mi ez? Mesembrius e palotában itt?
Hát hirnökömmel nem találkozott?
Ez árulója lesz magának és nekem.

Mesembrius (meglátja Manliust, büszkén végig bámulja).
Hát Manlius e histrio!

Manlius (súgva). Mesembrius!
Egy szóra kérlek.

Mesembrius (büszkén elfordul). Nem tudom, ki vagy?

(Carinus elé megy.)

Carinus, im hozzád panaszra jöttem,
Vagy hogyha jobban hangzik füleidnek,
Kegyelmet kérni. Egy leányom volt,
Szemem fénye, vénségem gyámola;
Idegen hitre térve el, e lányt
A tiltott gyűlhelyen tarsaival
Együtt lepék, és fogva elhozák.
Nem szándokom veled vitázni itt:

Vétett-e ő, midőn Istent imádott?
De rád bízom, hogy egy agg férfinak,
Ki Rómát szolgálva megőszüle,
Könyörgését meghalld kegyelmesen,
S egyetlen egy gyermekét vissza add.

CARINUS. Senator, mi nem tudtuk, hogy leányod
Ezen fogoly sectarius népek közt
Fogva legyen. Ha csak gyaníthatók,
Kiadtuk volna szép leányodat
Kéretlenül.

MESEMBRIUS. Én nem mondám, hogy szép volt.

CARINUS. Úgy gondolám. Aggódva mondom el,
Hogy e foglyok között csupán egy
Ifjú leány vala, a többi agg nő
És férfi mind. S ez egy az éjjelen,
Rossz szellem suttogásait követve,
Magát megölte.

MESEMBRIUS (hirtelen). Az nem ő. Az én
Sophroniám ősz atyját nem feledheté el.

CARINUS. Tekintsd meg a hullát előbb, senátor
S ha az nem ő, s óhajtom, ne legyen:
Úgy majd keresd fel őt a börtönökben.

(Szolgák előhozzák Sophronia holttestét s leleplezik.)

MESEMBRIUS (ordítva, fájdalommal odarohan).
Oh jaj nekem, leányom, én édes leányom!

CARINUS (félre). Tehát ő az, kitől tartani kell.

MESEMBRIUS (fuldokló zokogással öleli leányát).
Oh édes, szép, oh jó leányom!
Miért kelle itt hagynod engemet?
Ha úgy szeretted a halált, miért nem
Jelentél álmaimban, s nem hivál
El engem is magaddal? Mit szeressek én
Az életen többé, midőn te nem vagy?
Hová éljek tovább, kiszáradott reves törzs,
Melynek virágos ága letörött?
Ez égi arcznak, édes ajkaidnak
Nincs egy szava, nincs egy mosolya többé?

MANLIUS (ezalatt fájdalommal küzd szótlanul).

MESEMBRIUS (föleszmélve). De hát én csak egyedül sírok itt?
Nincs senki más, ki itt Sophronia
Ravatalának könynyel tartozik? (Meglátva Manliust).
Mi az? Manlius? E holt, hideg tekintet?

Hát Manliusnak könyje nincs, midőn
Menyasszonya előtte halva fekszik?

MIND. Menyasszonya?

MANLIUS (csudálkozást tettet). Az én menyasszonyom!
Csalatkozol, öreg Mesembrius.

MESEMBRIUS. A fúriák vevék-e el eszed,
Hogy elfeledd, miket nekem beszéltél
Szerelmedről, a mely leányomért ég?
Kezét neked igértem én, s te kérted azt!

MANLIUS (mosolyogva). Leányodét, igen. De nem ezét;
Hanem Glyceriáét.

MESEMBRIUS (kitörő dühvel). Oh átok reád! (Elrohan.)

CARINUS. Ez ember az tehát,
Kinek dühétől félni kell.

MANLIUS. Oh Carinus!
Tehetlen indulattól nincs miért remegni.
A szűk palaczkban megszorult légy
Ijesztő hangot ád, s nem féled azt.
Hadd futni őt. Magától elbukik.
És most vitesd e hullát innen el;
Hozass bort és vidám tánczos leányt.
Törölje el vidám dal és zene
Az átkozódás üres hangjait,
S az légyen áruló, ki nem vigad.

(Függöny legördül.)

ÖTÖDIK FELVONÁS.

Diocletián tábora; középett hantból rakott trón.

ELSŐ JELENÉS.

Diocletián, Mesembrius, Tribunok, Vexillariusok, Legionáriusok.

MESEMBRIUS. Éljen Diocles! Éljen Diocletián császár!
MIND. Éljen Diocletián!
DIOCLETIÁN (elfoglalja a pázsit-trónt).

MÁSODIK JELENÉS.

Elébbiek, Galga. Később Aevius.

GALGA. Én Carinus küldöttje vagyok, s ez irat itt engem nevez ki e hadak cæsárjának.
DIOCLETIÁN (Mesembriushoz). Micsoda ember ez?
MESEMBRIUS. Carinus borbélya.
DIOCLETIÁN (katonákhoz). Barátim! Carinus gondoskodott szakállaitokról, egy borbélyt küldött ide imperátori czímmel. Kérlek benneteket, üljetek elé és borotváltassátok meg magatokat. Te pedig barátom, vigyázz, hogy katonáim képét meg ne mesd, mert a hogy aztán ezek szoktak borotválni azokkal a nagy borotvákkal, ezek fejestől vágják le a szakállt.
KATONÁK (kaczagva elhurczolják a borbélyt).
AEVIUS (jó). Én Carinus küldöttje vagyok, s parancsát hozom, mely a hadsereget felére leszállítja.
DIOCLETIÁN. Hah! Ez nyilt kihívás! a hadsereget eloszlatni! Halál fejedre! máglyára az izenettel és az izenethozóval! (Kardot ránt.)
AEVIUS. Oh istenek! tehát élve kell megérnem apotheosisomat!
MESEMBRIUS. Bocsásd el őt, Diocles. Poéta. Ártalmatlan ember.
DIOCLETIÁN. Jó! Élj! Véred méltatlan e kardra;
Keresni fogunk fényesebb vért reá. —
Előre! Carinus ellen! (A kürtök megfuvatnak.)
(Függöny legördül.)

VÁLTOZÁS.

Római tér. Hátul Cybele temploma, magas lépcsőzettel, melyen több személy helyet foglalhat, elől háromlábú oltár, égő tűzzel.

HARMADIK JELENÉS.

Carinus, Manlius, Flavius, Pompejanus, Quaterquartus, Patriciusok, Prætoriánusok, Augurok, Flamenek, Cybele papnéi. Később Glyceria.

QUATERQUARTUS (az oltár előtt áll).

AUGUROK (háta megett).

FLAMENEK (oltár körül).

CARINUS (jobbról imperátori hadöltönyben).

MANLIUS (mellette).

FLAVIUS, POMPEJANUS (hátrább állnak).

LICTOROK, PRÆTORIÁNOK (két oldalt).

CYBELE PAPNÉI (fenn a lépcsőzeten állva).

CARINUS (Manliushoz). Mit tudsz e lázadó Dioclesről, kihez Mesembrius átszökött, s most hozza őt hadastól ellenem?

MANLIUS. Hát ki ismerheti e parasztot? ki hallotta hírét Róma patriciusai között? Ki ismerte apját? — No az anyját, azt már többen ismerték. Rabnő volt Anulius senator házában. Anulius megtehetné, hogy visszakövetelje őt, mint birtoka gyümölcsét.

TÖBBEN (nevetnek).

CARINUS. Hát hadserege milyen?

MANLIUS. Jó, engedelmes hadsereg. Csak három imperátorát ölte meg két év alatt. A mi azonban vitézségét illeti, az páratlan, mert a Tigris partjától úgy szaladt el, hogy ellenséget sem látott még. Ha azt mondom, hogy magam voltam köztök a legnagyobb hős, képzelhetitek, milyen lehet a többi?

CARINUS. Hát diadal-jelentéseitek?

MANLIUS. Költők szerzeményei.

CARINUS. S valóban azt véled, hogy én magam vezéreljem ellene a hadakat?

MANLIUS. Kardodat ne bízd másra, míg magadnak is van kezed. A győztes hadvezér új ellenség.

CARINUS. Halljuk tehát a bölcs Quaterquartus jóslatát?

Quaterquartus (litusával a levegőben kört csinálva, látnoki arczczal, ünnepélyes hangon). E harcz fogja letörni Róma ellenségét.

Glyceria (a lépcsőzet tetején megjelenik, roskatag, sápadt arczczal). De melyik ellenségét? Dioclest-e vagy Carinust?

Carinus. Ez Glyceria!

Manlius. Valóban ő. Vad átkok lángja lobog szemében.

Quaterquartus. Mi jóslatot mondasz Rómának, Cybele papnéja?

Glyceria (látnoki arczczal). Ne hallja azt meg senki, a kinek
Öröm a lét. Te fényes Róma reszkess!
Irtózat és halál közelg reád;
Gázolni fog rajtad vad ellened,
És ismeretlen barbarok
Fogják mutogatni zászlóidat.
Megrészegül a föld a vértül, és tüzet
Okádik rád. Megbüzhödik a lég
A mondott átoktul, és döghalált
Lehell reád veszendő ivadék!
Hogy a kit a véres harcz megkimélt,
Az éhség ölje meg; és a kit
A tenger kivet, a föld nyelje el.
Oh Róma! népek anyja te!
Népek árvája lész'sz, híred lemegy!
Miként a csillag, mely tengerbe hull.
És nem marad utánad más, miként
Rút bűneid emléke, és a fű,
A mely piaczaidat felveri.

Carinus. Szörnyű jövendő! Őrült szellem az,
Mely ajkaidról szól. Minő leend e harcz,
A melyre vonva kardunk?

Glyceria (Manliushoz). Áldott a vas kezedben, Manlius;
Ellenséged sziveig érjen az,
S győzelmedet hirdesse, a hová ér.

Quaterquartus. Rómának mondj jövőt, ne Manliusnak
Carinus győzelmét hirdesd, ne szolgáiét.

Glyceria (dühvel). Ne féljetek ti Róma hősei,
Állítsátok a testvért testvérével szembe:
Akármelyik győz, Róma vesztett.
Ha győz Carinus, az kiirtja Rómának felét;
Ha győz Diocles, a másik felét.
És mind a két fele megérdemelte azt.
Menj a csatába őrjöngő csoport,
Ontsad folyóvá tennen véredet;

Halj meg kinlódva, s ne légy eltemetve,
S midőn az őszi ködbe pusztа lelkedet ki-
Lehellted, jusson eszedbe akkor,
Hogy el leendsz feledve!
Uj férj karán lásd nődet, gyermekid
Rablánczra hurczolva, és házadat
Leégve; és tudd, hogy nincs más világ,
A mely jutalmat adjon. Menj,
Halj meg elátkozva s kétségbeesve.

MIND (elszörnyedve felzúgnak).

QUATERQUARTUS (odarohan). Vond vissza átkodat, őrült nember!

GLYCERIA (két papnétól segítve, felemelkedik, két kezét feje fölé emeli, szemeit vadul körüljáratja, azután mindkét kezét egyszerre a gyülekezet felé terjeszti ki).

Lelkem maradjon itt közöttetek!

(Összerogy, meghal.)

(Megszólalnak a kürtök, csatazaj hallik a lejött függönyön belül, mely a következő változás előkészületei alatt folyvást tart.)

VÁLTOZÁS.

Tábori hely, csatatér. Künn harczi lárma. Carinus harczosai a színen átrohannak.

NEGYEDIK JELENÉS.

Manlius, Carinus. Később Mesembrius.

MANLIUS. Fel, fel! hadd szóljanak a harsonák!
Előre a sasokkal, legiók;
Dicső triáriusok, harczra fel!
Ne menjen úgy le a nap, hogy felőlünk
Sápadva ne beszéljen ott alant
A tengerekben Thetis lányinak.

CARINUS (jó kard- és pajzszsal). Vért! vért! vért nekem!
Ide Diocles és Mesembrius!
Az alvó tigris im a síkra szállt,
És szertehurczolt véres tetemekkel
Beszórja a tért. Hol vagy, Manlius?
Emeljétek fel a vezéri sast,
Az imperatori arany-kezet,

Hadd lássa meg az ellen, hol vagyunk!
S ha van még benne annyi szív, miként
Egy gyáva őzben: jöjjön és tanuljon
Meghalni általunk! Ki az?
Ama fehérhajú ősz férfi ott,
Ki oly rohanva jő felénk?

MANLIUS. Mesembrius,
Diocles fővezére az. Minket keres.

MESEMBRIUS (jő fegyverzetben, karddal).
Megálljatok. Te vagy, Carinus, és
Te Manlius, kiket kereslek én.
Te szörnyeteg Carinus, gyáva férfi!
S te másik szörny, farka e szörnyetegnek!
Ketten ha jöttök ellenem: magam
Megállok nektek hatvan éves agg.

MANLIUS (kardját hüvelyébe dugja). Békével menj utadra, jó öreg;
Ne lóra, zsellyeszékre ülj te már,
S számlálgasd napjaid, ne vesztegesd.

MESEMBRIUS. Gúnyolj, silány; gyáva dicséreted
Rossz pénzivel fizess uradnak, a ki
Méltó azokra. Félre térj előlem,
Veled nem mérem össze e vasat.

CARINUS. Úgy hát kerülj felém, szegény öreg;
Előre szádba vedd az obulust,
Melyet Charonnak adsz, révész-díjul,
Ki más világ partjára szállítand.

MESEMBRIUS. Beszéljenek a kardok nyelvei.

(Vivnak, Mesembrius kardja eltörik.)

Ah, vége van!

(E perczben Manlius kardot von, s észrevétlenül Carinus mögé lép.)

CARINUS. Enyim a diadal!
Legyőzve vagy, Mesembrius; s csupán
Csak annyi élet van számodra hátra,
Hogy lássad és halljad győzelmemet.
Diocles serge fut. Enyim legyőzte.
Hallod az ordítást?
(Künn.) «Éljen Carinus!»

MESEMBRIUS (elveti paizsát, s arczát palástjába takarja).
Most már meghalni jó!

MANLIUS (előlép karddal). Egy szóra még!
Te ím győzelmet ülsz, Carinus, én is azt;
Ketten vagyunk: kard nálad, nálam is.
Kiséreted futó elleneid

Kergetni széledt. Csak ketten vagyunk,
Kiken világok sorsa forduland most;
S te ősz senátor csak néző vagy itt.

CARINUS. Mit szólsz ilyen sötéten, Manlius?

MANLIUS. Emlékezel-e még Carinus egy
Keresztyén hölgyre, a ki egykoron
Fertőzetes ölelésed elől
Az önkézadta sírba menekült?
Sophroniának hívták e leányt,
És e leány nekem menyasszonyom volt!

CARINUS (vad ijedelemmel). Hah! áruló vagy!

MANLIUS (sötét nyugalommal). Csak magunk vagyunk.
Tudod-e, hogy ama jósnő Rómában,
Kinek neve Glyceria,
Miért mondá ez áldást fegyveremre:
Hogy áldott légyen az, midőn kivontam,
És ellenségem szíveréig hasson?!
Mert ő testvére volt Sophroniának;
És áldozat, ki őrült lett miattad!
Mindkettő ez ősz férfi lánya volt,
Mindkettőnek te voltál dæmona,
És mindketten szerettek engemet;
Akarsz-e most velem vívni, Carinus?

CARINUS. Őrült és átkozott vagy! menj előlem;
Gondolj reá, hogy eb valál, a ki
Csókoltad lábamat.

MANLIUS. Mehercule,
Oroszlány lettem, a ki összetép!
(Kardjával paizsára üt.)
Megölhetélek százszor, a midőn
Mámorban tehetetlen ott feküdtél,
De Manlius gyáván gyávát nem öl.
Vártam, midőn hős és boldog leendsz;
Vártam, midőn győzelmet ünnepelsz.
Százezreid kiáltják: élj soká!
Csak én magam kiáltom: halj meg itt!
(Vívnak.)

MESEMBRIUS (a viadal alatt).
Leányaim! Ah! mindakét leányom
Dúlt szelleme szálljon le e csatába!
Glyceriának őrült szelleme
Legyen karod csapásiban, Sinister!
Sophroniának véres árnya álljon

Szemed előtt, Carinus! és homályt
Vonjon reá, s szivedbe gyávaságot.

MANLIUS (megsebesíti Carinust).

Ezen döfést Mesembrius nevében!

MESEMBRIUS. Áldott legyen tőled e szó, Sinister!

MANLIUS (ismét megsebesíti Carinust). Sophroniám emléke e csapás

MESEMBRIUS. Mély volt az, mint a sír; mely őt befedte!

MANLIUS (lesujtó csapást ad Carinusnak).

Glyceriának átka sujta így

MESEMBRIUS. E névnek súlya téged sírba dönt!

CARINUS (féltérdre rogyik a csapás után, miközben baljából kiejti a paizst rátámaszkodik, jobbjában a kardot feszíti előre).

Segítsetek!

MANLIUS (megragadja baljával Carinus jobb karját).

Nem hallja senki azt.
Az éljen-ordítás, mely tégedet
Győzelmi riadallal üdvözöl,
Elnyomja a hörgő halálsohajt. (Megöli.)
És ez utolsó halálos csapást
Az eltiport Rómáért vidd magaddal!
(Mesembriushoz, kardját felemelve.)
Öreg! leányaid már nyugszanak.
(Künn győzelmi zaj, trombiták és kiáltás.)
«Éljen Carinus!»

MANLIUS (kielégített boszúval). A túlvilágon él már!

(Függöny legördül.)

DALMA

EREDETI SZOMORUJÁTÉK NÉGY FELVONÁSBAN

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Személyek:

Oldamur, avar chagán.
Dalma, trónörökös.
Elemér, első vezér.
Második, Harmadik, Negyedik, Ötödik, Hatodik, Hetedik — vezér.
Első, Második — gyula.
Rhabonbán.
Fellengur, táltos.
Hirnök.
Vádlott férfi.
Vádlott nő.
Egy főrangú nő.
Disabul, török király.
Halila, leánya.
Kublaj, első vezér.
Első, Második — mágusz.
Jagár, fehér húnok követe.
Padmalanha, hindu követ.
Csuvasz követ.
Első, Második, Harmadik — hírnök.

Vének, harczosok, hölgyek, szüzek, gyermekek, avar nép, török nép.

ELSŐ FELVONÁS.

Keleties sátorterem fegyverekkel, hátul kerevet.

I. JELENÉS.

Oldamur, Rhabonbán, Hat vezér.

OLDAMUR (fekszik betegen). Mellem súlyosodik. A levegő nehéz. Testem roskadozik, csak lelkem él még. Adjátok kardomat, hadd támaszkodom rá; sokszor emeltem őt a csatákon, most emeljen engem ő utolsó csatámban. Milyen szép lett volna meghalnom ott! ott a kardok csattogása között, a harczi kürt rivallása mellett, a paripák dobogásainál! — Hijába! megtagadta az élő Isten. Koszorútlan fővel fogok ülni őseim között legutolsó.

RHABONBÁN. Ne zúgolódjál, Oldamur. Még nem zöldült ki a tubafa ajtód előtt, mely a halottas házakat diszíti. S ha másnak dicső volt meghalni honáért: neked dicsőbb volt érte élned. Nem is leendsz őseid sorában utolsó. Fiad, dicső fajodnak nem rosszabb utóda, folytatni fogja nemzetünk történetét; adja az ég, hogy soha vége ne legyen annak.

OLDAMUR. Igaz! . . . Fiam! . . . Dalma fiam. (Felsóhajt.)

II. JELENÉS.

Elébbiek. Fellengur.

OLDAMUR. Mi hírt hozál, jó Fellengur, a jóslatokból?

FELLENGUR. Légy készen halálodra, Oldamur. Rövid órád van még csak élni. Ezt izeni Isten neked.

OLDAMUR. Meghajtom fejemet, és szivemet megnyugtatom. Mint fogadá az ég áldozatod füstjét?

FELLENGUR. Magasan szálla az fel, mint egy reszketeg szobor, s a fellegekkel egyesült.

OLDAMUR. Megkérdezéd-e a jósló szüzet a túlvilág felől?

FELLENGUR. Épen most beszélte el álmát. Hét nap, hét éjjel feküdt aludva, mereven mint egy halott. Senkinek sem volt szabad őt érinteni. Heted napon fölébrede, s a

mit hét napon át a túlvilágban járó lelke látott, megdicsőült arczczal beszélte el.

Oldamur. Mi hírt hozott a szebb hazákból?

Fellengur. Ott járt, hova őseid felszálltanak, az istenekhez közel, az örökké virágzó mezőkön, hol a csatában elhullt hőseink hófehér ménen nyargalva űzik a futó csillagot, s uralkodnak mindazon ellenségeken, kiket a csatákban megöltek. Ott ültek őseid a szivárványok felett arany királyi székeken, fejeik körül ívedző dicsfény, s csillagokból font koszorú. És ime nemsokára egy napsugáros felhő közeledék, melyből egy hófehér alak támadt elő, legtöbb csillaggal ősz feje körül, ki előtt mind felkeltek a királyi székben ülő alakok, s kezeiket felemelve üdvözlék. E csillagok a nagy és nemes tettek, oh király, és ez új alak te vagy!

Oldamur (dicsőülten). Oh öröm! Oh gyönyör! (Rhabonbánhoz.) Mit mondjak ősz apádnak odafenn?

Rhabonbán. Mondd meg neki, hogy halálát száz ellen vérével boszultam meg, kiket hozzá felküldék raboknak.

Oldamur (Fellengurhoz). És fiaidnak, kik előtted elhaltak, mit mondjak, mit izensz?

Fellengur. Azt, hogy boldog azon apa, kinek fiai a csatában estek el, s nem hullanak könyei gyermekei sirján.

Oldamur. Most menjetek, küldjétek hozzám fiamat, Dalmát, s hagyjatok vele magamra, míg ismét hívni foglak — e földön utoljára.

Mind (eltávoznak).

III. jelenés.

Oldamur, Dalma.

Dalma (fiatal férfinak öltözve, kettős keleties dolmány rajta, egyik hosszú, térdig érő, világos szinű, zárt, másik sötétebb szinű, csípőn alul érő, rövid újjú, nyitott. Haja négy gyöngyös tekercsbe fonva, s azok felaggatva).

Oldamur. Jer közelebb. Jer közelebb, fiam!

Dalma. Meddig fogsz még fiadnak nevezni engem? Én leányod vagyok.

Oldamur. Terhedre van, hogy férfinak neveltelek?

Dalma. Nincs terhemre, atyám. Karom megszokta forgatni a kardot és kelevézt, s ha kell küzdeni hozzám illő lovaggal a harczjátékon, vagy az oroszlánnal a vadászaton, vagy ellenséggel a csata-mezőn, szivem sem gyen-

gébb, mint karom. De nem szokás ez. Nem látom sehol, hogy nő férfi alakját hordaná. Én nem irigylem a többi hajadonoktól sem mulatságaikat, sem öltözetüket, sem guzsalyaikat, de szeretném tudni mégis, miért vagyok én tőlük különböző ?

Oldamur. E rejtély okának titokban kellett maradnia halálom órájáig. Im vedd át tőlem e titkot és őrizd tovább, mert halálom órája jelen van.

Dalma (megijedve). Atyám ! megrémítesz !

Oldamur. Dalma, ne sírj ! az leányhoz illik. Hozzád nem. Te nem lehetsz leány. Ülj kerevetem szélére s figyelj.

Dalma. Arczod ily nyugodt, s te halálra készülsz.

Oldamur. Dalma, ne sírj. A halál napja örömnap, s férfit siratni : dísztelen. A titok, melyet rád bizok, két nemzet életének titka. Az avar és török nép, a mióta Bertezéna meghalt, kétfelé szakadva, átkos meghasonlásban, örök harczokkal rongálta egymást. Ma győzött egyik, holnap a másik, s a hasztalan győzelmek, nevelték bár fejedelmeik hírét, de fogyaszták népeit. Egyszer úgy kifáradt mindkét nép a harczban, hogy nem volt, a ki eltemesse halottait, s a diadal-útról hazatérő fejedelmek egyike sem talált saját országában egy ép házat, melyben éjszakára megszálljon. Itt lelkébe szállt mindkettő, megszánva önfaját, s kemény szerződést kötött, mely megtiltá a további harczolást, s felszabadíta minden szomszédot, hogy a melyik e kötés ellenére hadat gyűjt, arra közerővel rárontsanak. A kötés vége az, hogy ha e két nemzet közül egyik fejedelmi családjának férfi ága előbb kihal, annak országa szálljon a másik uralma alá, s így a varchoniták ismét egy Bertezéna ivadék alatt egyesüljenek. E kötés óta harmadik ivadék ül a fejedelmi széken ; a törökén Disabul, az avarén magam. Mindketten utolsó férfia vagyunk családunknak. Sokáig nem született gyermekünk, sem neki, sem nekem, s az volt a kérdés, melyik éli túl a másikat ? Ha én élem túl őt, népem szabad marad ; ha ő él túl engem, népem rabszolga lesz. Oh azok, kik e szerződést kötötték, nem gondoltak arra, hogy a rokonokból támadt ellenségek rosszabb ellenségek az idegennél, s hogy három ember-élet alatt oly messze távoztunk egymástól, hogy örömestebb látnók a tatárt, perzsát urunknak, mint a törököt vad erkölcseivel, ördög-imádó vallásával s zsarnoki szokásaival. Ime azonban a férfikor delén túl valánk már,

midőn egyszerre mindkettőnknek gyermekünk született, — mindkettőnknek leány. Disabul e fölötti dühében minden leányt, ki azon évben született, a vízbe hányatott; én nyugodt lélekkel fogadtam, a mit Isten adott, s ime, a midőn még senki sem tudott létedről, egyedül nőm: álomlátásban egy tündér szállott le hozzá, ki e szavakat mondá neki: «a mit a vaksors eltévesztett, az emberakarat helyrepótolhatja: gyermeked nem született férfinak, legyen férfivá lelke által. Hireszteld el, hogy fiad született, s neveld őt annak. Ha majdan erős lesz a csatákon, eszes a tanácskozásban, ki fogja mondhatni, hogy ő nem férfi? — Az ég adand neki hírt, hatalmat, hős tetteket, s megengedi, hogy túlélje ellensége családját, és nemzete megszabadítójának neveztessék.»

Dalma. Az ég mondá, és én eszküszöm, hogy úgy lesz.

Oldamur. Ne esküdjél korán.

Dalma. Mindenki férfinak hisz. Kiálltam a próbákat csatákban és tanácskozásban. Ütközet hevében kerestem babért homlokomra, törvénytételben pálmaágat kezembe.

Oldamur. A legnehezebb próba még hátra van. Karodnak erejét megpróbálta a harcz, eszed hatalmát a tanácskozás: még szived van hátra, — azt meg fogja próbálni a szerelem.

Dalma. Nem tudom, mi az?

Oldamur. Még nem. De eljön az hivatlanul. — Egynek észt, másnak kart adott a sors, szivet mindenkinek. Hiába mondja a virág: én nem akarok virágzani. A tavasz eljő, és a szív virágai kinyílnak.

Dalma. Én ki fogom tépni e virágokat még bimbókorukban.

Oldamur. Nem ismered fogadásod nagyságát, Dalma. Feláldozni vagyont, nyugalmat; feláldozni az életet — mind csekelység ahoz képest, a mi a szerelem feláldozása. Egy fillér a túlvilági üdvhöz képest.

Dalma. Vannak oltárok, melyeken semmi áldozat sem nagy, ha a hon élte van mérlegben vele.

Oldamur. Nemesen szóltál. Irasd fel e mondatot palotád minden ajta fölé, hogy olvashasd, akár merre tekintesz, mert egykor szükséged leend rá, hogy eszedbe juttasd magadnak. Még most e fogadás csak egy elvetett mag, de majdan óriási törzszsé fog felnőni, melynek viharokkal kell küzdeni, s mely az égbe emeli fejét.

Dalma. Legyen bárminő nagy, a mit fogadék, megtar-

tom azt. Én a mióta éltemet tudom, csak egy szabályt tanultam ismerni: «első a haza». Ő érte mindent megteszek, mindenről lemondok. Semmi sem elég nagy, hogy e névvel mérkőzhessék. Nincs gondolat, mely mellette el ne veszszen. S ha megmentésére kell, hogy meg ne tudja senki női létemet, esküszöm, hogy a mennyi tért kardom hegyével magam körül keríthetek, annyira közel hozzám nem jövend senki soha; s ha meghalok, átok alatt hagyom meg, hogy alakomat úgy a hogy meghült, porrá égessék. Hivasd a gyulákat, én esküdni akarok.

Oldamur. A ki a jövendőkre fogad, az Istent hivja fel küzdeni. Én óhajtom, hogy esküdjél, és mégis félek tőle. Biztatnálak, ha nem akarnád; s ellenkezem veled, midőn kész vagy reá. Homlokomon izzadság gyöngyözik. Oh az nem a halál veritéke, hanem azon félelemé, hogy te gyenge leendsz ott, hol a harcz bizonyos, és a győzelem bizonytalan. Oly helyzetben hagylak itt, melyre gondolni magam is szédülök; oly helyzetben, minőt nem teremte Isten, minőre nem gondoltak az emberek soha. Isten gyöngének alkotá a nőt, Isten szeretni alkotá a szivet; a természet legszentebb törvénye az, mely ellen fogadást tevél, s az alul nincs kivétel.

Dalma. Én király vagyok. Az emberek közül kivétel. Miért volna a fejedelem legmagasabb az emberek között, ha nem azért, hogy egyedül nemzetét szeresse? Miért állana legfelül, ha nem azért, hogy tudjon egyedül állni? Embereknek törvényt irt a természet; királyoknak törvény a hon java. Én e törvényen kívül mást nem ismerek. Hivasd a gyulákat, én esküdni akarok.

Oldamur. Erős lelked megdöbbent. Jobb szeretném, ha szomorúan, ha csüggedt lemondással tennéd e fogadást. Az erős lelkeknek ellenségük a sors. A villám mindig a legmagasabb bérczeket sujtja!

Dalma. Kivéve azokat, melyek még a villámon is túl emelék fejüket. Engedd, hogy hivassam vezéreidet.

Oldamur. Isten segitsen! Óhajtom e harczodat; pedig tudom, hogy a sorssal nincs fegyver küzdeni.

Dalma. Van: az erős akarat. Isten megirta útját a csillagoknak; embernek megengedé, hogy irja azt maga. Viharnak, tengernek, angyalnak és ördögnek van ura; az ember ura önmagának. Érezve a terhet, melyet vállamra tettél, kétszerte erősebbnek érzem magamat. (Kiszól). Jöhettek.

IV. JELENÉS.

Elébbiek. Táltos. Két Rhabonbán, Hat vezér, Elemér, Két Gyula. (Elemér leghátul marad. — Mind Oldamur körül állnak.)

Oldamur. Az óra végihez közelg. Ez élet be lesz végezve, hogy újra kezdődjék a másik. A haldokló ne gondolkozzék sirhalmáról, hanem azokról, kik élve maradnak itt. Éltem nagyrésze országomé volt. Utolsó része egészen övé. A hon ege soha se maradjon naptalan. Midőn leszállok én, fiam helyembe kél. Midőn én ravatalra fekszem, ő a trónra lép; a leáldozó hold hadd lássa meg, mint kél utána a hajnalodó nap. Kiáltsátok, hogy: «éljen a chagán», midőn tudom, hogy az nem nekem szól többé.

Mind. Éljen a chagán!

Két rhabonbán (térdeikre fektetett paizson felemelik Dalmát).

Oldamur. Harmincz év előtt hallám e kiáltást, akkor nekem szólt az, most neked. A te lépcsőid a trónhoz vezetnek fel, az enyimek a sírboltba le.

Rhabonbán. Most, ifjú fejedelem, ősi szokásaink szerint, mondd jelszavad, melyet palotád homlokára irassunk fel arany betükkel. Atyád jelszava ez volt: «Többet észszel, mint erővel.» Egy óra mulva a tiéd álland helyén. Mi legyen az?

Dalma. «A hazáért semmi áldozat sem nagy.»

Rhabonbán. E jelszó esküvés, melyhez uralkodásod napjai vannak mérve.

Dalma. Hívjátok Istent. Hallja meg eskümet.

Két gyula (két kardot fejeik felett keresztbe tartva). Isten, hadúr! Jóél! kinek jelképe kard, tűz és napvilág, légy jelen és halld meg e nevedre tett esküt.

Dalma (a két kard alá áll). Esküszöm reád, Isten, hadúr! Jóél! hogy népemért mindent feláldozok, a mi enyim: éltet és halált, gyülöletet és szerelmet. Utáljam bár miként az életet, s óhajtsam a halált, ha népem kivánja, hogy éljek: élni fogok. Irtózzam a haláltól, s szeressek élni, ha népem java kivánja holtomat: meghalok. Gyülöljek szivem mélyiből, ha népem java kivánja, hogy megbocsássak: megbocsátok. És szeressek bár lelkem minden erejével, ha népem java kivánja, hogy feledjek: feledni fogok. Halld eskümet. S légy tanum örökké! Isten! (Kezét fölemeli.)

Oldamur. Én is hallottam azt, s a túlvilágon is emlékezni fogok reá.

Dalma. Vigyázz reám onnan felül; — segíts, ha ingadozom; sújts le, ha elbukom.

Rhabonbán. Szóljanak a kürtök! (Trombitahang.) Most járuljatok a vérszövetséghez vezérek. Itt a szent kehely, (felmutatja), melybe fejedelem-választáskor egyesülni szokott a hét vezér vére, annak jelképeül, hogy ők is így egyesülendnek egy vérré, egy gondolattá a nemzetért.

Második, harmadik, negyedik, ötödik, hatodik vezér (egyenkint a serleghez járul s karját megszúrva, a serleg fölé tartja e szavakkal). «A mint e vér kicsordult, akként omoljon vére annak, ki honához és fejedelméhez hűtlen lesz.»

Elemér (a serleghez lép, karját megszúrva, fölé tartja). A mint e vér kicsordult, akként omoljon vére annak, ki honához és fejedelméhez hűtlen lesz.

Dalma (a mint Elemért meglátja, elveszti arcza szigorát, rábámul, keble hevülni kezd, tétovázva szól). Ki vagy te, hetedik vezér?

Elemér. Nem emlékszel reám? Én Elemér vagyok. Arczom változott-e vagy szived, hogy elfelejtéd, ki gyermekkorodtól fogva leghűbb barátod volt?

Dalma (nyugtalan lázongással tekint rá). Emlékezem, — — emlékezem.

Elemér. Nem jut-e eszedbe, midőn gyermek valál, kicsiny kis szőke fürtü angyal? én már nagyobb, vad, szilaj fiú: együtt eljártunk jó anyád sírjához; én letéptem a virágot a szirt fokáról, te koszorúnak fűzted azt a sírhalomra, s ott sírtunk együtt mindaketten, és az jól esett. Emlékezel-e még?

Dalma (suttogva). Emlékezem, — — emlékezem.

Elemér. S midőn legelőször vadászatra bocsátának bennünket, egymás mellett lovaglánk a futó dámvadat üzve. Egyszerre egy forrás mellett oroszlánnyomokra bukkantunk. Mint hagytunk fel egyszerre a dámvadat-üzéssel, hogy oroszlánra vadászhassunk. Igen, e fenevaddal jött kedvünk küzdeni, mely szembe áll, és élet-halálra küzd; méltó tusát, emberkirály állatkirály ellen. Félreloptuk magunkat a kiséröktől, s felkerestük a királyi állat berkét. Ez nem futott el, miként a dámvad; — az első hívásra kijött barlangjából, megrázta aranyos sörényét, s dörgő ordítással felelt meg szavunknak. — Te hevesen vágtattál felé lovaddal, én meg akartalak előzni; az oroszlán fejét a földre fektetve, farkával a földet korbácsolta,

s azon pillanatban, midőn te kopjádat hajítád reá, felszökött, s lovadat megragadva a földre vágta. Te lovad alól nem bírtad magad kiszabadítani, én leszöktem az enyimről, s megragadva két kezemmel az oroszlán száját, hátrarántottam azt; s míg te késedet szivébe döféd, én fejét torkig hasítottam. Emlékezel-e még?

Dalma. Igen. Emlékezem.

Elemér. És mikor legelső csatánkba vittek mindkettőnket, ott álltunk egymás mellett, alig várhatva a csatakürt rivallását; keblünkben zajgott a vér, szemeinkben nem ismert öröm tüze égett. Végre hangzott a riadó. A te arczod kigyuladt egyszerre, mint az éjszakai égés; nem néztél hátra, hanem csak előre. Keresztül törtél az ellenség legelső sorain. Keresztül a másodikon, s egy pillanat mulva ellenségtől voltál körülfogva. Ifjúi heved elragadt, hogy észre ne vedd, miként az utánad jövők nem bírnak nyomodba érni. Az ellenség vad ordítással özönle körül, a kardok villogtak fejed körül, a nyilak pattogtak pánczélodon, s ősz atyád haját tépte keservében, hasztalan törve útat feléd harczfejszéjével. — Ki küzdött akkor oldalad mellett, ki volt, ki paizsával betakart, ki felfogta rólad a halálcsapásokat, ki biztatott, hogy ne félj, s a hova gyönge volt a te csapásod, oda egy erősebbet sujtott, míg atyád mentésedre megérkezett? Emlékezel-e még?

Dalma. Te voltál az! Oh jól emlékezem.

Elemér. S midőn hosszú tábor-útunkon elesteledve, sátorod árnyában pihentél, fejed ölembe hajtva s karod körülem fűzve; egyik csillag a másik után letünt, egyik csillag a másik után kialudt, csak én viraszték álmaidnál ébren, hűségesen: emlékezel-e még?

Dalma (küzdelemmel). Emlékezem. Oh hallgass! oh hallgass!

Oldamur. Dalma! Te reszketsz.

Dalma (Oldamurhoz). Oh atyám, érzem fogadásom terhét! (Atyja kezére borul.)

Oldamur. Ily korán! — Te küzdelemre híttad fel a sorsot, im, az első szavadra megjelent. Nem gondolád, hogy az ifjú, ki két év előtt mint jóbarát, mint ikertestvér vált el tőled, két év mulva sok lesz játszótársnak. Vigyázz ez érzelemre. Ma hálának nevezed azt, holnap szerelem lesz. Befogadod mint barátságot, mint testvérérzelmet szivedbe, s szenvedélylyé nő fel.

Dalma. Már azzá nőtt!

Oldamur. Ugy jaj neked, vagy jaj a hazának.

Dalma. Jaj! — nekem egyedül! — Esküm megtartandom. (Fölkel.) Elemér! azok után, miket atyám felőled mondott, legmagasabb becsülésemre vagy érdemes. Ismerve lelked becsét, olylyá tekintlek, mintha jobbfelem volnál. Ezért megosztom veled fejedelmi hatalmamat; légy oly tisztelve, miként én magam, itéleted annyit érjen, menynyit enyim: hogy a hol én nem vagyok, te ott lehess. Ha én az ország egyik részében vagyok, te a másikban légy, ha én keleten, te nyugaton: így országunk mindenütt boldog leend. (Félre.) És én magam nyugodt.

Oldamur. Értelek, jól értelek.

Elemér. Oh chagán, rosszul jutalmazod hűségemet, midőn magadhoz hasonlóvá tész'sz, s azt kívánod, hogy ott legyek mindig, a hol te nem vagy: mint az éj és nap, a kik szüntelen egymást kerülgetik. Én tőled elválhatlannak hivém magam. Örömest lennék árnyad, hogy soha el ne maradhassak tőled, vagy testőreid között legutolsó, ki ajtód küszöbénél viraszt. Én nem ismerék soha sem anyát, sem testvért, sem szerető leányt ; minden érzelmem csak körülted forog. De tőled távol fáj bennem a lélek; s midőn látlak, öröm fog el, minőt soha nem érezék.

Dalma. Hagyd a gyermekkori rajongásokat, vezér. Hűségeddel nem személyemnek, hanem koronámnak tartozol ezentúl. Még ma eltávozol. Első utad leend Disabul, a török fejedelemhez, kinek mint képmásommal fölruházott követ — tudtul adandod, hogy e napon a trónt elfoglalám. Figyelmeztetni fogod őt a régóta fennálló titkos szövetségre, mely e két nemzet fejedelmei között él; elmondod, hogy nyilt szív, baráti kar tárul a hű szövetséges felé: kemény szív, aczél kar vár az ellenségre.

Elemér. Bizd reám, hogy lefessem előtte képedet; szeretni és félni fog téged egy pillanatban.

Dalma. Most menj; az idő becses, készülj utadra. Napnyugat előtt megindulj. Mire vársz még?

Elemér. Egy baráti kézszorításra; méltatlan vagyok-e e kegyre?

Dalma (habozva nyújtja felé kezét). Isten veled. (Félre.) Lelkem légy erős, kezem ne reszkess, szivem ne dobogj.

Elemér (ezalatt Dalma kezét szívéhez szorítja). Emléked fog kisérni mindenütt.

Dalma (félre). Szivemben láng gyulad e kézszorítástól, lelkem összeroskad. (Visszafordul, szigorúan.) Míg nem hivatlak, addig vissza ne jőjj. — Isten veled!

Elemér (Oldamurhoz hajol térden). Haldokló király, leáldozó nap! rokonimat, kiket nem ismerék, ott fenn üdvözöld.

Oldamur. Ifjú vezér, támadó csillag! országomat, melyet elhagyok, megoltalmazd.

Elemér. Vezérek, Isten hozzátok! (El.)

Dalma (Oldamurhoz). Elégült vagy-e velem? (Elé térdel.)

Oldamur (Dalmához). Nyugodtan halok meg. (Kezét Dalma fejére teszi.) Áldásom reád. Adjon az ég neked vaskemény szivet, sürű harczot, örök győzedelmet, csatatéri halált. Legyen néped boldogsága oly nagy, hogy elfeledd miatta saját boldogtalanságod. Tegyen az ég urává ellenidnek, tegyen urává önmagadnak. Légy elég erős koronád terhét elviselni, mely egy főn sem volt oly nehéz, mint a tieden lesz. Légy áldva még a túlvilágon is; mert a miről itt lemondasz, azon üdvöt még a mennyországban sem leled föl többé.

Dalma (Oldamurhoz). Meg ne csókolj, vagy könyet ne mutass, vagy leányodnak ne szólíts, mert erőm rögtön összeroskad.

Oldamur (vezérekhez). Vezérek, egy pillanat még, s én más eget, más napot fogok meglátni. Gondoljatok reá, hogy egykor találkozni fogtok velem, s én számon kérendem tőletek, a mit rátok biztam itt alant. Amott túl mindent föltalálunk. A napsugáros mezőt, a kedves rokonokat, az elválhatlan kardot, s a kedvencz paripát: csak a hazát nem sehol. Ez az élőknek marad. Az ég a megdicsőült lelkeké; de a hamvaknak is megvan joguk azon földhöz, melyben nyugszanak. El ne feledjétek, hogy apáitok sírhalmait rejti e föld, kik ott pihennek velük eltemetett kardjaik mellett. Legyetek egyesültek; az avarnak csak egy félelmes ellensége van: saját maga. Ki ne húzzátok a kardot hüvelyéből ok nélkül, s vissza ne dugjátok dicsőség nélkül. Vénekre bizzátok a hadizenést, ifjakra a békekötést. Ha győztök, tudjatok félni; ha vesztetek, tudjatok remélni. Ne legyetek zsarnokok, hogy ne legyetek rabszolgák. Szeressetek mindent, mi szép, nagy és dicső, és azt, mi legszebb, legnagyobb, legdicsőbb, — a hazát legjobban. (Szemeit csendesen lehunyja.)

Táltos. Oldamur! az óra lefolyt, az Isten szólít magához. Készülj az égi útra.

Dalma (ezalatt folyton kezében tartva Oldamur kezét). Isten! e kéz elhidegült! (Oldamur szivéhez kap.) Ő halva van!

Mind. Ő halva van!

Rhabonbán. Észrevétlenül jött rá a halál. Csak arra várt, hogy utolsó szavait kimondja.

Táltos. Úgy szenderült el, mint egy alvó gyermek anyja keblén. (Könyeit törli.)

Dalma (föláll). Vezérek és országnagyok! Takarjátok el e könyeket. Férfinak sírni és férfit siratni, disztelen. A halál napja örömnap; s meghalni úgy, miként ő itt előttünk: boldogság. Távozzatok, s küldjétek sírni az asszonyokat.

Rhabonbán (Táltoshoz). Ez valóban keményszivű férfi leend. Miként szerette atyját, s a gyáva könyet mégis visszafojtja.

Táltos. Valóban erősszivű férfi.

Mind (eltávoznak. — Ezalatt künn a Táltosok halotti dalt énekelnek a távolban).

Dalma (az ajtóig kisérve a legutolsó férfit, midőn látja, hogy már egyedül maradt, sirva fakad s zokogva borul Oldamurra). Atyám! atyám! — —

(Függöny legördül.)

MÁSODIK FELVONÁS.

Sík puszta; éj van, közepett a háttérben egy négyszarvú vastag emberalakú bálvány, mely a benne égő tűztől vörösen izzó, a népség körülötte áll.

I. JELENÉS.

Két mágusz, Pór, Tisztviselő, Molnár.

ELSŐ MÁGUSZ (a bálvány előtt áll).

MÁSODIK MÁGUSZ (az előszínben áll).

ELSŐ MÁGUSZ (vontatott hangon). Az éjfél csillaga feljött!

MÁSODIK MÁGUSZ (hasonló hangon felelgetve). A föld világai kialudtak.

ELSŐ MÁGUSZ. Imádjátok Astaroth nevét.

NÉP (meghajolva). Oh Astaroth!

ELSŐ MÁGUSZ. Kié az éjfél? a sötétség órája?

MÁSODIK MÁGUSZ. Az ördögök királya, Astarothé.

ELSŐ MÁGUSZ. Kicsoda Astaroth?

MÁSODIK MÁGUSZ. Elüzött szellem, ki most le van győzve, s lánczok között szenved, s bujdosik a fény elől; de egykor széttöri lánczait, ismét feljül kerül, eloltja a napot, s boszút áll mindazokon, kik őt szidalmazák.

ELSŐ MÁGUSZ. Imádjátok Astaroth nevét.

NÉP (meghajolva). Oh Astaroth!

ELSŐ MÁGUSZ. Mit kiván Astaroth?

MÁSODIK MÁGUSZ. Ünnepet és áldozatot.

ELSŐ MÁGUSZ. Micsoda ünnepet, és minő áldozatot?

MÁSODIK MÁGUSZ. Keserű áldozatot örömünnepén, mert neki a méreg édes; a gyászünnepen édes áldozatot, mert neki a méz keserű.

ELSŐ MÁGUSZ. Miből áll a keserű áldozat?

MÁSODIK MÁGUSZ. Hét országából a természetnek az ártó állatok, miket ő égő gyomrába lenyel; férgek közől a nadály; bogarakból a skorpió; csúszók közől a csörgő kigyó; halakból a czápa; madarakból a keselyű; emlősökből a hyéna; a hetedik egy erős férfi.

ELSŐ MÁGUSZ. Mi az édes áldozat?

MÁSODIK MÁGUSZ. Hét országából a természetnek azok,

a mik szelidek: férgekből a biborcsiga; bogarakból a pillangó; csúszók közől a salamander; halak közől az aranysüllő; madarakból a gerlicze; emlősökből a fehér bárány; a hetedik egy tizenhétéves szűz.

Első mágusz. Imádjátok Astaroth nevét.

Nép (leborulva). Oh Astaroth! (Kivül kürtszó.)

Első mágusz. A nagy király jő, készüljetek az áldozathoz.

II. jelenés.

Elébbiek. Disabul. Kublaj. Jagár. Padmalanha. Csuvasz követ.

Disabul (nagy kerekes trónon ülve, két rabszolga huzza elől, kettő tolja hátul).

Kublaj (kezét a trónra téve, Disabult kiséri).

Első mágusz (Disabulhoz). Üdvözöl Astaroth! s meghív maga elé.

Disabul (lenézőleg). Köszöntetem. Csak ne tartson soká. Mikor csináltátok, kár volt, hogy lábakat is nem alkottatok neki, hogy ő jöhetne hozzám. (Leszáll.) De ám eljövék; ma köszönettel tartozom neked, Astaroth. Ellenségem halálhirének napja van ma: adjon a pokol neked több ilyen jó napot. (Kublajhoz.) Tehát Oldamur meghalt? s a chagán, ki utána trónra ült, még gyermek?

Kublaj. Még fiatal, és sokáig élhet.

Disabul. Astarothra esküszöm: rövid élete lesz.

Jagár (fejcsóválva). Te azt nem tudhatod, nagy király.

Disabul. De megtehetem.

Jagár. Vétenél a szövetség ellen.

Disabul. Ki kötötte azt? Én nem. Ősapám tevé; s azért, ha ősapám bivaly volt, én nem születtem-e arszlánnak? — Ha a kérődző állatok szövetséget kötöttek maguk közt, hogy ezután csak füvet egyenek, én elütöttem közülök: én vérszopó vagyok.

Jagár. Azt megmutattad, nagy Disabul. — Ebéd végén mindig abban gyönyörködöl, hogy azon rabszolgáid fejeit rakatod tálaidra, a kik felszolgáltak; most tizenhét esztendeje minden ujonszületett leánygyermeket a vizbe fojtatál. Ez a te dolgod, Disabul. Saját népeddel magad parancsolsz, s ez ellen senkinek sincs kifogása.

Disabul. De már meguntam ezt. Nekem munka kell. Ez a sok apró nép, a ki köröskörül lakott, mind elpusztult már, vagy elszaladt a világ végire. Minden ellenségemet

megettem; csak szövetségeseim vannak hátra, s most arra várjak ugy-e, hogy azok egyenek meg engem?

Jagár. Emlékezzél reá, hogy az igazság legelső úr a földön.

Disabul. Tehát az lesz igazság, nemde, hogy egy síma állú ifjoncz, kinek nincs egyéb érdeme felettem, mint hogy szakállatlan: kibőjtöljön engem a világból, s én nagy kegyesen nézzem, mint egy indu boncz, mint hízik ő bele saját trónusomba, mikor kedvem van őt letaszítani a magáéról?

Jagár. S erre megesküvél bálványod hitére máguszaid előtt.

Disabul. Mit nekem papjaim és bálványaim? — Parancsoljanak a más világon, e világ az enyim; itt azt kell akarniok, a mit én akarok!

Jagár. Ne feledd, hogy e szövetségre minden körüled lakó nép fejedelmei éber szemekkel néznek.

Disabul. Vakulj meg velök együtt, hogy ne nézhessetek rá! Le fogjátok-e ugatni a sasokat az égből?! . . . Fenyegették-e valaha az egerek a párduczokat?

Jagár. Oh nagy Disabul! nem jó az ellenségről megvetőleg szólni. Jusson eszedbe, hogy Omár khán két év előtt tevepásztor volt, s most fél Ázsia réme, s másik felének prófétája.

Disabul. Réme a gyáváknak, s prófétája a bolondoknak. De fogadom, hogy én meg növelem prófétai hirét, és martyrrá teszem; s ha nem mutogattak még prófétát kitömve, majd mutogatok én egyet.

Jagár. Akkor aligha fogsz reá érni, hogy erődet Dalma ellen fordítsd.

Disabul. Te azt hiszed tán, hogy egyenkint hivogatom ki párbajra a nagy próféta dárdahordozóit? — Én nem szoktam vesszővel hadakozni; a hova én ütök, az beomlik, ha mindjárt kőszikla is. Egyszerre három hadsereget küldék a lázadó rabszolga ellen, ki Tatárországot hatalmába kerité; mindegyik százezer emberből áll. Egyik Chorazan felől keriti el, a másik a tengeren kerül háta mögé, a harmadik egyenesen a sivatagon vág ellene keresztül. Ha a föld el nem nyeli, meg nem menekül tőlem. Azt pedig ne gondold, hogy ott megálljak, a hol őt levertem, a míg világ van jobb- és balfelől!

Jagár. Mit teendesz?

Disabul. Mit teszek? — lekaszálom a földet, s ha ki-

fogyok a földből, berontok az égbe. Nem akarok urat ismerni kivülem. Ti szüntelen vigyáztatok, hogy hadsereget ne gyüjtsek, melylyel álmos békéteket megháborithassam. Ez az Omár, ez az elüzött pásztor-királyfiu, ki egy homokpusztát kapott örökségbe, a ti vesztetekre növelte hirét. Midőn határaitokat kezdte fenyegetni, akkor hittatok fel engem, hogy gyüjtsek ellene hadat. Tudtátok, hogy én arra legkészebb leszek, mert én nem őrzöm városaim árkát, vetett füveimet, s szövőszékeimet, a mik nálam mind nincsenek. Háromszázezer kardot adtatok kezembe. Azt hiszitek, hogy ebből rátok nem jut egy sem?

Jagár. Szavaid fenyegetésképp hangzanak.

Disabul. Én is ugy hiszem. A tatárnépet eltörlöm ma, az ogurt holnap, a hindut holnapután, s még a fehér hun és chinai számára is lesz nap az esztendőben. Elég egy úr a földön; lám az égen sincs több nap egynél. Ha meghaltam, akkor ám jőjjenek elő az apró csillagok, s osztozzanak meg az égen; de a mig élek — elbujjanak.

Jagár. Ez azt teszi, hogy készüljünk a harczra?

Disabul. Készüljetek a halálra.

Jagár. Oh nagy Disabul, te roszul látsz sorsod végére. Mi okod van bennünket bántanod?

Disabul. Az az okom van, hogy ti munkás nép vagytok, az enyim dologtól elszokott; nekem munkás rabszolgák kellenek. Nektek szép nőitek vannak, az enyimek szegletes fejüek; nekem szép rabnők kellenek. Nekem kardom van, nektek van fejetek; s nekem ez a fej kell, ha nincs egyéb!

Jagár. Egyébre is fogsz találni, Disabul, — erős karokra. Áldjon meg az ég! (El a hindu követtel.)

Disabul (fojtott dühvel utánuk morogva). Titeket pedig pusztítson el! (Kublajhoz.) Nem megérdemleném-e, hogy bolondnak nevezzenek, ha egy hiú esküvés miatt elnézném, mint nő mellettem óriássá egy poronty, s mint tudakozódik utánam, ha nem haltam-e meg, midőn elég erőm van őt még gyermekkorában összezúzni?!

Kublaj. A kinek hatalma van, annak joga van mindenhez, nagy király. (Meghajtja magát.)

Disabul. Mihelyt seregeink e lázadó Omárt eltiporták, megviszed Dalmának hadüzenetünket; vele semmi sem békit ki engem: sem igéret, sem meghódolás. Egyetlen büne az, hogy él. Meghaljon.

(Künn távol kürtszó és e kiáltás:)

Hirnök a tengerről!

III. JELENÉS.

Elébbiek. Hirnök.

Hirnök. Uram, hatalmas chán, rosz hírt hozok.

Disabul. Akkor jó lett volna, ha magadat ott künn hagyod! — Beszélj hát gyorsan; ha rosz, legyen rövid.

Hirnök. Hajóidat, melyek hadseregedet a tengeren átszállították, a tenger közepén vihar támadta meg. Elsülyedt mind, — a nép a vizbe fult, — egyetlen gálya jutott a parthoz, — azt is a sziklához vágta a hullám; magam menekültem meg uszva az ott veszett seregből.

Disabul (bőszült dühvel). Dobjátok vissza, hogy legyen a többinél.

Fegyveresek (elhurczolják a hirnököt).

Disabul (szakállát tépve.) Oh átkozott vihar! hogy fuss a világ végeig, és soha meg ne pihenj! Oh átkozott tenger, hogy száradj ki, és lásd tulajdon fenekedre! Hajóimat megettétek. Ezer árboczos, tizezer vitorlás hadam! Egész erdő a tenger közepére ültetve. Egy úszó város aranyozott tornyokkal, lobogó zászlókkal, pánczélos hadakkal! minden, minden oda! Vitézeim a tenger fenekén fekszenek, gályáimat darabokban hányja ki a partra a hullám. (Őrjöngő fájdalommal tekint szét, s meglát egy katonát, kinek arcza mozdulatlan maradt.) Miért nem sírsz, gazember? Nem jön köny szemeidbe? Katonák! vigyétek és tanítsátok meg sírni! (Az elvitetik.) Ezer árboczos hajóhadam! Egyik kezem van levágva! — — Inkább volna egyik kezem! — — (Daczczal.) De mit? Maradt még két seregem. Semmit sem tesz. Elég erős maradtam még azért. Nincs semmi baj! Ha egyet elnyelt a víz, kettőt csak nem nyelt el a föld!

(Künn kürtszó és e kiáltás más oldalról:)

Hirnök közelg!

IV. JELENÉS.

Elébbiek. Második hirnök.

Második hirnök. (sietve jő s lelkendező szóval).

Hatalmas király! a pusztáról jövök, hadsereged közül.

Disabul. Mije hiányzik hadamnak, hogy oly sebesen jövél?

Második hirnök. Semmije sem hiányzik, uram, csupán az élet! Hadsereged a pusztában érte a Szamum irtó szele,

s homokfellegekkel temette el. Én az utócsapatok közül egyedül futottam el tevémen.

Disabul (mint villámütött áll egy perczig, végre a düh legfőbb fokán).

Átok reád e hírért, halálmadár! Hogy hoznák azok holt hiredet, a kiket te hirdetsz halottnak! — Ez kemény csapás. Húszezer tevét, százezer harczost veszíték el ingyen, a nélkül hogy az ellenségből egy élet veszett volna érte kölcsön. — — Azért sem sirok. Még van egy hadam. Ez a kettő ugyis csak szedett-vedett nép volt, merő csőcselék, csak meghalni jó: gyalázatomra lettek volna. Jól tették, hogy elvesztek. Ugy kellett nekik, miért nem siettek jobban. Oh a chorazani sereg mindezt ki fogja pótolni!

(Künn kürtszó.)

Hirnök érkezett!

Disabul (elsápad, merően néz az érkező felé).

v. jelenés.

Elébbiek. Harmadik hirnök tántorogva jő.

Disabul. Ne szólj! — Pofád sápadt, mint ki sírból kelt fel. — — Légy átkozott! miért remegsz? — Gyűlöletes reszkető ábrázat! Honnan hozod a rosz hírt? Égből cseppentél ide, vagy a tenger okádott ki téged is, hogy engemet rémits?!

Hirnök. Uram, hatalmas chán! Chorazánból jövök.

Disabul. Némulj meg örökre. — Mért nem tudtad vérrel befesteni arczodat, hogy ne lenne ily fehér!?

Hirnök. Omár chánnal összetalálkozánk.

Disabul. A végén kezd! Győztetek-e?

Hirnök. Sereged elhullt. Magam vagyok utolsó, ki megmenekült a harczból.

Disabul. Astarothra! nem vagy utolsó, mert nem menekültél meg! (Leszurja a hirnököt, az összerogyik, Disabul kezéből a kard kihull.) Ég és pokol! mindenem elveszett! mindenem, mindenem! — Ez a szép hadsereg; a válogatott pánczélos hadsor, mely mint egy ércz buzavetés terült egyik hegyoromtól a másikig, arany paizsaikon a nap tündökölt, dárdáik hegyével a leszakadó eget képesek lettek volna feltartani; e lovas dandárok, mik a széllel futottak versenyt, s ha nyilaikat kilőtték, elboríták vele a napot; s ha őrtüzeiket meggyujták, mintha a föld tükrözte volna vissza az eget. E hétszáz elefánt hátán emelt tornyok, mik ijedelmei voltak a harcznak, e hős vezérek csapatjaik

élén, gyémánttal rakott fegyverzeteikkel, s e lobogó sátorok, mik a halmokat ellepték. Ez mind, mind csak álom? Tegnap volt és ma nincs! (Őrült álmodozással tekint a levegőbe, határozatlan léptekkel tántorog, végre elejtett kardjára talál lépni, s fölriad.) Ki tette ezt? (Felkapja a kardot.) Ki harczol ellenem láthatlan kezekkel? Te pokolbeli szörnyeteg, Astaroth! Azért emeltelek ide? azért hizlallak itt, hogy így bánj velem? Te pokollal viselős fenevad, most szülj nekem oly hadsereget, a minőt megettél; vagy oly dombot hányatok reád, hogy szarvaid sem látszanak ki belőle.

(A mágusok elszörnyedve rohannak a bálványt káromló király elé, — a Főmágusz eléje áll.)

Főmágusz. Szünj meg szavaiddal, Disabul, ne haragítsd Astarothot még jobban.

Disabul. Megharagított ő engem eléggé. Ellenségeim csúfja lettem. Ha az ogurnak láthatlan Istene van, legalább nem ad neki enni, miként én ez idomtalan alaknak itt.

(A bálvány szájából lángok csapódnak ki. A mágusok földalatti csöveken tompa bőgést hallatnak az izzó bálvány torkából.)

Főmágusz. Halld, Astaroth beszél.

Disabul (dühvel). Mi kell neki? Ha éhes, tömjétek meg kavicscsal! (A bálvány egyre bőg.)

Főmágusz. Astaroth édes áldozatát kéri.

Disabul. Ehetnék? Három hadseregemet ette meg, jóllakhatott vele; hamarább ihatnék rá: mondjátok meg neki, hogy igya ki azt a tengert, melybe gályáim sülyedtek.

Mágusok. Astaroth édes áldozatát kéri; a bibor-csigát, a pillangót, a salamandert, az aranyhalat, a galambot, a fehér bárányt, és a szeplőtlen szüzet.

Disabul. No hát adjatok neki.

Főmágusz. Astarothnak tizenhét éves szűz kell, mert a tizenhetes szám előtte szent.

Disabul (leverten hallgatá). Keveset beszélj, jó ember, mert keveset hallgatok. Tégy, a mit akarsz. Háromszázezer hősöm halt meg; küldhetsz utánuk, ha akarsz, még háromszázezer asszonyt.

Főmágusz. Szűz csak egy kell, de tizenhétéves.

Disabul. Mit említed annyiszor? hozass egyet.

Főmágusz. Most tizenhét éve, uram, minden leányt a vízbe hányattál; a ki akkor született, azon évből csak egyetlenegy él.

Disabul. Tehát legyen azon egy Astarothé.

Főmágusz. Bárki legyen is e szűz?

Disabul. Ha atyjának szemefénye is, és a világ szépsége, esküszöm, áldozat legyen!

Mágusok (távoznak a szüzet elhozandók, a többiek azalatt hátaikat szeges szijkorbácsokkal verve orditják «Astaroth» nevét, a nép körül a földön arczra fekszik. Disabul egy leteritett teve bőrön ül).

VI. JELENÉS.

Elébbiek. Máguszok. Halila.

Halila (elfátyolozottan a máguszoktól kisérve jő).

Kublaj (megrántva Disabul köntösét). Uram, chán, ez Halila, a te leányod.

Disabul (föltekint s ismét lesüti fejét). Átok rá, mért nem fiam!?

Főmágusz. Légy üdvöz, hajadon, ki ifju éltedet Astaroth kezébe tenni jöttél!

Halila (ki nem tudá eddig, mi történik vele, most meglátva atyja mogorva arczát, s a tüzet okádó izzó bálványt, kiragadva magát a máguszok kezéből, Disabulhoz fut, annak térdeit átkarolja, s kétségbeesetten kiált.) Atyám, segits! engem bántani akarnak!

Disabul. Bántottak engem is! Három hadseregem veszett el.

Halila. Oh de én nem bántottalak soha! miért engeded, hogy megöljenek?

Disabul. Az ezen bölcs urak dolga. Ők tudják, mire kell véred Astarothnak! Beérhette volna harczosaimmal. Különben ők azt állitják, hogy e fenevad rézgyomrából egyenesen a mennyországba jutsz.

Halila. Oh ne ölj meg rémitő szavaiddal, mielőtt a halál megölne. Hisz én nem szeretem az életet, és nem irtózom a haláltól. — Itt vagyok, verjétek szivembe a tőrt, hajitsatok le magas kőszikláról, csak e rettenetes tűzbe ne vessetek! Oh én irtózom e haláltól.

Disabul. De hát ki vállalja el helyetted azt? E pokoli királynak édes áldozat kell; s ha volna is kivüled valakinek egykorú leánya, melyik apa fogja idehozni saját gyermekét, hogy téged kiváltson? Mindenki szereti gyermekét; mégis csak legjobb lesz teneked meghalnod, kit atyja gyűlöl.

Halila. Érzem, hogy gyűlölsz, és én nem adtam rá neked okot soha.

Disabul. Te nem. Anyád adott rá okot, a miért szült.

Halila. Soha sem hallottam egy édes szavadat. Éle-

temnek egyetlen örömnapja sem volt. Ha csecsemőkoromban kivetettél volna a pusztára, valamely fenevad fölnevelt volna gyermekének, s jobb atyám lett volna, mint te vagy. Ha nem palotádban, hanem egy pásztor viskójában születtem volna, most tán egy tevehajtsár boldog neje volnék.

Disabul. Miért nem vagy az? Én nem voltam rád büszke. Odaadtalak volna az első tevehajtsárnak, ki kezedet megkéri. Most nem fájna rád Astaroth foga, mert nem volnál hajadon.

Halila. Oh hisz engem mindenki kikerül, mert jól tudják, hogy haragod van homlokomra irva, hogy a ki engemet kiván, a te gyülöletedet kivánja magának.

Disabul. Egy ország veszett el miattad: hát ne gyülöljön ez ország? Ha megforditva állana a sors, s te volnál férfi és Dalma nő: most nem siratnám elveszett sergeim. Volna másik. Igy meg kell hajtanom fejem, mely soha megalázva nem volt. Mit ér nekem szépséged, arczod, szemeid, termeted? Lennél inkább rút, törpe, kancsal és pupos, csak férfi lennél. Mit ér nekem, hogy angyal vagy? Lennél inkább ördög, de férfi . . . (A bálvány bőg; mérgesen visszafordul.) Mondjátok Astarothnak, hogy ne bőgjön, mikor én beszélek. Áldozatát meg fogja kapni.

Halila (kétségbeesetten átkulcsolja Disabul térdeit). Atyám! te nem engedheted, hogy engemet megöljenek. Itt szemeid láttára, oly irtózatos halállal. Ha emberi szív van benned, egy férget meg kell sajnálnod, melyet igy megölnek, nem saját leányodat, kit saját térdeidtől hurczolnak el.

Disabul. Jól van. Ne vádolj azzal, hogy kegyetlen vagyok. Im egy menekvésre nyujtok utat neked. Ha e nép közül, mely itt körültünk áll, találkozik egy férfi, a ki téged nejévé fogad: vízhordó, öszvérpásztor, vagy bármely rabszolga, kit szépséged bája s halálkínaid megindítanak, hogy kezedet megkérje tőlem, légy azé. Astarothnak nem kell nő, a kit már férjhez adtak.

Halila (csüggedten, sértett szeméremérzettel hajtja le fejét).

Disabul. Mindenféle emberek! Jőjjetek ide! lássátok e leányt s nézzétek meg jól: az én leányom ő. Szép, nyájas és jó erkölcsü leány. Bizonyára jó asszony fog válni belőle. Ki akarja őt nőül venni? Szóljon, lépjen elő. (Mély csend.) Nos? senkinek sincs kedve hozzá? — Én rangra nem tekintek, nem vagyok válogatós. Az elsőnek adom, a ki szól. (Ismét csend.)

Halila (a szégyen és halálfélelem miatt térdre roskad s arczát kezébe rejti).

Disabul. Látod, senki sem akar nejévé fogadni.

Főmágusz (Halilához lépve, megfogja kezét). Szeplőtlen hajadon, szállj lelkedbe és örülj, hogy tisztán jutsz Astaroth keblére.

Elemér (belép).

Halila (éghez emeli arczát, s kezeit összekulcsolja). Te láthatatlan Isten! kinek életét meghalt anyám taníta tisztelni titkos magányunkban, kit annyiszor kerestem, midőn szenvedék, ki mindenütt jelen vagy, s védője vagy az üldözöttnek, ki szereted azt, a kit senki sem szeret már. Egyetlen soha el nem muló Isten! légy velem, s ha van szemed, meglátni szenvedéseim, legyen karod, megmenteni belőlük.

Főmágusz (fölrántja őt térdeiről, rárivall). Imádd Astaroth nevét, ki keblébe fogad!

Halila (földre rogyva). Isten! mindenható, ne hagyj el engem!

Máguszok (fölragadják s a bálvány felé kezdik vonszolni).

HETEDIK JELENÉS.

Elébbiek. Elemér s egy Apród.

Elemér (kezében olajág, Halilát a mágusztól elragadja). Ne félj; nem hagy el soha, a kihez kiáltál! (Mindenki szótlanul bámul és csodálkozik.)

Halila (Elemért forró ragaszkodással átkarolva). Oh téged Isten külde, hogy megszabadíts. Oh ne hagyj védtelen! arczod nemes vonásiban látom, hogy te az elhagyottak védelmezője vagy.

Elemér (bátran körültekint, merész kihivó hangon). Hát nincs-e férfi az egész országban, hogy egy ártatlan nőnek sírni lehet?

Disabul (rárivall). Mit akarsz?

Elemér. E hölgyet megszabadítani.

Disabul. Szinte elkéstél vele.

Elemér. Vártam felszólításod után, ha lesz-e férfi, ki kezét elfogadja? Nem volt. — Vagy szeretni tudnak rosszul, vagy félni tudnak igen jól.

Disabul. Nagyon jól tudták ők, hogy a ki őt meg akarná menteni, magát vesztené el. Eredj dolgodra, bátor fiu, s örülj neki, hogy még fiatal vagy.

Halila (kétségbeesetten). Oh ne hagyj elveszni engem! Ne taszíts el lábaidtól; végy nődül. Én szeretni foglak, álmaid felett őrködöm, gondolatoddal uralkodhatol rajtam; rab-

nőd leszek, ki éjeket virraszt egy pillantásodért. Kinek élete nem lesz kivüled, ki örömében hal meg, ha fölemeled, s lábaid porát csókolja, ha elgázolod.

ELEMÉR. Ne félj, megvédelek.

DISABUL (kardját csörtetve). Hát tégedet ki véd meg?

HALILA. Oh ne hagyd magadat elrettenteni; ha látnád félisteni alakodat, egy világgal mernél szembeszállni. E tekintethez nem férhet gyávaság; ez arcz félelmet parancsolna még a puszták vadjainak is. Oh meg ne rettenj, légy erős!

ELEMÉR. Ne félj. Ez olajág megvédelmez téged. S ha gyönge volna az olajág, megvéd e kard!

DISABUL (mérgesen rárivallva). S ki vagy te, ki oly fennyen beszélsz, midőn előtted Disabul, mögötted Astaroth áll?

ELEMÉR (rátartó büszkeséggel). Én az avar nép követe vagyok.

KUBLÁJ (súgva Disabulhoz). Uram, te elsápadál.

DISABUL (tántorog). Igazán? Észrevehetni arczomon? (Erőt vesz magán, erős hangon.) Ha mennybéli követ vagy is, remegj, midőn előttem állsz!

ELEMÉR. Hagyd a haragot, Disabul. Jól tudva azt, hogy te mennyire szoktad tisztelni a népjogokat, nem tartám fölöslegesnek az olajág mellé kardot is kötni, s legjobb vitézeim közül kétezeret magammal hozni kiséretül. Kopjáik hegyét láthatod hátad mögött.

DISABUL (magában sóhajtva). És nekem egy harczosom sincs többé.

KUBLÁJ (súgva). Uram, ülj fel trónodra, mert reszketsz. Ne vegye észre ez idegen megaláztatásodat.

DISABUL (felül a trónra, mely egyszerű tigrisbőrrel van bevonva, s négykerekű toló-talapzaton van, hogy mindenütt a király után lehessen vinni. — Erős tekintettel Elemérhez, mintegy ijeszteni akarván azt). Beszélj hát, mit hoztál? vagy mit akarsz elvinni?

ELEMÉR. Ifju chagánom üdvözletét hozom, ki atyja holta után trónra ülve, erről téged tudósítni kiván, s irántadi gondolkozása zálogképeit itt küldi általam. (Int, — apród szironyos szarvasbőr-vánkoson egy kenyeret és egy botot visz a király elé.)

DISABUL (ajkait harapva, szemei vadul forognak). Kenyeret és botot! — Értem a czélzást. Volna csak meg chorazáni hadam, majd tudnám, melyiket válaszszam.

ELEMÉR (elveszi az apródtól a vánkost, s maga nyujtja át azt Disabulnak). Egyik a jóbarátság, másik az ellenségeskedés jelképe. Válaszsz közülök.

DISABUL (fogcsikorgatva elveszi). A kenyeret.

ELEMÉR (folytonosan büszke öntudattal). Chagánom örülni fog jó szándokodon.

DISABUL (csípős gúnynyal, dühösen szorítva a markában tartott kenyeret). Derék férfi chagánod?

ELEMÉR (kigyuladt arczczal). Félisten a harczban, angyal a baráti körben, egész ember a tanácskozásban. — Ha látod őt, szived megáll a bámulat miatt, — ha nem látod, utána megy a szeretet miatt. — Ha ellenség vagy, legyőz karja által, — ha jóbarátja, legyőz lelkével.

DISABUL (haragdúlta arczczal, fojtott dühvel, gúnyosan). Az ég tartsa meg soká!

ELEMÉR. Kívánom egyúttal, hogy a régi szövetséget esküvéseddel tedd ujjá.

DISABUL (fujva dühében). Oh kész örömmel!

ELEMÉR. Hogy országunkat haddal soha sem fogod háborítni.

DISABUL. Esküszöm rá!

ELEMÉR. Hogy semmi velünk ellenséges néppel szövetséget nem kötsz.

DISABUL. Esküszöm reá!

ELEMÉR. Hogy trónodat, mely holtod után chagánunkat illeti, jogtalanul más kezére nem játszod.

DISABUL (e szóra felugrik trónjáról, melle zihál, szemei vérben forognak, kitörő dühvel). Esküszöm rá! — Megesküdjem-e még arra is, hogy korábban meghalok, mint chagánod?

ELEMÉR. Az ég tartson meg tetszése szerint.

DISABUL (lankadtan visszahanyatlik trónjára). Kérlek, esküdtess még meg valamire. Ha már benne vagyunk. Kérj tőlem valamit. Most jókedvemben vagyok.

ELEMÉR (észrevéve Halila esdő pillanatát, ki még folyvást Elemér mellett térdel). Valóban még egy kérelmem van hozzád. E hajadont, ki oltalomért folyamodott hozzám, senki ne merje bántani: legyen szabad akarata, mehessen a hova akar, tehesse a mit kiván, legyen szabad és sérthetetlen.

HALILA (felsóhajt). Ő nem kivánja, hogy övé legyek.

DISABUL. Esküszöm rá, szabad leend!

HALILA (Elemér kezét ajkához szorítva, alig hallhatólag). Örömestebb lennék rabod.

(Napfeljövetel).

ELEMÉR. És most a magas ég legyen oltalmazód, jó szomszéd. Ha netalán szükség leend ránk, csapataink nem messze lesznek tőled. (Némileg kétértelmű czélzással azt akarván kifejezni, hogy vigyáznak reá.) Szép hajadon! (fölemeli) a király szava meg-

adta éltedet, szabadságodat; az ég adja meg boldogságodat is.

HALILA (félig súgva). Az ég megadta azt, de te ismét elvivéd magaddal.

ELEMÉR (el kisérete élén, Halila epedve néz utána; néma csend, a népség félrehuzódott; a bálvány mihelyt a nap feljött, fekete lőn. A máguszok szomorúan körüllállják).

NYOLCZADIK JELENÉS.

Elébbiek. Követek, kik a felvonás kezdetén távoztak.

JAGÁR. Magas király! még egyszer visszajöttünk, megtudni végső határozatodat. A harcz nem gyermekjáték; lehet, hogy megbántad hadizeneted; a napvilág gyakran más tanácsot ad, mint az éjjel: mi még egyszer felszólítunk a békére.

DISABUL (megvető nyugalommal). Engedelmes férfiút találtok bennem. Letettem a háborúról. Pap leszek. Elmegyek boldog Arábiába keringő barátnak. Még szóval sem akarok harczolni ellenetek. Szidjatok, csúfoljatok ki: én hallgatok.

JAGÁR. Sőt dicsérünk határozatodért. — Fejedelmeink örülni fognak, hogy szavaik súlyát tekintetbe vevéd. (Elégülten húzódik hátra.)

DISABUL. Majd vettem volna, csak élne chorazáni hadam. A férgek azt hiszik, hogy ők ejtették el az oroszlánt, a ki meg hagyta magát enni általuk.

CSUVASZ KÖVET (apró, törpe ember, fejét fennen tartva, a király elé lép). Magas király! én a csuvasz nép követe vagyok.

DISABUL (boszusan). Ki az ördögöké?

CSUVASZ KÖVET. A csuvaszoké, uram!

DISABUL. Soha sem hallottam híröket.

CSUVASZ KÖVET. Országunk hajdan a Bajkál tóig terjedt; most e darab részt te birod: nem adnád vissza?

DISABUL (csufolódólag). Akár még a Bajkál tavat is. Van-e még, a kinek valami kell? (Föláll s keserű jókedvvel körülnéz.)

PARASZTOK (tömegben némán összeértekezni látszanak, végre egyet közülök kitukmálnak, ki magát s öltönyeit némileg rendezve a király elé lép).

PÓR. Uram! magas király! nagyon sok rajtunk az adó: engedd el felét.

DISABUL. Igen szivesen! — (A pór után érkező hivatalnokhoz.) Hát te másik?

Tisztviselő. Uram, magas király! nekünk tisztviselőknek kevés a fizetésünk.

Disabul. Legyen kétannyi! — Jertek, kérjetek! — No csak bátran, — állj elő te vércseszemű, látom pofádból, hogy kell valami. Mi kell? ne vigyorogj, gondolj ki valamit.

Molnárlegény (mosolyog, fejét vakarja, s látszik, hogy hirtelen misem jut eszébe, végre ostoba képpel mond). Uram! egy szélmalmom van, de igen rossz helyen.

Disabul (gúnyos részvéttel). Rossz helyen van? Állítsd fel palotám udvarán, ott jó helyen lesz. Elő ti többiek! Kérjetek, parancsoljatok. — Mimet adjam oda? Kell-e boglár valakinek? (Letépi boglárát süvegéről s a nép közé veti.) Netek. Kell kardom? hát övem kinek kell? kormánybotom? süvegem? Itt van, vegyétek! osztozzatok meg rajta! (Mindent letépvén, a nép közé hányja; a nép dulakodva annyira tépelődik felettük, míg minden részekre szakad.) Nem maradt más, mint puszta testem! (Ruháit felszakítva, miután a nép elszéledt.) Hát ez kinek kell még? — Ah, amott látok két hullakeselyűt az égen: meghallották szavam. Jertek! Tietek vagyok!

Mind (eloszlanak, csupán Disabul, Kubláj és Halila maradnak).

KILENCZEDIK JELENÉS.

Disabul, Kubláj, Halila.

Halila (fejét tenyerébe hajtva, a trón zsámolyára ül).

Kubláj (Disabulhoz lép, megfogja kezét). Térj magadhoz, király, még nincs veszve minden.

Disabul (vadul széttekint; Halila félve kel fel a trón lépcsőjéről, reszketve fogja meg atyja balkezét). Hát ti mért maradtatok itten? Nincs semmim, a mire várjatok.

Kubláj. Még van országod.

Halila (rebegő hangon). Még van szived.

Disabul (szomorú tekintetet vet leányára). Minek vagy itt? Szabaddá tettelek. Mehetsz, a hova akarsz.

Halila. Én itt akarok maradni tenálad.

Disabul. Hm! Különös! Hogy a vér nem engedi az ember szivét meghülni. Te nem hagytál el. Ezen nincs mit csodálnom. Gyermekem vagy, s ösztönnek engedsz. De hogy te is itt maradtál velem, te hizelgő udvaroncz, te aranyos légy, ki csak addig dongsz, míg a nap süt: ezt bámulom.

Kubláj (a bántódás mosolyát tünteti elő arczán). Ez arra mutat,

hogy napod még nem ment le végkép, s hogy én fel tudom azt újra hozni egedre.

Disabul. Valóban? Tudsz hadsereget teremteni a puszta földből?

Kubláj. Le tudom győzni az ellenséget hadsereg nélkül.

Disabul. Beszélj, hallgatok rád.

Kubláj. Menjünk félre. E leány ne hallja, a mit mondok.

Disabul (int; Halila a trón lépcsőjére visszaül).

Kubláj. Tudd meg tehát, hogy e hatalmas, dölyfös új chagán ellen, ki oly merészen küldözi hozzád izeneteit, oly gyanúm van, mely ha napfényre hozható, egy kardcsapás nélkül ledönti őt trónjáról, s téged ültet bele.

Disabul. Mondd e gyanút.

Kubláj. Nem sejted-e? Én hiszem, okom van hinni, hogy e fiatal chagán, e félisten, ez angyal, ez egész ember! sem félisten, sem egész ember, még csak nem is férfi, hanem leány.

Disabul (lelkesülten). Aranyba foglaltatlak e gondolatodért. Honnan gyanítod ezt?

Kubláj. Szokásom kétkedni, gyanakodni. Midőn Oldamur udvaránál voltam mint követ, sokszor láttam e fiatal gyermeket, s ha többi kortársaival összehasonlítám, sokkal gyöngédebbnek találtam vonásait, karcsúbbnak termetét, bőrét simábbnak, mint férfiaké szokott lenni. Egyszer harczjátékon féltréfából azt mondám neki: «milyen szép leány lett volna belőled, kár, hogy nem vagy az». Dalma vérpiros arczczal szökött fel e szóra helyéről. «Szeretnéd megtudni, ha férfi vagyok-e?» kiálta rám büszke tekintettel. «Jer, mérkőzzél meg velem», s azzal a harczsíkra szólított, s a mint ott paripáinkkal egymásnak rohantunk, úgy megöklelt dárdájával, hogy három ölnyire estem le lovamról. Három oldalbordám törött be, s én sajnosan kényszerültem megvallani, hogy e kar nem asszonyé.

Disabul (boszusan, türelmetlenül). Miről beszélsz hát?!

Kubláj. Csak hallgasd tovább. Itt rosszul ütött ki a kisérlet, más térre kellett vinnem gyanuimat. Közel nem lehete hozzá férni senkinek, embert nem tűr maga körül. Egyszer nők társaságában láttam meg őt. Az ország legszebb hölgyei voltak együtt: egy-egy nap mindegyik, oly bájolók, hogy láttokra maga a vénség is lángokra gerjed, hogy képesek volnának egy győztes hadsereg kezéből kiragadni a diadalmi zászlót. Dalma véletlenül jött e társa-

ságba. Egy tizenhatéves ifjú meglepetve lett volna ennyi szépség láttára. Arczának lángba kelle jönni, szemeit zavartan kelle lesütnie, szemérmesen fordulnia erre-arra, s egy tétova szót rebegni ahhoz, kit legelébb meglát. — A mi herczegünk e helyett közönyösen lépett a hölgykoszorú közé, mindenikét külön nyájasan üdvözlé, bátran társalgott velök, s tekintetében nem volt semmi sóvárgás, arczán semmi melegség. Ez árulá el előttem. Ez nem lehet férfi szive, így csak asszony nézhet asszonyok szemei közé.

Disabul (kedvetlenül). Tehát ebből áll egész fölfedezésed? Ha titkodnak nincs egyéb bizonyítéka a szemeknél, az kevés tanúság.

Kubláj. Oh uram, a szemekből biztosabban lehet olvasni, mint a csillagokból. Nem figyeltél-e még menyasszony szemeire, midőn fejére tevék a nászkoszorút, s aztán egy nappal később, midőn azt főkötővel cserélték fel? Minő különbség a szemek között! amaz még leányé volt, ez már asszonyé. Amaz félig csukott, rejtett világú: ez már nyilt és felragyogó. — Avagy száz becsületes ember közül nem ki tudnád-e ismerni a gyilkost — szemeiből? Amazoknak nyugodt tekintetével ellenkezőleg nem megtalálnád-e emennek szemeiben azt a zavart, ijedős gondolatot, mely a bűntudatos lelket elárulja?

Disabul. Tudományodért sokat adhatna valami bolond bölcs; mit ér az nekem, ha nem lehet bebizonyítani?

Kubláj. Ez csak ok a gyanúra; más azonban a mód, azt napfényre hozni.

Disabul. Mondjad.

Kubláj. Nőt kell neki adni!

Disabul. S ki kényszeríthet arra valakit, ki kényszerithet arra egy fejedelmet, hogy megházasodjék? S még ha tehetnők is ezt, meglehet, hogy ő elárulná magát a nő előtt, de a nő elárulná-e őt mi előttünk?

Kubláj. Két kérdésedre egygyel felelek. Leányodat kell hozzá nőül adni.

Disabul. Bölcsen beszélsz.

Kubláj. Őt nőül ajánlva neki, ezt nem utasíthatja vissza. A leány szép, erényes és szelid. Királyi szülött, semmi ok sincs őt el nem fogadni. De van az ellenkezőre. A két fejedelmi család egyesítéséért ezt még a közjó is kivánni fogja. A varchoniták, kiket a gyűlölet annyi emberéleten keresztül elválasztott, a szeretet által ujra egyesülnek. Saját országnagyjai fogják őt erőszakolni e házasságra.

Disabul. Uj vért öntöttél belém. Meg nem menekülend kezeim közül.

Kubláj. E titkot senkinek ne hagyd gyanítani, nehogy észrevegyék, s bennünket kijátszanak.

Disabul. Még álmomban sem hallja tőlem senki. (Leánya felé indul.)

Kubláj. Szeliden bánj vele, hogy ellenünk ne szegüljön. Hadsereged nincs. Leányod szemeiben van minden fegyvered.

Disabul (Halila kezét megfogja, erőszakolt nyájassággal). Te jó, te szelid leány. Ne térdelj lábaimnál. Jer keblemre és ölelj meg. Én jó, szerető atyád vagyok. Ha szenvedtél eddig: az csak próbatét volt, melylyel szived érzelmeit kisértém; ha úgy bántam veled, mint gyülöletem elvetett tárgyával, azt csak erényed tisztító tüzének tekintsed; de tisztán jöttél ki belőle; midőn a halál torkába taszítálak, még akkor is szerettél; midőn mindenki elhagyott, még akkor is ragaszkodál hozzám; midőn szabadon bocsátálak, hogy mehess, hová akarsz, még akkor is visszajöttél hozzám, hogy mellettem maradj. Jobbomon fogsz ezentúl ülni, trónomon — és szivemben első helyen. Minden szenvedésedet százannyi örömmel pótolom vissza. Felmagasztallak úgy, hogy a mint került eddig még a leghitványabb is, ezentúl örüljön a legmagasabb úr is, ha lábaid porát csókolhatja.

Halila (öröme fokonkint nő, végre könyekben kitör, atya keblére borul). Te engemet szeretni fogsz?

Disabul. Szeretni nem csak én, hanem azok is, kik előtt népek hajlonganak. Ha egy óra előtt a legutolsó rabszolgának sem volt kedve kezedet elfogadni, örüljön most a legnagyobb király, ha azt elnyerendi. Álmodjál szépeket. Álmodd azt, a mi legmagasabb, legmerészebb gondolata lehet a léleknek, és én valósitni fogom ez álmodat.

Halila. Oh én most is álmodom, és boldog vagyok. (Szavai s arczjátéka kifejezi, hogy Elemérre gondol.)

(Függöny legördül.)

HARMADIK FELVONÁS.

Palotaterem, trón, korlát.

I. JELENÉS.

Dalma, Rhabonbán.

DALMA (királyi díszben). Micsoda ünnep van ma?

RHABONBÁN. Attila emlékének előnapja.

DALMA. Tehát törvénytevő nap. A munkaszünet csak naplement után kezdődik, addig sietnünk kell, hogy a kiknek törvényes ügyeik vannak, elvégezzük, hogy az ünnepre senkinek se maradjon elhalasztott gondja.

RHABONBÁN. Oh uram, az ország minden terhét magadra vetted; éjjel-nappal foglalkozásban vagy, vezéreidnek nem hagysz semmi gondot.

DALMA. A gazda szeme legjobban lát; eredj!

RHABONBÁN (távozik).

DALMA (egyedül). Éjjel-nappal munkával kell lelkemet fárasztanom, hogy ne maradjon ideje önmagáról eszmélni, az egyedül-lét iszonytató nekem. Ha egyedül vagyok, mindig az ő képét látom magam előtt, őt, a kit kerülnöm kell, s kit szivem mindig álmaimba hoz. Itt és ott, és mindenütt, a hol ür van: e mosolygó kisértet áll előttem. Ha emberszót nem hallok, az ő szava cseng fülembe mindig. Mi jó, hogy eltávolítám őt magamtól; míg nem hivatom, nem jöhet vissza: nem fogom hivatni soha. Én hadd kínlódjam egyedül e kettős élet terhei alatt: kivül fagy, belül emésztő láng; kivül szigorú férfi, belül epedő asszony.

II. JELENÉS.

Dalma, Rhabonbán, Hat vezér, Táltos, Két vádlott férfi, Egy nő, Egy óriás, Törpe, Katonák. Később Elemér, mind helyet foglalnak.

DALMA (trónba ülve). Büntetni, vagy jutalmazni viradt e nap?

RHABONBÁN. Az arczokról láthatod, uram, hogy ezek vádlottak itt.

Dalma. Mindig csak a bűnösöket keresitek föl nekem. Nem tudjátok, hogy a büntetés jobban fáj annak, a ki adja, mint annak, a ki elfogadja. Miért nem keresitek föl egyszer az erényt is?

Rhabonbán. Az erény jutalma önmagának, uram, vagy ha nem az, akkor nem erény. Nézd e férfit, e lealázó homlokkal. Kérdjed bűnét, ő megmondja maga.

Dalma. Mit vétettél?

Első férfi. Megszöktem gyáván a táborból, egy asszony miatt. Öless meg, úgy érdemeltem.

Dalma. Őszinte vallomásod megmenti éltedet, de bűnöd megtorlást kiván; bontsátok széjjel házát, tegyétek a földdel egyenlővé, ne lakjék födél alatt, míg bűnét helyre nem hozza, s akkor építsétek fel házát újra. Büntetés annak, ki esküjét megszegé. (Félre.) Én nem szegem meg azt.

Rhabonbán. E másik férfiu, uram, az ellenséggel czimborálva, honát árulta el.

Dalma (fölpattanva). Hazudsz! E bűn nem létezik! — Átok a hangra, mely annak nevet adott! Ember, mondd, hogy te nem vagy áruló; mondd inkább, hogy apagyilkos vagy, mondd, hogy fiatal leányokat csábitál el szüleiktől!

Második férfi. Én nem ismerem a bűnt, melylyel vádoltatám.

Dalma. Ah! szeretem, hogy még nevét sem mondod ki. Szólj, Rhabonbán, úgy-e e bűnre nincs törvény közöttünk, mert eset nem volt rá soha.

Rhabonbán. Oh uram, első honalkotóink, kik törvényeinket megírták hosszú czedrusfa-oszlopokra, egy czikket írtak abba, mely a névtelen bűnről szól. Ha támad köztetek oly vétek, melynek most nincs neve, bízzátok annak itéletét az Istenre. Állítsatok a síkra egy törpét és egy óriást. A törpe a vádlott bajnoka, — a vádló az óriás. Ha a vád igaz, a bűnöst égessétek porrá, s nevét adjátok egy utálatos bogárnak, hogy a míg ember él, undorral mondják ki nevét annak, ki a névtelen bűnnek nevet adott. A vád ime feltámadt! a bajnokok a sorompóban állnak.

Dalma. E bűnt elhinni is bűn.

Óriás, Törpe (hosszú dárdákkal kezeikben, kiállnak).

Táltos. Esküdjetek, hogy Isten hatalmán kivül semmi emberfölötti erő, bűbáj, talizmán és varázs segítségtekre nincsen.

Óriás, Törpe. Esküszünk!

Táltos. Az ég itéljen.

Óriás (társát fitymálva). Kis öcsém, láttál-e már cserebogarat gombostűre szúrva?

Törpe. Azt még nem; de láttam, mint csípte meg a darázs a bivaly orrát.

Óriás. Hát szép öcsém, hasra feküdjem nemde, s úgy harczoljak veled, hogy egyenlők legyünk?

Törpe. Sőt hogy egyenlők legyünk, én teszek jót veled. Várj, egy darab fehérfölddel czélkarikát festek gyomrodra. (Krétával kört rajzol az óriás hasára.) A mit e körön kivül találok beléd szúrni, azt vedd úgy, mintha nem történt volna.

Óriás. Nézze meg az ember a kis szúnyogkirályt, még tréfát űz velem. Ne menj olyan messze, mert nem tudlak elolvasni.

Törpe. Majd megtanulsz könyv nélkül, jó rézkirály. — Köszöntetem a felhőket odafenn.

Óriás. Kérlek nagyon, vigyázz, hogy rád ne hágjak. Azt nem venném lelkemre. Sikolts, ha csizmám orra közel lesz, mert tudod, hogy szemeim nem látnak meg minden apró tárgyat.

Törpe. Kár, hogy hátadon nincsenek szemeid, hogy hátaddal is nézhetnél az égre, ha elestél.

Táltos. Isten nevében, előre! Induljatok!

Óriás. Szólj, merre vagy, hadd kereshesselek.

Törpe. Mindjárt megmondom, de azt nem füleddel fogod meghallani. (Dárdáikkal összerontanak. Óriás a törpe mellett szúr el. Törpe találja az óriást, s az elesik. Törpe odafut s az óriás kardját fölragadja.) Mit izensz fejednek, te hosszú láb?

Táltos. Az Isten itélt. Vigyétek félre a harczosokat.

Dalma. A vádlott fel van mentve. Az égnek hála! a bűnnek nincs neve. Nincs áruló. (Félre.) Én sem fogok az lenni soha.

Asszony (előhozatik lefátyolozottan).

Dalma. Mi bűnöd van? Miért van arczod lefátyolozva?

Asszony. Bűnöm házasságtörés. E fátyol szégyenem takarja el.

Dalma. E szokatlan bűn szokatlan büntetést igényel. Te rosz asszony vagy.

Asszony. Nevezz szerencsétlennek, oh chagán. Én szerettem nagyon.

Dalma. Miért nem tudtál lemondani szerelmedről?

Asszony. Az ég tanum, hogy küzdöttem ellene. Elrejtém magam az elől, kiért tiltott szenvedélyem hevült. Kértem, megesküdtetém, hogy hagyjon el örökre. Ő elhagyott, s

én mindennap imádkozám Istenhez, hogy engedje őt elfelednem; s már-már győztesnek hivém magam szivem fölött; egészen nyugodt valék, kezdtem büszke lenni erényem diadalára, midőn egy napon vétkes gondatlansággal elfeledék Istenhez imádkozni lelki segélyért, s im azon napon a férfi, — kit kerülnöm kelle — esküje ellenére előttem megjelent s azon pillanatban vége volt lelkem erejének, elvesztém magamat.

ELEMÉR (az utolsó szavak alatt belép).

DALMA (a nő utóbbi szavai alatt észreveszi Elemért s megrendül, félre felkiáltva). Elemér! (A nőhöz lihegő, tétova hangon.) Asszony! — én érzem a kisértet erejét, melynek ellene nem tudtál állni, s bűnöd alól feloldalak! (Elemérhez indulatosan.) Miért jövél vissza, mielőtt hivatálak? (Félre.) Oh pedig mi jól esik szivemnek, hogy újra látlak.

ELEMÉR. Uram, chagán, a mit rám bíztál, elvégzém, — s ezennel a hatalmat, melylyel felruháztál, kezeidbe visszaadom, s többé nincs okom tőled távol lenni.

DALMA (félre). Oh de van nekem! (Szigorral.) Sajnálom, de szemedbe kell mondanom, hogy kötelességedet nem ismered, hogy parancsom ellenére ismét visszajövél. (Félre.) Oh mért nem borulhatok nyakába, hogy sírva mondanám neki: hozott az ég! légy üdvöz szivem által.

ELEMÉR. Szidj, uram! örömestebb állok előtted a szégyenpadon, mint tőled távol a diadalszekeren.

DALMA. Miért jövél vissza?

ELEMÉR. Kérdezd meg a fecskét, mért tér vissza a tavaszhoz?

DALMA. Tán kedvesed van itt, kit nem tudsz elhagyni?

ELEMÉR (sóhajtva, tétovázva). Igen.

DALMA. Tehát vidd magaddal. (Félre.) Mit féltem őt, enyim úgy sem lehet? Mégis nekem fáj, hogy ő szeret valakit. Fáj, de megnyugtat. — Tehát vidd magaddal kedvesed, én beléegyezem.

ELEMÉR. Oh Dalma! néhány szóm volna hozzád titokban, egyedül: meghallgatnál-e?

DALMA. Mit akarsz? (Félre.) Eh, hisz ő szeret valakit, többé nem félelmes előttem. Távozzál tehát; ha országos ügyeimet végezém, hivatni foglak.

ELEMÉR. Látni sem akarod arczomat?

DALMA. Jelenléted felháborít. (Félre.) Igazat mondék: csakhogy nem haraggal, hanem szerelemmel. Távozzál előlem.

Elemér. Büntetni erősen tudsz, oh chagán! (Elvonul.)

Dalma (félre). Lelkem reszket! Arczomon meg kell látszani belső küzdelmemnek. Érzem, hogy szédülök e magasságban. Az ég nem élő emberek számára van teremtve; a csillagok is lehullanának róla, ha szivök volna.

III. JELENÉS.

Elébbiek. Hirnök. Mindjárt Kubláj, Halila.

Hirnök. A tatár chán követe jő.

Dalma. Vezesd elénk.

Kubláj (Halilát vezetve). Üdvözlégy, ifju chagán, üdvözlégy még egyszer, üdvözlégy harmadszor is. (Mindannyiszor földig hajtva magát.) Te napja az égnek, pálmafája nemzetednek, hajnala a dicsőségnek, légy általam köszöntve fejedelmem nevében.

Dalma (félre). Ettől félni kell, mert hizeleg.

Kubláj. Ámde ki látott napot hold nélkül, élőfát virág nélkül, hajnalt hajnalcsillag nélkül? Oh dicső chagán! fényedből csak egy sugár hiányzik, és e sugárt saját koronája ágaiból szakasztá le fejedelmem, hogy neked megküldje: tulajdon leányát. (Halilát leleplezi.)

Dalma (megijedve félre). Ez árulás.

Kubláj. Jól tudjuk, oh uram, hogy te dicsőséged magas érzetében elfeleded azon kisebb érzelmeket, mik mindennapi embereket boldogítni szoktak. Te a nőarczot kerülöd, s szerelmet nem érezél soha. De lásd, e szűz alázatosan közeledik feléd; nem kivánja ő, hogy dicsőségedet megoszd vele, nem kivánja, hogy trónodra ültesd; elül ő annak zsámolyán is, s boldognak tudandja magát, ha egy fedél alatt lakhatik veled. Nézd, miként remeg tekintetedtől; szólj egy jó szót neki.

Dalma (félre). Jobban remegek én az övétől.

Kubláj. Jer, fejedelmi leány, boruljunk e magas úr zsámolyához, s könyörögjünk előtte, hogy fogadjon el téged rabszolgálói legutolsójának.

Halila (a trón zsámolyára borul).

Dalma (félre). Szeretnélek kardommal odaszegezni. — Kelj fel, jó leány! Előttem nem szokás térdepelni.

Kubláj. Oh hagyd őt ott. Ha tudnád, mennyire boldog ő, hogy lábaidnál fekhetik. — Lásd, ő születése óta tégedet tanult imádni. Én neveltem őt, kedvenczem, szemem fénye volt; mert általa hivém országunkat a tieddel roko-

nilag összeköthetni. Még a szellőtől is megőrizém őt: nemde így volt, jó leányom? — — Férfi tekintete soha nem érte, még név szerint sem ismer férfit kivüled, hogy téged ismerhessen egyedül, kinek eszmeképét égi szinekkel rajzolá képzetében, s a valót százszor fényesebbnek találja a képzeletnél. Nemde így van, jó leányom? — Te vagy ábrándjainak képe, álmainak neve, szivének egyedüli gondolatja. Engedd, hadd feküdjék lábaidnál.

Rhabonbán. Uram, chagán! Emeld fel a leányt. Melletted üljön ő.

Dalma (haraggal). Ki kérdezett?

Rhabonbán. Az ajánlat becsületes.

Dalma. Ez ajánlat gyalázatos!

Rhabonbán. Ezt visszautasítni nem lehet. Elfogadása örök béke, visszautasítása örök harcz.

Dalma. Nekem nincs kedvem a nősüléshez.

Rhabonbán. Szépsége, jósága, ragaszkodása, fejedelmi eredete mind legerősebb ajánlatok.

Dalma. A szerelemre nem elég az, hogy van ok szeretni.

Rhabonbán. De a nősülésre elég ok az, hogy a hon java így kivánja.

Dalma (hevesen). Nem tudod, mit beszélsz!

Rhabonbán. Megszoktam: igazat mondani fejedelmem előtt.

Dalma (felindulva). Bolondokkal vagyok körülvéve! Oh atyám! segits onnan a magas égből. Majd erőm hágy el, majd eszem. Távozzatok. Vége a kihallgatásnak. Ma kedvetlen vagyok. Ne jöjjön elém senki semmi kérelemmel, ma rossz napom van. Kerüljétek kapuimat. (Trónjában félreborul.)

Rhabonbán (félre). Mi lelte a chagánt? soha sem voltak ily szeszélyei. (El.)

Kubláj (Halilához). Te itt maradsz. (El).

Mind (el a nőkön kívül).

Dalma (széttekint, meglátja a nőket.) Hát ti mit akartok itt? Nem hallottátok, hogy távozást parancsoltam?

Első nő. Országunk szokásai azt parancsolják, uram, hogy a chagán menyasszonyát az országnagyok nejei veszik át, s a szent forrásban megfürösztve, myrtuszszal megkoronázva hozzák vissza férjének. Igy lesz rajta ég áldása.

Dalma. Bolond szokás. Nincs szükségem reá. Takarod-

jatok előlem. Én nem hivattalak benneteket, férjeiteket hivattam. Mi dolga asszonynak ily helyen?

Első nő. Uram, chagán! az avarnál az asszony mindig egyenlő jogú volt a férfival.

Dalma. Az akkor volt; most másképen lesz. A férj királya nejének, s a nő férjének rabszolgája! Takarodjatok! (Halilára tekint.) El kell őt riasztanom magamtól.

Nők (zúgolódva el).

Első nő. Mi lelte a chagánt? soha sem bánt így asszonyokkal.

Halila. Hát én hová menjek, uram? Hát én ki rabszolgája leszek?

Dalma (Halila kezét megfogja). S valóban szeretsz te engem?

Halila. Reszketek előtted, uram.

Dalma. Érzem kezeden. Te félsz tőlem.

Halila. Ez az egy az, a mire tanítottak születésem óta.

Dalma. Csak félni tanítottak és szenvedni? Látom arczodon.

Halila. Ha látod: légy irántam irgalommal.

Dalma. A mit e követ mondott, az mind hazugság. Te nem vagy boldog, te szenvedsz.

Halila. Nekem a panasz is tiltva van.

Dalma. Tiltva ajkaidnak, de szemeid elárulnak.

Halila. Én semmit sem mondék.

Dalma. Szivedbe látok.

Halila. Ha szivembe látsz: akkor öless meg.

Dalma. Mit beszélsz?

Halila. Mert akkor azt látod abban, hogy én téged nem szeretlek.

Dalma (alig rejtett örömmel). Te engem nem szeretsz, te iszonyodol tőlem, magad sem tudod, miért, úgy-e bár? valami titkos ösztön azt súgja ellenem, légy hideg?

Halila. Kivallottam, megölhetsz; ha elhallgatom, szivem öl meg.

Dalma (megragadja Halila kezét). Te nem szeretsz engem, úgy-e bár, mert valakit mást szeretsz?

Halila. Öless meg, oh chagán! inkább te, mint atyám.

Dalma (büszkén). Ne félj, én védni foglak. Ah, hiszen te nem szeretsz engem. Jer, jer, hadd öleljelek meg. E csókra esküszöm, boldog légy, ha valakit mást szeretsz.

Halila. Te nevetve gyilkolsz meg engem.

Dalma. Nem, nem! boldoggá teendlek. Nevezd meg vágyaidnak eszmeképét, s én Istenre fogadom, hogy tieddé

teendem őt, bárki legyen! Elrejtelek atyád haragja elől, hol a gondolat sem találand reád, hadat kezdek miattad félvilággal, hogy te boldog lehess azzal, kit szeretsz. Nevezd meg őt.

Halila (gyanuval). Mondám, chagán, hogy én csak félni tanultam jól; megbocsáss, ha szavaidnak nem hiszek. Attól tartok, hogy te csak azért akarod megtudni annak nevét, kit én imádok, kiért kész vagyok meghalni, hogy őt is megölhesd. Nem fogom őt elárulni.

Dalma. Te nagyon szereted, mert nagyon félted őt. Nem kényszeríthetlek, hogy higyj szavaimnak, de okot adhatok reá. Látod arczomon, mint örülök, midőn szemembe mondod, hogy nem szeretsz, hogy iszonyodol tőlem, hogy mást imádsz. Oh, mert én sem szeretlek téged, én is iszonyodom közellétedtől, én is mást szeretek! — Értesz-e már engem?

Halila. Nem volnék nő, ha nem értenélek. — Megmentesz magadtól, hogy megmenekülj tőlem.

Dalma. Az égre, úgy van! Mielőtt leáldoznék a nap, kedvesed karjai közt leendsz. Szólj, érdemes ő kezedre? szép, bátor és nemesszivű?

Halila. Egyike vezéreidnek.

Dalma. Annál jobb. Közülök bármelyik méltó hozzád. Országom első férfiai ők.

Halila. Nincs több férfi a világon, csak ő!

Dalma. Jól van, nagyon jól; jer közelebb hozzám. Ne félj, kedvenczem vagy. Hisz nem szeretjük egymást. Akárki bántson, én oltalmazlak; akármit kivánj, én megadom. Beszélj, mint szerettél kedvesedbe?

Halila. Oh chagán, biztató szavaid lábaidhoz lánczolnak engem. De nem is sejted azt, hogy én mennyit szenvedtem életemben. Csak akkor tudhatnád, mennyire boldogította a halálra üldözöttet az, ki védelmére föllépett. Egész éltem egy hosszú kín volt, s midőn azt egy borzasztó halállal kellett volna befejeznem, midőn népem ördögeinek akartak megáldozni, akkor lépett elő egy férfi, egy hős, egy félisten, egymaga egy félvilág ellen lépett mellém, s kezemet megragadva, fölkiálta: én megszabadítlak téged! — Oh, a mióta ő adta vissza életemet, azóta szeretek élni.

Dalma. Beszélj, beszélj tovább; szavaid gyönyörködtetnek engem. A mint gyűlöltelek, annyira szeretlek, mióta tudom, hogy mást szeretsz; s boldoggá teendlek, a mióta tudom, hogy te nem akarsz azzá tenni engem.

Halila. Oh én remélni sem merem azt, a mit igértél. Az őrültség tőlem. Kár volt kivallanom!

Dalma. Szívedre hallgass, és légy bátor!

Halila. Atyámra gondolok, és reszketek.

Dalma. Te csak szerelmedre gondolj. A gyülölet dolgait majd elvégzem én.

Halila. Oh, hisz azt sem tudom még, hogy szeret-e az, kit én szeretek?

Dalma. Nem bizol szivedben? hát a szerelem sem adott bátorságot? Szégyeld, hogy nőnek nevezed magadat, ha még attól is tudsz félni, hogy nem fog szeretni, a kit te szeretsz. Szólj, s én elődbe hozom, a kit kivánsz, te légy nő, és hódítsd meg őt.

Halila (tétovázik, szólni akar, és ismét elnémul, végre Dalma keblére borul, s arczát elrejti). Szemem kiég, midőn nevét ki kell mondanom. Istenen kívül senkinek sem vallám azt ki soha.

Dalma. Büszke légy reá, ha szereted. Mondd nevét.

Halila. Neve (megakad). A hang nem akar titkomnak árúlója lenni, — szívem szorul, mintha vissza akarná a szót fojtani.

Dalma (gyöngéden magához vonja Halilát). Súgd fülembe, ha félsz fennhangon kimondani.

Halila (remegve). Neve — — — Elemér.

Dalma (felsikolt, Halilát eltaszítja magától). Elemér! (Kezét arczára tapasztva.) Elemér!

Halila. Ah! jaj nekem! Én elárultam őt, s most el fogom veszteni!

Dalma (félre). Ő szereti. (Halilára néz). Milyen boldog, hogy őt szeretheti, hogy ezt megvallhatja neki. Nagyon szeretheti, mert egy korona helyett az ő szivét választja. — Oh, én is ezt választanám, ha lehetne!

Halila. A chagán szemei könyeznek: mit tettem én?

Dalma (félre). És bizonyosan ő is szereti e nőt, hiszen maga mondá, hogy szeret valakit. (Gyülölettel néz Halilára.) A leány szép! Ő érte tért vissza parancsom ellen. Élte veszélyével szabadította meg. Bizonyosan szereti őt.

Halila (Dalma fenyegető arczkifejezésétől megrémülve, annak lábaihoz borul, s kezét megragadja). Ne higyj szavamnak, ne halld meg, a mit mondtam, én megcsaltalak. Én soha sem láttam őt, soha sem szerettem. Oh hagyd őt élni.

Dalma (félre). Mennyire szereti őt!

Halila. Oh, ha büntetni akarsz, büntess egyedül engemet. Esküszöm neked az egy igaz Istenre, ő nem szeret

engem, soha egy jó szót sem szólt hozzám, szemeimbe se nézett.

Dalma (földerülve, magában). Elemér nem szereti őt. Elemér szemeibe sem nézett soha. Tán nem is emlékszik reá! (Hirtelen megdöbbenve saját indulatától.) Dalma, térj magadhoz, ez üdv ajtaja előtted zárva van. Lelkem gondolatai emelkedjetek fel a magasba, a hol nem melegít többé semmi! Vonuljatok fel a fagyos égbe! — Kelj fel lábaimtól, jó leány. Légy nyugodt; ha arczomat fenyegetőnek látod, attól ne félj. Te engem érteni ne akarj, csak bizni tudj.

Halila. Miért vagy hát fölháborodva?

Dalma. Miért háborog a tenger? (Félre.) Talán annak is szivet adtak, s megtilták szeretni. (Megfogja Halila kezét.) Boldoggá teendlek. — Hiába nézed arczomat. Titkos irás annak minden vonalma, melynek betűit ember nem ismeri. Adj hálát Istennek, hogy erőtlen asszonynyá teremtett. Kinek szenvedni, sirni és szeretni szabad.

Halila. Uram, te ingadozol.

Dalma (lábával dobbantva). Én nem, — — talán a föld. — — Eredj, hivatni foglak, — senkivel se szólj.

Halila. Engedelmeskedem. (El.)

Dalma (térdre omlik).

IV. JELENÉS.

Elébbi. Apród.

Dalma. Atyám! légy velem, erőm roskadoz. A harcz nem emberi; és én csak nő vagyok. Vakmerő voltam a sorsot hívni fel küzdelemre; segíts, mert elbukom. Ah, légy mellettem! Hozd elém arczodat, azt a haldokló arczot, melynek megesküvém, hogy el nem árulom magam, hogy ne lássak mást, mint csak azt; s szívem hideg legyen, mint a tied, ki már nem élsz! (Fölkel.) Érzem hideg lehelletedet. (Csönget.) Bátor vagyok. (Apród belép.) Keresd fel Elemért, s vezesd ide.

Apród. Itt várakozik ajtód előtt.

Dalma. Ne még. — Várjon egy perczig. (Apród el.) Itt várt ajtóm előtt; fejem szédül. Koronámat teszem homlokomra. Hadd juttassa eszembe e hideg érczöv, hogy érezni nem szabad.

V. JELENÉS.

Elemér. Dalma.

Dalma. Szólni akartál velem.

Elemér. Még mindig ily haragosan tekintesz reám?

Dalma. Arczom hazug, ha haragot mutat; én örömest beszélek veled. Te kedvesedről akartál szólani, és ez kellemes tárgy, kivált barátok között, mint mi, kik egymásra nem féltékenyek.

Elemér. Oh Dalma, te ismét oly jó vagy.

Dalma. Beszélj, hol lakik kedvesed?

Elemér. Még eddig csupán szivemben.

Dalma (nevet). Úgy bizony kicsiny helyen megfér.

Elemér. Kérlek, Dalma, ne nevess ki, s ne viseld magad most úgy, mint chagán: hanem úgy, mint egykori barátom, ha azt kivánod, hogy beszéljek.

Dalma. Szólj. Jó kedvemben találsz.

Elemér. Tudod, hogy én bohó, ábrándos, babonás fiú voltam mindig.

Dalma. Jól tudom; most is az vagy.

Elemér. Szivem mindenha tele volt rajongó érzelemmel, melyek alaktalan ürben röpkedtek tétovázva, mint valami bolondos méhe, mely virágok helyett a csillagokból akarna mézet gyűjteni.

Dalma. Gyermekkorodban szivárványkergetőnek csúfoltak.

Elemér. A hogy érett a szív, a vágyak tárgyat követeltek maguknak.

Dalma. S te azt nagyhamar megtaláltad?

Elemér. Sokáig nem az élő világban. — — Hasztalan kerestem a legszebb hölgyek társaságát, szivemet egyik sem tudta betölteni. Végre azon eszmére jutottam, melylyel köznépünk szokott utat nyitni ábrándjainak.

Dalma. Bőjtöt tartottál Jóél napján, hogy éjszaka megálmodd annak képét, a kit szeretni fogsz?

Elemér. Találtad.

Dalma. Kérlek, engedd meg, hogy nevessek rajtad.

Elemér. Nekem fájni fog, ha nevetsz.

Dalma. S megjelent előtted a jövendő kedves?

Elemér. Igen; azon éjjel háromszor jelent meg álmomban, lelkem túláradott a gyönyör miatt. — Ez álom boldoggá tett és boldogtalanná.

Dalma. S feltaláltad e tündértüneménynek testi képét is már?

Elemér. Nem tudom.

Dalma. Nem tudod? ez különös felelet. Ismerőseid közül tán többekhez hasonlít?

Elemér. Csupán egyhez. Vonásról vonásra, szemei, arcza ugyanazok. Könyei és mosolygása, jövése és távozása, oly tébolyítólag híven hasonlított az élőhöz.

Dalma. Kihez?

Elemér (megfogva Dalma kezét). Tehozzád.

Dalma (felsikolt).

Elemér. Mi bajod?

Dalma. Semmi; gyűrűddel megszúrtad kezemet.

Elemér. És azóta ez alakot nem birom elfeledni; nappal napom, éjjel csillagom e kép. Bárhova megyek, előttem áll; ha aluszom, mosolygást ölt arczára, mellém ül, megölel, hizelegve kedvesének nevez, arczát arczomra fekteti, s könyeit ölembe sírja, s fájdalmasan panaszkodik, hogy fogva van az égben, s nem lehet enyim örökre.

Dalma (küzdelemmel). Elemér, mit akarsz?

Elemér. Mit akarok? Meg akarom tudni, hogy létezik-e ily nő, ki hozzád vonásról vonásra hasonlít? a ki tulajdon képmásod testben és lélekben, saját másolatod asszonyi alakban? — Van-e ily nő? van-e ily nő, Dalma?

Dalma. Ily nő nem létezik sehol. (Ájultan lerogy.)

Elemér. Mit tettem én, oh ég! a titok sejtelmei villámcsapásként járják át lelkemet. Egész valóm remeg, mint ki Istennek jelenlétét érzi. Ne tovább! — ne tovább! — Ama homályon túl Isten lakik, kinek látására elvakul a halandó szeme. Ne jőjj szivembe összezúzó gondolat, hagyj visszatérnem, nem birok napfényedbe nézni. (Dalmára tekintve.) Ha a legnemesebb szív legboldogítóbb érzelme egy ember fölötti magas eszmének volna föláldozva? Ne vigyem-e én is ez oltárra szivemet?

Dalma (föleszmél). Elemér! . . .

Elemér. Uram . . .

Dalma (félrefordítva arczát, tétovázva félébren). Miről beszéltünk?

Elemér (elfogultan). Már nem tudom.

Dalma. Te nem tudod? Nem arról beszéltünk-e, hogy van egy szerencsétlen nép, kinek sorsa attól függ, hogy uralkodója asszony ne legyen?

Elemér. Valóban arról beszéltünk.

Dalma (egyszerre magához térve). Ah! hol vagyok?

Elemér. Elszédültél, uram.

Dalma. Miért nem jöttél segélyemre?

Elemér. Tevém azt, de nem vetted észre.

Dalma. Beszéltem valamit?

Elemér. Egy hangodat sem hallottam.

Dalma. Hát azelőtt mi tárgya volt beszédünknek? — Úgy! — Igaz. — — Te egy leányról beszéltél, a ki téged szeret. Ismerem őt.

Elemér. Egy szót se többet erről. Oh Dalma, felejtsd el szavaimat.

Dalma. Hivem vagy-e?

Elemér. Parancsold, hogy meghaljak, s bebizonyítom, a mit kérdezél.

Dalma. Meghalni könnyű, élni nehezebb. Van egy nő, ki tégedet szeret.

Elemér. Nem ohajtom azt tudni.

Dalma. E nőt szeretned kell viszont. E nő azon királyleány, kit ma nekem menyasszonyul hozának.

Elemér. Értelek.

Dalma. Akkor megöltél, hogyha értesz. Mondd, hogy engedelmeskedel.

Elemér. Egy egész csillagrendszert bontasz szét szivemben.

Dalma. Ah! Azt hiszed, hogy csak neked van szived?

Elemér. Ne lett volna soha! Oh így belső seb által vérzem el.

Dalma. Sebet vágnak a fán is, midőn új ágat oltanak belé. Ez a leány téged szeret,

Elemér. Azért temessem el?

Dalma. Ha értesz, és még sem értesz: kétszerte bűnös vagy.

Elemér (erőt véve magán). Tégy velem, a mit kívánsz. Készen vagyok.

Dalma (némán megrázza Elemér kezét, s az égre mutat).

Elemér. Mit mutatsz ott nekem?

Dalma (keservvel). Jutalmadat. (Bevezeti Halilát.)

VI. JELENÉS.

Elébbiek. Halila.

Halila. Oh Dalma! én reszketek előtte.

Dalma. Ilyenkor legszebb a nő. A szemérempír legbájolóbb színe az arcznak. Elemér! vedd e gyöngéd kezet.

Elemér (visszafojtván indulatát, elfogadja Halila kezét).

Dalma (mosolylyal). Vőlegényed kissé szomorú fiú. Te rajta légy, hogy felvidítsd. Szíve nem nyilt meg nő előtt soha: te azt tedd, hogy utánad bezáródjék. Csupán álmok szokták őt háborítni, te tedd őt boldoggá, hogy ne álmodhasson. Igérd meg nekem, hogy boldoggá teended őt.

Halila (zokogva borul Dalma keblére).

Elemér (küzd az indulat rohamával).

Dalma. Most menjetek. A Tula szigeten ismered rejtett mulató lakunkat, ennek magányában töltsétek boldogságtok első havait. Disabul ne aggódtasson benneteket. Elemér, jusson eszedbe, hogy a kit kezedbe adok, egy üldözött angyal, kit csak te menthetsz meg ördögeitől, s ki téged Istenként imád.

Elemér (keserű nyugalommal). Ha védeni kell, védeni fogom.

Dalma. Most távozzatok a palota rejtekajtaján. Röviden bucsúzzatok. El — el!

Elemér (bánatosan). A viszontlátásig!

Dalma (mélyen sóhajtva). Soha!

Halila (megcsókolva Dalma kezét). Légy boldog örökre! (Elemérrel eltávoznak.)

VII. jelenés.

Dalma egyedül.

Dalma (mélyen hallgat, míg a távozó léptek elhangzanak). Eltávoztak! (Térdre rogy, arczát kezébe rejtve sír.) Soha sem látom őt többet! (Fölkel.) Igy, meg vagyok mentve; a szív jéggé fagyott. Kisírtam utolsó könyemet. Oly könnyűnek érzem keblemet, mint ki egy világot vetett le magáról. Kitéptem szivemből a szerelmet, s megáldoztam azt fogadásomnak, megszabadultam azoktól, a kik üldöznek, és megszabadultam azoktól, a kik szeretnek. Atyám ott a magas égben! Elégült vagy-e velem?

VIII. jelenés.

Elébbi. Kubláj.

Kubláj (csendesen bejő). Lessük meg, mit mívelnek együtt? A chagán egyedül. Uram, chagán, mint vagy megelégedve menyasszonyoddal?

Dalma (felriadva). Te jöttél? Szégyen, gyalázat fejedre!

Kubláj. Uram, nem értelek!

Dalma. Vágd le szakálladat, s tipord a sárba! Még menyasszonyomról mersz kérdezősködni?

Kubláj. Nálad hagyám . . .

Dalma. Szép menyasszonyság! nem ég ki szemed? hogy bujdosnál a Kaf hegyig, s ott néznél a semmibe. — Hát ez nálatok a becsület? így nevelik a leányokat? Ez az erényes magaviselet?

Kubláj. Uram, kétségbeejtesz!

Dalma. Igen szép dolgok ezek. A leány, kit menyasszonyomul hoztál hozzám, midőn az udvarnők a szent forrásnál egyedül hagyák, hogy ott imádkozzék, első vezéremmel megszökött.

Kubláj (felordít). Elárultatám! Mondd, hova?

Dalma. Azt gondolod, hogy nekem előre megmondták? — Szégyen, gyalázat! — Csak hozz te nekem még több menyasszonyt is Tatárországodból, ha még van! (El.)

Kubláj. Kijátszottak! és én nem tudom, hogyan?

(Függöny legördül.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

Lovagvári terem.

I. JELENÉS.

Elemér, Halila.

ELEMÉR (betegen, hervatag arczczal).

HALILA (vezeti). Támaszkodjál karomra. Nem akarsz-e pihenni?

ELEMÉR. Pihenni? Az álom nem pihenés nekem. Álmodni ismét? Kínlódni? kísérteteket látni?

HALILA. Jer, ülj ide, e kerevetre. Fejedet hajtsd vállamra, — így.

ELEMÉR. Erőtlen vagyok, úgy-e bár? kezem hideg, mint a jég, s fejem forró, mint a tűz. Szegény asszony!

HALILA. Miért sajnálsz engem? én boldog vagyok, hogy ápolhatlak.

ELEMÉR. Menyasszony-éjed óta szüntelen? Elhervadtam mint a letört ág. Valaki megátkozott engem, s az átok mindkettőnket ért. Te is egyedül. Jobb sorsot érdemelnél.

HALILA. Ne csüggedj, még leszünk boldogok.

ELEMÉR. Gondolod? . . . Gyógyított valaha orvos hasonló betegséget, mint az enyim?

HALILA. A vén jós ott a hegyek mögött azt mondá rólad, hogy tested ép.

ELEMÉR. Hanem lelkem beteg, úgy-e? azt elhallgatá. Tehát meg fogok gyógyulni nemsoká?

HALILA. Még az éjjel, igérte, hogy fájdalmaidtól megszabadulsz.

ELEMÉR. Még az éjjel? (Félre.) Úgy érzem magam is. Még az éjjel vége lesz mindennek, s aztán álmodhatunk örökké. A halál sejtelme csalhatatlan; még a vadállat is megérzi azt, s elbúvik oda, hol csontjaira a napsugár rá nem talál. Szegény jó gyermek, ne legyen itt, midőn meghalok. Ne állja ki velem együtt a kínt. (Halilához.) Jó nő, tehát a vén jós azt igérte, hogy számomra füveket fog ismét küldeni.

HALILA. Ma kell még értök mennem. Ez éjjel.

Elemér. Mért nem nappal?

Halila. Tudod, hogy nappal nem hagyhatom el rejtekünket, attól félhetve, hogy valaki rám ismer.

Elemér. Úgy, igaz, hisz mi titokban élünk itt. Senki sem keresett-e, mióta itt vagyunk?

Halila. Nem vettem észre.

Elemér. Élve temettek el. No jól van. — Nemsokára megszolgáltuk a sírt. Ott is jó lesz feküdni. Tehát eredj el a vén jóshoz, s aztán megjőjj hamar. El ne feledj, ha a forráshoz jutsz, értem imádkozni.

Halila. Minden gondolatom imádság érted.

Elemér. Köszönöm. Hadd megcsókolnom kezedet; arczodat ne: elhervadna lehelletemtől. Te áldott lélek! ki véd meg téged, ha én nem leszek? Eredj, eredj!

Halila. Könyezni látlak; ha megtérek, mosolyogni lássalak.

Elemér. Szegény asszony, ez minden boldogságod! — Könyem, ha távozol; mosolygásom, ha jösz. Áldjon meg az ég. Áldjon meg úgy, a hogy meg voltál átkozva eddig.

Halila. Akkor téged kell meggyógyítnia.

Elemér. Megállj még. Úgy fázom, úgy reszketek. Hiába takargatsz. Perzsia minden préme sem melegít fel engem; add ide kardomat. Ne kérdd, minek? Jól esik, ha megtapinthatom vasát. (Átveszi a kardot.) Így, most már nem reszketek. (Félre). Ősi szokás, hogy ha a férfi meghal, a kardot mellé fektetik. — Vigyázz magadra az úton; az ég oltalmazzon. Légy boldog örökre.

Halila. Miért mondod, hogy legyek boldog örökre?

Elemér (félre). Utolsó áldásomat mondtam ebben. — Isten veled.

Halila. Míg visszatérek, álmodj édesen. Bennem minden érzés azt súgja hogy te újra felvirulsz. Én boldog vagyok, ha arczod láthatom, s álmaid felett virasztani, nekem mennyei üdv. Mielőtt a gönczöl elfordulna, visszatérek, s a hajnal új napot hoz.

Elemér (félre). Több hajnal nem jön fel énreám. Légy boldog örökre!

Halila (el).

II. JELENÉS.

Elemér egyedül.

ELEMÉR. Ketten maradtunk ismét: te és én. Mit akarsz? hová csalogatsz? — Ha nem vagy élő lény, miért jelensz meg előttem? miért lopod ki a lelket belőlem? miért mosolyogsz reám? Itt és ott, és amott és mindenütt, a hova nézek, hallom hangodat; beszélek veled, és még sem vagy senki! Nem látja más alakodat, csak én. Ülj mellém. A sírba is velem fogsz-e jönni? Milyen égetők szemeid. Hogy hivnak? Nincs neved. Hm! Tudod, mit gondoltam? Ha most, a hogy így keblemen fekszel, e kardot itt a te és én szivemen egyszerre keresztüldöfném? Mit szólsz hozzá? azt, hogy kezemet nem birom megmozdítani, úgy-e? Már félig alszom, és nem tudom magam ez álom ellen védni; azt hiszem, hogy látok, mozgok és beszélek, pedig szemem hunyva van, kezem meredt és szájam csukott. Jól tudom, hogy álmodom, és nem tudok felébredni. Oh ez érzés öl meg engem. Látod, ha élő lény volnál, milyen boldogok volnánk együtt, míg most meg kell ölnöd, hogy olyan lélekké tégy, miként magad. Te is szeretsz nagyon. De egyre nem gondoltál, úgy-e? Hátha neked nem lesz szabad odajönnöd, a hova én hivatva vagyok? Hátha neked itt kell maradnod, míg én tovaszállok? Úgy-e, hogy elkomorodtál? Sírsz? Nos, miért nevetsz most megint? Ah értelek! ha én meghalok, te is meg tudsz halni, s akkor mindketten egy helyen leszünk. Tehát a lelkek találkoznak a túlvilágon? úgy boldogság meghalnunk. Te is vágyódol oda? Ez örök álomországba? Ott leszünk. Harmadnap este, hogy én elhagyom a földet, te is utánam jösz. Addig elkészítem a vőlegényi sátort napsugárból, szivárványból, éjszakfényből, fellegborulásból. Ott fogunk lakni együtt örökké. Ott fogunk örökké álmodozni. Ott megmondod nekem, ki voltál itt e földön? Ott el nem válunk egymástól soha.

III. JELENÉS.

Elemér, Kubláj.

KUBLÁJ (lappangva belép, Elemér mögé kerül). Ez tehát a menedék, a hova elrejtőztek. Ah, itt fekszik a szép ifjú. Valóban halovány. A szerelem megárthatott neki. Alszik, mosolyog,

álma nyugtalan. Szerelemről álmodik. Ijedtségre fog ébredni. (Elemérhez nyul.)

Elemér (felriad). Hah! Ki az? mit akarsz?

Kubláj. Ha megmondom, hogy ki vagyok, megtudod, hogy mit akarok? Az én nevem Kubláj Emir.

Elemér. Ismerlek. Megtudtad, hogy haldoklom, s eljöttél, hogy meglásd, mint múlok ki.

Kubláj. Áldom a sorsot, hogy nem halálod után jöttem.

Elemér. Miért?

Kubláj. Mert akkor nem ölhetnélek meg.

Elemér. Balga ember. Tehát dicsőséget akarsz abban lelni, hogy egy halálos beteget megölj, ki félóra mulva úgy is meghalt volna?

Kubláj. Véredet szomjazom.

Elemér. Nem találsz bennem annyit, a mennyivel szomjadat eloltsd. — Nevetséges vagy.

Kubláj. Te nem tudod, mit cselekedtél, midőn a király leányát elcsábítottad. Az én királyom országát vesztette e miatt, mert e leányt Dalmának kelle nőül venni; s ha ez megtörténik, akkor napfényre jő, a mit így bebizonyítani nem lehet: hogy Dalma nem férfi, hanem leány.

Elemér (felindulva). Mit mondál? Dalma! ah! Tehát te vagy az? Tehát te vagy az, mégis? Most értek mindent. Világ derül agyamban. Tehát te vagy az, a ki engemet szeret? Most már oh Dalma! kedves előttem a halál, mert várhatok rád a túlvilágon. Imádlak, lelkedet bámulom. Szellemed volt az, a mi lengett körülem mindenütt; a te arczod volt az, a mit előttem láttam. Tégedet igért a sors nekem. Az igéret nem e világra szólt. Lesz szebb világ.

Kubláj. Azt meglátandod azonnal. Hajtsd még fejedet! (Kardot húz.)

Elemér. Mikor hajtotta meg nyakát nemzetembeli férfi a halálcsapás előtt? — Orozva jöttél ölni. Tanuld meg hát, hogy az oroszlán még haldokolva is oroszlán, s szemedbe néz és fogat mutat. (Kardját felkapja.) Jőjj! látod, hogy én nem mehetek. (Vívnak.)

Kubláj. Astaroth üssön le lábaidról! még most is oly súlyosak csapásaid, mint egy lezuhanó szálfa.

Elemér. Pihenj meg. Várd el, míg a halál önkényt elejt, akkor jőjj nekem. A míg egy ízem mozdulni tud, addig ne közelíts, mert összezúzlak.

Kubláj (kerülgeti). Veszett erős karja elér, ha közel megyek, s nem szeretnék vezetője lenni a más világra.

Elemér (ingadozva). Végem közelget, még csak néhány pillanat. Haljak meg állva, karddal kezemben, mint férfihoz illik. Szivem ne mozdulj, ajkam, légy csukott, midőn e gyáva keblembe ütendi vasát, ha én nem birom az enyimet többé; ne tudja meg, hogy élet volt még bennem, midőn ledöfött. — Oh Dalma! . . . . . szeretlek! (Összerogy.)

Kubláj (odarohan, kardjával megszúrja). Meghalt, s nem ölhettem meg őt. Ez már lakolt, most következik a másik. Várjuk be e helyen s gyönyörködjünk halálos ijedelmén, midőn férje helyén gyilkosát fogja találni.

IV. JELENÉS.

Elébbiek. Halila.

Halila (jő, kezében czipruság). Sietve jöttem; a hegyi jós gyógyító fű gyanánt egy czipruságat adott, hogy hozzam azt férjem számára. Ha ez azt jelenti, hogy férjem halni fog: magam számára is hoztam gyógyfüvet, haláltadó bürköt, mely örökre kigyógyít az élet fájdalmaiból. — (Közelebb jő.) Elemér, kedvesem, alszol-e?

Kubláj (feláll előtte). Nem alszom.

Halila (visszaretten, a szó elhal ajkán, hátratántorul).

Kubláj (sötéten). A férj itt fekszik lábaimnál. E kardon az ő vére piroslik: nem óhajtod-e, hogy a tieddel egyesüljön?

Halila (félre). Megölte férjemet. Meg kell mentenem magamat, hogy boszút állhassak érte. (Mosolyogva.) Kubláj! hozott az ég!

Kubláj. Te engem üdvözölni mersz? — Megcsalhatni vélsz-e?

Halila. Üdvözöllek, mint megszabadítómat. Ez ember erővel rabolt el engem.

Kubláj. Könnyű volt a győzelem, a hol nincs ellentállás. Te azonban nagyhamar hozzászoktál szerelméhez.

Halila. Mondd: gyűlöletéhez. Nem férjem, — tömlöczőröm volt nekem; nem gyöngédség, — kínzás, üldözés, keserv volt, a miben részesíte.

Kubláj. Elfogtalak a hazugságban! Ha gyűlölt, miért rabolt el?

Halila. Te nem értesz mindent. Magasabb helyről volt erre parancsa. A király meg akart tőlem menekülni, mert mást szeretett.

Kubláj (félre). E nő igazat beszél, mert azt is tudja, a mit

én csak sejtek. — Tehát a király szöktetett el vele, s itt e magányban nem szeretett beléd?

Halila. Ő is mást imádott.

Kubláj. Mást? Nem tudtad meg, hogy kit?

Halila. Álmában sokszor beszélt elérhetlen tündérképekről.

Kubláj (félre). Tehát jól értettem haldokló szavait. Dalmát szerette, és az is őt. Ördögi asszony! Le tudott mondani szerelméről. — És te miért nem iparkodtál megszabadulni innen?

Halila. Azt csak az ő holttestén keresztül tehetém, s ime láthatod, hogy nálad nélkül is meghalt volna.

Kubláj. Mit beszélsz?

Halila. Lassan ölő mérget kevertem étele közé. (Félre.) Isten, bocsásd meg e gondolatot nekem, ki életemmel is feltámasztanám őt.

Kubláj. Hihetetlen dolgokat mondasz.

Halila. Ime lássad, most is bürköt hoztam a mezőről, míg ő aludt, s ez a cziprusság is számára van letörve.

Kubláj. Ez a nő nagyobb ördög, mint maga Astaroth! — Megbocsáss, hogy félreismertelek. — Megállj, egy gondolatom támadt. Én meg akarom tudni, ki volt e férfi rejtélyes kedvese?

Halila. S hogy tudandod meg azt?

Kubláj. Ez ország szokásai szerint, ha valakit meggyilkolnak, s a gyilkos nem ismertetik, a holttestet a legközelebbi rokon ravatalra téve felviszi a király elé, s ott, a mint összegyűlve van az egész nép, felhivja egyenkint, a kikre gyanuja van, hogy kezüket a holt sebére téve, esküdjenek meg, hogy a holt halálában nem vétkesek. Ha e seb vérzik, az azt jelenti, hogy a gyilkos tette rá kezeit. E törvényszék neve zomotor, halálújítás, tetemre-hívás. Te e halottat ide hozandod a király elé, midőn mind együtt leszünk. Én balfelől állandok trónja mellett, hogy az arczokat mind szemlélhessem. — Minek örülsz?

Halila. Azon örülök, hogy az is ott leend, a kit gyűlölök.

Kubláj. Te is, a holt is fátyollal lesztek letakarva. Midőn a zomotornak vége lesz, e vérehagyott tetem senkinek sem leend árulója, a holt arczát feltakarják, addig nem látandja őt senki. Ekkor, midőn egyszerre fel fogják őt fedezni, az, kinek szerelmese volt: nem fog-e rögtön odarohanni hozzá, s bárminő okos legyen eltitkolni szerelmét, midőn halva látandja őt, nem árulja-e el magát?

Halila. Valóban el fogja árulni. En is meg akarom ismerni azt minél elébb.

Kubláj. Kezet reá. (Kezet szorit.) Ha el nem árulta őt szerelme, el fogja árulni fájdalma.

Halila (czélzással). Ki nem bocsátom őt kezem közül.

Kubláj. Kit?

Halila (megrázva Kubláj kezét). Azt, a kin boszút akarok állani.

(Függöny legördül.)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

VÁLTOZÁS.

Szabad tér. Erdő közepett levágott fatörzs trónná alakítva. Oldalt nagy négyszögű szikla.

V. JELENÉS.

Dalma egyedül.

Ez hát a hely, a hol Isten lakik. E szent berekben vannak eltemetve őseink hamvai, itt nyugszik atyám is. Jövel és láss meg engem, Oldamur. Halálod évnapja van ma; egy év folyott le, mióta fogadásomat holt szivedbe bezártad, s azt őrzöd ott, mint őriz téged a sír. Melyikünk lett azóta hidegebb? Te nyugszol, én szenvedek, és holt vagyok, miként te. Szivem kiégett, lelkemnek nincs egy érző gondolatja, egyedül járok a földön, kit semmi indulat emberhez nem köt többé; engem nem ismer senki, az én arczomat nem érti ember, idegen vagyok önnépem között. Számomra nem nyilik virág a földön, értem nem dobog szív emberi kebelben, nekem nem ad reményt a véghetetlen jövő! Ha élnem nem szabad, miért nem szabad meghalnom, Istenem? (Megdöbben.) Isten nevét kiáltám! Ő hozzá küldtek jósaim, hogy e szent napon imádkozzam nagy nevéhez. Imádkozzunk tehát. Isten! ki két hazát adál az eszterágnak, hogy a mikor az egyikre leszáll a tél, mehessen oda, hol ismét tavasz van; jelenj meg vezérlő tűznek oszlopában választott néped előtt, kit jókedvedben teremtél a világnak, de kinek számára rosz kedvedben teremtéd a világot, s vezesd el innen őt boldogabb ég alá, s kinek éltét veszni engedéd ez ős bérczek alatt, támaszd fel boldogabb hon síkjain; vidd őt el oly messze, hol csillag sem látszik ez égboltozatról, hova sem hír, sem szél e tájról nem repül: ott tedd örökké, ott tedd dicsővé őt; engem pedig végy fel magadhoz, és hagyj meghalnom itt.

VI. JELENÉS.

Elébbi, Vezérek, Táltos, Rhabonbánok, Gyulák, Vének, Harczosok, Hölgyek, Szüzek, Gyermekek.

DALMA (félre). Itt jőnek ők, népem választottai. Engemet üdvözölni jőnek ők, és oh ez üdvözlő szavak mindegyike mint keserű méregcsepp hull szivem mélyére, fölkeltve ott az alvó bánatot. Vissza asszonykönyek! Végy erőt arczomon férfi-indulat! (A fatőrzsre ül.)

RHABONBÁN. Légy üdvöz, Dalma, ki ülsz az egyszerű trónon, melyről legelső ősünk hirdeté a megváltás igéit. Lásd hazádat és örülj. Kezeid alatt felvirult az. A kard aranydicsőséget, kalapács és szántóvas aranypénzt és aranykalászt terme országod számára. Midőn körül az egész világot Isten csapásai látogatták, a tied paradicsom volt, melyen Isten jobb keze látszott. Nincsen szegény, nincs szenvedő egész országodban; még a bűn is úgy elenyészett határaidról, hogy a börtönök ajtai berozsdásodtak. Boldog, a ki alattad születik, s boldog, a ki alattad hal meg. Lásd hazádat felvirulva, s élj sokáig! (Rhabonbánok elvonulnak; a hat vezér jő utánuk.)

ELSŐ VEZÉR. Üdv neked oh Dalma! ki népek urává tetted nemzetünket; légy erős, légy hatalmas; három tenger legyen országod határa, s az egész ég legyen boltozatja. Élj dicsően és sokáig!

DALMA (félre, könyezve). E szavakat Elemérnek kellett volna mondania.

TÁLTOS (szomszédjához). Nézzétek, a chagán örömkönyűket sír.

HÉT ASSZONY (jönnek a vezérek után).

ELSŐ ASSZONY. Üdv neked oh Dalma! ki határainkat megvédted vad ellenségtől, s boldogságot árasztál tűzhelyeink körül. Légy oly boldog egykor, mint mi vagyunk. Lásd vidám családot magad körül, délczeg fiakat, szelid leányokat, kikben tenmagad légy megdicsőülve. Élj sokáig!

DALMA (félre). Minő szomorú gúnyt monda reám áldásképen!

HÉT HAJADON (jőnek az asszonyok után vadrózsával s liliommal koszoruzva).

ELSŐ HAJADON. Légy áldva, oh Dalma! ki bennünket hazát szeretni tanítál; szerelmedért jutalmazzon szerelemmel a sors, légy szeretve mindenkitől, s legjobban szeretve egytől, kit szived választani fog.

DALMA (zokogva rejti kezébe arczát).

Hét gyermek (zöld ágakkal kezeikben).

Első gyermek. Üdv neked, oh Dalma! Ha megnövünk, mink is veled megyünk a harczba. (A háttérben tábori zene hangzik.)

Dalma (félre). Mindenütt üdvözlő arczok, mindenki boldog és derült, csak én rajtam nem fog semmi áldás. (Rivalló kürthang kivül.) Minő szomorú hangok zavarják ez ünnepélyt?

Kubláj (azalatt a trón mellé furakodva). Ez a zomotor hangja. Egy nő keresi férje gyilkosát.

Kikiáltó (künn). «A boszúálló Istennek nevében hívlak benneteket!»

Dalma. Hagyjátok őket ide jönni.

VII. jelenés.

Elébbiek, Halila, Kikiáltó, Elemér holtteste egy szekérre fektetve, két férfi által húzatik, fehér lepellel van beterítve, s a kocsi zöld galyakkal körültüzdelve.

Kikiáltó. Dicső chagán és egybegyűlt férfiak. Ez előttetek álló gyásznő nevében tudtul adom tinéktek, hogy e nő tetemre hív benneteket általam, melynek mint Isten által adott törvénynek engedelmeskedni tartoztok haladéktalanul, és habár az első Rhabonbán vagy maga a chagán volna is, a kit e nő hívni fog, az tartozik kezét a meggyilkolt sebére téve, leesküdni a vádat magáról. Szent a törvény és áll mindnyájunk fölött.

Dalma. Szavadnak állunk. Járulj elé, gyászos özvegy, s nézz szét közöttünk, s bárki legyen az, kit férjed gyilkosának tartasz, esküszöm, hogy a törvény alól meg nem menekülend.

Halila. (Lefátyolozottan sorba járul a férfiak előtt, mindegyiket megnézve, midőn végre Kubláj elé ér, rámutat.) Ez az!

Kubláj (összerezzenve). Asszony!

Dalma. Ő Disabul követe.

Halila. Tudom, őt hívom én.

Kubláj (düh- és félelemtől remegve). Ez asszony őrjöng.

Dalma. Meglehet, mert férje halva van. Tedd sebére kezedet.

Kubláj. Én? — — engem nem köteleznek törvényeitek.

Dalma. Törvényeink nem ismernek különbséget. Ha e nő gyanuja alaptalan: ugy nincs miért félned Isten ítéletét; de ha bűnös vagy: itt vétettél, itt lakolsz meg. A népjog nem véd az isteni jog ellen.

Kubláj. E nő engem félreismer.

Halila. Ismerlek jól. Jer, tedd férjem sebére kezedet, hadd szóljon a seb.

Kubláj (Halilához elfojtott dühvel.) Elárultál, de veszni fogsz te is. Gondolj Astaroth izzó bálványára.

Halila. Mért nincs tíz életed, hogy annyiszor ölhetnélek meg?!

Kubláj. Legyen tehát. (Odalép a halotthoz s kezét annak keblére teszi.) Én esküszöm!

Halila (felkiált). Hah! a vér!

Mind (iszonyodva). Vér! vér!

Dalma. Te vagy e férfi gyilkosa?

Kubláj (daczosan). Igen, én vagyok! Jer, lásd meg, ki volt az, a kit megöltem. (Egyszerre felrántja a szemfödőt Elemérről.)

Dalma (kétségbeesett sikoltással rohan a holttetemre). Elemér! kedvesem!

Kubláj (diadalmasan). Hah! fájdalmad elárult! Te nő vagy, és e férfi szerelmesed. Trónod enyim.

Dalma (felegyenesedve, fájdalmas dühében). Tied a vérpad. Nincs hatalom, mely megmentsen boszumtól.

Halila (megragadja Dalma kezét). Így, így! ne hagyd őt kezeid súlyát kikerülni. Törd össze, semmisítsd meg; ölje meg a bakó, temessék el a hollók, sirassa meg a vihar, átkozzam meg én!

Kubláj (Dalmához). Te nem parancsolsz e földön többé; én országvilág előtt vádollak, hogy nem vagy férfi, hanem leány, s országod, melynek határain Disabul király berontott tatár-szövetségeseivel, ő rá maradt, néped az ő alattvalója lett, te magad az ő rabszolgája. Tedd le fejedelmi pálczád.

Dalma. Fejedelmi pálczám e pallos, mely téged halálra küld; s a ki tudni akarja, férfi volt-e, vagy nő az avar nép utolsó chagánja? annak e kard meg fogja azt mondani! — El a csatába!

(Függöny legördül.)

A MURÁNYI HÖLGY

EREDETI VIGJÁTÉK HÁROM FELVONÁSBAN

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Személyek.

Szécsi Mária.
Wesselényi Ferencz.
Kriska, Mária mostoha napa.
Borongó, murányi várnagy.
Ivó, Wesselényi szolgája.
Péter, Mária híve.

Fegyveresek, köznép, cselédség.

Történethely: Murány. — Idő: 1644-ik év.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

ELSŐ FELVONÁS.

Murányvár udvara; hátul sáncz látszik, melyen őrök járnak kanóczos puskákkal; balról másik sáncz, melyen egy ágyu hátulja látszik sánczkosarak mögül; a szabad téren fegyveresek, asszonyok, gyermekek járnak, az előtért egy corridor-féle emelvény foglalja el, mintegy folyosót képezve az alantabb álló udvar fölött; itt játszanak a jelenetek. Egy szögletben nagy köszörűkő áll, melyen jövő-menő harczosok élesítik kardjaikat, másik szögletben két vívókard.

I. JELENÉS.

Szécsi Mária, öltözete: gyász magyar köntös, violaszin szűk ujjakkal, palást nélkül, oldalt felcsippentve, oldalán ezüstös kard, fején fekete prémes lapos süveg, fekete gémtollal és vitézkötéssel, kezein fekete fegyverkeztyűk. **Borongó**, bivalybőr pánczélban sisakkal, nehéz fegyverzetben, hosszú bajuszszal, szakál nélkül. **Ivó**, öreg ember, szürke csimbókos hajjal, kék huszáros egyenruhában, széles piros övvel.

Ivó. Szép nagyasszony! — —

MÁRIA (Ivóhoz). Hallom, hallom!
Csak beszélj. (Kifelé.) A kürt rivalljon;
Harczra álljon minden készen.
(Ivóhoz.) Mondd a szót, lesz benne részem.
(Tüzérekhez.) Azt az ágyút kissé balra;
Még egy kissé jobban, jobban.
Czélozz! Ah, nem jól irányzod!
Várj, segitek. (Igazit az ágyun.) Igy ni, jól van.

Ivó. Szép nagyasszony üdvözöltet
Wesselényi fővezérünk.

MÁRIA. Hallom, mondd csak. (Kifelé.) A kanóczot
Add kezembe. Félre innen,
Tűz segitsen! (Az ágyut elsüti.) Ez derék volt.

(Nagyot dördül ott künn.)

Ivó (megijed). Oh uram, kegyes teremtőm!

MÁRIA. Soh'se reszkess, nem neked szólt.
A kit ére a golyó, az
Már nem hall a dördülésre.
Szólj, ki küldött? Wesselényi?
Mende-monda szóbeszéddel?

Asszony-munka. Amde mondd el.
(Kifelé.) Hej, legények! ott a sánczon
Mit pihentek? minden ember,
Ki kanóczczal, ki granáttal,
Lásson a vivók fejére;
Tűz a kézben, láng a szívben:
Ellenségre mindakettőt.

Ivó. Jó nagyasszony, fővezérünk
Wesselényi üdvözöltet.

Mária (harczosokhoz). Nincs szünet ma, minden ember
Résen álljon; mert az ellen
Alkuszik, ma kétszeresen
Kell vigyázni; akkor álljon
Tornyainkon veres zászló,
Hogyha ő közelg fehérrel;
Mert ez csalfa, hűtlen ellen.
Kettős őrszem álljon mindütt,
Dárda vége tűzben álljon,
Puska mellett a kanóczczal!

Ivó. Jó nagyasszony, szép nagyasszony,
Hogyha hallgatnál reám hát...

Mária. Földalatti vermeket mind
Töltsétek meg puskaporral,
Három hordót aszuborral
Oszszatok ki a sereg közt.
Még ma éjjel ugy teremhet,
Mink ostromlunk, hogyha ők nem.

Ivó. Asszonyom te! asszonyom hej!

Mária. Hát malomkő hány ezer van?!
Párosával összeróva
Álljanak párkányainkon!
Hogyha jönnek egy tömegben,
Azt reájok! Asszony-ember
Szurkot és vizet forraljon,
Gyermekek vizes daróczczal
Oltogassák, a hol érik
Ellenség tüzes golyóit;
Fegyverében háljon minden. (Ivóhoz.)
Hát te jámbor mégis itt vagy?
Hallottam már, mit beszéltél!
Jól van; nincs mit válaszoljak.

Ivó. Édes drága asszonyom! hisz
Még egy szót sem hagytál szólni.

MÁRIA. Ugy ? tehát miért nem szóltál ?
Mondtam, hogy beszélj sietve.
Itt nem érünk suttogásra;
Minden ember marka telve
Most dologgal; jőjj egyébkor.
Ivó. Nem én többet, csak ez egyszer.
De már hogyha itt vagyok, most
Addig innen — ugysegéljen —
Nem megyek, míg meg nem hallgatsz.
MÁRIA. Jó, nem bánom; — ámde addig,
Hogy ne lopd tőlem hiába
A napot: fogd ezt a rúdat,
S hajtsd a köszörűkövet,
A míg kardom élesítem.
Nos! nem hallod, vén mihaszna?
Ivó. Boldog Isten! mit nem érek
Késő vénségemre még meg ?
Asszony-kézben kard, s enyimben
A fenőkőnek korongja. (Hajtja a követ.)
MÁRIA (a kövön élesiti kardját). Szólj hát és ne nézz annyit rám.
Ivó. Hát azért küldött uram fel,
Hogy mivel már ilyen asszonyt,
A milyen te vagy, nagyasszony,
Földi ember még nem látott.
Mert az a csodák csodája,
Hogy fehérnép kopjanyéllel
Ugy hadazzon, mint guzsalylyal,
S ágyutűzzel bánjon akként,
Mintha konyhán főzne pépet.
Ő tehát sajnálja szörnyen
Szép fehér kezed puháját,
Hogyha feltörné a kopja,
S gyönge harmat arczod szinét
Elrutítnád puskaporral:
Hát azért segítni vágyna
Rajtad szép vitéz nagyasszony,
S hogyha néked is ugy esnék,
Alkuvásra, egy beszédre
Megjelenne várad alján,
A pataknál, a cselőnél,
Hogyha épen feljön a hold.
Hát csak ezt izente tőlem,

Hogyha jösz, hát küldenél jelt,
Tán vagy egy fürtöt hajadból.

MÁRIA (próbálgatja ujjaival a kardot). Tán elég éles leend már?
Mit nevetsz? tán nem hiszed,
Hogy a hajszált is levágja?
(Megfogja Ivó egyik csimbókját s a karddal levágja).
Nézd! Ugy-e, hogy elfogá azt?
Hát ha fürt kell, vidd uradnak
Ezt; s köszönd, hogy nem füled.
Máskor hogyha még nekem
Ily beszéddel visszajösz,
Fürt helyett fejed szelem le.

IVÓ. Jaj nekem, csak most ereszsz,
Soha többet a mig élek!
Most se jöttem, itt se voltam.
Ej de megtréfált ez asszony.

MÁRIA. S most uradhoz hordd magad,
S mondd el néki: tudja ő is,
Milyen asszony Szécsi grófnő,
Hallád, láttad s érezéd.

IVÓ. Elbeszélem. Csakhogy én
Vén vagyok már és barázdás,
A ki láttalak vitéznek.
Vén legénynyel ifju asszony
Könnyen játsza a vitézlőt.
Ám kerülnél szemtül szembe
Egyszer délczeg hős urammal,
Majd — — de csitt, elhallgatok:
Szám ne szólj, nem fáj fejem;
Ej de csúffá tett ez asszony. (Morgolódva el.)

MÁRIA. Most vitézim elmehettek,
Nincs mért oly nagyon sietnünk,
Kis vigyázat is elég.
Jó ha többet vár az ellen,
Mint a mennyit kaphat itten.

NÉPSÉG, CSATLÓSOK (oszolnak). Jó ha lármázunk előtte,
Még igy majd tán ő ijed meg.

II. JELENÉS.

Mária, Borongó.

MÁRIA. Hát te mit vársz itt, Borongó?
BORONGÓ. Azt a lőport, azt a máslást
Mondanád meg, hol találom?
MÁRIA. Por csak volna, hajh de borrul
Szünj meg álmodozni bajnok.
Minden hordó várpinczénkben
Átkozott tűz titkát őrzi.
Nem hogy bor, de viz se lesz már,
Nemsokára enni sincs mit;
Tegnap óta dercze liszttel
Főz szakácsom, s innen-onnan
Méneinken lesz a sor,
S hogyha abból is kifogytunk,
Jó lesz még a csizmatalp is.
BORONGÓ. Boldog óra, jönne bár el.
MÁRIA. Megbolondultál, Borongó,
Hogy miféle boldog óra?
BORONGÓ. A midőn nem lesz mit enni,
Mint csupán a csizmatalp,
És a pinczében egyéb,
Mint csupán a puskapor.
Ah gyönyör lesz nékem akkor
A te kis piros czipődet
Végebédül elfogyasztni;
S e gyönyörrel jóllakozva
Puskaporba üszköt vetni,
S véled együtt ugy repülni
Fel a mennyország felé.
MÁRIA. Szép mulatság! Nem kivánom,
Ennél jobbat is tudok még,
Hogyha mindenből kifogytunk.
Nem várjuk, mig jő az éhség
Gyáva halvány kínhalállal; —
Kézre fogjuk kardjainkat,
És kirontunk elleninkre,
S vagy kivágjuk ott magunkat,
Vagy dicsően ott veszünk el;
Szembe nézve a halállal:
Ilyen végről álmodám én.

BORONGÓ. Oh szelíd fehér galambkéz!
MÁRIA. Mit bajlódol a kezemmel?
BORONGÓ. Vívni sem tudsz.
MÁRIA. Megtanulok.
BORONGÓ. Oh nehéz az!
MÁRIA. Menj, nehéz hát;
Minden ember érthet ahoz,
A ki nem fél s birja kardját;
No bizony: nem szentirás az.
BORONGÓ. Még a hatvágást sem érted.
MÁRIA. Jer, mutasd meg.
(A vivó kardokat előveszi.)
BORONGÓ. Ugysegéljen,
Nem tréfál, még megtanulja.
Hát ha megsérted magad?
MÁRIA. Csak te arra tudj vigyázni,
Hogy téged ne sértselek meg.
Nosza, fogd hát azt a kardot.
(Vivó állásba teszi magát).
BORONGÓ. Engem ugyse, helyben áll.
Ni hogy néz rám. Hát vigyázz:
Elsőt mérd a balpofámra.
Jól van; másik most a jobbra,
Ez helyes; a harmadik
Oldalamra; a mi most jön,
Száll a mellnek; eltaláltad.
Ötödikre jő a fej.
Vivát, vivát! És a végső
Lesz a szurás. Mind derék volt.
MÁRIA (a mondott vágásokat intézi egymásután).
BORONGÓ. Most próbáljuk össze-vissza;
A hogy mondom: mellet! oldalt!
A fejem!
MÁRIA (fejre cselt czéloz és az oldalára húz).
BORONGÓ. Hej asszonyom!
Ott nekem nincsen fejem.
MÁRIA. Jól tudom; de ép azért
Vágtam azt, mert mást kivántál.
Mért nem védted jól magad?
BORONGÓ. Mért nem védtem jól magam?
Tán bizony csak azt hiszed,
A vivásnak rende az,

Hogy te csak vágj és a másik
Egyre csak védje magát?

MÁRIA. Hát mi volna? Persze az.

BORONGÓ. De nem ugy ám; hogyha vágsz te,
Vág a másik is feléd.
Egyet ő véd, másikat te

MÁRIA. Soh'se védek semmit én.

BORONGÓ. Akkor uccsegély levágnak.

MÁRIA (vállat vonva). Engemet levágnak, engem?
Azt szeretném látni csak.

BORONGÓ. Azt szeretnéd? Majd meglátod.
A legelső, a kivel
Hadra kelsz, megöl.

MÁRIA. Nem engem,
Bár kisértsd meg, mintha te
Volnál boszus ellenem,
A ki gyűlöl és utál;
Bérre vágyó martalócz,
Kit csábit fejemre tett díj;
Próbáld: meg tudnál-e vágni?

BORONGÓ. Meg bizony még százszor is.

MÁRIA. Nem hiszem.

BORONGÓ. Mit, nem hiszed?

MÁRIA. Százat egyre; egy lovat
Egy rezes gomb ellenében,
Hogy nem tudsz megvágni engem.

BORONGÓ (dühösen). Hogy nem tudlak? Én nem tudlak?
A ki három ember ellen
Vívok egymagam, ha kell.
Asszonyom, ne hozz dühbe!

MÁRIA. Sőt kivánom, hogy dühös légy;
Mitse tudsz, csak kérkedel,
Szájvitéz vagy; azt a kardot,
Hogyha jobban nem vigyázasz,
Ugy ütöm ki a kezedből,
Hogy lehull a vár alá.

BORONGÓ. Azt mondom, hogy most elég volt.

(Dühösen fölemeli kardját.)

MÁRIA (szinte fölemeli kardját s ránéz büszkén Borongóra).

BORONGÓ (zavarba jő Mária hódító tekintetétől, elfordul).
Üm. Igaz volt. Jól beszéltél.
Hogyha igy nézesz reám,
Akkor karddal téged én

Meg nem tudlak sérteni;
S hogyha volnék bár halálos
Ellened, és hogyha volnék
Fenevad vagy bérelt zsoldos,
Kardom elvetném kezemből.
(Elveti kardját, térdre ereszkedik Mária előtt.)
Itt a mellem, szúrd keresztül.

MÁRIA. Nem vagyok én oly kegyetlen,
Aztán tompa is e kard.

BORONGÓ. Sőt kegyetlenebb vagy annál,
Mert szivem régen keresztül
Szúrtad két sötét szemeddel,
Ám az éles mindakettő.

MÁRIA. Gyenge szív! Ha én neked
Volnék, ilyen sebhető
Szivet én nem tartanék.

BORONGÓ. Én sem tartom hát; legyen
A tiéd.

MÁRIA. Oh köszönöm,
Már nekem van.

BORONGÓ. Add cserébe.

MÁRIA. Szivesen. Ha meghalok,
Meghagyom: bebalzsamozva
És arany-kehelybe téve
Szivem adják át neked.

BORONGÓ. Oh te mindig csak gyötörsz,
Szót csinálsz a szóbul. Engem,
A ki téged ugy szeretlek,
Gúnyra tartasz; mást felelsz,
Hogyha egyet kérdezek.

MÁRIA. Hogyha kivánod: tudok
Én komoly beszédet is.
Jársz utánam, mint az árnyék,
S kedvemet keresgeted;
Azt pedig meg nem találod.
Jár előttem másik árny,
S kedvem eltemetve mélyen
Egy siralmas kő alá,
Melynek gyászos rejtekében
Hősi férjem hamvadoz.
Nézd, ruhámon még a gyász;
És szememben még a köny;

Torra ily hamar a nász,
Búra jókedv még se jön.

BORONGÓ. Oh mi kedvetlen beszéd,
Holtig tán csak nem sirathatd.
Szép se volt, hogy oly igen
Emlékezzél vissza rá.

MÁRIA. Nékem mindig kedves volt ő.

BORONGÓ. Durván, sértve bánt veled.

MÁRIA. Az hazugság. Jó, szelid volt,
És ha tette volna is,
Annyi harczban, annyi bajban
Nem csoda, ha kedve, lelke
Elkeményült. Én szerettem,
S most is hűen érzek érte.
Mélyebben nem fekszik ő
Lent a sirban, mint az érzés
A minő mély, mely szivemben
Most is ő utána vonz.

BORONGÓ. Ő pedig még életében
Sem tudott téged szeretni.
Hűtelen volt, boszuálló
Férj ölé meg.

MÁRIA (hévvel kitörve.) Rágalom!
Átkozott orgyilkoló
Ölte meg. Mivel nemes volt,
Mert vitéz volt, és hazáját
Tántorithatlan szerette.
A miatt ölték meg őt.
Menj, utállak. A halottat
Meg ne szóld többé előttem,
Mert csak félig halt meg ő:
Élek én, a más fele,
S boszut állok, hogyha bántják.
Menj előlem. Eddig épen
Csak nevettem, hogyha szóltál:
Most ha hallgatsz is, gyülöllek.

BORONGÓ. Oh fortélyos asszony-ember,
Hogy viszen be a beszédbe!
S hogyha véletlen bolondot
Mondtam, hogy kap rajta rögtön.

III. JELENÉS.

Elébbiek. Kriska tarajos főkötőben, hamuszin palástban, pötyögős ujjakkal.

BORONGÓ. Jó nagyasszony, jőjj segíts!
KRISKA. Hát mi baj megint? mi baj?
(Máriához.)
Mit bántod te ezt a jámbort?
Látom, már megint koczódtok.
MÁRIA. Nem, anyós. Strategiáról
Szóltunk, a mihez nem értesz.
Én e várnak asszonya,
S ő az őrség fővezére.
Ő arról beszélt nekem:
Hogy kell várat ostromolni?
Én meg arról ő neki:
Hogy kell várat védeni?
KRISKA. Iszofia, szóbeszéd,
Locska-fecske mende-monda!
Én tudom, a mit tudok.
Láttam varjút a karón már,
Micsoda zavart beszéd ez?
Olyan felfordult világ:
Azt se t'om, ki itt az ember,
Ki az asszony és a férfi?
Látom füstöl a kemencze,
Kérdem: lányom, mit dagaszt?
Mondják, hogy salétromot főz
Puskapornak. Bémegyek
A szobába, bényulok
A fiókba, mely helyen
Áll a fodrozó vasam.
És mi támad a kezembe?
Egy pisztoly! Szerelmes Isten,
Jó hogy el nem sült reám.
Keresem a főkötő-
Bábomat; mi van helyében?
Egy bolondos rézsisak.
Már prüszkölni sem merek;
Attul félek, mindenütt
Puskapor van, s meggyulad.
Micsoda bolond világ ez?

MÁRIA. Jó anyósom, jól tudod,
Hogy várunkat ostromolják.
Ez bizony nem jó mulatság,
De hát veszszük ugy, a hogy jön.
KRISKA. Az mind a kelmed hibája,
Lányomasszony. Ostromolják?
A bizony, mert érezik,
Hogy nincs úr a háznál senki,
S asszonykézre szállt a vár.
Asszonykézbe ám pedig
Nem való a kopjanyél;
Tudja kedves lányomasszony
Azt a verset, hogy mi kell
Egy asszonynak? Oh az szép vers,
Ugy-e nem tudja kegyelmed?
MÁRIA. Nem hallám; de megtanúlom.
KRISKA. No hát hallgasson reám.

(Ódon kenetteljes páthossal.)

«Az asszonyszemélynek
Nem lenni kevélynek
Illik, hanem okosnak.
Mikor jönnek nézni! —
Lába hegyét nézni,
Szolgál alázatosnak.

No hallotta? Látja, ugy-e?

Ne sokat beszéljen,
Csak egyszer feleljen,
Hogyha tizszer kérdezik;
Azt is megrostálja,
Magában fundálja,
Mi nyelvére érkezik.

Érthet ebből lányomasszony.

Üljön szobájában,
Vagyon ha magában,
Ne bámuljon ablakon.
Kötőtű, varrótű
Nem dolgoz magától',
Hogyha kézben nem vagyon.»

S mit mond erre lányomasszony?

Mária. Ugy tetszik, hogy rosz a ríme,
Kellett volna igy: «magátü».
Kriska. No no várjon, jő a többi:

«Ugy szép asszony-ember,
Hogyha szólni sem mer,
S magát nem mutogatja.
Konyhán főzőkanál
Kit kezében tanál,
Annak vagyon láttatja.

A mely háznál penig
Kardot tálhoz fenik,
Veszett annak ő dolga.
Kontyot fedez süveg,
Sarkantyú van üveg,
Ur az asszony, férj szolga.

Ott kinn vagyon lárma,
Kozmás van a tálba,
Kenyér, kalács keletlen.
Szemetes az udvar,
Degetes a pitvar,
A tornácz meszeletlen.

Az ilyen asszonytul,
Házi háborútul
Őrizz uram meg minket.
Jércze kukorítás,
Asszony-igazitás
Ne sértse füleinket.»

Ez tanulja meg kegyelmed,
Lányomasszony; ilyen verset
Irtak a mi jó időnkben;
De ez elromlott világban
Már az ilyen vers se dívik;
Ocsmányság, a mit ma irnak,
Pogány isten minden sorban.
S olyan fajtalan beszédek,
Hogy még hallgatnunk sem illik
Másként, mint behunyt szemekkel.

Mária. A míg hősi férjem élt,
Jó anyósom, én se hordtam

Kontyomon vitézkötést.
Fájdalom, hogy nem csak a gyászt
Kellett öltenem magamra,
Ámde még a vértet is.
Özvegy én is, és te is,
Hogyha nem szégyenl az ellen
Karddal törni asszonyokra;
S hogyha te, ki kor szerint
Volnál itt parancsoló,
Ellenállni gyönge vagy, hát
Mégis csak kezembe kell
Vennem azt a kardot, a mit
Értünk férfi nem visel:
Átadom, mihelyt kivánod.

KRISKA (tiltakozva a neki nyujtott kard ellen).
De bizony csak énnekem
Azt ne add. — Van férfi itt,
A ki azt viselni méltó,
Méltó, hogy a várban úr
Legyen és parancsoló,
A kit a kegyes teremtő
Épen férjnek alkotott.
Nos hát nincs-e itt Borongó?

MÁRIA. Ő valóban most is itt áll.

KRISKA. S nem derék férj lesz belőle?

MÁRIA. Sőt valóban az lehet.

BORONGÓ. Oh ég! jól hallottam-e?

KRISKA. Szóljon kelmed, lányomasszony
Szóljon egy szót ellene.
Mi hibája?

MÁRIA. Semmi sincs.
Ő derék, helyes vitéz.

BORONGÓ. Boldog Isten! ő szeret.

KRISKA (félre). Most megöl mindjárt a méreg;
Már meg nem szól ellene,
Csak hogy engemet boszantson!
Hát kegyelmes lányomasszony,
Tudja meg, hogy már Borongó
Énnekem nyilatkozott,
És bevallá hű szerelmét,
Nekem mondta, s az elég.

MÁRIA. Szent igaz. Nagyon elég.
Jól tevé, helyeslem azt.

Borongó. Álmodom tán!
Kriska (félre). Hogy boszant
Még csak ellenem se szól. —
Én pediglen ő kegyelmét
Már szavammal biztosítám,
Hogy kosár nem lesz jutalma,
Biztosítám! Én magam,
S gondolom, hogy jól tevém. —
Nos kegyelmes lányomasszony,
Szóljon erre?
Mária. Jól tevé.
Az bizony nagyon helyes volt.
Kriska. Hát megegyez?
Mária. Én? De hogyne?
Sőt azt mondhatom, örülök,
Borongó. Úgy én akkor üdvezülök.
Kriska. S még csak egy szót sem vet ellen?
Még csak sírva sem fakad?
Még csak nem is átkozódik?
No már akkor lányomasszony
Itt a kezem. (Kezét nyújtja.)
Borongó (kezét Máriához nyujtván).
Mária. (Borongó kezébe teszi hirtelen Kriskáét, maga hátravonul.)
Meg nem gátlom e frigyet,
Áldásom kegyelmetekre.
Kriska (dühösen elrántja kezét). Micsoda? Mi az? Kegyelmed
Csúfot űz itten belőlünk?
Mária. Én úgy értém a beszédből,
Hogy kegyelmedet kivánta
Hitveséül hős Borongó,
S kedvező választ kapott.
Kriska. Oh istentelen gonosz faj,
Csúfolódó Jézabel,
Minden égi s földalatti
Mennykövek és tűzesők,
Hogy nem értek most reá
Sodomának, Gomorának
Pusztulását végzeni?
(Egy röppentyű süvölt végig a sánczok felett, Kriska megretten.)
Jaj nekem, úr Istenem!
Mit beszéltem? Mit kivántam?
Jaj ne hallgass most szavamra,
Meg ne add, a mit kivántam,

Én kegyelmes Istenem,
Hát ne vedd ily szó szerint! (Elszalad.)

MÁRIA (a röppentyű után néz). Ezt izente Wesselényi.
Kezdem őt becsülni én;
Oly mértékben, a hogy félni
Kezdek jóbarátaimtól.
Hajlok ellenem felé. (Megpillantja Borongót.)
Mire vársz még itt, Borongó?

BORONGÓ. Várok, várni nem szünök meg,
Míg kegyed felém hajol.

MÁRIA. Halljad! Tervem támadott. —
A míg tart az ostrom itt,
Addig nászra semmi kedvem.
Szerelemnek nyúgalom kell,
És nem fegyvercsattogás.
Azt hiszem, ha vége lenne
E csatának, s győztesen
Állna döntetlen Murányvár,
Akkor tudnék tán szeretni,
És tán épen tégedet.

BORONGÓ. Égi mondás! Mondd tovább még.

MÁRIA. Ez a gőgös Wesselényi,
Hallád, mit izent nekem?

BORONGÓ. Alkuszóra kére fel.

MÁRIA. S én elűztem hírnökét.

BORONGÓ Az, tudom, hogy vissza nem jön.

MÁRIA. Bánom most, hogy azt tevém.

BORONGÓ. Mit beszélsz, nagyasszonyom?

MÁRIA. Szólj, való-e, nem hiúság,
A mit nékem mondanak:
Hogy én most is szép vagyok?

BORONGÓ. Kecskebéka minden angyal,
Hogyha melléd állni mer.

MÁRIA. Hogy szememben oly bűbáj van,
Mely elámit és varázsol?

BORONGÓ. Itt vagyok rá példa én.

MÁRIA. Mit gondolsz, ha Wesselényi
Látna engem: egy szavammal
Nem nyernék-e oly csatát,
Melyre fegyver nem segít?
S a helyett, hogy ő e várat
Elfoglalva győzne rajtunk,

Én fognám el őt magát,
S vége lenne háborúnknak.

BORONGÓ. Oh ezüst ész, oh aranyszó!
Oh kárbunkulus szemek!
Mily dicső egy gondolat!
Hogyha elcsalnók egy szóra
Itten a palánk mögé.

MÁRIA. Óvatosan és vigyázva.

BORONGÓ. És ott mindjárt megragadnók.

MÁRIA. Mindjárt? Épen nem hiszem;
Mert kiséretet hozand.
Ámde a találkozónál
Úgy lehetne őt levenni,
Hogy más ízben fegyveretlen
Egymagában és orozva
Jőjjön e vár ormira:
Akkor ő kezünkben lenne. (Kelletlen.)
Ah de én azt nem hiszem.

BORONGÓ. Gyöngyszemű egy gondolat:
Fogva lesz, ha ráveted
Ezt a két bűvös szemed,
És követ pokolba is,
A hogy ime én követlek.

MÁRIA. Még se lesz belőle semmi.
Oly hű embert és ravaszt
Hol találok, a ki hozzá
Menne ilyen híradással;
A ki értse titkomat,
S el ne áruljon neki?

BORONGÓ. Én leszek! magam megyek.

MÁRIA. Mit beszélsz? (Félre.) Ezt jól tudám.
Hogy tehetnéd?

BORONGÓ. Álruhában.
Azt mondom: cseléd vagyok,
És kelepczébe kerítem.

MÁRIA (nevetve). Te magad? Magad keríted?

BORONGÓ. Oh mert én ravasz vagyok,
És eszem túljár a másén.

MÁRIA (nevetve). Látom, látom. Tedd tehát.
Csald a tőrbe Wesselényit,
És jutalmad megkapod.

(Függöny legördül.)

MÁSODIK FELVONÁS.

A Murányvár alatti palánk. Fakerítés osztja kétfelé a színpadot, melynek hevederei a jobb oldalon vannak; háttérben látszik a vár, egy ablaka világit; jobb oldalon egy kis, leülésre való zöld domb.

I. JELENÉS.

Mária (jobbról, egyedül).

MÁRIA. Itt vagyok, hajh! mint tünődöm,
Hátha csalni fog reményem?
Hátha nem találom azt,
A kit lelkem sejtve hív?
Hátha ő csal tőrbe engem,
Hátha vesztek, nyerve semmit?
«Vak szerencse» fogd kezem,
És te «látó hit» vezess,
Lépteik már hangzanak.
Nem csodálnám, hogyha szivem
Dobbanását ők is hallnák.

II. JELENÉS.

Előbbi. Wesselényi, Ivó, Borongó.

WESSELÉNYI (Ivóhoz). Szolgám, most már visszatérhetsz
Kisérő barátaimhoz;
Várjatok rám a füzesben,
És elő ne jőjjön senki.
Ivó. Jaj, uram, de reszketek.
WESSELÉNYI. Rakj tüzet és melegedjél.
Ivó. Nem magamnak fázom én,
Jaj te érted, jó uram.
WESSELÉNYI. Féltesz engem asszony ellen?
Engemet nő meg nem ejt:
Férfi sem.
Ivó. Nem ám egy asszony,
Ámde ez egy légio!
Nem tudod te, hogy minő az?
Ott a lánczon állt egy ágyú,
Háromszor tevé reá

A tüzér tüzes kanóczát,
Még sem tudta azt elsütni;
És negyedszer ím ez asszony
Csak ránézett két szemével,
S annak villogó tüzétől
Egybe elsült a mozsár.
Mert az olyan lángoló szem,
Hogy mikor bemégyen a
Puskapor-toronyba, mindig
Kénytelen behunyni őket,
Hogy a várat fel ne vessék,
A mint szórják a villámot.
Lásd, midőn híven elé
Adtam a mit átizentél,
Rám tekinte nagy haraggal,
S úgy segéljen, nézz ide:
Lobbanó szemének lángja
Félhajam leperzselé.

WESSELÉNYI. Menj, te vén bolond.

Ivó. Meglátod.
Megbűvöl és elvarázsol,
Elváltoztat vagy mivé:
Tán egy őzzé vagy szarvassá,
S hogy jösz vissza mint egy őz?
S hogy nevezzek én egy őzet
Aztán kedves jó uramnak?
Legalább hát ezt a kürtöt
Vidd magaddal, s hogyha baj lesz,
Fújd meg, hogy segélni jőjjünk.

WESSELÉNYI. Nem viszem biz én öreg.
A kiben nemes a szív,
Ellenéről sem tehet fel
Nemtelent; — kivált ha asszony.
Menj el innen, hogyha meglát,
Azt hihetné, engem őrzesz.

Ivó. Őrizzen hát szent Jakab! (El.)

WESSELÉNYI (Borongóhoz.) György öcsém, hát e palánkon
Kell bemásznom, úgy-e bár?

BORONGÓ. Igenis, kegyelmes úrfi.
Várj, én tartom majd a hátam.

(A palánknak támaszkodik, hátát kitartva Wesselényinek.)

WESSELÉNYI (felkapaszkodik rá).

BORONGÓ. Jó nehéz vagy, ifjú úr.

Wesselényi. No ne félj. Rád gondolok,
Hogy te voltál első lépcsőm,
A midőn magasra törtem.
Borongó (félre). Kívánnám, hogy ott maradj
A magasban.
Wesselényi (átveti magát a palánkon, egyszerre szemközt találja magát Máriával). Üdvözöllek.
Bár szemem nem láta még,
Szivem ismer és azt vallja:
Hogy te vagy Murány úrnője.
Mária. S bátorságod nekem azt,
Hogy te Wesselényi vagy.
Kivántál beszélni vélem,
Ellenséges jó uram:
Szólj tehát, miért jövél?
Wesselényi. Ellenséges szép nagyasszony,
A miért én itt vagyok,
Nem az ország sorsa az,
Nem kérdem én tőled azt:
Mért folyik most háború?
Azt se kérdem, hogy Murányvár
Sánczai még meddig állnak?
Csak azt kérdem, hogy Murányban
A legszebb és legvitézebb
Asszony szive nincsen-e
Ellenségtől elfoglalva?
Nem kivánom én a várat;
De kivánom azt a szivet,
S ostromolni nem szünök meg,
Hogyha jól nem véded azt.
Mária. Ellenséges jó uram,
Még Muránynak minden sáncza
Épen áll és nem romolt.
Még Murányvár asszonyának
Szive nincs megostromolva,
Kulcsa sincs elvesztve még,
Hogy azt úton útfelen
Megtalálják. Annyit is
Tud Muránynak asszonya,
Hogy csel által sem szivébe,
Sem várába nem jut senki.
Azt mondád, hogy most először
Látsz: és mégis úgy beszélsz,

Mintha réges rég időtől
Énrám gondod lett vala:
Fejtsd meg ezt a kis talányt.

BORONGÓ (ki a palánk túlsó oldalán hallgatózik).
Ezt ugyancsak megszorítá.

WESSELÉNYI. Elbeszélem néked azt,
Kérlek, abból gúnyt ne űzz;
Mert még abban bánat is van.
Volt egy kedves nőm nekem,
Kit szívem szerint szerettem;
S most is mindig boldogon
Gondolok rá, a midőn csak
Bús emléke már enyim;
S köny tolul szemembe mindig,
A midőn rá gondolok.
Nem szégyenlem ezt a könyet;
A te jó nemes szived
Meg nem itél engem érte.

MÁRIA (érzéssel). Oh nem, oh nem! Drága ily köny.

WESSELÉNYI. Kérlek, ülj le; terhes itten
Állnod én miattam annyit.
Itt palástom. (Leteríti palástját egy dombra.)
Erre ülj.

BORONGÓ. Valjontén reá ül-e?

MÁRIA (leül).

WESSELÉNYI (eléje térdel). Már egy éve múlt el annak,
Hogy szép Máriám szemét
Oly álomra hunyta, melyből
Túlvilágon ébredünk.
Hogy halálos ágya mellett
Sírni látott, férfirontó
Fájdalomtól, felmagasztalt
Szóval így beszélt nekem,
Mely úgy hangzott már előttem,
Mintha onnan a magasló
Csillagokból szólna le:
«Értem, oh férjem, ne sírj;
Boldog lészek én az égben,
S te a földön újra boldog.
Van egy nő a földön itt még,
A ki oly hű és olyan jó,
Mint a milyen én valék,
A ki úgy fog boldogítni

Tégedet, mint egykor én.
A ki azt a hű szerelmet,
A mit én itt elhagyok,
Átveendi hő szivébe,
S téged boldoggá teend.
Oh igérd meg nékem azt,
Hogy te fel fogod keresni,
És elmondod néki azt,
A mit haldokló szavammal
Én izentem ő neki:
Hogy szeresse férjemet,
A mint egykor én szerettem!»

MÁRIA (hevülve). Állj meg, állj meg! csendesülj;
Úgy szorít, mit itt beszélsz.

BORONGÓ. Ördög ez! még megrikat.

MÁRIA. És tovább mit monda? szólj;

WESSELÉNYI. És midőn e nő nevét
Kérdezém, nagy ihletéssel
Igy szólt: «Szécsi Mária:
Őt szeresd, hisz így szivednek
Új nevet sem kell tanulni,
És a régit elfeledni;
S hogyha mondod egykor: édes,
Édes édes Máriám!
Azt hiszem, hogy engemet
Szólitasz, s mély sírhelyemben
Megdobban reá szivem.»

MÁRIA (elfogulva). Szédülök! Ah hagyd a szót.

WESSELÉNYI. Ám a sors elhányt-vetett,
Bánat üldözött kegyetlen;
Enyhülést a harcz zajában
Kezdtem szivemnek keresni,
S össze így találkozánk,
Mint egymásnak ellenségi.
A mult éjek egyikén
Sátoromban fekve alvám,
A midőn egy zengő zajra
Csendes túlvilági fény
Terjedett el sátoromban,
És egy álom-tünemény
Szállt le halkan a magasból:
Az én régi Máriám volt.
Liljom-koszorú fején,

És kezében pálmaág.
Oly komoly volt és szelid,
Ámde mégis boldog arcza
Üdvsugárán átborongott
Egy homályos fájdalom.
Halkan így szólíta meg:
«Lásd, felejtéd, a mit egykor
Haldokló kezem szorítva
Felfogadtál; Máriának
Tőled — én nem ezt izentem;
Emlékezzél vissza rá.»
Azzal eltünt, és nekem
Sajgó fájdalmat hagyott.
Most imé hozzád jövék,
S átadom, mit ő izent.
És ha szived hisz a szívnek,
És ha lelked azt a hangot,
Mely az érzést hordja, érti:
Engedd nékem mondanom,
Édes édes Mariám!

(Megragadja Mária kezét.)

És e boldog szóban: édes,
Édes édes Máriám!

(Mindannyiszor megcsókolja kezét.)

Tégy boldoggá két szivet:
Egyet, a mely itt ver érted,
Másikat lent sírhelyén.

Borongó (kivül). Úgy remélem, tán e csókok
Csak kezére hulltanak.

Mária (Wesselényi keblére borúl). Wesselényi! könyjeim
Válaszolnak.

Wesselényi. Ah! enyim vagy.

Mária (eszmélni kezd). Halkan, halkan, csendesen szólj,
Hangos szó még kárt okoz.
Én itten magas Muránynak
Nem csak úrnéja vagyok,
De egyuttal rabja is,
A kit minden ember őriz.
Ennek záros ajtaján
Én hozzám te nem jöhetsz;
S én azt meg nem nyithatom.
Zárva néked, mint nekem
Minden ajtaja Muránynak;

S esküszó köt, hogy soha
Őreimnek tudta nélkül
Senki azokon be nem jön.

WESSELÉNYI. Megriasztasz; a mit adtál
Egy szavadban, azt a másik
Szóban ismét visszavészed.
Mit tegyek, ha minden ajtó
Zárva lesz Murányban?

MÁRIA (tétovázva). Nincs-e — —
— — — Ablak?

WESSELÉNYI (örömmel). Oh szerelmes
Asszonyszivek szelleme!
Milyen ötlet!

MÁRIA. Lásd, szobámnak
Ablakát nem őrzi senki;
Ott világít: látod-e?

WESSELÉNYI. Bár magas és szédítő az,
Hő szerelmem szárnyat ad.
Bárha játszszam életemmel,
Én azon hozzád jutok.

MÁRIA (szemérmes vonakodással). Hisz lehetne onnan — épen
Egy kötél-hágcsót — — —

WESSELÉNYI (elragadtatással). Imádott
Gyöngye minden asszonyoknak!
Drágább szived minden várnál,
Melyet férfi bírni vágyott.
A legelső holdtalan
Éjszakán jelen leszek.

BORONGÓ (kivül). A kelepczében vagyon már.
Hisz csak egyszer ott lehess,
Majd nehéz lesz visszajönnöd.
Ez a fortélyos menyecske
Hej ugyancsak jól vivé e
Furcsa játékot; — de csak
Azt szeretném mégis tudni,
Hogy mind játék volt-e ebben?
Nem hallom most, mit susognak?

(A palánkon kopogtat.)

Hej uram! már jőjj elő,
Mert az őrszem itt talál,
S még nyakon csíp.

WESSELÉNYI (bucsúzva). Isten áldjon
Édes édes Máriám,

Én szivemnek hő szerelme.
Nemsokára látlak ismét.

BORONGÓ. No csak mászsz' fel a palánkra.

MÁRIA. Isten áldjon, hű vitézem,
Vedd eszedbe, hogy ki hőn
Tud szeretni: semmitől
Sem riadhat vissza az.
Az nem fél, nem tétováz,
Az csak bízik és merészel.

WESSELÉNYI (felmászik a palánkra). Isten áldjon!

BORONGÓ. Szállj le már!
Tedd a lábad vállaimra.

WESSELÉNYI (Borongó vállán állva, még egyszer visszahajol Mária kezét megcsókolni).
Még egy csókot szép kezedre,
Még egy édes búcsucsókot.

BORONGÓ. Szállj le már, mert majd ledoblak.

WESSELÉNYI. Áldjon Isten annyiszor,
Hányszor gondolok reád.

(Mária kezét csókolja.)

BORONGÓ (dühbe jön, nyakába kapja Wesselényit lábainál fogva s elviszi erővel).
Már elég volt, jer haza. (Elfut vele.)

(Függöny legördül.)

VÁLTOZÁS.

Kert Murányban.

III. JELENÉS.

Kriska, három csatlós lámpásokkal, asszonyokkal, fogdmegekkel, kötelekkel.

KRISKA. Lassan, lassan; dugd a lámpást!
Nem tudod elrejteni
A gubádba? Jól vigyázzunk.
Rájövék a drágalátos
Czifraságra. Lányomasszony,
A ki itt fenn válogat,
A kinek nincs senki jó
Itt a várban, a kinek még
Hős Borongó sincs inyére,
Csak bolondnak tartja jámbort,
Szépen este kert alatt,
Tudja kő kivel jön össze?
Bizonyára holmi rongyos
Pernahajder kupczihér.
Ott susognak, ott zokognak,
Ott bujkálnak fák között,
És segítnek szent Dávidnak
Ott a holdban hegedülni.
Ismerem én már az ilyen
Jó szokást! Oh boldog Isten!
Milyen elromlott világ.
Oh az én tisztes időmben! — —
— — — No hisz épen akkor is
Volt szerelmes asszony-ember,
Csak hogy nem tudatta azt meg.
— — Álljatok minden bokorba,
Erre jönnek. Meg ne lásson,
Mert akkor majd szétszaladnak.
Bandi, Miska, Jóska, Marczi!
Majd ha én kiáltok: utczu,
Akkor mind rohanjatok

Lámpafénynyel en elém.
Jönnek is már. Csitt ti lányok.
(Cselédek férehuzódnak a bokrok mögé.)

IV. JELENÉS

Elébbiek. Mária, Borongó.

MÁRIA. Tervünk jól indul előre.
BORONGÓ. Jobban is tán, mint kivánom.
MÁRIA. Hogy-hogy?
BORONGÓ. Úgy hogy ez az úrfi
Nagyon megnyomá a hátam;
Most is benne még a fájás,
Még a szivem is megérzi.
MÁRIA (nevetve). Úgy kenesd meg hátadat,
Majd kiáll a rosz belőle.
Jer siessünk most a várba.
KRISKA. Még nevetnek, még suttognak,
Még vihognak. Álljatok meg,
Drágalátos mákvirágok.
Hát szépséges lányomasszony,
Így vagyunk-e? Éjszakánkint
Itt a kertben kell bolyongni
Ifjú urral? Ez az erkölcs?
Ez a példás özvegy-élet?
(Borongóhoz.)
Soh-se forduljon kegyelmed,
Anda Pál uram vitéze
Olyan igen félre tőlem.
Lássuk szépséges pofáját,
Hogy ki ő hát, és mi ő?
Ez az asszony katonája,
Ez a főkötő nemesse,
E köténhős, kontyvezér,
Ez a papucsrend lovagja.
Ide frissen azt a lámpást;
Meg ne mozdulj egy helyedből.
MÁRIA (nevetve). Ez Borongó!
MIND. Jaj Borongó!
KRISKA (elbámulva). Mit Borongó? Hát Borongó!
Hát ti engemet bolonddá
Tartatok egész világgal,

Hogy itt jöttök össze együtt?

(Máriához.)

Hát te nem találhatod meg
Ott a várban fenn Borongót,
Hogy itt bujdosol vele?

(Borongóhoz.)

Hát te orczátlan gavar,
Még komédiát csinálsz
Én belőlem, a midőn
Közbejárást kunyorálsz,
Pedig egymást értitek már!

(Máriához.)

És te csúfot űzesz abból,
Hogyha én neked Borongót
Vőlegényképen kínálom;
Nem kell, úgy-e? nincs inyedre!

(Borongóhoz.)

Nézze meg csak azt az ember,
Olyan ártatlan pofákkal
Jött elém, hogy azt se hittem,
Hogy vizet zavarni képes.

MÁRIA (eltávozik csöndesen).

KRISKA (Máriához). Hát te csalfa tettető,
Nem pirulsz?

(Észreveszi, hogy nincs ott.)

Vagy itt se vagy már?

(Cselédekhez.)

Hát ti mit kaczagtok itten?
Ostobák! füles fajankók!

BORONGÓ (másfelé elosont).

KRISKA (Borongóhoz). Kendet én majd megtanítom,
Hogy kötődjék. — — — Nincs is itt!

(Cselédek a háta megett mind eltakarodnak.)

A gyalázatos hadak
Még boszantnak, és egyenkint
Elszökdösnek itt előlem. (Hátra fordul.)
Hát ti mit tátjátok itten
Még a szátok? — — — Semmi népek!?
Ők is elpusztultak innen,
Ők is elhordták az irhát,
Hogy ne légyen, a kivel
Itt pőröljek, hogy ne légyen
A kire kiontsam azt a

Mérget, a mi most e nyomban
Szétszakaszt. Hát senki sincs itt?

(Minden bokrot megkeres.)

Senki itten, egy se bujt el?

(Előre lép, tehetetlen dühvel.)

Hát ti mit néztek reám?

(Függöny legördül.)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

HARMADIK FELVONÁS.

Terem a murányi várban. Hátul függöny, jobbról ajtó, balról ablak.

I. JELENÉS.

Mária. Kriska.

KRISKA. No de már most itt az óra,
Vége minden tétovának.
Nincs halasztás! Lenni kell.
Többet nekem nem bolyongtok
Kerteken és kert alatt.
Hanem hogyha ennyiben van
Már a dolog rendje, akkor
Szépen mars a pap elé:
Törik-szakad, ma menyegző
Lesz a várban; én előre
Már megsüttetém a fánkot,
És utolsó lisztem az volt,
Azt hiába nem sütöttem;
Egy malacz volt még a várban,
Azt is nyársra húzatám.
Ma tehát lakodalom lesz!
Hogyha szégyent hoz fejére
A menyecske: főkötővel
Kell bekötni; így szokás.
MÁRIA. Úgy fog lenni, jó napam.
KRISKA. Aztán férjét megbecsülni,
Lányomasszony; a mit ő mond,
Az kegyelmed szentirása.
Nem beszélni hogyha ő szól,
Nem tekintni senki másra;
Megköszönni, a mit ő ád,
És nem kérni, mit nem ád.
Nem hivalkodni ruhában,
Mégis mindig szépen járni.
A jó asszony azt is tudja,
Férje mily ételt szeret;

Hogy kívánja: sóval, borssal,
Gyömbérrel vagy paprikával?
Mézes lével, mandulával?
Sütve-e avagy kirántva?
A jó asszony ő urának
Adja legjobbik falatját,
S ő maga csak úgy eszik,
Mintha pusztán széllel élne.
A jó asszony nem pöröl,
Nem veszekszik, nem csinál
Durczás ábrázatokat,
Hanem hordja tenyerén
Az ő hitves hű urát,
És megőrzi széltől, víztől,
Még a rosz álomtól is;
Mert a férj mai világban
Olyan ritka drága kincs.
Mely nem minden fán terem.

MÁRIA. Úgy fog lenni, jó napam.

KRISKA. Úgy is légyen. Ej de hol van
Már most meg a vőlegény?
Szólj, hová tevéd el őt?

MÁRIA. Majd előjön, a midőn
Ő reá kerül a sor.

KRISKA. De hát hol kószál ilyenkor,
Azt szeretném tudni csak?

MÁRIA. Jó helyen van, egybe itt lesz:
Hagyj addig kissé magamra.

KRISKA. Mért hagynálak? Szólj, mi kell?

MÁRIA. Kissé öltöznék magamban.

KRISKA. Öltözködnél? Én segítek,
Oh én ahoz jól tudok.
Csak te hagyd rám, én tudom
Legjobban, hogyan mi illik.
Hogy hová kell a kösöntyű,
Boglár? czafrang és szalag?
Hogy mi a legszebb divat?
Oh azt én mind jól tudom;
Megtanultam még ezelőtt
Harmincz esztendővel azt:
Mindjárt hozzá is fogok.

MÁRIA. Jaj de szépen köszönöm;
Más bajom van, a mért kérlek,

Hogy magamra lenni hagyj:
Roszúl érzem magamat.

KRISKA. Roszúl érzed? Értem én azt,
Ez menyasszonyos szokás.
Mindjárt főzök herbatét
Pápa fűvel, tisztes fűvel,
Angyal-harapta gyökérrel,
Boldogasszony tenyerével,
Sokszor gyógyiték ilyent,
Egybe itt leszek vele.

MÁRIA. Jaj ne bántsd, nem kell nekem,
Inkább nem vagyok beteg,
Úgy szeretnék itt magamban
Ilyen fontos pillanatban
Imádkozni egy kevéssé.

KRISKA. Imádkozni? Az nagyon jó.
Mindjárt elhozom neked
A «martyrok oszlopát,»
És a «szentek hegedűjét.»
És majd olvasok belőle,
Te majd mondd utána szépen.

MÁRIA (félre). Istenem, ne vedd bünömnek!
Jó napam, tegyen kegyelmed
A mi jót velem kiván. —
Én azonban nem feledve,
Hogy azért, mert menyegzőm van,
Még a várra kell vigyáznom,
A szokásos jellövést,
Mely az őröket riasztja,
Végezem. (Kilép a szomszédterembe.)

KRISKA (ijedten). Mit? lődözöl?
Akkor innen én futok.
Várj egy kissé. (Fülét dugja.) Még ne, még ne:
(Lövés hangzik.)
Jaj nekem! (Kifut.)

MÁRIA (visszajön). Így egy perczre most szabad
Lettem. (Az ajtót bezárja.) Minden rendiben van,
Oh mint félek én e percztől;
Lesz-e bátorsága néki?
S lesz-e majd elég bizalma,
Így letenni életét
A kezembe? Fegyver nélkül
És magában ide jönni

Ellensége váradába:
Az biztosság lenne nékem,
Mennyire hisz és szeret.

(A hátulsó kis ajtót felnyitja.)

II. JELENÉS.

Mária, Péter, Tizenkét fegyveres.

MÁRIA. Hű vitézim, hivatálak,
Nagy szükségem lesz reátok.
Azt mondtátok: tűzbe-vízbe
Menni készek vagytok értem;
Most im olyan ponton állok,
Hol elől tűz, hátul víz:
Híveim maradtok-e?

MIND. Hiveid leszünk halálig.

MÁRIA. Gergely, téged egykor én
A töröktől váltálak ki.
János, téged a csatából
Félholtan hozálak el.
Gábor, minden gyermekidnek
Én vagyok kereszt-szülője.
Hát te Péter, tudod-e,
Még midőn beteg valál,
Ott ki ápolt, gyógyított?

PÉTER. Mindnyájunkkal jót tevél,
Nem felejtjük el soha,
S úgy cselekszünk, mint kívánod.

MÁRIA. Rejtőzködjetek tehát
Itt a kárpitok megé;
Látni fogtok s hallani
Majdan olyan dolgokat,
A mi bámulást okoz:
Semmin se bámuljatok,
Csak reám figyeljetek,
S a mit én parancsolok,
Azt tegyétek.

PÉTER. Jól vagyon.

MIND (a függöny megé lépnek).

MÁRIA (kinyitja az ablakot). Most jöhetsz, ha van szived.

(hátravonul a függöny megé.)

III. JELENÉS.

Elébbiek. Wesselényi, Borongó.

BORONGÓ (kivül). Itt leszünk már, itt a czél;
Lépj utánam és vigyázz.
(Belép az ablakon.)
Így ni! mostan add kezed,
Hopp! no már most itt vagyunk.

WESSELÉNYI (utána lép az ablakon át).

BORONGÓ. Ez merész utacska volt.
Tizöles mélység felett
Egy kötélen lógni; a szél
Csak úgy hintázott velünk.
Nem remegtél?

WESSELÉNYI. Más egyébre
Gondolék; az nem hagyott
Félni engem most e perczben.
Védtelen úgy állok itt
Ellenségem pitvarában,
Hogy megölhet menthetetlen.
Ámde én hivék neki,
Hittem két igaz szemének,
Mely hazudni képtelen.
Hittem tiszta szép szavának,
Mely csalásra képtelen.
A hogy bízni tudtam benne,
Az mutatja, mint szerettem!
Angyalom ha hívna így,
Még az égbe is követném.
(A függönyt félrevonják, Mária középen áll, mellette két felől fegyveresek kivont karddal.)

BORONGÓ. Most hát szállj le onnan úrfi,
Szállj alá onnan az égből,
Mert ez itten nem menyegző,
Ámde vérpad, mely reád vár.
Vess egy pillantást mögéd!

WESSELÉNYI. (Hátranéz, meglátja Máriát, első perczre megdöbben.)

BORONGÓ. Nem vagy itten vőlegény,
Hanem lánczra vert fogoly.
Az ott nem menyasszonyod,
Hanem itélő birád;

És én nem vagyok cseléded,
Hanem a murányi várnagy.

WESSELÉNYI. Ha való, a mit beszélsz:
Hogy kelepcze, melybe jöttem,
Nem sajnálom életem,
Sem kihulló véremet.
Fájni fog csupán csak az,
Mit szivemből elveszíték:
Boldogító képzetem.
Asszonyom, murányi hölgy,
Mondj itéletet fejemre,
Im előtted állok itt
Védtelen, fegyvertelen,
Még csak szóval sem fogom
Védni tőled én magam,
Sőt bevallom bűnömet
Nyiltan én bírám előtt.
Bűnöm az, hogy tégedet
Látni óhajtottalak;
Bűnöm az, hogy úgy szerettem,
A hogy férfi még soha;
Bűnöm, legnagyobb bűnöm,
Hogy te bűbájos szemednek,
Édes ajkaid szavának
Hittem azt, a mit beszéltek,
S megjavulni nem tudok;
Mert még mostan is hiszek,
És halálomig szeretlek.
Im bevallám bűnömet,
Most itélj, nyugodt vagyok.

MÁRIA (büszke hangon). Wesselényi! Ellenünk!
Várunk ostromló vezére,
A mért vakmerő valál,
Ellenséges szándok mellett
Felhatolni sánczainkra,
Éjnek éjén ablakunkon
Így orozva törni be,
A miatt megérdemelted,
Hogy innen lánczokba verve
A bakó kezére juss,
És halállal halj meg ottan,
És Murányvár asszonyának
Így adózzál életeddel.

Borongó (gúnyosan). Hallod ezt, vitéz uram?!
Mária (szelidre válva). Ám azért, hogy úgy szerettél,
A mint férfi még soha,
Hogy kezébe adtad élted
Annak a kiben bízál:
E bűnöd megérdemelte,
Hogy az, a kit úgy szeretsz,
Életét tiedhez adja;
S azt a lánczot, mit kezedre
Tenni készül, önkezéhez
Kösse, míg csak élni fog.
Wesselényi (odarohan hozzá, megöleli).
Oh ég! nem csatlakozám;
Az vagy, a kinek hivélek:
Édes édes Máriám!
Borongó. Hah, mi ez? Ez árulás!
Haj, vitézek! nyomba lánczot
Hozzatok, és mindakettőt
Vessétek börtönbe rögtön.
Fújjatok a lárma-kürtbe,
Üssétek meg a dobot!
Árulás van itt a várban!
Mária. Hagyd a lármát, várnagyom;
Ezek itten hű vitézim,
S itt fogoly nem én vagyok,
mde édes önmagad.
Már ezentúl itt Murányban
Wesselényi lesz az úr,
S én csak asszony: a kinek
Hűségében áll hatalma.
Borongó (megmeredve). S az én hátam volt a lépcső.

IV. JELENÉS.

Elébbiek. Kriska.

Kriska (jő nagy lármával). Hej ki lármáz e teremben?
Honnan ennyi ember itt?
Honnan jár be ennyi ember?
Tán egérlyukakból-e? (Meglátja Borongót.)
Nos szépséges vőlegény,
Hol jártál mindekkorig?
Hol patvarban kóboroltál,
Füstre voltál tán akasztva?

Lányomasszony, mondaná meg,
Merre jár-kel vőlegénye ?

MÁRIA (Wesselényire borulva). Ime itt van karjaimban !

KRISKA (elámulva). Itt van ? ott van ? Hát e meg ki ?
Hát ezt melyik gólya hozta ?
Hát az úrfit hogy hívják itt ?

WESSELÉNYI. Az én nevem, édes kedves,
Tiszteletreméltó nyájas,
Nagyrabecsült asszonyom,
A keresztségből «Ferencz»,
És apámról «Wesselényi»,
Máriának vőlegénye.

KRISKA. Rám ne roskadj háztető !
Meg ne némulj hősi nyelvem !
Árulás ez és gyalázat,
Égre ordító gyalázat.
Ezt én meg nem engedem.
Őrök ! ágyúk ! hadsereg !
Jőjjetek segítségemre !
Öljétek meg azt az embert !
Öljétek meg mind a «kettőt» !
Öljétek meg mind a hármat.
Minden ember ölje meg,
A kit úton útfelen lát,
Mert az mind bűnös gazember.
No hát senki sem mozog ?
Senkinek sincs már szive ?

(Meglátja Borongót.)

Hát te málé, mit meredsz itt,
Mint egy nagy teremtett gomba ?
Nem tudod a várat védni ?
Itt az ellenség nyakukon.

BORONGÓ (szomoruan.) Az én hátam volt a lépcső.

KRISKA. Jaj pokolbeli tüzek !
Hát magam rontsak neki ?
Hol egy dárda, hol egy puska ?

(Mindenünnen kinálják fegyverrel.)

Elviszed pokolba innen !
Hol van egy nyárs, hogy keresztül
Rontsak néki mind a lelkén ?

(A legnagyobb düh közepett térdre esik, Wesselényi előtt sirva fakad.)

Kérlek, jó uram, ne ölj meg.

WESSELÉNYI (fölemeli). Édes jámbor asszonyom,

Térj magadhoz; én hiszen
Nem leendek ellened,
Jó fiad leszek neked,
És hű férje Máriának;
Szolgáimnak jó urok,
És hazámnak jó szolgája.
Így vagy úgy rendeljen is
Bár a sors: egy Wesselényi
Mindenütt jó hazafi,
És igaz magyar marad.
S meddig e nevet hazánk
Krónikái irni fogják:
Wesselényi név után
Nem jegyeznek árulást;
Nem száll arra honfiátok,
Nem lesz másról ismerős,
Mint a forró honszerel'mről.
Hát bocsáss meg énnekem,
S légy anyám, oly jó anyám,
Mint leendek jó fiad:
S hogyha áldasz, áldj meg így:
«A míg e kéz és e fej
Csak hazám hasznába munkál,
Addig fogjon rajtam áldás.»

KRISKA. (Elérzékenyülten megöleli Wesselényit és Máriát.)
Bizony Isten, úgy örülök,
Nem tudom kimondani,
Édes kedves gyermekim,
Mindig ezt kivántam én,
S végre lám beteljesült:
Oh milyen nagyon örülök.

MÁRIA. Most jerünk, kedves napam,
Híveinknek jer mutassuk
Uj gazdájukat be; — én
Már most megtanulom tőled
Azt a régi költeményt,
Mely az asszony-embereknek
Tartozásukról beszél.

MIND (elmennek).

BORONGÓ. (Egyedül, mikor már mindenki elment, a szin közepén áll szomoruan, összefogott kezekkel; idő vártatva megszólal.)
Az én hátam volt a lépcső!

(Függöny legördül.)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

AZ ARADI HŐS NŐK

TÖRTÉNELMI VIGJÁTÉK HÁROM FELVONÁSBAN

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Személyek:

Forray Gábor, aradmegyei alispán.
Rózsa, neje.
Forray Jolán, az alispán nővére.
Vértesi János, szentandrási biró, próféta, kuruczvezér.
Szegedi Péró, ezredeskapitány, a rácz felkelők vezére.
Trézsi, Vértesi felesége.
1-ső, 2-ik } kis fiu: gyermekeik.
Toprongyi Jerémiás, vitézi néven «Lábafáj», fürmender.
Tököli Ránkó, az aradi vár kapitánya.
Della Bunda Agrippa, pattantyus hadnagy, olasz.
Paprikidesz Periklesz, muskétás hadnagy, görög.
Tekenyős, városi dobos.
Famulus.
Jutka, Panna, Sári } cselédek Rózsa szolgálatában.
Pirók, Toklász } kémek a lázadók táborából.
Milkó, Jócza } Péró hadnagyai.
Suvasz, Gyombár } Vértesi apostolai.
Protopópa.
Hity, rácz futár.
Bakos, mészáros, Dura, csizmadia, Czövek, timár, Karika, kovács } aradi polgárok.
1-ső, 2-ik, 3-ik } muskétás.
1-ső, 2-ik, 3-ik } alabárdos.
1-ső, 2-ik, 3-ik } lovas.
Trombitás.
Pikolás.
Fagótos.
1-ső, 2-ik } kurucz.
1-ső, 2-ik, 3-ik, 4-ik } kurucz apostol.

Asszonyok, leányok, gyermekek, minisztránsok, szerezsánok, baldachin-vivők.

Történik 1735-ben. Az első felvonás Forray alispán házában, a második az aradi templomtéren, a harmadik az aradi várban.

ELSŐ FELVONÁS.

(Uri lak belseje, hátterében erkélylyel, jobbról nagy kályhaajtó, balról ablak, renaissance korbeli butorzat. Nők, férfiak viselete nemzeti: magyar, vagy rácz.)

I. JELENÉS.

Rózsa, Jolán, később Sári, Juttka, Panna.

(Künn dobpergés, mely közeledik, félrevert harangok vészjelzése, kürthangok.)

RÓZSA. (Az erkélyen kinéz.)

JOLÁN. (Balról sietve jő.) Valami veszedelem van a városban! Kürtölnek, dobolnak és a harangokat félreverik.

RÓZSA. Tekenyőst látom, a mint futvást püföli a szamárbőrt. Ijedtében a sisakját is megfordítva tette fel.

JOLÁN. (Odalép Rózsához.) Amott jönn a fürmender; úgy látszik hozzánk tart.

RÓZSA. Adj jelt az asszonynépnek, hogy gyülekezzenek a házunkhoz, ha valami veszedelem van, legyünk egy rakáson.

JOLÁN. (Éleshangú sípba fúj.)

JUTKA, SÁRI, PANNA — vasvilla a kezében / fejsze a kezében / vaslapát a kezében — berohannak a sípszóra.

JUTKA. Itt vagyunk nagy asszonyom.

SÁRI. Kit üssünk?

RÓZSA. Ti csak strázsáljatok a kapuban. Ilyenkor, mikor zűrzavar támad a városban, minden tolvaj felszabadul. Férfit, a kit nem ismertek, be ne ereszszetek a kapun. Az asszonyokat utasítsátok a palotába, oda gyülekezzenek.

JUTKA. Dejsz én tőlem ugyan a herkopáter sem jön be, ha én megcsiklándozom ezzel a vasvillával.

SÁRI. Vagy ha megtapogatom ezzel a balta fokával.

PANNA. No ha még én odaütöm neki a tüzes lapiczkát az ábrázatjához!

JUTKA, SÁRI, PANNA. (El.)

II. JELENÉS.

Rózsa, Jolán, Lábafáj, Famulus.

LÁBAFÁJ. (Sűrű gombos dolmányban, hatalmas bajuszszal, fején nyusztsüveg, oldalán rezes kard.) Szerencsés jónapot nagyasszonyom, leányasszonyom! Ne tessék félni, itt van már Toprongyi Jeremiás. Egyszerre idejöttem, kegyelmeteket megoltalmazni.

RÓZSA. Láttam ám, hogy kétszer is el tetszett haladni a kapunk előtt.

LÁBAFÁJ. Pedig egyenesen ide indultam, hanem hát az a szerencsétlenség történt velem, hogy a mint a nagy sietségbe a dolmányomat begomboltam: egy gombbal lejebb kezdtem, s egy zsinór felül kimaradt, akkor aztán végig ki kellett az egészet gombolnom, megint újra begombolom, akkor meg egy gombbal feljebb vettem, s aztán alul maradt ki egy zsinór: megint újra kellett kezdenem. Rettenetes eset volt az!

RÓZSA. No de csak hogy szerencsésen elmult. De hát mi veszedelem van a városban?

LÁBAFÁJ. Akármi van, bennem emberére talál. Ne tessék reszketni. Mikor ő kegyelme a viczispán úr elment a táborba a vármegyei banderiummal, azt mondta: «no Jeremiás, a míg odaleszek, kendre bízom a várost meg a családomat. Őrizze meg». Őrzöm is azóta éjjel nappal. Nagyon őrzöm!

RÓZSA. De hát mi veszedelem van?

LÁBAFÁJ. De majd mingyárt megmondja a dobos. Ezt neki kell tudni; mert ő beszélt a toronyőrrel, a ki jelt adott a kürttel. Meghagytam neki, hogy rögtön idejőjjön raportra.

III. JELENÉS.

Elébbiek, Tekenyős.

TEKENYŐS. (Bebotlik, a dobot verve.) Di-di-dicsértessék!

LÁBAFÁJ. Ne verd azt a dobot olyan nagyon, mikor idejösz a szobába! Aztán ne kiálts nagyot. Lassan mondd, mi baj van?

TEKENYŐS. (Reszketve ütögeti halkan a dobot, rekedten hebeg.) Ne-ne-ne-nemzetes fü-fü-fü-fürmender.

LÁBAFÁJ. Ne kinlódj a titulusommal! Mondd, hogy mi baj van?

Tekenyős. Tü-tü-tü-tűz van! (Dalolva elszalad.) Sza-szaladok.

Rózsa. Jehova Isten! Tűz van ebben a nagy szélben.

Lábafáj. (Büszkén.) Ne tessék reszketni, nagyasszony. Itt vagyok én, Toprongyi Jeremiás! Voltam én már tűzben elégszer. Mi az egy magyarnak! Egyet intek s azonnal ezer kéz oltja a tüzet. Elmorzsolom a tenyerem között.

Rózsa. De siessen hát! S tegye meg azt a hatalmas intést.

Lábafáj. Csak előbb feltüzöm a kokárdámat. (Famulushoz) Vegye kend elő a tokbul a kokárdát. (Elveszi tőle a singes hosszuságu veres tollbokrétát s feltüzi a kalpagjára.) Így ni! Mikor ezt az én veres tollbokrétámat meglátja a népség, akkor egyszerre tudja, hogy veszedelem van s a merre én megyek, arra szalad minden ember. Akkor aztán minden lélek erre az én veres kokárdámra néz s azt teszi, a mit én parancsolok.

Rózsa. De hát menjen már, az Isten áldja meg és mutassa meg a népnek a veres kokárdáját.

Lábafáj. Hiszen még nem tudom, hogy merre van a tűz?

Jolán. (Az erkélyről.) Nem látok én semmi füstöt, akár merre nézek.

Tekenyős. (Berohan, sisakjának taraja előre fordítva.) Ne-ne-ne-nemzetes fü-fü-fü-fü . . .

Lábafáj. Nyögd ki már, hogy hol van a tűz?

Tekenyős. Ne-ne-ne-nem tü-tü-tü-tűz van, hanem vi-vi-vi-víz. Kiöntött a Ma-ma-ma-maros. (Elszalad dobolni.)

Rózsa. Szent Isten! ha a Maros kiöntött, mind itt veszünk.

Lábafáj. Nem kell reszketni, nagyasszony! A míg én itt vagyok, Toprongyi Jerémiás. Egy kis árvíz! Mi az egy magyarnak? Az egyik kezemmel arra intek, a másikkal amarra intek. S egyszerre gátat emelünk a rohanó árviznek.

Rózsa. De siessen hát, fürmender úr.

Lábafáj. Mingyárt, mingyárt! Nem érti azt a nagyasszony. Csak előbb a zöld kokárdámat tüzöm fel. (Elveszi a zöld tollat Famulustól.) Veres kokárdával csak nem mehetek az árvíz ellen. Ha én ezt a zöld kokárdámat feltüzöm, arról egyszerre megtudja minden ember, hogy árvíz van. Én ott állok a legnagyobb veszedelem közepén, a szárazon s ezzel a zöld kokárdával intek, hogy merre induljanak a mentő csónakok.

Rózsa. De menjen hát!

Lábafáj. Hiszen még azt sem tudom, hogy melyik oldalon tört be az árvíz.

Jolán. (Az erkélyen.) A népség összevissza szaladgál a piaczon. Senki sem tudja, merre fusson.

Tekenyős. (Berohan, sisak nélkül, dobját pergetve.)

Lábafáj. Elhagyod ám a beköszöntéseket, te halálmadár! Mondd röviden, hogy honnan jön a víz?

Tekenyős. Se-se-se ne-ne-nem tü-tü-tü-tűz, se-se-se ne-ne-nem vi-vi-vi-víz.

Lábafáj. Se nem tűz, se nem víz. Hát akkor mi az, a miért a toronyőr félreveri a harangot?

Tekenyős. Po-po-po-por!

Lábafáj. (Megijedve, maga is hebegni kezd.) Po-po-por?

Tekenyős. Na-na-nagyon nagy por!

Lábafáj. Akkor az ellenség jön! Lassan dobolj, édes Tekenyős barátom. (Egészen összeesik.)

Tekenyős. Hiszen nem dobolok én már, csak a fogam vaczog.

Lábafáj. Hát aztán honnan jön az ellenség?

Tekenyős. Előlrül is meg hátulról is.

Lábafáj. Előlrül is hátulról is? Hisz az nem illik. Ki mondta? Hátha hazudott? (Szűk mellűvé teszi magát, a térde előre görbül.)

IV. JELENÉS.

Elébbiek, Jutka, Sári, Pirók, Toklász, Asszonyok.

Asszonyok. (Tódulnak be jobbról.)

Jutka, Sári, Panna. (Galléron fogva hozzák Pirókot és Toklászt.)

Jutka. Itt hozunk két espiont, nemzetes fürmender uram!

Pirók. Eressz el, Jutka! ne izélj azzal a vasvillával, hiszen magamtul is a fürmender uramhoz akartam jönni.

Sári. Ez a másik is azt vallja; de nem kell neki hinni.

Lábafáj. Egymás után beszéljetek! (Pirókhoz.) Honnan jösz?

Pirók. Az ellenségtől. Zerindről.

Toklász. Bolond beszéd! Én jövök az ellenségtől. Vingáról.

Lábafáj. No ne feleseljetek. Ki van ott Zerinden?

Pirók. Hát ki volna? Vértesi János uram, a nagy próféta! A nagy kurucz táborral. Tízezer paraszt van vele.

Lábafáj. Hát te mit locsogsz Vingáról ?

Toklász. Ott meg a Szegedinácz Péró van tizezer rácz szerezsánnal.

Pirók. A Vértesi uram kurucz ember. Azt prédikálja, hogy minden urat és papot el kell küldeni a másvilágra.

Lábafáj. Huh, a pogány !

Pirók. Azt hirdeti, hogy minden vagyont szét kell osztani azok között, a kiknek nincs. A kinek két dolmánya van, az egyiket el kell tőle venni.

Lábafáj. Huh, a pogány !

Pirók. Azzal fenyegetőzik, hogy a ki ellene áll, azt levágja, felnyársalja, porrá égeti.

Lábafáj. Huh, a pogány !

Toklász. (Félrerugja Pirókot.) Eredj, mit henczegsz itt a te ellenségeddel, a ki csak fenyegetőzik; én hozom az igazi ellenséget a hátamon. Az az igazi ellenség ! A Szegedinácz Péró meg is tette már azt, hogy a ki ellene állt, levágta, felnyársalta. Ott van Vinga, porig leégette, a lakosait kardélre hányatta.

Rózsa. No, Fürmender úr ! Most mondja már, hogy «huh, a pogány !»

Lábafáj. (Meghunyászkodva.) Hát mit tudott tenni, szegény görög ? Ha ellenálltak neki !

Pirók. Engemet azzal az izenettel küldött ide a paraszt próféta, hogy azonnal kétezer pár csizmát, száz vég posztót, ötezer kenyeret küldjön ki a város a serege számára a táborba. Azonkivül valamennyi papot, meg sarkantyús csizmában járó urat küldjenek oda hozzá kezesekül.

Toklász. Engem meg a ráczkirály küldött, azzal a kegyetlen parancsolattal, hogy a hadserege számára azonnal szolgáltasson ki kegyelmed száz gönczi hordó ménesit, ezer zsák mamaligát, tíz erszény pénzt, azután meg a legszebb huszonnégy menyecskét a városból, a kinek fele leány legyen.

Dózsa. No, fürmender úr ! Most álljon hát a két sarkára : «elég az egy magyarnak ?»

Lábafáj. Kérem alássan ! Hiszen én nem is vagyok magyar, csak olyan szegény kis vindus vagyok. Aztán csak szegény kis harisnyatakács vagyok. Aztán a lábam is fáj. Én csak békességes ember vagyok. Nem akarom az ellenséget megharagítani. (Famulushoz.) Add ide fiam azt a fehér kokárdát; hadd tűzöm azt a süvegem mellé. Mikor ezt a fehér kokárdát meglátja a népség a süvegem mellett, mind-

járt tudja minden ember, hogy jó lesz kiegyezni az ellenséggel.

Pirók. Beezon jobb lesz megadni, a mit az ellenség kiván, mint hogy porrá égessék a városunkat.

Toklász. Inkább fizessünk, mint hogy kardra hányjanak bennünket.

Rózsa. Hallják kendtek, most már én mondok egy szót. Ha kendteknek mind a lábába csúszott a bátorsága, elég rút dolog. Ha kendtek az ellenségnek meg akarják adni a csizmákat, hát az a vargák dolga. Ha kenyeret, málélisztet készek adni váltságba az ellenségnek, hát az a sütők dolga, meg a molnároké, de hogy a gonosz lator ellenségnek a város szép hölgyeit és leányait harácsul odadobják, az már a mi dolgunk! Abból nem eszik se kurucz, se rácz!

Lábafáj. Hát mit tudunk csinálni, mi szegény ártatlanok?

Rózsa. Mit tudnak csinálni? Hát nincsenek-e Arad városának erős kőfalai, bástyás kapui, a miket meg lehet védelmezni? Nincsenek itt a klastromban felhalmozva a muskéták, a miket a kuruczok leraktak? Nincsenek-e Arad városának czéhes polgárai, a kik a muskétákat a kezükbe vegyék s az ellenséget véres fővel visszaverjék?

Lábafáj (Siránk hangon.) Jaj, kérem átossággal. Nem lehet azoknak csatát állni a krudélis ellenséggel. Ugyan mit csináljanak a muskétákkal a harisnyatakácsok, a szűrszabók, a gelencsérek, a gubacsapók, a vászkáber-timárok, a szitaszemkötők, a mézesbábosok? Egy se megy az a tűzbe. Csak a pékek mennek a tűzbe. De azok is csak a szénvonóval.

Rózsa. De hiszen van nekünk erős várunk, ellátva ágyúkkal, abban a császár katonái egy kapitány, meg két hadnagy vezetése mellett.

Lábafáj. No iszen az még csak a szép katonaság! Mikor a generális elvitte a katonaságot, a főispán meg a huszárságot odaadá a törökre: itt hagyta nekünk vároltalmazni valamennyi invalidust, a kinek fél keze, fél lába. A kapitány, a Tököli Ránkó olyan süket, mint egy pinczeablak; a pattantyus hadnagy, Della Bunda Agrippa, vaksi; a muskétás hadnagy Paprikides Perikles pedig mind a két lábára sánta. Ezektől az ellenség meg nem ijed. Jobb lesz, ha mi ijedünk meg. Ha én ezt a fehér kokárdámat feltüzöm a süvegemre . . .

Pirók. Bizony jobb lesz! Én szaladok az én ellenségemhez a fehér zászlóval.

Toklász. Én meg nyargalok az enyimhez vissza.

Rózsa. Azt a fehér kokárdát pedig nem fogja a kend süvegén meglátni a város, (elkapja Lábafáj kezéből a süveget) hanem ha kend harisnyatakács, menjen kend haza harisnyát szőni, tegye fel az én főkötőmet. Én meg majd felteszem a kend süvegét s kitűzöm rá mind a három tollat, veres fehér zöldet, tudja meg róla mindenki, hogy Aradon magyarok laknak, a kik nem futnak el az ellenség elől. (Mind a három tollat a süveg mellé dugva, azt felnyomja a fejére.)

Jolán, Panna, Jutka, Sári, Asszonyok. Nem bizony. Nem hagyjuk magunkat az ellenségnek prédául dobatni.

Lábafáj. Ejh! Ez nem jól van. Hogy a jérczék kukoritsanak! Az asszonyok viseljék a süveget! Még veszedelmet hoznak a városra. Asszonynak konyhában a helye a pestes mellett. Ide a süvegemmel.

Rózsa. Azt nem adhatom oda! No hát mutassuk meg ezeknek az anyámasszony katonáinak, hogy mit tudnak az asszonyok, ha félrecsapják a kontyot. Fogjátok meg ezt a négy Kákompillét, csukjátok be a pestesbe. Ha minket oda küldtek a pestes mellé: mi dugjuk őket belé.

Panna, Jutka, Sári, Asszonyok. (Megfogják Lábafájt, Toklászt, Pirókot, Famulust, erővel betuszkolják az oldalajtón.)

Rózsa. No most aztán azt mondom, hogy ne jőjjön nekem ide szakállas ember! Olvastam én azt valahol, hogy voltak már egyszer amazonok Scythiában, a kik kezükbe vették a fegyvert, s a férfi népet úgy megkergették, hogy a világ kerítésébe ütötte az orrát. Ha egyszer megtörténhetett, másodszor is megtörténhetik. Te Zsuzsi, te Sári! iramodjatok szaporán a magazinba, hozzátok fel a kerekes puskákat. Te meg Panna, vedd elő a legjobbik lábadat, szaladj a várba, invitáld meg a tiszt urakat, egy kis boszorkánypogácsára. Majd meglássuk aztán, hogy beteszi-e a lábát Arad városába akár kurucz, akár rácz, ha mi a szeme közé nézünk.

Panna. (Elfut.)

Jolán. Inkább meghalunk mindnyájan! Inkább fejünkre gyújtjuk a házakat s benne égünk az ellenséggel együtt.

Asszonyok. Szúrunk, vágunk, hadakozunk.

Rózsa. Ha a férfiak javát elvitték, az asszonyok java itt maradt!

V. JELENÉS.

Elébbiek.

(Lábafáj, Pirók, Toklász, Famulusz, Panna nélkül. Vértesiné, két kis fiú.)

VÉRTESINÉ, ELSŐ ÉS MÁSODIK FIU. (Bejönnek.)

RÓZSA. Nini, mit látok? Hisz ez az én Vértesiné komámasszony, a szentandrási birónak a felesége.

VÉRTESINÉ. Jaj, kedves édes komámasszony, nagy veszedelem elől szaladok én ide, a hogy a lábaim birnak; a két porontyommal együtt. Gondolja csak; az én uram megbolondult.

RÓZSA. Olyanformán hallottam én is.

VÉRTESINÉ. Kapta magát, felcsapott prófétának.

RÓZSA. Miféle szellet szállta meg?

VÉRTESINÉ. Hát a falu ládájában talált valami ócska papirokat; az egyik törökül volt írva, a másik meg diákul, azokból ő azt olvasta ki, hogy őtet a Mohamed próféta, meg a Rákóczy fejedelem bizta meg azzal, hogy fordítsa fel az országot.

RÓZSA. Hát tud a kegyelmed ura törökül, meg diákul?

VÉRTESINÉ. Tudni nem tud. Hanem azért beszél az törökül, meg diákul is, csak úgy folyik belőle. Csak ember kell hozzá, a ki megértse. Azt mondja, hogy egy éjszaka leszállt a fülére az Aldabahót angyal, az tanította meg minden tudományra. Hogy a régi Isten mindent rosszul csinált; hanem már most az Aldabahót mindent újból fog csinálni. Hogy ezentúl az urak fognak dolgozni, a szegény emberek pedig lóháton pipáznak. Az én uram most faluról falura jár prédikálni s úgy hazudik, mint egy kártyavető czigányasszony. S az a legbolondabb, hogy maga is elhiszi, a mit hazudik.

RÓZSA. Hát a kik hallgatják!

VÉRTESINÉ. Azok meg épenséggel meg vannak bolondulva. Ragad a bolondság, mint a döbröcz. Egy kapafogható ember sem maradt a faluban: mind vele ment. Azt igérte nekik, hogy felosztja közöttük az egész világot, az operencziáig. Már a gyulai várat is megostromolták; de onnan elkergették őket; most aztán jönnek Arad felé: itt akarják bevárni az Aldabahót földre leszállását.

RÓZSA. De hát miféle szent az az Aldabahot?

VÉRTESINÉ. Én nem tudom, miféle szent; de Istentől elrugaszkodott szentnek kell lenni: mikor azt paran-

csolja, hogy minden asszonyt ki kell irtani a világról, a kinek már gyermeke van; mert azok már mind bűnösök, a gyerekeket is a vízbe kell dobálni, mert azok is bűnben születtek: csak így lehet bémenni újra a paradicsomba, a honnan Ádám, Éva őseinket kirudalták. Engem is váltig azzal üldöz, hogy ugorjam a két gyermekemmel együtt a Tiszába. Ezt parancsolja az Aldabahót. Én pedig kaptam magamat, elszöktem a két árvámmal előle. Rejtsen el, kedves komám asszony, hogy rám ne találjon, ha bejön a városba.

Rózsa. Dejsz ide ugyan be nem jön, ha egy egész légió ördögöt magával hoz is, mert mi ugyan kifüstöljük belőle a rossz lelket, nem tömjénnel, hanem puskaporral.

VI. JELENÉS.

Elébbiek, Jutka, Sári.

Jutka. (Régi kerekes puskákat czepel.) No nagyasszony, itt vannak a mangaléták.

Sári. (Ki zsákokat hoz.) Ebben a zsákban meg, a hogy megkóstoltam, puskapor van. Azt gondoltam, hogy mák, de nagyon csipi a nyelvem. Ebben a zsákban meg vágott ólom van.

Rózsa. No hát minden megvan. Majd megmutatjuk mi, hogy tudunk mi lőni.

Vértesiné. Jaj lelkem, ez még mind nem elég. Még csepű is kell.

Rózsa. Minek a csepű?

Vértesiné. Hát fojtásnak.

Rózsa. A biz igaz. Láttam ám, hogy azt be szokták verni a puskavesszővel,

Vértesiné. Oh én azt nagyon jól tudom. Nekem van egy dragonyos hadnagy (pauza) bátyám, az engem megtanított rá, hogy hogyan kell a karabélylyal bánni.

Rózsa. De jó, ha az embernek dragonyos hadnagy (pauza) bátyja van.

Vértesiné. Majd mindjárt megtanítom én kegyelmeteket ennek a fortélyára. Adjatok leányok frissen egy marék csepűt.

Jutka. Itt az én guzsalyom. Úgy se fogy el Szentmárton napig.

Vértesiné. Két fojtást kell ám a muskétába beverni. Az egyik jön legalul.

Rózsa. Én azt gondoltam, hogy a puskapor jön legalul.

Vértesiné. Dehogy! Hisz akkor a láng mind hátul csapna ki! Alul jön egy fojtás: így ni. (Leveri a puskavesszővel a fojtást a csőbe.) Most ezt félig megtöltjük puskaporral. (Lőport tölt a csőbe.) Arra jó egy jó tele marék vágott ólom (ólmot tölt a csőbe). Most ennek a hegyibe megint a másik fojtás. (Leveri a fojtást.) Így csinálják azt a katonák. Már most aztán ide a serpenyőbe töltünk egy kanálnyi puskaport. — Jól van!

Rózsa, Jolán. (Kezükben tartják a puskát.)

Vértesiné. Most azután felhúzzuk a puska kerekét a kulcscsal. Krk, krk, krk (felhuzza a kereket). Mikor nem fordul tovább: akkor elhagyjuk. Ha pedig azt akarjuk, hogy elsüljön, arra egy újjal elrántjuk ezt a kis berzengetőjét, akkor a kerék elkezd sebesen forogni, a tűzkőből szikrákat csihol ki, attól meggyullad a kis puskapor, a kis puskapor meggyújtja a csepűt, a csepű meggyújtja a nagy puskaport; a meg kilövi az ólmot, hogy csak úgy durran.

Jolán. De hát ki süti el ezt a puskát?

Vértesiné. Én nem. Egyszer próbáltam életemben. Úgy pofon üte, hogy két fogam bánta meg. Itt a helye.

Rózsa. Majd elsütöm én. Adjátok ide. Csak az első példa megy nehezen. — Hanem hát én a levegőbe nem akarok lőni. Csináljatok leányok valami czélt.

Jolán. Ebből a pergő rokkából.

Jutka. Adjunk rá egy haczukát.

Sári. A tetejébe meg feltegyük a Tekenyős sisakját, a mit itt hagyott.

Jolán, Jutka, Sári. (Hirtelenében bábot alakítanak a guzsalyból.)

Vértesi. Aztán csak jól vigyázzon, galambom komámasszony. Elébb jól megczélozza. Azt a szemét behunyja, a melyikkel czéloz. Azt kell behunyni, mert különben kisüti a puskapor. Mikor aztán megrántotta az ujjával a berzengetőt, akkor egyszerre kapja félre a fejét, mert ez a czudar portéka olyat rug hátrafelé, hogy czipóvá dagad a képe, ha megéri.

Rózsa. No most állítsátok oda a kertre nyiló ablakba azt a bábot. Hozzá kell szoknunk, hogy emberre lövünk.

Panna. (Az ablakhoz állítja a rokkát.)

Rózsa. No hát ki tartja a puskának a végét?

Jolán. Majd tartom én.

Rózsa. (Jolán vállára teszi a puskát; czéloz.)

Vértesiné. Jaj lelkem, úgy nem jó lesz! ha komám-

asszony egyenesen a fejére céloz annak a bábnak. Ez a fertelmes szerszám, mikor elsül, úgy felrúg, hogy mind a gerendába megy a töltés. Oda célozzon a rokkának a kerekére: akkor fogja épen a kaskétáját eltalálni a babának. Bocsátkozzék térdre Jolán leányasszony.

JOLÁN. (Letérdel, a puskát a vállán tartva.)

VÉRTESINÉ. No most — minden lélek dugja be a fülét! Vértesi János, tégy testamentomot! — Majd én számlálok. Célozz! Egy, kettő, három, tüzelj!

RÓZSA. (Megrántja a fegyver ravaszát.)

VÉRTESINÉ, MIND. (Mind egyszerre.) Brrrrrr puff!

MIND. (Egymásra bámulnak s aztán nevetnek.) E bizony nem sült el.

RÓZSA. Hallja komámasszony; nem jól tanította meg kendet az a dragonyos hadnagy bátyja karabélyt tölteni.

VII. JELENÉS.

Elébbiek, Forray.

FORRAY. (Oláh czigánynak álczázva, dudával a hóna alatt, beugrik a kerti ablakon.) De jó, hogy el nem sült a puskátok, mert az én bőrömet likasztottátok volna keresztül!

MIND. Jaj! Egy férfi.

PANNA. Egy dudás czigány.

SÁRI. Ennek kiszúrjuk a szemét.

MIND. (Neki rohannak vasvillákkal, nyársakkal.) Ezt felspékeljük.

RÓZSA. (Odarohan Forrayhoz.) Dehogy bántjátok! hisz ez az én lelkem édes uram! (Átöleli Forrayt.) Hát hogy jösz te most ide hozzánk a táborból? Ebben a maskarában! És az ablakon keresztül?

FORRAY. Megfelelek egymás után. Hanem előbb hadd csókoljam meg azt a te két áldott szemedet, a ki még ilyen alakban is megismerte bennem a szerelmesét. Hát azért jövök az ablakon keresztül, mert a kapun nem eresztettek be; azt egy sereg fehércseléd őrzi vasvillával, kenytelen voltam a kerten átmászni s az ablakon bejönni. A saját cselédeim sem ismerének rám, a mi nem is csoda; mert a táborozás alatt bozontossá nőtt a szakállam, czigánynyá barnultam, de még szándékosan is elváltoztattam az alakomat; mert csak így juthattam el Aradra a mostani felzendült világban. Úgy dudáltam magamat a rácz táboron keresztül. De hát ti asszonyok, mit praktikáltok ezekkel a muskétákkal?

RÓZSA. Hát ha férfi nincs, a ki a várat megvédel-

mezze, oda állunk mi asszonyok s kivívjuk mi is az «egri nevet».

Forray. Áldjon meg az Isten ezért a jó szándéktokért. De hát tegyetek ti le arról. Más volt az egri asszonyok dolga. Azok vitézlő férfiak oldalán követtek el halhatatlan hőstetteket. De hát ti nektek senki sem hoz segítséget. Az ország minden rendes katonasága odakünn van Olasz- és Németországban. S míg a nádor a nemesi felkelő sereget felülteti, addig a lázadók fenekestül felfordithatják az országot, elpusztíthatják a kastélyokat, leölhetik a nemességet, meg a polgárságot.

Rózsa. Hát fegyvertelenül adjuk meg magunkat a gonosz ellenségnek?

Forray. Igaz, hogy gonosz ellenség; ismerem a fajtáját, meg a szándékát is. Egyfelől a kurucznak felcsapott paraszt had, másfelől a vérszemet kapott ráczság. A bécsi urak elhibázták a dolgot: a magyar nemesség kezéből kivették a fegyvert s a betelepített ráczokra bizták az ország védelmét, a míg a rendes hadsereg idegen földön harczol. Arra nem gondoltak, hogy hátha egyszer a vendégnek eszébe jut az urat játszani a háznál. Most ennek iszszuk a levét. Egy nagyravágyó rácz ezredes kezébe veszi a lázadás zászlóját, s egész faja fegyverre kap. Van rá okuk. Vallásukat támadták meg. A magyar parasztság itt az alföldön meg egy próféta szavára felkerekedik s a ráczokkal siet egyesülni. De még a vérszag nem ütötte meg az orrát a fenevadnak. Mert még nem találtak ellenállásra sehol.

Rózsa. Hiszen Vingát már felprédálták, égettek és gyilkoltak.

Forray. Egy szó sem igaz abból. Most jöttem Vingán keresztül. Tánczolnak és isznak. Lövöldöznek; de csak a levegőbe. Ezek a ráczok. A Vértesi parasztjai pedig még most csak énekelnek és prédikálnak. Hagyjuk mind a kétfajta lázadó sereget szépen összejönni itt Aradon. Takarítsátok félre ezt a sok ócska lőszerszámot: kardot, nyársat, nem ez a ti fegyveretek. Adott tinéktek a mindenható olyan fegyvereket, a mik előtt Sámson és Herkules is megdült. Ez a kettős lázadás nagy szomorújátékká válhatna, ha kardélre bíznók; de ha ez a ti szemeitek nyilaira leszen bízva, akkor úgy fog végződni, mint egy vígjáték. — Nézzétek, kedveseim, a dudám sipjába eldugva hoztam magammal a tervet, a mit odafenn Budán a helytartótanács velem adott. Ez ti nektek szól: az aradi asszonyok-

nak és azután az aradi várkapitánynak. Elébb olvassátok el ti, s aztán adjátok át Tököli Ránkó kapitánynak. (Kihúzza az összegöngyölt iratot a dudája trombitájából s Rózsának nyújtja.) Olvasd el, kedvesem.

Rózsa (olvas). Itt a kezem! Elvállalom. (Jolánnak adja át az iratot.)

Jolán. (Olvas, tovább adja az iratot a nőknek.)

Rózsa. Ráállok a veszedelmes játékra! Hanem azért te is közelben légy, — ha ferdére talál menni a dolog.

Forray. Ne félj semmit. Mindig ott leszek közeledben, s velem együtt egy csoport elszánt hívem, derék markos mészárosok, cserzővargák; s ha verekedni kell, ott termünk azonnal. De hát ne tartsatok tőle. Készen legyünk rá, hogy ha kell halállal végezzük; de hát azt hagyjuk utoljára. A míg élünk, addig nevessünk. S mondjuk azt az ellenségre, hogy «két bolond, egy pár».

Mind. Jó lesz! Úgy teszünk! Mind összetartunk!

Panna. No megtánczoltatjuk vitéz uraimékat, hogy a fejük is keringél bele.

Forray. Most én megyek más gunyát váltani. Ebben már rám ismernek a ráczok. Ha valaki kérdezi, ki vagyok, mondjátok, hogy a viczispán bátyja vagyok. Ilyen szakállasan nem látott még senki. (Rózsát megölelve, el.)

Rózsa. No asszonyok, leányok, most azután mindenikünk srófolja fel az édes eszét, hogy kudarczot ne valljunk a praktikánkkal. Legelőbb is hozzátok elő ezeket a gyatra férfiakat a pestesből.

VIII. JELENÉS.

Elébbiek Forray nélkül, Lábafáj, Toklász, Pirók, Famulus.

Lábafáj. (Meglátja a puskákra támaszkodó nőket.) Jaj szegény fejünknek. Ki vagyunk szentenciázva. Mostan főbe lőnek.

Rózsa. No Toprongyi Jeremiás uram. Ez uttal kegyelmet gyakorolunk, de azon föltétel alatt, hogy azonnal megy kegyelmed az ellenség elé.

Lábafáj. Jaj, kérem alássan, én csak egy szegény kis vindus vagyok, harisnyatakács vagyok, a lábam is fáj.

Rózsa. Hiszen nem ütközetet állni megy kend az ellenség elé, hanem azért, hogy a Szegedinácz Pérót meghívja városunkba s tartson neki üdvözlő szónoklatot.

Lábafáj. (Egyszerre fölegyenesedik, mellét kifeszíti.) Mit? Üdvözölni

az ellenséget? Itt vagyok én, Toprongyi Jeremiás! Szónoklatot tartani? Mi az egy magyarnak? Hol a süvegem?

Rózsa. Itt a süvege.

Lábafáj. Mind a három tollat kitűzöm rá. Lássák, hogy ki vagyok. Igaz szittya vagyok. Mikor ezt a három tollat együtt meglátja a nép a süvegemen, mindjárt tudja minden lélek, hogy nagy dinom-dánom lesz a városban. Szaladj fiam, Famulus, a toronyba, mondd meg a harangozónak, hogy ne félre verje a harangokat, hanem egyenesre verje. Két trombitás menjen előttem, a dobos meg a hátam mögött. Legeslegelől egy hajdú a fehér zászlóval. Most látják majd meg, hogy ki az a Toprongyi Jeremiás.

Lábafáj, Pirók, Toklász, Famulus. (Balra el.)

IX. JELENÉS.

Elébbiek. Lábafáj, Pirok, Toklász, Famulus nélkül. Panna.

Panna (jő sietve). Nagyasszonyom! jönnek már a tiszt urak! útban találtam őket. Maguktól is eljöttek volna. Előre szaladtam. Azok még hátra maradtak, mert az egyiknek három lába van.

Rózsa. No hát csak terítsétek meg frissen az asztalt, hordjátok fel az ozsonnát.

Panna, Jutka, Sári, Jolán. (Az asztalra ételeket, étszereket, palaczkokat, kancsókat felhordanak.)

Panna. Aztán még más hírt is hozok, nagyasszonyom. A Vértesiék idebenn vannak ám már a városban.

Rózsa. Hogy jöhettek be?

Panna. Hát a toronyőr azt gondolta, hogy búcsújárók, mert énekelve jöttek, templomi zászlókkal s kinyitotta előttük a kaput.

Rózsa. No ha azt tette, hát jól tette. Különben is be kellett volna őket ereszteni. Már most aztán csak lássatok ám a kenyérdagasztáshoz, mert annak a sok népnek sok czipót kell sütni. Most siessen mindenki a maga házához izibe s készüljön az ellenséget fogadni, a hogy utasításba kapta.

Jolán, Asszonyok. Jutka, Panna, Sári (balra el).

Rózsa (az asztalon rakosgat).

X. JELENÉS.

Rózsa, János.

JÁNOS. (Belép az ajtón; hosszú, sarkig érő mentében, hosszú haja, hosszú szakálla, fején négyszögletű süveg, övéből hosszú olvasó csügg alá. — Ünnepélyes hangon szól.) Dicsértessék az Aldabahót!

RÓZSA (ijedten rátekint). Szent Isten! De megijesztett!

JÁNOS. Dicsértessék az Aldabahót!

RÓZSA. Nini, hisz ez Vértesi János uram, a szentandrási biró. (Örvendezést színlel.)

JÁNOS. Én az itéletnapi biró vagyok: az Aldabahót prófétája. Te pedig asszonyi állat ne nevess, mert gyászhírt küld neked általam a nagy Aldabahót. Hints hamut a te fejedre és tépd meg a köntösödet; a te hitvestársad Forray Gábor halálnak halálával halt meg.

RÓZSA. Az én uram meghalt?

JÁNOS. Nem csak meghalt; hanem a feje is levágatott a hitetlenek által.

RÓZSA (sírást tettet). Óh én drágalátos jó uram! Jaj, jaj, jaj, szegény fejemnek! Magam is meghalok utánad való bánatomban.

JÁNOS. Ne halj meg, jámbor asszonyi állat. Ime engemet is hasonló nagy veszedelem ért: nekem meg a feleségem ölte magát a Tiszába a két magzatjával együtt.

RÓZSA. Az nekem nem vigasztalás.

JÁNOS. Sőt igen nagy vigasztalás. Mert mind a két eset az Aldabahóttól jön. Most már te is özvegy vagy, én is özvegy vagyok. Egymás vigasztalására vagyunk rendeltetve. Én leszek ezentúl a te férjed s te leszesz az én hitvestársam.

RÓZSA. Jaj, ne beszéljünk arról mostan! Elébb hadd teljen le a gyászesztendő.

JÁNOS. Gyászesztendő?

RÓZSA. No, hát a halottainkat csak illik meggyászolnunk.

JÁNOS. Szófia beszéd. Hiszen tudva való, hogy soha sem szeretted az uradat. Erőszakkal kényszerítettek hozzá. Krudélis, ákáczózus ember volt. Minden nap megvert. Be is zárt. Koplaltatott. Aztán ördöngős volt, a lelkek járták. Minden holdtöltén a boszorkányokkal tánczolt a Gellérthegyen. Ugyan mit gyászolnál rajta?

RÓZSA. Hát ez mind az én dolgom volna. Isten tudja, mi igaz, mi nem igaz benne. Ámde kegyelmed csakugyan

nagyon szerette a hű életpárját, meg a két kedves kis fiát. Kegyelmednek csakugyan meg kell gyászolnia a maga kedveseit. Mit mondanának a hívei, ha a prófétájuk még el sem temette az egyik feleségét, már helyébe hozná a másikat.

JÁNOS (Magának.) Ez az asszony most engem a saját tőrömben fogott meg. Kezdjünk más matériához. (Fenn.) Tulajdonképen én nekem nincs semmi okom a gyászolásra; mert azt csak álmomban láttam, hogy a feleségem és a két porontyom a Tiszába veszett; ellenben vannak, a kik manapság látták őket a városba bejönni.

RÓZSA. Akkor meg hát kegyelmed nem özvegy ember s engem nem vehet feleségül.

JÁNOS. (Félre.) Fordítsunk a dolgon; mert így nem jutunk dülőre. Hallgasd meg szózatom Sáronnak rózsája. Mert bizony mondom néked, hogy új jelek vagynak az égen és a földön és valakik azokat meg nem látják, mindnyájan elkárhoznak. Egy éjszakán, midőn az iratosi dombon fejemet álomra lehajtám: megjelenének előttem a három nagy próféták, Mózes, Mohamed és Aldabahót s tanácsot tartva, ekként nyilatkozának előttem: «Bizony elvész ez a világ az emberek sűrű gonosztettei miatt! Ime mindenki óhajtja a másét és senki a maga hitét meg nem tartja. Ez utálatosságoknak csak úgy lehet véget vetni, ha ezentúl minden ember két feleséget vesz. Azért János próféta kelj fel, öltsd fel a te saruidat, hirdesd ezt az evangeliumot a népeknek minden nyelvén és te magad járulj jó példával elő».

RÓZSA. Hát a kegyelmed új vallása szerint minden embernek két feleséget kell venni.

JÁNOS. Így rendelé a nagy Abdabahot.

RÓZSA. Az bizony nagyon okos dolog lesz. Erre már magam is ráállok. Az egyik asszony süt, főz, mosogat, a teheneket feji, arat, kévét köt, kapál, mángorol, a másik asszony meg ül a tükör előtt, cziczomázza magát, kinézeget az ablakon, danol, gitározik s hozzáül a terített asztalhoz. Ez már kedvem szerint való. Föltéve, hogy nem én leszek az az egyik asszony, a ki dolgozni való, hanem az a másik, a ki mulatni való.

JÁNOS. Magam is így osztottam fel.

RÓZSA. Akkor szent a békesség közöttünk. Én rögtön megyek kegyelmedhez próféta uram s leszek prófétáné asszony, mihelyt kegyelmed előteremti azt az első asszonyt.

JÁNOS. (Fejét vakarva.) Hát addig nem?

RÓZSA. Csak nem sérthetem meg az Aldabahótot, a ki azt parancsolja, hogy két asszony legyen a háznál.

JÁNOS. Ki tudnék én alkudni az Aldabahóttal. Vannak előttem dicső példák, a kiket követésre méltóknak találok. Ott van mindgyárt a nagy zsoltáréneklő Szent-Dávid király. Annak voltaképen több rendbéli feleségei valának, a midőn meglátá vala az ő házának tetejéről Bethsabét, annak pedig még az ura is élt s vala főgenerális Dávid király ármádiájában, Urias névvel. És mégis, midőn Dávid király meglátá Bethsabét, szívének gerjedelmében azt mondá: «ennek az én feleségemmé kell lenni!» Pedig hát mi volt Dávid király én hozzám képest? A zsidók királya! Én pedig a szittya magyarok főtáltosa vagyok! Holmi pásztorgyerekből lett király! És Bethsabé mégis engedett az ő ura és királya kívánságának. (Meg akarja ölelni Rózsát.)

RÓZSA. Hát az volt ám a szerencséje Dávid királynak, hogy Bethsabé nem volt magyar asszony és különösen, hogy nem volt valami aradi menyecske, mert különben majd kaphatott volna valami olyan választ a kívánságára a mit nem tett volna a zsoltáros könyvébe.

JÁNOS. (Elbámulva.) Ugyan mi lett volna a válasz?

RÓZSA. Ez ni! (Pofon üti Jánost.)

JÁNOS. (Elbámulva.) Egy nyakleves! Egy teljes értékű csattanós nyakleves. Az én prófétái pofámra! Mit mond az írás? Ha valaki tégedet arczul üt balfelül, nyujtsd neki oda az orczádat jobbfelül, hogy azt is üsse meg.

RÓZSA. Nohát a bal tenyeremen is van olyan írás. (Még egyszer pofon üti.)

JÁNOS. (Megdicsőült arczczal.) Ez az igazi asszony! Ez való. prófétánénak! Méltó példaképe Mahomed próféta második feleségének, a hős Aisának. Ez a két pofonlegyintés volt az ünnepélyes szertartás, mely által egymásnak el lettünk jegyezve. Ezt ki fogom hirdetni a népnek az Aldabahót nevében. A régi megromlott világban csókok által jegyezték el egymást a szerelmesek, az új tökéletes világban a pofon leend a szerelem záloga. Köszönöm ezt neked Sába királynéja.

RÓZSA. Szivesen adtam, bölcs Salamon.

JÁNOS. És most megyek az első feleségemet fölkeresni. S a mint azt megtaláltam, viszlek magammal.

RÓZSA. És én követlek a te utaidon, óh nagy próféta, a mint az első feleségedet ide állítod elém.

JÁNOS. Áldassék a nagy Aldabahót. Kelet, nyugot, dél és észak dicsérje a nagy Aldabahótot. (A világ négy sarka felé áldást hintve, eltávozni készül.)

RÓZSA. Állj még egy szóra, nagy próféta.

JÁNOS. Ha kívánod, akár itt maradok.

RÓZSA. Ez a mi eljegyzésünk még csak egyoldalú. Még eddig csak én adtam neked a manupropriámat. Tőled semmi «jegy» nem maradt nálam.

JÁNOS. Kívánod, hogy én is? (Mutatja a pofon jelét.) Ah nem. Majd csak a menyegző után.

RÓZSA. Nem! nem úgy. Hanem add írásban, hogy elveszesz.

JÁNOS. Azt megteszem.

RÓZSA. Itt a toll, papiros, kalamáris, írjad. (Diktál.) «Én, János próféta, ex stirpe Vértesi megkérlek téged Rózsa, vidua Forray, feleségül. Fogadom, hogy szeretni foglak s mindenkit, a kit utamban találok, s ki téged tőlem el akar venni, tűzzel-vassal elpusztítok.

JÁNOS. (Ír.)

RÓZSA. Itt az ostya, üsd rá a pecsétet.

JÁNOS. (Kardmarkolatával pecsétel.) Győztünk Aldabahót. Észak, dél, kelet és nyugot harsogja diadalodat. (Eltávozik.)

RÓZSA. No ezzel az egyikkel már megismerkedtünk, most jöhet a másik.

XI. JELENÉS.

Rózsa, Vértesiné.

VÉRTESINÉ. (Kijön jobbról.) Jaj édes komámasszony, de jól helyre tette a fejét az uramnak!

RÓZSA. A fájós fogára tapintottam a komának. Ez is olyan szent, a kinek maga felé hajlik a keze. Másnak vizet prédikál, de maga bort iszik. Azt követeli, hogy a kinek van, oszsza meg azzal, a kinek nincs; de magának dupla porciót követel mindenből.

VÉRTESINÉ. A népe is csak olyan ám, a kit összecsődített s magával hord. Ezeknek sem a más világra van gondjuk, hanem csak a dinomdánomra. Ezeknek is elénekelhetné az ácsi kántor azt a karácsonyi zsolozsmát, hogy «Kezeitek a kulacson, szemeitek a kalácson, kár Ácson a karácsony».

RÓZSA. Milyen erővel lehet a táboruk?

VÉRTESINÉ. Én bizony meg nem számláltam őket, de

annyit tudok, hogy egy ebédre három tulkot el tudnak fogyasztani.

Rózsa. Milyen a fegyverzetük?

Vértesiné. Csupa egyenesre ütött kasza. Ágyújok nincsen. A prófétájuk azzal biztatja őket, hogy ha megfuvatja a tárogatókat, minden fal ledül előtte, mint hajdan Jerikóé.

Rózsa. Szoktak-e a táboruk körül őrsöket felállítani?

Vértesiné. Azt ők fölöslegesnek tartják, azért van az Aldabahótnak tizezer angyala, hogy őrködjék fölöttük, ugyanazok a tizezer angyalok, ha ütközetre kerül a dolog, lángpallosokkal fognak harczolni a próféta oldalán.

Rózsa. Járnak-e követek a próféta táborába a ráczok vezérétől?

Vértesiné. Minden nap megfordul közöttük egy veres köpönyeg s elmondja a Szegedinácz Péró izenetét; a mit aztán a próféta kihirdet a népnek. Csakhogy egészen mást mond nekik, mint a mit hallott.

Rózsa. S hogyan tartja el a táborát a próféta?

Vértesiné. Sarczot vet ki a mezővárosokba, a mit azok féltükben megadnak. Aztán meg egy karaván örmény kereskedőt fogtak el, a ki Lengyelországba készült, attól elvették a portékát, meg a pénzt. Onnan szerezte a próféta maga is azt a hosszú kantust, meg a süveget, a miben parádézik. Azt mondta, az Aldabahót küldé azt számára. De terringette Aldabahótja! úgy híják azt magyarul, hogy tolvajság! Ennek előbb-utóbb rosz lesz a vége.

Rózsa. Nagy topogást hallok a pitvarban, bizonyosan az én vitézeim jönnek. Vonuljon komámasszony félre. Meg ne lássák.

XII. JELENÉS.

Rózsa, Ránkó, Agrippa, Perikles.

Ránkó. (Nagy lovagcsizmákban, bivalybőrpánczélban, tollas kalappal, hosszú kard az oldalán, bajuszszal, kecskeszakállal.)

Agrippa. (Tiszti egyenruhában, süvegén nagy zöld ellenző.)

Perikles. (Lovas egyenruhában, két lábát széttartva lépked, dupla fogantyus mankóra támaszkodva.)

Ránkó, Agrippa, Perikles. (Tisztelegve beköszöntenek.)

Ránkó. Örülök, örvendek — ha egy nagyot hörpentek. (Összevissza.)

Agrippa. Üdvözlégy, itthon légy. (Összevissza.)

Perikles. Karsamadiner, korsóba német! (Összevissza.)

Rózsa. Megbocsát a vitéz kapitány úr, hogy ide fárasztottam. De hát nagy veszedelem fenyegeti a városunkat.

Ránkó. (Erős hangon, a hogy nagyot halló emberek szoktak beszélni.) Azt szeretem én nagyon, különösen zöld paprikával.

Rózsa. Hiszen majd arra is rákerül a sor: a paprikás tokányra. Hanem én most a lázadó vezérrel beszélek, a ki a városunkat meg akarja szállni seregestül; a Szegedinácz Péró.

Ránkó. Mit? Sült malacz is lesz? De már azt én magam tráncsérozom fel. Mindig velem hordom a hozzá való kést, villát. (Kihúzza a csizmaszárából az ezüsttokba dugott étszerszámot.)

Rózsa. Szeretném látni bizony, ha feltráncsérozná a vitéz kapitány úr; de még hozzá segődik az új próféta is a maga kurucz seregével, a Vértesi János.

Ránkó. No az pedig legjobb spékelve, eczetes tormával.

Agrippa. Dejsz ezzel hiába beszél a nagyasszony, mert ez semmit se hall. Megvert vele bennünket a bécsi Hofkriegskommandó. Akármit mond az ember a vitéz kapitány úrnak, mindent arra ért, hogy enni, vagy inni kell.

Rózsa. No hát Isten neki, kezdjük a lakmározáson, talán a bortól majd megnyilnak a fülei. Tessék helyet foglalni vitéz uraim, az asztalnál. Ne kináltassák magukat.

Ránkó. Áh! Pompás ozsonna! Még retek is van. (Kezébe vesz egy fekete retket.)

Rózsa. Hát a hogy egy szegény szalmaözvegytől telik. Tetszik tudni, nincs itthon az uram.

Ránkó. Hát hisz az fölösleges is! A fekete retek épen azt a szolgálatot teszi.

Agrippa. Így megy ám az egész nap! Akármit beszélünk a kapitánynyal, ilyen feleleteket ad rá. Jaj de koldussá tettvéle bennünket a Hofkriegskommandó. Tulajdonképen engem kellett volna kinevezni várkomandásnak; mert én pattantyushadnagy vagyok. Én komandirozom a mozsarakat. De hát ha nincs az embernek protekcziója.

Perikles. Csak az az olasz ne tátogatná a száját, mikor érdemekrül van szó, hiszen addig, a míg papiroson kell háborút viselni, nagyon ember ő a talpán, de a mint egy ágyú eldördül, egyszerre farkas sötétje lepi meg a szemét: nem lát se eget, se földet.

Agrippa. Ez az egy fogyatkozásom, elismerem. E nélkül rég főhadiszertármester volnék. Hanem a mint egyet lőnek ágyúval, rögtön hályog száll a szememre. No de hát nem lőnek mindig. S a mikor nem lőnek, olyankor én egészen

épszemű ember vagyok. Azért nekem ez a görög ne vessen semmit a szememre; mert ha én esetről-esetre vak vagyok is, de ő meg állandóan sánta.

Perikles. Micsoda sánta? Én nem vagyok sánta, csak gyalog lovas. Képzelje a nagyasszony! Temesvár ostrománál, mikor a törököt kivertük, én ülök a lovamon, így ni — s nézek farkasszemet az ellenség battériáival. Egyszer csak jön egy szakállas golyóbis; a lovamat nyergestül, kantárostul kisodorja alólam; én leesem a földre. S azóta nem tudom a két térdemet összetenni. Mindig lovagolnom kell, ha széken ülök is, csak lovagolva ülhetek. Hanem azért szeretném azt a legényt látni, a ki velem összemérkőzik, ha én egyszer a nyeregben ülhetek.

Rózsa. No hát majd megláthatja a hadnagy úr nemsokára. Most lássunk az ozsonnához.

Ránkó, Agrippa. (Leülnek az asztalhoz, falatoznak, isznak.)

Perikles. (Nyereg módon ül a székbe, mankóját egy másik székhez támasztva, iváson kezdi, aztán falatozik.)

Rózsa (Pannához, Sárihoz, Jutkához). Héj leányok! Nyaláboljátok össze ezt a sok haszontalan rakonczát. Ha bejönnek a rácz urak, ne találjanak itten fegyverfélét. Dobjatok mindent az ókútba.

Sári, Panna (összeszedik a fegyvereket).

Sári (megkapja a Paprikidesz mankóját). Nenè! Ez ám csak a furcsa puska.

Panna. Valyontén, hogyan sütik ezt el, hogy nagyot lüjön?

Jutka. Ne tartsd felém, mert elsül! Dobjuk ezt is az ó-kútba.

Jutka, Panna. (A puskákat és Perikles mankóját czepelve el.)

Rózsa (Ránkóhoz). De a várőrségre úgyebár számíthatunk, ha kenyértörésre kerül a dolog?

Ránkó. Igenis! megint fogunk korcsolyázni a Maroson, mihelyt befagy.

Rózsa (Ránkó fülébe kiált). Hallotta már kapitány úr, hogy a Szegedi Péró kikiáltotta magát Magyarország és Erdély vajdájának s most mingyárt bevonul Aradra.

Ránkó (kaczag). Az még nem virtus. De van én nekem egy ordinánczom, a ki meg tud enni egymaga egy egész borjut.

Rózsa. No «így» nem tartunk hadi tanácsot. Vegyük elő az írást. (Odaadja Ránkónak az irrattekercset.) No hát olvassa el vitéz kapitány uram ezt a rendeletet, a mit most hozott egy kurir Budáról. E rendelet értelmében kell a vitéz ka-

pitány úrnak velünk egy czélra törekedni. A többi az aradi asszonyok dolga. Tessék elolvasni.

Ránkó. (Elveszi az iratot, kigöngyölíti s lefelé fordítva a fejével néz bele.) Olvasom. Nagyon olvasom. Igen szép. Nagyon derék!

Rózsa (összecsapja a kezeit). Lefelé fordítja az írást! Hisz ez nem ismeri az írást!

Perikles. Így szokott ám mindig olvasni.

Rózsa. (Kikapja Ránkó kezéből az írást s odaadja Achillesnek.) Olvassa el kegyelmed ,hadnagy uram. «Helytartósági rendelet».

Perikles. Oh én olvasok! Szivesen! Én minden betűt ismerek. (Elveszi az írást s ujjával böködve a betűket, jobbról balra szótagol.) «Te-led-ner igásótratyleh».

Rózsa. Szent atyám! Ez meg jobbrul balra olvassa az irást, mintha törökül volna!

Agrippa. Hja, török iskolába járt ám a kollegám, Maczedóniában. Ott tanult olvasni.

Rózsa. Hát talán vitéz hadnagy úr tudja elolvasni ezt a rendeletet? (Elveszi az írást Achillestől s Agrippának adja).

Agrippa. Oh én már aztán tudok hozzá. Én Bolognában tanultam a legfelső akadémiában a sillabizálást. Hanem én csak üvegen keresztül tudok olvasni.

Rózsa. Te Panna, tartsd oda a hadnagy úr elé azt az üveget.

Panna. (Eléje tartja a boros palaczkot.)

Agrippa. (Nevet.) Nem! Nem boros üvegen keresztül.

Rózsa. Hát hozz neki vizes üveget.

Agrippa. Az meg épen nem kell.

Ránkó. Bajtárs uraim! (Feláll, poharat emel.) Felhivlak benneteket egy áldomásra.

Rózsa. Elébb hadd olvassa el a hadnagy úr ezt a felsőbb rendeletet.

Ránkó. (Nem hagyja magát megzavartatni.) A mi kedves, szeretetreméltó háziasszonyunkat, a mi dicső viczispányunknak, tekintetes, nemes, nemzetes és vitézlő Forray Gábor úrnak hitvestársát...

Agrippa, Perikles. (Poharat emel.)

(Künn ágyúdörgés.)

Ránkó. (Megáll a szó közepén.) Hah! «Egy!»

Rózsa. No ezt mégis meghallotta.

(Ágyúdörgés.)

Ránkó. «Kettő» (Rózsához). Most lesz valami szép. Tessék rá vigyázni nagyasszonyom, (ágyúdörgés.) Három! Nálam olyan nagy hadi disciplina van, hogy minden katonatiszt,

a ki a városban kinn van, a mint a torony órája üti a hatot, egyszerre ugrik az asztal mellől, leteszi a poharat, abba hagy minden mulatságot s siet haza a várba. (Ágyúdörgés.) Négy!

Rózsa. Hát ez a kapitány úrnak óraütés, a mit most hall? (Ágyúdörgés.)

Ránkó. Öt. (Ágyúdörgés.) Hat. — Hatot ütött.

Agrippa. (Leteszi a kezéből az irást és a poharat.) Ágyúlövés. Egyszerre elhomályosulnak a szemeim.

Perikles. A szignál-lövések! Az ellenség a vár alatt!

Agrippa. Siessünk, míg el nem zárja előlünk a hidfőt.

Ránkó. (Diadalmasan Rózsához.) Ugy-e, mit mondtam? Amint hatot üt az óra, felugranak az asztaltól, kiüritetlen teszik le poharaikat és szaladnak haza.

Agrippa. Szaladnék, de egyszerre elsötétült a szemem! Nem látom, merre az ajtó! (Vakoskodva neki megy Pannának s átöleli.)

Panna. (Eltaszíjta magától.) Ejh, itt nincsen ajtó!

Perikles. Én is szaladnék; de hová lett a lábam! Nem találom a lábamat.

Sári. Hisz ott az úrnak mind a két lába.

Perikles. De a harmadik! A mi ide volt támasztva a székhez.

Sári. Hát az láb volt? Én azt gondoltam, valami furcsa puska. Azt is beledobtam a többivel együtt az ó-kútba.

Perikles. Szerencsétlen! Beledobtad a lábamat az ó-kútba! Most hogy megyek haza a várba?

Panna. Hát tudják az urak, mit csináljanak? Az egyiknek jó lábai vannak, a másiknak meg jó szemei. A ki sánta, az üljön fel a vaknak a hátára, s aztán ketten majd csak kitesznek egy emberszámot. A garádicsig majd elvezetem én az urakat. Tessék rám támaszkodni, ketten kétfelül.

Perikles. A biz igaz. (Panna vállára támaszkodik.)

Agrippa. Nagyon jó lesz. (Hagyja magát gallérjánál fogva Panna által vezettetni.)

Perikles. No most jobbra át, egyenesen. Arra az ajtó!

Agrippa. (Neki megy Sárinak, vaktában átöleli.)

Sári. (Eltuszkoja.) Nem arra van az ajtó.

Perikles. Ez ám a szokása a kenyeres pajtásomnak. Mikor meglepi a vakság, minden szép leányba belebotlik. Ott keresi az ajtót, de annyira még nem vakult meg soha, hogy egy vén asszonyt nézett volna kapunak.

Panna. (Agrippát és Periklest kivezeti.)

AGRIPPA, PERIKLES, PANNA. (El.)

(Nagy ágyúdördülés a közelben.)

RÓZSA. No ezt már csak nem tetszett óraütésnek hallani.

RÁNKÓ. (Flegmával.) Valaki kopogtatott az ajtón.

RÓZSA. Ez már aztán a megaranyozni való fül. Taraczkot sütnek el mellette, s azt hiszi, hogy az ajtón kopogtattak.

JUTKA, PANNA. (Sivítnak.) Jaj! A Péró érkezett meg.

ASSZONYOK. (Sivítnak.) Jön a rácz vajda!

MIND (jobbról-balra elsietnek).

XIII. JELENÉS.

Rózsa, Ránkó.

RÁNKÓ. (Egyedül marad Rózsával.) Nagyasszonyom! Most egyedül vagyunk, szólhatunk egy okos szót. Nem vagyok ám én süket, az irást sem szoktam lábával felfelé fordítva olvasni, valaminthogy a két hadnagyom sem sánta, sem vaksi. Derék vitéz katona az mind a kettő; de kénytelenek vagyunk bohókást játszani, mert az egész várőrségünk mind a lázadókhoz szít. Ha kihozzuk a csapatunkat a várból, az mind átmegy a Péróhoz s a tisztjeit öli le. Azért játszuk a világ előtt ezt a komédiát. Egészen megértettem azt a tervet, a mit kegyelmed közölt velem, már nálam van. Így lesz az jó. Mi hárman szintén hozzájárulunk. De a kommandó a kegyelmed kezében marad. Ezt a csatát kardcsapás, puskalövés nélkül kell megnyernünk.

RÓZSA. Tehát kegyelmedre bizton számíthatok?

RÁNKÓ. Én királyomnak és hazámnak véglehelletemig híve maradok. Ezt a rendeletet, a mit a főkormányszék a nagyasszonynak küldött, én is megkaptam már más hirnök által. Nehéz parancsolat! Hogy csináljak magamból süket bolondot, s játszam komédiát lárva alatt, mint a római histriók. Hogy engedjem át az asszonyoknak furfangos praktikával az ellenség megkonfundálását. De hát a királyomért azt is megteszem. Azt azonban egyikünk se felejtse el, hogy ennél a komédiánál a ki lárváját elejti, az a fejét is elvesztette.

RÓZSA. Nagyon jól tudom. Én már a játékot megkezdettem. Az egyik ellenséges vezér már horgomon van.

RÁNKÓ. De az a másik veszedelmesebb. A szegedi Péró. Mert ez hisz abban, a miért rajong. És aztán vitéz katona. Csatákban edzett ifjú hős. A ki ezzel játszik, mindent

koczkára tesz. S ha nő a játszó, még valamivel többet is, mint mindenét.

Rózsa. A mit megkezdtem, bevégzem. Ide tart a ráczok vezére. Fogadja elébb kegyelmed. Tudja, hogyan szelidítik meg a vad elefántot?

Ránkó. Hallottam egyszer erről mesélni.

Rózsa. Úgy tegyünk. Az egyik feldühíti, megkinozza, a másik aztán kiengeszteli. (El.)

(Szünet alatt künn népzaj, «éljen Péró vajda!» kiáltozás, trombitaszó, dobpergés, harangszó.)

XIV. JELENÉS.

Ránkó, Péró, Milkó, Jócza, Lábafáj.

Péró. (Veres öltözetben, fehér köpenynyel; széles övében handzsár, tőr.)

Milkó, Jócza. (Barna szerb öltözetben, veres köpenynyel.)

Péró. Ki itt az úr e háznál?

Lábafáj. Úr nincs itt, kérem átossággal, mert az elment a lógerbe a bandériummal: a viczispány úr. Ott le is vágták szerencsésen. Most beszéli a próféta. Hanem ott ül a várkapitány, Tököli Ránkó uram ő kegyelme. De erősen tessék neki kiáltani, mert nagyot hall.

Péró. Állj hátra, ne lábatlankodj előttem. Tegyétek félre ezt az embert. Agyonbeszél!

Jócza, Milkó. (Betuszkolják Lábafájt az oldalajtón.)

Lábafáj. Jaj! Megint a pestesbe dugnak.

Péró. Én tudom, hogyan kell alattvalóimmal beszélni. Tisztelegj katona. Urad áll előtted. Én vagyok a Szegedinácz Péró! Ráma herczege; Bosznia királya; Szerbia császárja; Moldva vajdája; Dáczia és Maczedonia despotája.

Ránkó. Ismerlek Péró. Mezei kapitány vagy a veres köpenyeges panduroknál; zsold nélkül, szabad rablásra. Hát mi szél hord itten?

Péró. Esztelen kérdés! Hát nem tudod, hogy a nagy birodalmat jövök újra fölállítani, mely fölött dicső őseim, a Lázárok és Urozok uralkodtanak?

Ránkó. Ahán! Ismertem ám jól az apádat. Kecskepásztor volt a Javorinán. Igen sok kecskéi voltak s azokat mind maga fejte. Jó brinzát készített. Igen derék, becsületes ember volt az apád. Hanem te épen olyan nagy tolvaj vagy, mint az apád!

Péró. Rabszolga! Hogy mersz a te uraddal így beszélni? Ez a szavad fejedbe fog kerülni. (Kirántja a handzsárját.)

Ránkó. No nézd! Hisz azt a handzsárt is én tőlem loptad!

Péró. (Elszörnyedve.) Én? Loptam? Tőled? Ezt a handzsárt? Szent Methud a tanum, hogy diadalmas csatában vettem el az arnót bégtől, a kit levágtam.

Ránkó. Nekem hiába esküszöl. Ismerem a markolatjárul. A végén van egy nagy opálkő; ha azt megnyomom, félreugrik s ott van alatta a nevem bevésve.

Péró. A te neved ennek a handzsárnak a köve alatt? Hazugság! (Odatartja a handzsár markolatát Ránkó elé.)

Ránkó. (Szépen elveszi a handzsárt Péró kezéből, feláll.) No már most az én kezemben van a handzsárodnak a markolatja. Hogy adod a fejedet?

Péró. No Ránkó, ne bolondozz! Ha te engem megölsz, a híveim téged ízekre szakgatnak.

Ránkó. Hát most mondd meg, hogy ki vagy te? Szerbia császárja vagy te? Dáczia despotája vagy te?

Péró. Nem. Dehogy vagyok az! De ezredes csakugyan vagyok.

Ránkó. No már most kezdesz az igazság felé közelíteni. Már most beszélhetünk okosan. Hát nesze a handzsárod. Máskor ne kináld a markolatjával a kardodat, mikor le akarsz vele valakit vágni. (Visszaadja a handzsárját.) Ismerjük mi egymást. Te sem ölsz meg engem, én sem öllek meg téged, mert neked szükséged van én reám, nekem meg szükségem van te reád. Zsák keresi a foltját. Hát úgyebár neked nagy szükséged volna arra, hogy az aradi várat adjam a kezedbe? Innen aztán biztosan intézhetnéd a hadjáratodat, e megerősített helyről?

Péró. Valóban azt kivánom tőled.

Ránkó. Hát beszéljünk okosan. Mit «adsz», ha átadom neked a várat?

Péró. Megteszlek Arad vármegye főispánjának.

Ránkó. Az nekem nem kell. Itt csupa magam fajabeli nép lakik, a kiktől én harácsot nem szedhetek, mert beverik a fejem. Add nekem Csanád meg Békés vármegyét, ott gazdag magyar városok vannak. Azokat jól esik megadóztatni.

Péró. Azokat nem adhatom neked; mert azokat már odaigértem a szövetséges vezérnek, Vértesi Jánosnak, a prófétának.

Ránkó. Megesküdtél rá?

Péró. Megesküdtem.

Ránkó. Akkor ne tartsd meg, hiszen arra szokott az ember megesküdni, a mit nem akar megtartani; mert a mit meg akar tartani, arra nem szükség megesküdnie.

Péró. De én megtartom, a mire egyszer megesküdtem!

Ránkó. Akkor te nem vagy igazhitű görög. Nem is hiszem, hogy az apád fia volnál!

Péró. Ránkó!

Ránkó. Korcs vagy! Váltott gyerek vagy! Születésed napján kicserélt a czigány bába egy sváb asszonynak a fiával. Sváb gyerek vagy!

Péró. Ránkó! Dühbe ne hozz, mert összetéplek. Hogy én sváb vagyok!

Ránkó. Mingyárt ide fog jönni az a czigányasszony, a ki elcserélt s itt a bajtársaid előtt fogja szemedbe mondani, hogy váltott gyerek vagy. Itt is jön már. Hallom a csószogását.

Péró. Megölöm azt a boszorkányt! (Handzsárját kirántja.)

Ránkó. Te, ha megtámadod a boszorkányt, békává változtat. S a kardod ki ne húzd ellene, mert kiesik a kezedből, ha rád néz. Fel se nyisd a szájad, mert kiolvassa a fogaidat belőle!

XV. JELENÉS.

Elébbiek, Rózsa, Jolán, Vértesiné, Jutka, Panna, Sári, Asszonyok.

Rózsa, Jolán. (Szerb süvegekkel a fejükön, fémfüzérekkel a nyakukon, tarka öv, dolmányka a derekukon.)

Péró. (Elámul, eldobja kezéből a handzsárt.) Hisz ez nem boszorkány, hanem egy «vila».

Rózsa. (Felveszi a handzsárt s odanyujtja neki.) Légy üdvöz' ifjú hőse a népregéknek «Deli Markó!»

Péró. Ah, a «Deli Markó» regéje! Az az én álmodásom! Ki vagy te tündérnő?

Rózsa. Az vagyok, a kinek látni akarsz. A mesék világa, a ki jön hősét fölkeresni mély barlangjában, a Kraljevics Markót; a ki ott alszik a szikla mélyén hármas ajtóval elzárva a világtól. Az egyik ajtó vas, a másik ezüst, a harmadik arany. A vila megüti vasvesszővel az elsőt, ezüst vesszővel a másodikat, arany vesszővel a harmadikat s egymás után feltárul mind a három.

Péró. Igen! Igen! Ez a Kraljevics regéje! Hajh, hadd folytassam én. A felébredt királyfi felkap az ő gyors lovára, mely egyik hegytetőről a másikra tud szökni, ki-

rántja hires kardját, mely sziklákat tud ketté hasítani, s aztán szabaddá tesz minden népet, mely rablánczok alatt nyög. És ezt a titkomat senki sem találta ki eddig, egyedül te. A merre megyek hadaim élén, mindenütt a rettegés fogad: sírnak, jajveszékelnek, futnak előlem és átkoznak. Azt hiszik rabolni, pusztítani, csonthalmokat rakásra hányni jövök. Te vagy az első, a ki e megszólítással fogadsz: «Deli Markó». Igenis az vagyok. A szabadság hőse vagyok. Hát te tündér vagy-e, hogy ezt kitaláltad?

Rózsa. Régóta hallom hősi híredet.

Péró. Bizony régóta hallhatod, mert kicsiny kölyök koromtól kezdtem. Nem voltam több hét esztendősnél, mikor az ozmanok kiűzték őshazámból egész nemzetségemet. Láttam ősz apámat és hat testvérbátyámat a templom küszöbén egymás után elesni. Aztán felgyujtották a templomot. A szent képeket lábbal taposták. Aztán kihurczolták a templomba menekült fehér népet. Sorsot vetettek rájuk. Láttam, a mint a nénémet — óh mi szép hajadon volt! — övénél fogva rántá fel magához a nyeregbe egy arnót lovas. A düh férfit csinált belőlem; felkaptam apám fegyverét s keresztüllőttem a martalóczot. Derék golyó volt, keresztül ment mind a kettőnek a szivén. Megölte a martalóczot és a nénémet is. De megboszultam a gyalázatát. S azzal felkaptam a megölt lovas nyergébe s elmenekültem a jeges folyón keresztül. S azóta mindig ebben élek. Nem alszom én soha; mert álmomban is küzdök, harczolok. S mikor éjente künn a pusztán meghallom a távol tilinkó szavát, mikor az őrtűznél a vén guzlár az ismerős népregéket énekli, ott látom magam előtt az elvesztett hazát széttörve, leigázva; látom azt a száz meg száz kezet, mely az égő templom minden ablakából az égre nyult fel segélyért esdekelve. Ezek az álmok adták a zászlót a kezembe. Viszem előre, míg diadalra juttatom.

Rózsa. S én a te zászlódat megkoszoruzom. Győzelmed a mi győzelmünk leend.

Ránkó. Jól van, vitéz Péró, csak a geografiád hibit. Hát Magyarországon keresed a törököt?

Péró. Előbb Magyarország fölött kell urrá lennem, hogy az ősellenségre fordulhassak. Ez az ország most senkié. Nemzeti fejedelmét, Rákóczyt elűzték; fogva tartják távol Fekete-tenger partján. Királya az országát nem is látta. Spanyol, olasz, belga trónon ül, azokért visel háborút.

Utóda nincs, csak egy leány. Ez az ország most senkié. A ki el tudja foglalni, az benne az úr. Miért ne lehetnék én?

Rózsa. Az ég segítse fegyvered diadalra!

Péró. Segítni fogja! Egy jósnő megjövendölé, hogy «férfi, a ki nőtől született, engem le nem fog törhetni soha». S a mit e jósnő hajdan megjövendölt nekem: az sorban mind beteljesült.

Rózsa. Azt is, hogy koronát fogsz viselni fejeden?

Péró. Valóban azt is. És hogy Erdélyt meghódítom. Most oda indulok. A mint János próféta seregével hadaimat egyesítem, Dévánál betörök Dácziába. A régi dák nemzet mind fölkel mellettem. A székely hún utódokat János próféta hívja fegyverbe. A magyar nemességet, ha ellenáll, kiirtjuk; ha mellénk áll, annál roszabb rá nézve. A szászok fizetik a hadiköltséget. Akkor teljes erővel kirontunk a Királyhágón, a hajdúságot magunkhoz vonjuk, az oroszság jön önkényt, Debreczen fizet. Akkor Nagyváradot beveszszük, és ott megkoronáztatom magam.

Rózsa. Óh ne engedd ezt a dicsőséget Aradtól elragadtatni Nagyváradnak! Arad legyen koronázási városod. Ne ezzel végezd, hanem kezdd vele hadjáratodat. Tudd meg, nem rég egy ódon sírüreget fedeztek föl hegyeink között és abban megtalálták a nagy Mén Marótnak koronáját; Sarmata ősödét. Ez itt van a mi templomunkban. Régibb szent ereklye, mint szent István király koronája. Add azt a dicsőséget Aradnak, hogy ezt a koronát fejedre tehesse s az aradi hölgyeknek, hogy koronázási palástodat ők himezhessék meg.

Péró. (Ábrándozva.) Mén Marót koronája! A jósnő ezt is megjövendölé.

Ránkó. (Rózsához.) Jól van, nagyon jól van, nagyasszonyom.

Rózsa. Virágokkal hintjük be előtted utczáinkat. Üdvözlésedre fölsereglenek főpapjaink és zászlós uraink. Vállain fog a nép körülhordani, s tiszteletedre koronázási halmot emel városunk főterén s a mi a legszebb virága városunknak: a hölgy leánysereg, mind hódolva borul le lábaidhoz. Óh engedd azt a nagy napot Aradnak! Akkor mint koronázott király követelheted majd országaidat.

Péró. (Ragyogó arczczal.) Igaz! Ha a koronát meglátják fejemen, hódolni fognak. — Tündérnő, a mit kivántál, megteszem. — De akkor aztán én is majd kívánok te tőled egyet.

Rózsa. Bármi legyen is.

Péró. A vila, a ki felkölté Deli Markót sok százados álmából, a Kraljevics arája! Te engem egy koronával kinálsz; én neked egy koszorút ajánlok vissza.

Rózsa. Meghajtom előtte a fejem.

Ránkó. (Rózsának.) Ezt már megfogtuk. — Éljen Péró király.

Mind. Éljen Péró király.

Péró. (Szerénykedve.) Még nem király, még most csak Kraljevics. Hát a várba mikor bocsátasz be Ránkó?

Ránkó. Majd ha megkoronáznak. Akkor majd szivesen látlak egy kis «fekete levesre», tudod a milyennel az én druszámat, a Tökölit, megvendégelte a nagyváradi török basa? — Nem tudod? No majd megtudod, ha megittad a levét!

Lábafáj. (Dörömböz az oldalajtón.) Éljen Péró király!

Péró. Ki kiáltott itt a föld alól! Vagy úgy? Bocsássátok ki a fürmendert az odúból, hadd mondja el most az üdvözletét.

Jócza, Milkó. (Kinyitják az oldalajtót.)

Lábafáj. (Előjön, térdeit leporolja, állásba helyezi magát Péró előtt.) Éljen a nagy király, a ki a nagy királyok között a legnagyobb király. Addig éljen a nagy király, a míg a legeslegnagyobb király lesz. Éljen Szegedinácz Péró király!

Péró. Dugjátok vissza az odúba!

Mind. Éljen! Éljen.

(Függöny legördül.)

MÁSODIK FELVONÁS.

(Arad főpiacza. Jobbról erkélyes ház, nagy kapuval, melyen nagy nemzeti czímer van festve e felirattal: «Salva guardia». Reggeli félhomály.)

I. JELENÉS.

Bakos, Dara, Czövek, Karika.

BAKOS, DARA. (Jobbról jőnek, szűrben, gubában.)

CZÖVEK, KARIKA. (Balról jőnek, köpenyben, csuropéban.)

BAKOS. Adjon Isten, a mi nincsen.

CZÖVEK. Vegye el, a mi van.

BAKOS. Mi van a szűr alatt?

CZÖVEK. (Mutatja.) Szeges buzogány. Hát a kendé alatt?

BAKOS. (Mutatja.) Becsületes tagló.

KARIKA. (Mutatja a fegyverét.) De ez a mozsártörő se kutya.

DARA. (Mutatja a pörölyét.) Ezt meg úgy hívják, hogy vendégkisérő.

BAKOS. Itt jön urunk.

II. JELENÉS.

Elébbiek. Forray.

FORRAY. (Köpenybe burkolva, fején sastollas kalpag, lábán sarkantyús csizma, oldalán kard.) Adjon Isten, a mi nincsen.

BAKOS. Vegye el, a mi van.

FORRAY. Fölébredtek a mészárosok?

BAKOS. De talán le se feküdtek.

FORRAY. De megvetették az ágyat?

BAKOS. Csak legyen, a ki belefeküdjön. (Mutatja a taglót.)

FORRAY. Hát a csizmadiák kifordították a sarúkat?

DARA. De el is hozták a fordító fát. (Mutatja a buzogányt.)

FORRAY. A timároknál kész a csáva?

CZÖVEK. Csak hozza oda valaki a bőrét kicserzeni. (Mutatja a mozsártőrőt.)

FORRAY. Hát a kovácsok vasa tüzes-e?

KARIKA. Majd tüzes lesz a kalapács alatt. (Mutatja a pörölyt.)

FORRAY. (Mind a négygyel kezet szorít.) Köszönöm, derék polgárok, hogy szavatoknak álltatok. Nagy veszedelmet hozott

ránk az úristen, két oldalrul is. Egy felül a magunk fajtája támad ránk, a magyar parasztság, másfelül meg a ráczok, a kiknek szép hazánk menedéket adott. S most, hogy minden haderő az országon kívül táboroz, áruló módon fellázadnak s elkezdik a kurucz világot.

Bakos. Minek eresztettük be őket a városunkba?

Forray. Azért, hogy itt ragadjanak s be ne törjenek Erdélybe, a hol az egész országot egyszerre lángba boríthatják. Nekünk itt szépen szőrmentében kell velük bánnunk, hogy itt vesztegeljenek, a míg a szomszéd megyékből a nemesi felkelő sereg meg a jász-kúnság rendbe szedi magát. Vékony szál az asszonyi hajszál, de hosszú és erős; most ezzel vannak megkötözve.

Bakos. Hát még csak tréfa számba megy? De azt mondom, uram, hogy ha vastagon találnak tréfálni az asszonyainkkal, én a taglóval a fejük lágyára tapintok.

Forray. Bizony magam sem bocsátottam ebbe a veszedelmes játékba az asszonyomat, a nélkül, hogy az árnyékára ne tapossak; s ha azt látom hogy megszégyenítés éri, a kardom beleszól, s vérontás lesz a vége. De hát eddig okosan szövik a hálót az asszonyok; magukat nem fogják meg benne. Ha pedig szorulni talál a kapcza, akkor aztán következik a mi dolgunk. Hát csak oszszák fel magukat kegyelmetek, hogy mikor jön a nagy parádé, egymás intésére vigyázzunk. Ha azt látják, hogy egyszer én kardot rántok, akkor aztán elő a szűr alól a vendégmarasztalóval.

Bakos. Nem lesz benne fogyatkozás.

Forray. Hát ott micsoda csapat jön?

Bakos. Azokat a Lábafáj vezeti az új király parádéjára. Azok a bábosok, takácsok, tabakosok, aztán meg a trummetások, a kiknek az a vitézségük, hogy a sarkukkal fenyegetik az ellenséget.

Forray. De azért nem kell velük csufondárosan bánni. Azok is hasznos dolgot cselekesznek, midőn a parádét szaporítják. Hadd higyje a Péró, hogy az egész polgárság meghódolt az ő hatalmának, hadd bízza el magát. Isten adjon!

Bakos. Isten vegyen!

Bakos, Dara } jobbra el
Czövek, Karika } balra el
} távoztukban egymásnak vissza szólnak:

Találkozunk az «arany saroknál».

FORRAY. (A baloldali kapun kopogtat.) Én vagyok. A «barbátu». (Kapu kinyilik.)

FORRAY. (Bemegy.)

III. JELENÉS.

Lábafáj. Famulus. Muskétások. Alabárdosok. Lovasok. Trummetások. Később Tekenyős.

LÁBAFÁJ. 1. puskával; 2. MUSKÉTÁS zászlóval; 3. puskával

1. alabárddal; 2. ALABÁRDOS zászlóval; 3. alabárddal — bevonulnak.

1. karddal; 2. LOVAS zászlóval; 3. alabárddal

(A lovasok felszerelése áll egy falóból, melynek egyéb termete hosszú takaróval van fedve. Ezt a lovas maga viszi. Két csinált láb lóg alá a nyeregből a kengyelvasba dugva.)

1. trombitával; 2. pikulával; 3. fagottal — bevonul.

FAMULUS (szűznek öltözve fehérben, kezében bársony vánkost hoz, azon egy nagy sóskifli).

(Kivilágosodik.)

(A díszmenet a szín elejére jön, a hol Lábafáj megállítja.)

LÁBAFÁJ. Halberdó! Megálljanak kentek! Egyszerre mind a két lábukkal megálljanak. (Glédába állítja a csapatot.) Hadd tartok mustrát az őrség felett. Kentek bábosok reprezentálják az arkebuzériát. Kentek takácsok a hellebardériát, kentek tabakosok a kavalléria. (Famulushoz.) Kend reprezentálja a só- és kenyérátnyujtó szüzet. Só és kenyér egyesítve egy sóskifliben, mely félhold alakjával symbolice reprezentálja a meghódolást. Ez az én ideám volt! Én magam reprezentálom bársony vánkoson a város kulcsát. S midőn a király a templomból kijön s a népnek bemutatódik, tartok hozzá egy orációt, a miben diák szó is lesz. Hát a trummetások együtt vannak-e? Kend reprezentálja a tárogatót. Kend a pikulát. Kend meg a fagotot. Csak a dobos hiányzik. Hol van a dobos? Az soha sincs ott, a

hol van, hanem mindig ott van, a hol nincs. (Künn dobolás.) De íme, itt jön a hátam mögött. Ezt az embert mindig a fülemmel kell meglátnom!

TEKENYŐS. (Bejön dobot verve.)

LÁBAFÁJ. Hol jár kend lélek! Mit dobol kend? Lélek! lélek!*

TEKENYŐS. Hát a próféta feleségét dobolom ki. (Dobot ver.) Becsületes emberek, asszonyok! A próféta azt hirdeti, ki a feleségét megcsipheti és azt hozzá hazavezeti, annak a fáradságát a nagy Aldabahót megfizeti.

LÁBAFÁJ. Micsoda remonda ember kend? Hát ki parancsolta kendnek, hogy a próféta feleségét hirdesse?

TEKENYŐS. A próféta parancsolta.

LÁBAFÁJ. Hát nem hallotta kend a parancsolatot, hogy ma koronázás napja van? Ma a királynak kell dobolni.

TEKENYŐS. Hát már most melyik a nagyobb úr? A próféta, vagy a király?

LÁBAFÁJ. Kend ne törje a fejét a magas mathezisen. Azt majd elvégezzük mi, okos emberek. Kendnek a fürmender a legnagyobb úr. Kendnek én parancsolok. Álljon a banda közé.

TEKENYŐS. (A trombitások közé áll.)

LÁBAFÁJ. Milyen kellemetes érzés az, hogy van valaki, a ki fél tőlem! No most vigyázzanak kentek. A hogy én mondom «szénás lábad, szalmás lábad!»** a banda zenditse rá a nemzeti indulót:

«A muskétás azt akarná,
Rád-e, rád-e, rád-e, rád,
Minden puska sonka volna,
Rád-e, rád-e, rád-e, rád.
Hát a néned él-e még?
Hát a foga ép-e még?
Rád-e, rád-e, rád-e rád
Rád-e vicsorítja még. (Bis.)

MIND (masiroznak, rövid léptekben énekelve és muzsikálva).

* Ez volt azon időben a legsúlyosabb szidalmazás.

** Hajdan rekruták lábára szénát meg szalmát kötöttek a betanításnál, a kik nem tudtak különbséget tenni a jobb és a bal láb között.

IV. JELENÉS.

Elébbiek, János, Suvasz, Gyombár.

Lábafáj. Halt! Megállj! Baj van! Itt jön a próféta. Ez most megharagszik ránk, ha megtudja, hogy nem az ő tiszteletére csináltuk ezt a proczessziót, hanem a Szegedinácz Péróéra. Valamit kék neki hazudni. — Tud-e kend valami hazugságot, Tekenyős?

Tekenyős. Én nem élek vele.

Lábafáj. No hát majd találok én ki valamit.

János. Hová indultál Edomiták és Emoreusok népe dárdával, fustélylyal, trombitával?

Lábafáj. Jaj nekünk! Edomitáknak és Emoreusoknak nevez. Meg fog átkozni bennünket. — Te hozzád indultunk, oh dicső próféta, hogy te neked, a te tiszteletedre reggeli virginálást tartsunk. Nagy szerencse, hogy az utczán találkoztunk veled! Már most végig fogunk virginálni az utczán, a merre csak jársz.

János. (Két társához.) No csak az kellene most nekem, hogy a mikor szerelmi találkozóra megyek az én szerelmesemhez, akkor egy egész proczesszió ragaszkodjék belém! Ezek itt mostan hazudnak. Csakhogy hazugságot hazudnak. — Mert tudjátok meg, hogy kétféle sora vagyon a hazudásnak. Az egyik a hazugságot hazudás sora. Ehez minden bolond ért. A másik az igazat hazudás sora. — Ehez csak mi prófétáknak értünk. Halld meg te Gyéházi!

Lábafáj. Gyéházinak nevez!

János. Ma nincsen napja a sippal, dobbal való virginálásnak, mert ma a nagy Aldabahót lába kificzamodásának ünnepe vagyon, mely tartatik annak az emlékére, a midőn a nagy Aldabahót Jákobbal tusakodék vala a Péniel pusztában, a mikor neki is kificzamodék a lába, meg Jákobnak is.

Lábafáj. Hát így a kegyelmetek angyala sánta?

János. Sánta? persze, hogy sánta. Ezért nevezik a rómaiak és egyéb taliánok a szenteket sántáknak. Most pedig csak ballagj a te utaidon, filiszteus! melyek előttem jól ismeretesek; mert hisz azért vagyok próféta. Te és a sereged a királyt üdvözölni járultok. Ki is, valamiképen Kisnek fia, Saul, elindula az atyjának a szamarait keresni és talált helyettük egy prófétát, a ki adott neki egy királyságot, megáldván őt, hogy «most már meg vannak a

szamaraid». Hasonló eset történt a Péróval. Ő is keresi az apja szamarait. Azért menjetek ő hozzá, hogy tegyetek neki tiszteletet. Tőlem pedig vegyétek áldásomat. Vigyen el benneteket az ördög!

Lábafáj. Hát te nem jösz velünk a templomba?

János. Mi nem járunk templomba, mert a nagy Aldabahót nem engedi magát négy fal közé bezáratni: Mi nem ismerünk papokat és püspököket, csak apostolokat és prófétákat. Azért légy megáldva és magasztaljanak fel a neved napján.

Lábafáj. Ez igazán nagyon szent férfiu. Utánam, vitéz legió!

Lábafáj. Szénáslábad! Szalmáslábad!

Famulus, Muskétások, Alabárdosok, Lovasok, Trombitások. (Elmasiroznak.)

Suvasz. Mondsza csak, próféta. Ha olyan könnyen megy itt a koronázás, miért nem koronáztattad meg magadat, inkább mint a Pérót?

János. Azért, mert a háborúban a király megy elől, a próféta pedig hátul marad. Csak hadd győzzenek a ráczok a maguk királya alatt, mi kuruczok csak a diadal után jőjjünk elő, a mikor a prédán osztozni kell.

Gyombár. Bölcs beszéd! Prófétai beszéd!

V. JELENÉS.

János, Suvasz, Gyombár, később Panna, Jutka, Sári, Asszonyok. Majd Rózsa, Vértesiné, Két fiu.

János. Itt volnánk tehát a Sárón rózsájának kertjénél, a Szulamith kapujában. Nyisd meg nekem óh én mátkám, én szerelmesem a te ajtódat, mert az én hajam terhes az éjszakának harmatjától! (Kopogtat.) Jőjj ki, óh asszonyi állatok között legszebb és őrízzed a te kecskéidet a pásztoroknak sátoraik körül. — Fekete vagyok, de szép vagyok; hasonlatos vagyok a sátorban lakozó Kedarénusokhoz. (Ajtó megnyilik.)

Panna, Jutka, Sári. (Fehérbe öltözve, kezükben virágcsokorral kijönnek.)

1., 2., 3., 4., 5., 6. Asszony. (Tarka népviseletben, kezükben buzakalászokkal kijönnek. Összevissza.) Légy üdvöz' nagy próféta! Áldd meg az én virágomat. Áldd meg az én buzakalászomat. Szenteld meg az én bokrétámat.

Mind. (Körülfogják Jánost és virágcsokraikat az arczához tartják.)

JÁNOS. Jól van! Nagyon jól! Ti is szépek vagytok és kivánatosak; de ne csiklandozzátok az orromat a bokrétáitokkal. Az én orromnak nem kell a ti nárdustok, mirhátok és áloestek. Az én orrom csak az én szerelmesem szájáról lecsepegő olajnak illata után vágyik.

RÓZSA. (Díszben öltözve kilép.)

JOLÁN. (Fehérbe öltözve, vánkoson babérkoszorút hoz.)

FORRAY. (Jolán mellett kilép.)

VÉRTESINÉ. 1. FIU. 2. FIU. (Kilépnek.)

RÓZSA. (A mint meglátja Jánost, kit az asszonyok körülfogtak, Vértesinét két gyermekével visszatuszkolja az ajtón.) Vissza gyorsan! Itt a próféta! Várjatok az ajtó mögött, a míg szólítani foglak!

JÁNOS. Íme, itt száll ő le a Libanusnak tetejéről. Ha hatvan királyné volna is együtt, bizonyára ő volna közöttük a legszebb. Üdvöz légy Sáron rózsája, Szulamith leánya. A te nyakad olyan, mint az elefántcsontból készült torony, a te szemeid, mint az Esbonbeli halastók, a te orrod hasonlatos a Libanus tornyához, mely néz Damaskus felé.

RÓZSA. Mit kivánsz tőlem, nagy próféta?

JÁNOS. Mit kivánnék tőled egyebet, te napok napja, mint azt, hogy szállj alá a Hebron patakja mellé s legeltesd velem együtt a te juhaidat.

RÓZSA. Eljön annak a napja. De lásd, ma más ünnepnap van. Királyt koronáz Izráel, s az örvendező nép leányai őt mennek e szóval üdvözölni: «megverte Saul az ő ezerét, Dávid pedig az tízezerét».

JÁNOS. De meg is neheztelt ezért az énekért Saul s ettől fogva Dávidnak vesztére törekedett.

RÓZSA. Azonban közöttünk még egy nagy árok áll. Ez a te fogadásod, hogy elébb az elveszett feleségedet visszaszerzed a te házadhoz, hogy ketten legyünk a ház ékessége, mint hajdan Lea és Rákhel valának.

JÁNOS. Ez már beteljesült. Az én Leám, a fájósszemű már megkerült s otthon levén, szedi kötényébe a dudaimok gyümölcseit.

RÓZSA. Vajjon haza került volna már a jó Trézsi asszony? A te gyermekeid édes szülője?

JÁNOS. Valóban otthon van és hamuban süti az árpapogácsát, mint egykoron Mikhál. Tanuim rá a két apostolok.

RÓZSA. (Suvaszhoz és Gyombárhoz.) Ti is láttátok otthon a próféta sátorában a jó Trézsi asszonyt?

Suvasz. Megesküszünk rá. Zöld kendő volt a fején, tarka viganó a derekán, piros csizma a lábán.

Gyombár. (Egyszerre.) Megesküszünk rá. Tarka főkötő volt a fején, piros rokolya a derekán, sárga papucs a lábán.

János. (Híveihez.) Egyformán hazudjatok, apostolok!

Rózsa. Méltó apostolai a derék prófétának! (Jánoshoz.) Úgy valójában semmi sem áll közöttünk többé. Én ez ünnepélyes pillanattól fogva a te eljegyzett mátkád vagyok s kész vagyok megtörni a te kenyeredet, megfüszerezni a te borodat. — Azért kívánom, hogy engemet mindenütt nyomban kisérj az ünnepség alatt, nehogy valamely gonosz szó, avagy tekintet orczámat megpirítsa. Azután jól emlékezzél az irásra, a mit nekem adtál. Ha valaki el akarna tőled ragadni, azt tűzzel-vassal elpusztítod.

János. Ott leszek az oldalad mellett minden apostolaimmal, pátriárkáimmal és angyalaimmal együtt, a kiknek arra leend gondjuk, hogy a te lábaidat meg ne üssed a kőben. Ha pedig valaki el akarna tőlem ragadni, azt felhajítom a holdvilágba!

Rózsa. De még előbb tégy egy igéretet, szerelmes vőlegényem. Nemde nem fogod azt tőlem megtagadni?

János. Fogadom, miként Jefte megfogadta, hogy megáldozza, a kit legelőször útjában talál, ha mindjárt a saját leánya volt is.

Rózsa. Én az ellenkezőt kívánom tőled. Azt, hogy ha engem igazán szeretsz, akkor oszd meg ezt az igaz szerelmet istenfélő prófétához illőn köztem és a régi feleséged között.

János. Fogadom a nagy Aldabahót bajuszára!

Rózsa. Akkor tehát, hogy boldogságodat megkétszerezzem . . .

János. (Nagy örömmel.) Velem jösz?

Rózsa. Még nem magam; hanem átadom a feleségedet. (Az ajtót kinyitja s kivezeti kézen fogva Vértesinét.)

Vértesiné, 1. Fiú, 2. Fiú. (Előjönnek.)

Rózsa. Íme itt első hitvesed, kinek szerelmed felét fogadásba adtad.

János, Suvasz, Gyombár. (Egymásra néznek.)

János. (Suvaszhoz.) Most már tudjátok, mit tesz az: «igazat hazudni?»

Vértesiné. (Férje keblére borul.) Oh kedves, drága jó uram.

1. Fiú. 2. Fiú. (János kezeit megragadják.) Tata! Pápi! Apuka! Atyuska!

JÁNOS. (Elhárítja magától szeretteit, fejét vakarja.) Jól van. Megvagyok! Én is megvagyok. Ti is nagyot nőttetek. Én is. A mióta nem láttuk egymást. Azóta megjáruk a «száz tű» hosszát. E szerint én ezzel a nagy vargabetűvel oda lyukadtam ki, hogy megkaptam a régi feleségemet két porontyostúl; az újtól pedig kaptam két pofonlegyintést és semmi mást. Ezt nem jól csináltuk ki, óh nagy Aldabahót!

RÓZSA. Álljatok fel szép sorban asszonyok, leányok. Mindjárt jön a király. (Hat ágyúlövés egymás után, harangszó.)

NŐK, LEÁNYOK. (A hátulsó emelvényen felállanak.)

VI. JELENÉS.

Elébbiek, Ility.

ILITY. (Szerb öltözetben berohan szelesen, az útban állókat félre taszigálja, utoljára mellbenragadja Jánost.) Hej atyafi!

JÁNOS. No! Mi az? atyafi. (Megragadja Ility torkát.)

ILITY. Jaj! Te! Ereszd el a torkomat!

JÁNOS. Hát ez a te torkod? Azt gondoltam a másé. Ki vagy, mi vagy? Hát te mért markolsz belém?

ILITY. Követ vagyok onnan felülről.

JÁNOS. A mennyországból?

ILITY. Nem. Csak Budáról. Péróhoz küldtek stafétával, az ezredeskapitányhoz.

JÁNOS. Jajh, fiam, Péró az ezredeskapitány nincs többé.

ILITY (ijedten.) Meghalt!

JÁNOS. Nem! Királylyá koronáztatott. Péró király után tudakozódjál.

ILITY. Szaladok utána.

JÁNOS. Azzal fiam nem beszélsz, mert azt tizenkét pap adja kézrül-kézre. Felkenik, megolajozzák, felkontyozzák, azután lóra ültetik, meghordozzák. Azzal ma okosan beszélni nem lehet.

ILITY. Pedig sürgetős levelet kell neki átadnom, a mitől az ország sorsa függ. Törik-szakad, beszélnem kell vele.

JÁNOS. No hát törd utána magad s szakadj meg bele. (Elereszti. Hátba üti.)

ILITY (balra elfut.)

VII. JELENÉS.

Elébbiek, Bakos, Dara, Czövek, Karika. Jobbról (Ility nélkül) Forray.

Bakos. (Forrayhoz.) A ceremóniának vége van.

Forray. Volt sok nép a templomban?

Bakos. Rogyásig. Az volt a hír, hogy pénzt fognak szórni.

Forray. Volt-e nagy lelkesülés?

Dara. A Péró hívei kiabáltak torokszakadtig; de a polgárember, mikor azt kiáltotta «éljen!», mindig utána tette: «patikaszerrel».

Forray. Hát a kurucz nép hogy viselte magát?

Czövek. Azoknak hite és vallása tiltja templomba menni. Hanem az ökörsütésnél, meg a borfolyatásnál bőséges számmal vannak jelen s kitesznek magukért az evésben, ivásban.

Karika. E miatt már volt is egy kis koczodás a ráczok és kuruczok között. Ha estig annak a sok bornak nyakára hágnak, a mit a fürmender a város pinczéiből felhordatott a tiszteletükre, úgy éjjel majd egymás nyakára hágnak.

Bakos. Confundálja meg őket a Jehova Isten.

Suvasz (fél füllel hallgatózva; Jánoshoz visszasompolyog). Próféta! Hallod-e, próféta! Szabad lenne egy igaz szót mondanom?

János. Igaz szót! Ne csinálj hærezist! Csak esztendőben egyszer. Annak is felét el ne mondd s a másik felét elhallgasd, ezt is csak a végső szükség esetében.

Suvasz. Hát én azt hiszem, hogy a végső szükség itt van. Ezek a pugrisok összesugnak-búgnak. Olyanformát beszélnek, hogy a rácz meg a kurucz hadak egymást közt dulakodni kezdenek. Nem lenne jó, ha mi a híveinket kivezetnők a városon kívül?

János. No az ilyenre azt mondja a magyar virágnyelv: «ökörtől lótanács!» Azért van a nagy Aldabahótnak tízezer faczér angyala, a kiknek semmi egyéb dolga nincs, hogy minket megvédelmezzen velük. S ha az Aldabahót azt kivánja, hogy a rácz meg a kurucz ne legyen egy városban, akkor szólítsa el innen a ráczokat.

Gyombár. Bizony, hallod próféta, zugolódik a népünk. Azt mondja, hogy a míg ő éjjel-nappal küzd a gonoszszal, addig te idebenn szép menyecskék után szaladgálsz.

JÁNOS. Hát nem legnagyobb gonosz-e az asszonyi állat?

SUVASZ. Az a panasz, hogy a ráczok elfoglalták a legjobb kvártélyokat idebenn; a mi népünk pedig ki van szorítva a juhszélre. Ha hust kapunk, nincs hozzá kenyér, ha kenyeret kapunk, az olyan, hogy otthon a kutyám se ette volna meg. Sót meg épen nem kapunk; a puskaport hintjük a szalonnánkra.

GYOMBÁR. S aztán milyen bor! Itt Ménes tövében olyan savanyú, hogy kinyilik tőle a bicska az ember zsebében! Hát azért támadtunk fel, hogy lőrét igyunk?

SUVASZ. Hát a sok igért kincsek hol maradtak? Azt igérted, hogy az urak vagyonát felosztod közöttünk.

JÁNOS. Hát nem osztottam fel köztetek azonnal az aradi káposztás-földeket?

SUVASZ. Az ám. Köszönjük! Én nekem, meg a csatámnak jutott egy hagymás föld. Három nap óta nem eszem egyebet, mint foghagymát meg vereshagymát. S attul meg úgy ég a poklom, hogy nem győzök eleget inni a savanyú vinkóbul.

JÁNOS. Így zúgolódott a hálátlan Izrael az ő vezére, Mózes ellen, de azok legalább az Egyiptomban hagyott hagymákat siratták. Nektek van hagymátok s mégis zúgolódtok.

GYOMBÁR. Cseréljetek velem, nekem egy répaföld jutott. S a sárgarépa és retek evéstől olyan vagyok már, mint egy duda!

JÁNOS. Csak tűrjetek és várjatok; tűrőké a mennyeknek országa. Holnap fürjek fognak esni az égből. Ma pedig ökörsütés lesz.

SUVASZ. Abból is csak a csontja jut nekünk; a javát a rácz kapkodja el, mert ő jut hozzá előbb.

JÁNOS. Azt mondja az irás: a kik ma az utolsók, azok lesznek holnap az elsők.

SUVASZ. Az már igaz. Ha ütközetbe megyünk, akkor mi vagyunk az utolsók, de ha megvernek bennünket, akkor mi vagyunk a szaladásban az elsők. Ez már igaz.

JÁNOS. Nyiljon meg a föld a lábad alatt. Hogy Dáthán és Abiram pokoltüze nyelje el testedet! Hát te igazmondással sérted meg a nagy Aldabahótot? Mondjátok meg a zúgolódó népnek, hogy ha meg nem térnek, holnap megátkozom őket s tüzesőt küldök a fejükre.

GYOMBÁR. Dejszen nem félnek azok már a te tüzeső dtül. Nézd, milyen fényes napja van a rácz királynak! Hall-

gasd, hogy kiabál a nép hozsánnát a Pérónak. (Künn népzaj. „Hozsanna" kiáltozás.)

(A nap feljön az égre.)

Suvasz. Te meg csak egy kis zimankót se tudtál csinálni, hogy megzavartad volna vele az ünnepet; egy kis jégesős zivatart, a mit minden garabonczás tud csinálni.

János. Csak várjatok! Majd a mikor a legmagasabb polczon kapaszkodik fel a dicsőségük: akkor mutatom meg a hatalmat. (A nap elkezd fogyatkozni.)

János. (Magában.) A kalendárium mára napfogyatkozást jövendöl. A buta nép erről semmit sem tud. (Szeméhez viszi a butykosát, a nap felé néz rajta keresztül.) A butykosom fenekén keresztül látom, hogy már elkezdődött. Mire a király ideér, épen teljes lesz a napsötétség (fenn). Majd meglátjátok azonnal, hogy minő csodákat mivelhet az Aldabahót prófétája. (A napfogyatkozás folyvást halad.)

VIII. JELENÉS.

Előbbiek, Iskolás gyermekek, Lábafáj, Tekenyős, muskétások, alabárdosok, lovasok, trombitások, szerezsánok. Protopópa, minisztránsok, majd Péró, Jócza, Milkó, Ránkó, Agrippa, Perikles, Pirók, Toklász.

Péró. (Lóháton, koronával fején, biborpalást a vállán.)

1., 2. Szerezsán. (Lovát kantárnál fogva vezeti.)

Protopópa. (Ornátusban, ősz haja, szakálla.)

1., 2., 3., 4. Polgár. (Baldachint visz a protopópa fölött, az emelvényre vonulnak fel.)

Péró. (Leszáll a lováról, az emelvényre hág.)

1., 2. Szerezsán. (Kivezeti a lovat.)

Protopópa. (Az emelvény közepén állva.) Áldott legyen a király! Kyrie eleizon. Goszpodi pomiluj. Hozsánna a királynak!

Gyermekek, Szerezsánok. (Egyszerre.) Kyrie eleizon! Goszpodi pomiluj. Hozsánna!

Kar. (Énekel. Az ismeretes bordal lassú tempóra áttéve ünnepélyes hymnuszra fordítódik.)

Valahányszor az oláh
Mondja «szinetátye»
Mindannyiszor «binye Zeu
Binye-binye-binye Zeu
Zsupunye fertátye.»

Péró. (Lelép az emelvényről, délczegen, tulmagasztaltan.) Ime tehát megvalósula, a miről annyit álmodám. Király vagyok;

fejemen ősapámnak koronája, a dicső Mén Marótnak. A jóslat minden igérete beteljesült. Velem van a nép és az Isten.

JÁNOS. Hát az Aldabahót? Péró?

PÉRÓ. Ki szól? Ki zavarja az ünnepélyt?

JÁNOS. Én vagyok az. A próféta, ki az Aldabahót nevében osztok országokat és koronákat.

PÉRÓ. Engem az egyház férfia már megkoronázott.

JÁNOS. Nem az a király, a kit Baál papja megkoronáz, hanem a kit a próféta fölken.

PÉRÓ. A magad népének lehetsz prófétája, de nekem nem vagy az.

JÁNOS. Nekem hatalom adatott az égen és a földön. A kit megáldok, az meg van áldva, azt győzelem kíséri a földön, s a menny kapuja kitárul előtte; de ellenben a kit megátkozok, földönfutója lesz e világnak s pokol tüzére jut. Ha én kiterjesztem két kezem és azt kiáltom: sötétülj el nap! — a nap fekete lesz s az éjszaka száll a földre, az Aldabahót nevében. (A nap egészen elsötétül, a szintér sötét lesz.)

MIND. (Elszörnyednek.) Hah! A nap elsötétült! A próféta megátkozá a napot.

SUVASZ, GYOMBÁR. (János lábaihoz térdelnek, palástját csókolják.)

SUVASZ. Bizonyára te vagy az igaz próféta.

GYOMBÁR. Bocsáss meg, hogy kétkedtünk benned.

SUVASZ. Nézd, hogy repkednek a denevérek, azt hiszik, éjjel van.

GYOMBÁR. A baglyok huhognak s a csillagok pilácsolnak.

PÉRÓ. Meghajtom előtted a fejem. Bizony próféta vagy te. Tedd világossá ismét a napot és add rám áldásodat. (Ledérdel.)

JÁNOS. (Kezeit az ég felé emelve.) Te nap, ki Józsue parancsára megálltál Gibeonban, vedd vissza ismét tündöklésedet. A nagy Aldabahót nevében én felszabadítalak a nehéz átok alól. (A nap ismét kivillanik s fokozatosan elmulik rajta a sötétülés, mely eltart a felvonás végéig.) Légy hát megáldva az Aldabahót nevében. Nőjjön meg az árnyékod s takarja be a földet; fejeddel érj a csillagok közé. Ellenségeid röpüljenek szét előtted, mint galambok a karvaly előtt; fussanak el, mint őzek az oroszlán előtt. Nevedet rettegjék a hatalmasok és áldják meg, a kik szenvednek. Légy nagy, hatalmas és dicső.

PÉRÓ. (Fölemelkedik.)

MIND. Hozsánna a királynak!

ASSZONYOK, PANNA, SÁRI, JUTKA. (Virágaikat Péró elé hintik.)

RÓZSA. (Selyem vánkoson babérkoszorút hoz Péró elé.) Légy üdvözölve a hölgyek nevében, szivek meghódítója, hős király! Fond koronádnak ágai közé még azt a babérkoszorút is, melyet eléd hozánk. Együtt járjon veled a hatalom és dicsőség.

PÉRÓ. (A babérkoszorú után nyúl.)

ILITY. (Közéjük furakodik.) Péró, megállj elébb!

PÉRÓ. Ki vagy te vakmerő, hogy ide rontasz közénk?

ILITY. A nevemet aligha ismered. A metropolita küld neked levelet általam, a mit el kell olvasnod azonnal, mert a fejedrül van szó.

PÉRÓ. Add át az ünnepély után. Most ne zavarj.

ILITY. Késő talál lenni az ünnepély után, Péró! Fej nélkül nem tudom, hogy fogod elolvasni.

PÉRÓ. Én? Fej nélkül? Őrült beszéd! Leghívebb embereim vesznek körül.

ILITY. Épen azt tudod meg e levélből, hogy melyiknek a kardja van a számodra kiköszörülve.

PÉRÓ. Áruló volna itt? Egy pribék! Adsza a levelet. (Elkapja Ility kezéből a levelet, felszakítja, olvas; azután indulatosan toppant a lábával.) Ezer tatár.

RÓZSA. Nem nyúlsz a koszorúdhoz, Deli Markó?

PÉRÓ. (Gúnyosan.) Koszorúhoz? Szép! szép. Nagyon szép koszorú! (Elfordul Rózsától.)

LÁBAFÁJ. Aha! Megorrolt ő felsége! Nem méltóztatik neki tetszeni, hogy legelőször az asszonyok fogadják; holott a város nevében a fürmendernek kellett és illet és dukált a hódolatot felajánlani. (Famulushoz.) Szűz! Nyujtsd elé a vánkost a kiflivel.

FAMULUS. (A vánkoson levő kiflit Péró elé tartja.)

LÁBAFÁJ. Oh nagy király! Ki a királyok között a legnagyobb király vagy, engedd meg én nekem, ki az alattvalók között a legalattvalóbb vagyok és a fürmenderek között a legfürmenderebb, hogy ezt az ősi jó szokás szerint a meghódolást reprezentáló sóskiflit dicső szined elé prezentáljam.

PÉRÓ. (Haragosan.) Dugjátok be ennek a tapsifülesnek a száját. Lyukat beszél a gyomromba.

JÓCZA. (Megfogja a Lábafáj kezét.)

MILKÓ. (Szájába dugja Lábafájnak a sóskiflit.)

LÁBAFÁJ. (Hívei felé fordul a szájába dugott kiflivel, majd kiveszi azt a szájából.) Ez reprezentálja a kinevezést! Ő felsége engem

kinevezett valóságos belső titkos tapsifülesének. Hozsanna háromszor a királynak.

Mind. Hozsanna! Hozsanna! Hozsanna!

Rózsa. Deli Markó! Te rám se nézesz?

Péró. (Indulatosan.) Nagyon is szemedbe fogok nézni! — Hallgasd meg, mit ir nekem a metropolitám. «Péró! Légy eszeden! A budai helytartó tanács kiküldte ellened titokban az aradi viczispánt Forray Gábort, hogy téged cselszövevénynyel kézrekerítsen és elfogjon». — Mit szólsz ehhez szép asszony? Deli Markó ékes mátkája! Neked férjed van s az engem meg akar ejteni?

Rózsa. Uram! Én özvegy vagyok! Férjem Forray Gábor a hitetlenek elleni csatában elesett. Tanum rá a próféta.

Péró. (Jánoshoz.) Lehet-e hinni, hogy ily szép ajkak hazudni tudjanak? Hogy ezek az égből csillagostól lelopott szemek meg ne villanjanak, mikor a valótlanság megszületik alattuk? Szólj te próféta! Megpecsételi-e a te helybenhagyásod e hölgy állítását?

János. (Suvaszhoz és Gyombárhoz.) Most megfogjátok tudni, hogy még egy harmadik sora is vagyon az ékes hazudásnak: az igazságot szépen körülkerülni. Oh hős királyi Péró. En háromszor mondom «bizony, bizony, bizony!» És esküszöm reá, miszerint ez asszony férjének gyászos halálát nekem a nagy Aldabahót mondá.

Péró. Csak tudnám, hogy ki az az Aldabahót? Majd mingyárt megtudom én az igazat. (Rózsához.) Bocsáss meg, hogy eddig nem vettem el koszorúdat. De hát szeretném tudni, hogy lehet az, hogy te az ellenségtől megölt férjedet, a hős Forray Gábort nem gyászolod? Se violaszínű öltözettel, se könyező szemekkel, se halovány orczával és fátyolozott fővel nem gyászolod? Hanem ide jösz himes kantusokban, hajadban rezgő, repülő szirony, nyakadon drágaköves násfák, kezeden kösöntyük, lábadon pillangós czipők! És orczád ragyog, szemeid égetnek. Így gyászolnak a magyar asszonyok?

Rózsa. Tudd meg király, hogy bölcs törvényeink tilalmat vetettek a csatában elhunytak meggyászolására, hogy a nép ne rémüljön és gyávaság ne szállja meg lelkét, mi kor egyszerre annyi özvegyasszonyt meglát, a kik violaszin köntösükkel világgá hirdetik, hogy fegyvereinket nagy veszteség érte. Titokban én férjemet jól megsírattam és ablakom tele van boldogasszony füvével, rozmarinnal. De

én e gyászvirágokat nem hinthetem a nárdusok és bársonykák közé, mik diadalutadat beterítik. A meghalt férjnek képe a hold, mely csendes éjszakán kisért, s midőn feljön a nap, a nagyobb fény miatt homályba vész. E feljövő nap te vagy. Láthatom-e a holdat, a midőn te jösz elém? Dicsőséged elvakít, szédülök. Körülfogott az örvény, mely körüled támad, a merre jársz. A ki e varázsörvénybe jutott, az hasztalan törekszik partra úszni. Annak ebben vagy veszni, vagy idvezülni kell. Áldozatod vagyok, lábadnál heverek (letérdel). Fölemelhetsz, vagy rám taposhatsz, tetszésed szerint.

Rankó. (Forrayhoz.) Remekül játsza az alakosdit.

Forray. Talán nagyon is remekül. Én kevesebbel is meg volnék elégedve.

János. (Suvaszhoz.) Valyontén igazat hazudik ez most, vagy pedig csak a visszáját fordítja ki az igazságnak?

Péró. (Felemeli Rózsát térdepeléséből.) Hiszek neked. Szavad melege áthevít. Ez a levél jéggé fagyasztott. Te felolvasztottad e jeget. Im elfogadom az általad nyujtott koszorút. S hogy lássad, mennyire meg tudom azt becsülni, ketté szakítom azt. Egyik felét feltűzöm koronámra; a másik felét pedig a te homlokod boglárira fűzöm. Legyen ez a mai nap kétszeres ünnep! Koronázásom és menyegzőm napja. Ugyanazon egyházfejedelem, a ki homlokom fölkené, kösse össze itt mingyárt kezeinket, ugyanazon baldachin alatt, mely idáig beárnyékolt, itt az egész nép láttára tartsuk meg ünnepélyes egybekelésünk.

Rózsa. Uram. A te kivánságod nekem parancsolat, s parancsod teljesítése üdv és gyönyör.

Péró. (Magában.) Ha itt a férje a sokaság között, s ha annak a szivében magyar vér folyik, úgy erre csak előjön. S ha nem jön elő, akkor igazán halva van.

János. Hohó! Ez az Isten katonája el akarja csizelni az orrom elől az én tulajdon menyasszonyomat! Ennek eléje állunk a gémmel! Apostolok! Siessünk összegyűjteni a többi apostolokat.

János, Suvasz, Gyombár. (Balra sietve elmennek.)

Péró. (A leányokhoz.) Nyoszolyók! adjátok menyasszonyomra a nászpalástot.

Panna, Sári. (A nászpalástot Rózsa fejére teszik, mely őt talpig betakarja.)

Forray. De ezer millióm tatár! Ez már sok a játékból: Én közé vágok.

Ránkó. (Megkapja Forray kezét.) Légy Istennel! Ha elárulod magad, mindent felfordítasz.

Jolán. (Forrayt átöleli.) Az égre kérlek bátyám! ne heveskedjél! Mindnyájunkat el fogsz veszíteni!

Péró. (Vizsgáló figyelemmel nézi a Forrayt körülvevő csoportot; Rózsához fordul.) Hát ott a sokaság között ki legyen ama bozontos szakállú alak, a ki tüzes nyilakat szór a két szeméből felém és te feléd? Kezeivel a kardja markolatához kapkod, s a fejét daczosan felhányja. Nem ismered, ki az?

Rózsa. Az ott? Az a süvem, megboldogult férjemnek a bátyja, Forray Ferencz.

Péró. Az a süved? És az a fiatal hölgy, a ki őt gyöngéden ölelgeti.

Rózsa. Az meg Jolánka öcsémasszony.

Péró. Úgy? öcsédasszony? Úgy látszik, hogy a süved és öcsédasszonyod szeretik egymást. Szép pár lesz belőlük. Csináljunk kettős menyegzőt e napon. Velünk együtt ők is legyenek a pap által megáldva.

Rózsa. Ahogy kívánod, én uram.

Forray. (Ránkóhoz.) De a mennybeli Jehovára! Ily kettős menyegzőben én nem tánczolok! Engem még a hugommal akar összeadni az a bolond!

Ránkó. Legyen eszed! Engedj most mindent megtörténni. Majd segít rajta a szent sinedrium.

Forray. De köszönöm a sinedriumot, ha a feleségemet más elveszi! Nekem a kardom kiguvad a hüvelyéből.

Ránkó. (Visszatartja.) Megmondtam előre, hogy a ki e játékban a lárváját elejti, a fejét is elvesztette vele.

Forray. Én már úgy sem tudom, hol a fejem. Csak azt tudom, hogy embert fogok ma enni.

Péró. (Rózsához.) Nos, hát nem szólítod őket ide?

Rózsa. (Forrayhoz.) Ferencz bátya! Jolán öcs! Jőjjetek! A király hivat.

Ránkó, Jolán. (Forrayt unszolva előre viszik.)

Rózsa. (Közelebb jő Forrayhoz.) Nem bízik hozzám kegyelmed?

Forray. Csordultig telt a serleg. Inkább feldöntöm, mint hogy kiigyam.

Rózsa. Uram. Te szerzéd ezt a játékot. Most már legyen hideg véred elnézni, hogy mi lesz a vége. (Visszalép Péróhoz.)

Péró. (Rózsa kezét fogva az emelvényen álló protopópa elé megy.) Kezdődjék a szertartás. Zengjétek a zsolozsmát. (Kardal.)

«Ez a pohár bujdosik
Éljen a barátság.
Kézről-kézre adassék
Éljen a barátság.
Éljen, éljen, éljen a
Éljen, éljen, éljen a
Eljen a barátság.

1-SŐ, 2-IK KURUCZ. (Vánkosokat tesz Péró és Rózsa elé.)

PÉRÓ, RÓZSA. (Letérdepelnek az eléjök tett vánkosokra.)

FORRAY. Már letérdepeltek a pap elé!

RÁNKÓ. Maradj hát veszteg!

1-SŐ, 2-IK KURUCZ. (Egy vég selyemmel letakarja a térdeplő párt.)

FORRAY. Már letakarták őket a vég selyemmel.

PROTOPÓPA. (Övszalagját Péró és Rózsa kezei körül csavarja.)

FORRAY. Már összekötötte kezeiket az övével.

RÁNKÓ. Ejh, de nyughatatlan publikum vagy!

IX. JELENÉS.

Elébbiek, János, Suvasz, Gyombár. 3. 4. 5. 6-ik apostol.

JÁNOS ÉS A HAT APOSTOL. (Ünnepélyes menetben a térdelő párhoz járulnak.)

JÁNOS. Állj fel király! Még most ne térdepelj. A koronázási ünnepély még nincsen befejezve.

PÉRÓ. Mi van még hátra?

JÁNOS. A fejedelemmé fölemeltetés. Ősi szokás szerint, miként a Hetu-Mogerek, mikor betódulának a hazába, a hét vezérek Árpádot vállaikra emelék s úgy kiálták ki fejedelmüknek. Mert legszilárdabb trónus a honfiak válla egy királynak.

PÉRÓ. Az már «igaz».

JÁNOS. «Igaz?» Akkor visszanyelem.

PÉRÓ. No hát emeljetek fel a vállaitokra gyorsan! s aztán hadd folytassam az esküvői czeremóniát.

JÁNOS. (Félre.) Csak egyszer a vállainkon lehess, akkor tudod meg, hogy mi az a gyorsaság.

3-IK, 4-IK APOSTOL. (Pérót vállára emeli.)

JÁNOS. Aztán pedig mi a hét vezérek ősi szokása szerint megkötjük a szert a vállainkra emelt fejedelemmel. S ennek az áldomására kezeinket meghasogatva, vérünket egy közös serlegbe csorgatjuk.

PÉRÓ. No hát csak vágjatok magatokon eret gyorsan, én azt sem bánom, ha ez az ősi szokás.

JÁNOS. És most terítsétek a szüreiteket és gubáitokat a triumfáló fejedelem elé s hozsánnát kiáltva, hordjátok őt körül a piaczon.

PÉRÓ. (Rózsához.) Szerelmes szép mátkám, itt várj reám. Azonnal visszatérek. (Két apostol vállán el.)

1-SŐ, 2-IK APOSTOL. (Pérót emelve jobbra el.)

3-IK, 4-IK APOSTOL. (Pérót kisérve el jobbra.)

JÁNOS. (Magában.) Majd visszatérsz te, mikor a tyukok elülnek. (Suvaszhoz és Gyombárhoz.) És ha körülhordtátok a Pérót a piaczon, hordozzátok végig a városon s ha a városon keresztül-kasul megjártattátok, vigyétek ki a sátorok alatt táborozó néphez, ott is meghordozzátok. Az ördög titeket elvigyen, ha elébb visszahozzátok, mint a mikor a csillag feljön az égre.

PROTOPÓPA. Hát én mit míveljek addig e helyen?

JÁNOS. Te! Bálnak és Béliálnak papja, csak állj helyedben s pörgesd az olvasódat. Majd ha visszatérünk, téged is felmagasztalunk, hogy egyenesen a mennyországba jutsz.

PROTOPÓPA. Isten őrizz attól. Ahhoz még fiatal vagyok. (Elszalad.)

JÁNOS. És most ordíts kapu, kiálts város! Hozsánna a királynak! Dicsekedjél Péró király! Te többre vitted, mind a názáretbeli nagy király, mert ez csak egy szamáron lovagolt Jeruzsálembe; de te kettőn. (Péró után nagy áldások között ellépked.)

LÁBAFÁJ. (Rendbeállítja a legióját.) Adjuk meg a módját mi is. Zengjenek a kürtök:

(Dal, zene: Rád-e, rád-e, rád-e, rád.)

(Harangszó, ágyúlövések.)

RÓZSA. (Forrayhoz.) Hát jól rendezém a játékot, uram?

FORRAY. Mester a neved, asszony!

RÁNKÓ. Már most sietve térjünk mindannyian a várba, a játékot ott végezzük.

FORRAY. (Híveihez.) Jőjjetek velünk a várba, ott vár ránk a munka. Ha Péró és két társa visszatér, azokat bocsássátok be a várba. A próféta is feljöhet. De csak magában.

(Künn nagy diadalzaj.)

(Függöny legördül.)

HARMADIK FELVONÁS.

Boltozatos terem az aradi várban. háttérben nagy csúcsíves ablak, melyen át szabad tájék látszik, balrul embermagasságú széles ágyu-lőrés, jobbrul tömör oszlop által megkezdett fülke.

I. JELENÉS.

Forray, Rózsa, Ránkó, Agrippa, Perikles, Bakos.

Bakos. (Jó balról.) Nagy jó uraim, jelentést hozok a városból. Keveredik a világ. A ráczok és a kuruczok mindenütt hajban vannak.

Forray. Majd nemsokára fegyverre is kerül közöttük a sor. Ti most, hű polgárok, otthon, a városban őrködjetek. Mészárosok, vargák, timárok és kovácsok gyűljenek a czéh-házaknál össze; hogy ha egyes martalócz-csapat dúlást, fosztogatást kezdene, egy csoportban üthessenek le rájuk. S ha egyszer mind a két fegyveres had kivonul a városbul: akkor zárjátok be a kapukat s mindenik czéh foglalja el a maga tornyát.

Bakos. Megfogadom a parancsot, ámbár nem értem. Hogy a fegyveres csapatok mind ki fognak menni a városbul, a nélkül, hogy kergetné őket valaki. Ez nekem görögül van.

Forray. Majd megérted, most csak hajtsd végre, a mit mondtam.

Bakos. Úgy látom, uram, hogy te vagy az igazi próféta. Te tudod, hová mégy. Én követlek. (El.)

Forray. Derék polgárok! Náluk nélkül nem sikerült volna a stratagema.

Ránkó. A számítás úgy ütött ki, a hogy tervezve volt. Mikor az országot egyszerre két felől két belső ellenség támadja meg s a kormánynak nincs semmi serege, a mit szembeállítson velük, akkor a két ellenséget egymásra zudítani, hogy mint két megbódult kos, egymáshoz csapja a fejét.

Forray. Lehetett rá építeni. Két lázadó tábor, melynek különböző a nyelve, szokásai, viselete. Az egyik vakbuzgó és rajongó, a másik Istent és papot tagadó; vezéreik

közül az egyik császárnak álmodja magát, a másik prófétának.

Ránkó. És mind a kettő egyformán őrült szerelmes.

Forray. Azt már nem is bánnám, ha nem volnának olyan nagyon.

Ránkó. Lásd, bajtárs, az épen olyan, mint mikor egy erdő meggyullad. Azt vízzel sem lehet eloltani. Hanem úgy oltják, hogy a tűzzel szemben meggyújtják a pagonyt s mikor a két tűz összeér: egyik tűz a másikat eloltja.

Forray. Bánná a szösz, csak ne az én pagonyom volna az.

Ránkó. Nem bizol a feleségedben.

Forray. Olyan híven tudta a szerelmest játszani azzal a tüzesszemű rácz leventével. Nekem soh' sem mondott olyan édes szavakat.

Ránkó. Barátom, a férjnek nem «mondja» a nő a szerelmet, hanem cselekszi.

Rózsi. Pérót látom jönni a folyosón két hadnagyával. Kérlek urak, most hagyjátok magunkra.

Forray. Magukra hagyjuk? veszedelmes dolog!

Ránkó. Ide vonulhatunk félre e mély fülkébe: elférünk mind a négyen.

Forray, Ránkó, Agrippa, Perikles. (A fülkébe félrevonulnak.)

II. JELENÉS.

Rózsa, Péró.

Péró. (Fáradtan jő balról.) Pfü! Disznó terem a káposztában! Alig állok a lábomon. Az öregapám sem látott ilyen lovaglást — emberháton! reggeltől estig. Átkozott buta ősi szokás! Ha az egyik kettő kifáradt, a másik pár vett a vállára.

Rózsa. (Előrejön.) Uram, királyom, vőlegényem! Te engem szép pironkodásba vittél. Várhattam, vártam is reád a piaczon. Ott hagytál az egész népség előtt szégyenszemre, magamban. Kirántottad a kezedet a kezemből s ott feledtél az esketési palásttal leborítva.

Péró. Azt hittem, mingyárt visszajöhetek. De az a pogányoktul szakadt ősi szokás azt hozta magával, hogy elébb a piaczon körülhordjanak, azután a városon keresztben-hosszában meghurczoljanak, minden utcza szegletén megáldjon a próféta, s aztán valami bolond zsolozsmát elvirgináljanak.

Rózsa. S én ez alatt csak álltam ott a bámuló nép előtt a pappal szemben, a kinek a szájában félbeszakadt az áldás. Az sem tudta, hogy melyik litániához kezdjen, a mivel a szünetet kitöltse. Te csak nem jöttél vissza.

Péró. A barmoknak nem volt elég, hogy végig lovagoltattak a hátukon városhosszat, akkor meg kivivének a káposztáskertek közé, hol a kuruczság táboroz s azoknak is fogadnom kellett a keserves hódolatát.

Rózsa. Én eleinte csak pirultam, majd végre sírni kezdtem. Az asszonyok, leányok elébb fennhangon sajnálkoztak rajtam; később nevettek és gúnyolni kezdtek. Nekem igazán sok keserű könyeket okoztál. (Sírást tettet.)

Péró. (Kérleli.) Bocsáss meg, ragyogó rubintom nem jöhettem. Az átkozott nagy tisztelet megkívánta, hogy még azután egy dombra is fellovagoljak, vállakat nyergelve és ott megtegyem a világ négy sarka felé az ősi hagyomány követelte négy kardvágásokat.

Rózsa. Utoljára a nép elvánnyadt, hazavegyegett. Magam maradtam ott a pappal. Majd a pap is megéhezett. Azt mondta, hogy még ma semmit sem evett: a szertartást éhomra kell végezni a szent atyának. A pap morgott, a gyomra korgott, utoljára az is ott hagyott a faképnél. Én aztán szépen felmenyasszonykoszorúzva, felnászpalástolva hová lehettem? Hova mehettem, hogy ott az összegyűlt komák, örömanyák, nyoszolyók, nászasszonyok hahotájától ne fogadtassam? Ide menekülék a várba.

Péró. Átkozott buta ősi szokás! Hát tehetek én róla, ha úgy szokás? Hogy a magyarok így hordozzák körül koronázás után a fejedelmüket.

Rózsa. Tehetted volna, hogy ne higyj el minden bolondot, a mit mondanak.

Péró. Hiszen tettem is. Még lovat is akartak áldozni a tiszteletemre; de már arra megmondtam, hogy abbul nem eszem.

Rózsa. «Felülnöd» sem kellett volna. Nem szokás már az ilyen vállonhordozás mai napság. Nyolczszáz esztendő előtt történt meg egyszer Árpád fejedelemmel, azóta soha.

Péró. De ha a próféta mondta, hogy így kell lenni.

Rózsa. Ühm! Olyan próféta ez csak, mint a ki a szappant megette sajt helyett.

Péró. Hiszen csodákat képes tenni! Lám egy átokmondására még a nap is elsötétült.

Rózsa. Jajh! Dicső hős Deli Markó! Látszik, hogy há-

romszáz esztendeig aludtál a barlangokban hármas zár alatt. Hisz az nem volt semmi csodatevés. Nézd, itt a kalendárium (mutatja a könyvet). Ebben az asztronomus, ki az égbe kukucskáló csövén keresztül a planétákat nézi, előre megírá veres betükkel, hogy mára teljes napfogyatkozás áll. Mért nem tartasz kalendáriumot? Akkor te is tehetnél ily csodát.

PÉRÓ. (Indulatosan.) Hát ez csak népbolondítás volt? S még magamat is letérdepelni kényszerített vele. De hát hogy mert bolondot űzni velem a paraszt?

RÓZSA. Azért hogy engedelmessé tegyen.

PÉRÓ. De hát miért hordoztatott tüskön-bokron keresztül az apostolai vállán?

RÓZSA. Csupán azért, hogy tőlem elszakítson, hogy esküvőnket megakadályozza.

PÉRÓ. (Elbámulva.) De hát mi haszna a prófétának ebből?

RÓZSA. Oh te hős Deli Markó! Ha a tündérlovad is olyan nehezen tudna ugrani egyik hegyről a másikra, mint a hogy az elméd tud ugrani! Hát nem tudod magadtúl kitalálni, miért szokott egy férfi lánczot húzni az úton keresztül, mikor a vőlegény szekere jön, a melyen mátkáját viszi haza?

PÉRÓ. (Felindúlva.) Tüzes villám! Csak nem szerelmes tán beléd a próféta?

RÓZSA. S miért ne lehetne az? Van példa rá.

PÉRÓ. Hisz annak már felesége van.

RÓZSA. Épen azért költé az új vallást, élén a nagy Aldabahóttal, hogy bevett szokássá tegye a két feleség tartás szentségét.

PÉRÓ. Ha az való lenne!

RÓZSA. Ha szavaimnak nem hiszesz, higyj ez írásnak. Ismered Vértesi János írását.

PÉRÓ. Igen. Gyakran váltottunk levelet.

RÓZSA. No hát olvasd el ezt. (Átadja Pérónak János levelét.)

PÉRÓ. (Növekedő indúlattal olvas.) «Én, János próféta, ex stirpe Vértesi, megkérlek téged, Rózsa, vidua Forray, feleségül. Fogadom, hogy szeretni foglak s mindenkit, a kit utamban találok, s ki téged tőlem el akar venni, tűzzel vassal elpusztítok.» (Elmered.)

RÓZSA. Most már érted úgy-e, hogy mért kellett ma naphosszant vállon hurczoltatnod? Nem megtisztelés volt az neked, hanem felcsúfolás.

PÉRÓ. Hisz ez gyalázatos nagy árulás! S még azzal

fenyeget, hogy engem tűzzel, vassal el fog pusztítani! No hát majd adok én neked tüzet, vasat. (Társaihoz.) Harámbasák! Rögtön rohanjatok. Fuvassátok meg a kürtöket, szedjétek össze a szerezsánokat, üssétek meg a kuruczok táborát s verjétek őket szélyel, mint a pozdorját.

Józca. Nagy készséggel teszszük parancsodat. (El.)

Milkó. Ne félj. Tiszta munkát csinálunk. (El.)

III. JELENÉS.

Péró, Rózsa, majd Forray, majd Ránkó, Perikles, Agrippa.

Péró. (Rózsa kezét megfogva gyöngéden.) Tehát igaz, hogy engemet szeretsz?

Rózsa. Olyan igaz, mint az, hogy te király vagy.

Péró. És hogy szerelmed irántam örök?

Rózsa. Olyan örök, mint a te dicsőséged.

Péró. Rózsa. (Halkan suttognak perczekig.)

Péró. Velem jösz-e a világ végeig?

Rózsa. A míg a világ végét el nem éred.

Péró. Sziveinket kicseréljük.

Rózsa. Csak ásó, kapa választ el egymástól.

Forray. (Hallgatózik, türelmetlen, hogy nem hall semmit. Előrohan a fülkéből.) Micsoda nagy zajt hallok itten?

Rózsa. (Nevetve.) Uram . . . itt semmi zaj sincs.

Forray. Mintha kardcsattogást hallottam volna.

Rózsa. (Tréfásan.) Biztosítlak uram, hogy nem volt semmiféle «csattogás».

Péró. Lehet, hogy a vár alatt hallottad azt.

Ránkó. (Előjön.) De én is hallék némi csattogást.

Rózsa. Hogy hallanál te vitéz kapitány? Hiszen süket vagy.

Ránkó. De kétféle csattanást mégis meghallok. Az egyik a csóknak a czuppanása, a másik meg ha a palaczkból kihúzzák a dugót.

Perikles. (Bejön.) Igen! Fegyverzaj hallik odakünn.

Agrippa. S különféle nem vidám kiabálás.

Péró. Nohát megmondom a valót. Én nekem terhemre van a próféta csürhe népe. Hadviselésre alkalmatlan, fegyverforgatáshoz nem értő. Aztán czivakodó, követelő, engedetlen. Hadjáratomban csak terhemre volna. Parancsot adtam a hadnagyaimnak, hogy kergessék haza őket. Kaszáljanak szénát; ott vitézkedjenek.

Ránkó. No azt egészen okosan tevéd. Nem is volt az

hozzád méltó szövetség. Ez majd enyhítő körülményül fog neked betudatni, Péró, ha egyszer kivégeznek. A kerékbetörést nem a lábadnál, hanem a fejednél fogják kezdeni — grácziából.

Péró. Bizony bolond voltál te teljes életedben, Ránkó; az is maradsz.

Ránkó. Hát jobb szereted a karóbahuzatást? Gusztus dolga. Én nem választanám.

IV. JELENÉS.

Elébbiek, Lábafáj.

Lábafáj. (Ijedten rohan be balról.) Nagyságos, méltóságos, mindenféle micsodaságos uraim! Kiesett a világ feneke. Kiütött a ribillióban a ribillió. A rácz üti a kuruczot, a kurucz üti a ráczot. Én istenkém! Mi lesz belőlünk, ha már a lázadók is fellázadnak! Kiben lehet bízni, ha már a tolvajokban sem lehet? Az egyik utczán a rácz kergeti a kuruczot, a másikon a kurucz kergeti a ráczot. Oh ti Bölcs Salamonok, ti Dávid próféták! most adjatok nekem tanácsot, hogy a két ellenség közül melyiknek adjam meg magam? (Rózsához.) Oh te okos asszony, te bölcseség tárháza, most nyisd fel a te arany szájadat és mondd meg a hű fürmenderednek, a két ellenség közül melyiknek kapituláljak?

Rózsa. A melyik közel éri kendet, fürmender úr.

Lábafáj. De én szeretném, ha egyik se érne közel. El is szaladnék, de ma annyit masiroztam a hazáért, a vallásért, meg a város becsületéért, hogy fáj bele a lábam. Kegyelmes uraim; nem lehetne engemet itt becsukatni valami jó mély börtönbe, vasra verve? Szivesen vallanék magamra valami bűnt.

Ránkó. No csak legyen nyugodt, fürmender úr. Itt biztos helyen van. A várba nem tör be semmi ellenség.

Lábafáj. De hátha csellel beveszi? Csak legalább vagy egy huszonötfontos kis vasat tessék a lábamra veretni; hogy lássák, ha betörnek, hogy árestáns vagyok.

Ránkó. Bújjon kend oda hát az ágyúfülkébe, aztán dugja ki a fejét a lőrésen. Ha az biztos helyen van, a többi tagjaival ne törődjék.

Lábafáj. Már akképen teszek. (Bevonul az ágyufülkébe.)

V. JELENÉS.

Elébbiek, Józca. Milkó. Később János.

Józca. Ezredeskapitány! A mit reánk biztál, végrehajtottuk.

Péró. Micsoda czímezés ez? Nem tudod, hogy király vagyok?

Józca. Rájár a nyelvem.

Milkó. Katonáink kergetik a kuruczot, a hogy kivántad, Péró.

Péró. «Péró, Péró?» Ha már így szólítasz, tedd hozzá «második», mivelhogy egy Péter király már volt ez országban.

Milkó. Vigyázz, hogy úgy ne járj, mint az első.

Péró. (Rózsához.) Lásd, boszút álltam a rajtad elkövetett megszégyenitésért. S ha újra virrad a nap, a legelső harangszó a mi menyegzőnkre hívja össze a népet.

Rózsa. Csak aztán el ne maradj a menyegzőről megint.

János. (Beront balról.) Hol van II-ik Péter király?

Péró. Előtted állok, országnagyjaimtól körülvéve. Miért jösz, nagy próféta?

János. Jövök számon kérni tőled a csúf árulást, a mit harambasáid elkövetnek. Orozva megrohanták fegyverrel békében és ünnepi dáridóban tanyázó népemet és szerteszét kergetik. Miért történik ez?

Péró. Hiszen próféta vagy, ki mindent előre tud jósolni. Hát ezt nem tudod?

János. Dehogy nem tudom. Átkot bocsáték Izraelre, mert zúgolódott az ő Messiása ellen. Megmondtam, hogy tűzesőt bocsátok a fejére. De most azt kérdem, hogy ki bizta rád, hogy te légy ez a tűzeső?

Péró. Találd ki, ha próféta vagy.

János. De én nemcsak próféta vagyok, hanem hadvezér is. Szemedbe mondom, hogy áruló vagy; ki szövetséges társaidat alattomban megtámadod.

Péró. S még te vetsz nekem árulást a szememre? Te, a ki ellenem pártot ütél.

János. Ki meri ellenem ily vádra nyitni száját?

Péró. Magam. Nem rémitéd-e el a népemet, midőn koronázásom ünnepélyét félbeszakitád az átkozódásoddal: hogy sötétüljön el a nap!

János. Hát nem sötétült el a nap?

Péró. De benne volt a kalendáriumban. Az asztronómus csinálta ki így. Te tudtad azt jól, s a népet elbolondítád.

János. Nos. És nem esik jól a népnek, hogy elbolondítják?

Péró. De az nem volt neked elég. Még engem is meggyaláztál. Kényszerítél, hogy térdeljek előtted: koronás fővel egy paraszt előtt.

János. Nos? Hát nem térdelt-e Dávid király koronás fővel Sámuel próféta előtt, s nem volt-e Sámuel próféta is paraszt?

Péró. És áldásodat kellett fogadnom lehajlott fővel.

János. Nos? És nem esett jól az áldás?

Péró. S azalatt otthagytam a saját protopópámat állni.

János. Nos? És nem esett jól a protopópának, hogy pihent?

Péró. Tetézted az árulásodat azzal, hogy a midőn szerelmes mátkámmal együtt a szentelt vánkosokon térdepeltünk, odajöttél, kiragadtál bennünket egymás kezéből s aztán naphosszant hurczoltattál alá s fel ordítozó Siserahad között.

János. Nos? S nem voltál megelégedve a dicsőséggel?

Péró. De torkig laktam a csufolódással. Mind azt megszégyenítésül tetted velem. Mi volt rá az okod?

János. Mit tudom én?

Péró. Próféta vagy, mégsem tudod; én nem vagyok próféta, mégis tudom. Azért, mert bűnös indulatot táplálsz szivedben az én választottam iránt.

János. A nagy Aldabahótra!

Péró. Most már tudom, ki az Aldabahót? . . . Az a hazugság angyala. De most ennek a hasított körmű angyalnak majd mindjárt a sárkányfarkára hágok. Tagadhatod, hogy ez a te irásod? (Felmutatja Jánosnak a saját levelét.)

János. (Meghőköl, mutatóujját az orrára teszi.) Első parancsolat, a mit Mózesnek a tizparancsolat elé kellett volna tenni: «irást ne adj magadról!» — No hát, a mit el nem lehet tagadni, az igaz. Elismerem, hogy ez az én irásom.

Péró. Akkor elismered, hogy áruló vagy.

János. Kit árultam el?

Péró. Engemet.

János. Hát mi dolgod neked azzal a hölgygyel, a kinek én azt az irást adtam?

Péró. Az, hogy szeretem.

JÁNOS. Azt mindenki mondhatja. Mondja is, a ki csak valaha abba a tüzes két szemébe nézett a szép asszonynak.

PÉRÓ. De ő is szeret engem.

JÁNOS. Mi bizonyságod van rá, hogy szeret?

PÉRÓ. Ő nekem egy koronát adott.

JÁNOS. Atyámfia! Koronát az asszonyok a férjeiknek csak a férjhezmenés után szoktak adni s azt nem szeretetből teszik.

PÉRÓ. Kezet is adott s velem együtt letérdelt a pap elé az esküvőhöz.

JÁNOS. Mert tudta jól, hogy azt én majd megakadályozom. Összebeszéltünk erre. (Rózsához.) Nem igaz-e az, Szulamith leánya?

RÓZSA. Úgy van. Igaz.

PÉRÓ. (Elámul.) «Úgy van!» «Igaz!» Most már igazán elvesztem az eszem.

JÁNOS. De hát már most mondd meg, kaptál e drága szépségtől vajmi tettel bizonyított tanujelét irántad való forró szerelmének?

PÉRÓ. Azt nem állíthatom. Hát te?

JÁNOS. Én mondhatom, hogy kaptam.

FORRAY. (Haraggal Rózsához.) Mit mond ez az ember?

RÓZSA. Igazat mond.

FORRAY. Tettel bebizonyított tanujelét a szerelemnek!

RÓZSA. Utasításod szerint cselekedtem.

FORRAY. (Kikelve.) De tagadom, hogy ez utasításba lett volna adva.

RÓZSA. Mindent a haza és közjó érdekében.

FORRAY. Ez nem volt beleértve! Tűz és pokol! Ha ez való, megölöm ezt az asszonyt!

RÁNKÓ, AGRIPPA. (Megragadják Forray kezét)

RÁNKÓ. Türtőztesd magad, viczispán. Ezzel a te tüzeddel felrobbantod a tűzaknát alattunk.

PÉRÓ. S mi volt az, a mit e hölgy szerelmének tettleges tanujeléül adott volna neked?

JÁNOS. Hát — azt úgy szóval elmondani átallom annyi ember előtt.

FORRAY. Ördög mennykő! Átallja elmondani.

JÁNOS. Hanem jellel mutathatom.

PÉRÓ. No hát mutasd.

JÁNOS. (Mutatja a kezével a jobbról balról kapott pofont.)

PÉRÓ. Egy pofonlegyintés?

JÁNOS. Nem egy! Kettő. De négygyel is fölért. Hatalmas, csattanós.

MIND. (Nevetnek Forrayt kivéve.)

FORRAY. Ejh! Még a vér is meghült bennem!

RÓZSA. (Forrayhoz.) No hát meg fogsz-e ölni?

FORRAY. Szeretnék többet tenni: «megölelni».

PÉRÓ. Ezt a vitát kettőnk között a nyelv nem oldja meg. Döntsön a kard közöttünk: kié legyen a szép Szulamith szerelme. (Kardot húz.)

JÁNOS. Lelkemből beszélsz. (Kardot ránt.) Én is a mondó valék. Nekem is van egy másik nyelvem, a mivel beszéljek. S mondhatom, hogy ez a másik nem szokott hazudni soha.

PÉRÓ. Majd én nyitok rajtad egy szájat, a min a lelked igazán kiadd.

JÁNOS. Csak jőjj! Sok ilyen vitéz leventét lefektetett már az én vitéz karom.

PÉRÓ, JÁNOS. (Vívásra készen keresztbe állanak a színpadon.)

FORRAY. (Kihúzza kardját.)

PÉRÓ. Egyúttal vallásom és zászlóm becsületéért is megvívok veled.

JÁNOS. Én is leszámolok veled az én zászlómon ejtett gyalázatért!

FORRAY. (A két vívni készülő közé lép.) Megálljatok, urak! Egy harmadik is van itt, a kinek a kardja közbeszól. Ennek a vitatott szép hölgynek férje van. Az én vagyok, Forray Gábor viczispán és dandárezredes. Én mind a kettőtökkel megvívok. Nekem is van még — az asszonyon kívül — egy nagy leszámolásom veletek. Országom czimeréért és királyomért harczolok meg.

PÉRÓ. (Jánoshoz). Hát ez itt «Forray Gábor», a viczispán, ez itt a «férj». A szép nő mindkettőnkkel csak csalfa játékot űzött! No hát legyen e játéknak vége az, hogy a szép tündér szeme előtt a csúffá tett két imádó a férjet darabokra aprítja.

PÉRÓ, JÁNOS. (Forray ellen fordulnak.)

RÁNKÓ. (Kardot húzva, előlép.) Lassan urak! Még mink is itt vagyunk. Én nem vagyok süket, hol a kard beszél.

AGRIPPA. (Kardot húz, előlép.) S én nem vagyok vak, ha ellenséget látok.

PERIKLES. (Mankóját elveti, kardot húz, rendes léptekkel előjön.) S én nem vagyok sánta, a hol útat kell törni.

PÉRÓ. Hisz ez kelepcze! Minket tőrbe csaltak! — Se-

baj! Ők is négyen vannak, mi is négyen vagyunk. Hát vívjunk férfi férfi ellen. Állj mellém Vértesi! Leverjük őket! S aztán elfoglaljuk a várat.

Rózsa. (A küzdeni készülők közé lép.) Nem, Péró! Te csak egyedül vagy. Hadnagy-társaid a király hűségére tértek.

Józca, Milkó. (Egy kézzel Péró kezét ragadják meg, másik kézzel kardjaikat keresztbe fektetik előtte.)

Józca. Úgy van, Péró. Az egész ráczság a király hűségére tért meg.

Milkó. Bizony Péró, te egymagad maradtál.

Péró. (Megrettenve.) Ez árulás! (Kardját átnyujtja Ránkónak.) Megmondta azt nekem a javasasszony: «férfi, a ki anyától született, nem győzhet le soha!» — Asszony volt, a ki elejtett!

Ránkó. (Átveszi Péró kardját.) Most jön a fekete leves.

János. De engem ugyan élve nem fognak el! (A hátsó nagy ablakhoz szalad.) Most segíts repülni nagy Aldabahót! (Kiugrik az ablakon.)

Józca. (Utána fut.) Talpra esett és elmenekült!

Rózsa. (Forrayhoz.) Most már megölhetsz, vagy megölelhetsz.

Forray. (Rózsát keblére öleli.) Még engem is legyőztél.

Ránkó. És most hirdesse százegy ágyúlövés, hogy a veszélyes kettős lázadás vérontás nélkül lett legyőzve.

Lábafáj. (Rejtekéből előbuvik.) De mi lett volna ebből, ha mink nem vagyunk: «én», meg a hős aradi asszonyok?

Mind. Éljenek az aradi hősnők! (Nagy felvonulás. Az egész személyzet végig masirozik a színpadon zenével. Ágyúzás.)

(Függöny legördül.)

TARTALOM.

	Lap
A zsidó fiú	1
A szigetvári vértanúk	55
Könyves Kálmán	127
Dózsa György	171
Manlius Sinister	231
Dalma	277
A murányi hölgy	333
Az aradi hősnők	373

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár